
3 1761 03532 3351

VÁLKA O ZEMĚ KORUNY ČESKÉ (1740–1742).

I.

NAPSAL

JAROSLAV GOLL.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY,
SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1915.

V KOMISI:
BURSÍK & KOHOUT,
KNIHKUPCI ČESKÉ AKADEMIE V PRAZE.

LIPSIAE
VENDIT
O. HARRASOWITZ, BIBLIOPOLA.

Publikace od I. třídy České Akademie dosud vydané:

Rozpravy:

ROČNÍK I.

Čís. 1. Dr. *František Laurin.* Pokrevenství a švakrovství jakožto překážky manželství rozlučující . . . . Cena K 1·5
„ 2. *Ferdinand Tadra.* Kanceláře a písaři v zemích českých za králů Jana, Karla IV. a Václava IV. z rodu Lucemburského . . . . „ 4·(
„ 3. *Frant. Dvorský.* Albrecht z Valdštejna až na konec r. 1621 . . . . . . „ 3·
„ 4. JUDr. *Karel Kadlec.* Provozovací právo k dílům dramatickým a hudebním „ 1·

ROČNÍK II.

Čís. 1. *František Mareš.* České sklo . . . . K 4·
„ 2. *Josef Konstantin Jireček.* Poselství republiky dubrovnické k císařovně Kateřině II. V l. 1771—1775 . . . . „ 2·–
„ 3. Dr. *František Laurin.* Nařízení papežské kongregace „Auctis admodum", ze dne 4. listopadu 1892 . . . . „ —·

ROČNÍK III.

Čís. 1. *Josef Kalousek.* O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtném na statcích svobodných v Čechách i v Moravě . . . . K —·
„ 2. Dr. *Čeněk Zíbrt.* Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku . . „ 2·
„ 3. *Josef Smolík.* Pražské groše a jejich díly . . . . „ 2·(
„ 4. *Ferdinand Menčík.* Volba papeže Innocence X. . . . . „ 1·–
„ 5. *František Čáda.* Noetická záhada u Herbarta a Stuarta Milla . . . . . „ 2·

ROČNÍK IV.

Čís. 1. *Frh. von Helfert.* Gregor XVI. und Pius IX. Ausgang und Aufgang ihrer Regierung October 1845—November 1846 . . . . K 3·
„ 2. Dr. *Frant. Storch.* Vyručení obviněného z vazby vyšetřovací . . . . . . „ 2·
„ 3. Dr. *Josef Pekař.* Dějiny Valdštejnského spiknutí . . . . „ 7·
„ 4. *František Krejčí.* Element psychologický . . . . „ 1·

ROČNÍK V.

Čís. 1. *O. Hostinský.* Jan Blahoslav a Jan Josquin . . . . K 5·
2. *Josef Smolík.* Denáry údělných knížat na Moravě . . . . „ 1·
„ 3. *Cyrill Horáček.* Počátky českého hnutí dělnického . . . . „ 2·

ROČNÍK VI.

Čís. 1. Dr. *Karel V. Adámek.* Příspěvky k dějinám selského lidu z okolí Hlinska v XVIII. věku . . . . K 1·
„ 2. Dr. *Frant. Krejčí.* Zákon associační. (Pokus psychologický.) . . . . . . „ 2·
„ 3. *Josef Smolík.* Nález denárů v Chrášťanech u Českého Brodu . . . . . „ 1·

ROČNÍK VII.

Čís. 1. Dr. *Lubor Niederle.* Starověké zprávy o zeměpisu východní Evropy se zřetelem na země slovanské . . . . K 2·
„ 2. *Josef Smolík.* Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje „ 2·

ROČNÍK VIII.

Čís. 1. *Alfons Žák.* Listy Oldřicha, probošta Steinfeldského, do Čech a na Moravu zaslané . . . . K —·
„ 2. *Frant. Mareš.* Prokopa písaře Novoměstského česká „Ars dictandi" . . „ —·

ROČNÍK IX.

Čís. 1. Dr. *Miloslav Stieber.* K vývoji správy. Vliv českých živlů na správu v Dolních a Horních Rakousích a její význam pro rakouský exekuční proces K 3·
„ 2. *Gustav Friedrich.* O zakládací listině kapituly Litoměřické . . . . . . „ 1·

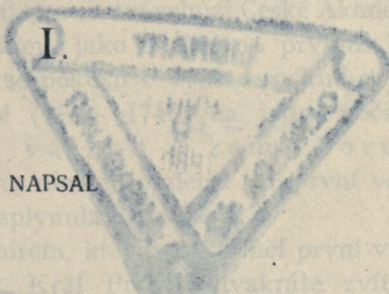
ROČNÍK X.

Čís. 1. Dr. *August Miřička.* O formách trestné viny a jich úpravě zákonné . . K 2·
„ 2. *František Čáda.* Hynovo dušesloví . . . . „ 2·
„ 3. Dr *Karel Kadlec.* Verböczyovo Tripartitum . . . . „ 5·

ROČNÍK XI.

Čís. 1. Dr. *Jan Heller.* Svépomocný prodej zboží dle práva obchodního na základě práva obecného . . . . K 2·
„ 2. Dr. *Karel Chytil.* O junkerech Pražských . . . . „ 2·
„ 34. JUDr. *M. Talíř.* K dějinám rakouského taxovnictví . . . . „ 2·
„ 35. *Josef Smolík.* Zlaté mince s domnělým opisem **ΠΕΓΝΑΖΕ.** . . . . . . „ —·
„ 36. Dr. *Karel Chytil.* Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1490—1582 . . . . K 6·
„ 37. Dr. *Viktor Dvorský.* Ekonomickogeografické studie z Černé Hory . . . „ —·
„ 38. *Emil Spira.* O povinnosti volební . . . . „ 1·
„ 39. Dr. *Viktor Dvorský.* Černohorskoturecká hranice od ústí Bojany k Taře „ 3·
„ 40. *Václav Novotný.* Ku kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých . . „ —·

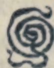
VÁLKA
O ZEMĚ KORUNY ČESKÉ
(1740–1742).

I.

NAPSAL

JAROSLAV GOLL.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1915.

Tiskem ALOISA WIESNERA v PRAZE, knihtiskaře České Akademie císaře
Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický
G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

PŘEDMLUVA.

R. 1911 měl jsem ve výroční slavnostní schůzi České Akademie přednášku, jež měla stejný název, jako se čte na prvním listu této knihy. V přednášce jsem se pokusil o výklad, pokud a proč lze válku o dědictví rakouské (1740—1748) na jejím počátku (až do konce r. 1742) nazvati válkou o země koruny České, zvláště když do jejího rámce pojmeme též první válku slezskou, která s ní skutečně splynula v jedno.

Slezsko bylo postoupeno mírem, kterým se končí první válka slezská uprostřed roku 1742. Král Pruský dvakráte zvítězil, nejprve (1741) na půdě slezské, podruhé (1742) na půdě české. Než ztráta Slezska nebyla způsobena jenom průběhem války slezské, nýbrž i z té příčiny, že válka o Slezsko, jak podotčeno, splynula v jedno s válkou o dědictví rakouské.

Na počátku vlády Marie Terezie šlo však o více; nešlo jen o Slezsko, šlo o celou korunu Českou, t. j. státoprávní skupinu zemí koruny České, šlo o úplný rozklad její, takže by byl přestal i onen volný a slabý svazek, který k ní ještě poutal již v 17. století odloučenou Lužici. Podle smluv, kterými se spojili r. 1741 mezi sebou protivníci Marie Terezie, krále Pruského k nim počítaje, měl král Pruský podržeti větší část Slezska, měl se kurfirst Bavorský státi králem Českým, měl kurfirst Saský obdržeti Moravu s titulem královským a k tomu ještě Horní Slezsko. A při tom se objevují nad to nade všecko ještě pokusy, nejprve saské, potom pruské, o získání některé části Čech, takže by bylo při rozkladu koruny České nastalo také rozdělení a roztržení hlavní její země, království Českého. To byl, jak lze říci, program války o dědictví rakouské (nehledě k Italii) na jejím počátku, program války o země koruny České.

Tento program v plném rozsahu nestal se skutkem ani na počátku války o dědictví rakouské, ani v dalším jejím průběhu, který přinesl po první druhou válku slezskou (1744—1745). Ztráta Slezska nebyla odčiněna ani tehdy, ani později onou velkou válkou sedmiletou, kterou nazýváme též třetí válkou slezskou. Až na zbytek Slezska koruna Česká byla a zůstala redukována na obě staré své země, království a markrabství. A přece (opakuji, co bylo pověděno na konci zmíněné přednášky) válkou o země koruny České r. 1740—1742, šťastným (nehledě k Slezsku) jejím koncem, byla odvrácena těžká pohroma od národa českého, pohroma podobná té, jaká v druhé polovici 18. století stihla národ polský, jenž rozdělením státu polského sám byl roztržen na tři kusy a tak se dostal pod vládu trojího panovníka. A tu má význam a cenu, že vedle Čech a Moravy ze Slezska uhájena aspoň část a že tak pod vládou Marie Terezie, královny České, pod vládou panovníků rodu Habsbursko-Lotrinského, králů Českých, zůstal národ český celý a nerozdělený.

Co v přednášce bylo naznačeno v hlavních rysech, obšírněji a podrobněji bude vypravováno v této knize, jejíž první část čtenáři předkládám. Tato první část jde až k pádu Prahy v listopadu r. 1741; v ní se vypravuje (je to hlavní její obsah) o diplomatickém jednání, jehož výsledkem byl onen plán o rozdělení zemí koruny České; v ní se však také vypravuje o pokusech, kterými se Marie Terezie snažila, aby odvrátila ztrátu těchto zemí ne bez obětí z celého „dědictví rakouského", zejména z toho, co v něm pocházelo z „dědictví španělského", jež spadlo na mladší linii Habsburskou, končící se v mužském pokolení jejím otcem r. 1740, čtyři desítiletí po vyhasnutí linie starší (1700). A tu lze říci, když se tyto pokusy nezdařily, že Slezsko bylo obětováno, aby byly zachráněny Čechy a Morava.

Druhá část půjde od pádu Prahy v listopadu r. 1741, po kterém byl prohlášen za krále Českého kurfirst Bavorský Karel Albert, do konce r. 1742, kdy odvedl Belleisle, jeden z původců války, francouzskou posádku z Prahy, načež se, počátkem následujícího roku vzdal její zbytek, jenž v Praze po jeho odchodu ještě byl zůstal. Je to doba bavorsko-francouzského panství v Praze a v některé části Čech v rozsahu, jenž se měnil podle průběhu války, doba, na kterou dlouho upomínal francouzský nápis na budově v jedné z ulic Nového města Pražského, která dnes již

nestojí, doba, kterou nám ještě dnes připomíná jméno Francouzské brány na Vyšehradě.

Maje vypravovati o panství bavorském v Čechách r. 1741 a 1742, vracím se (budiž mi dovoleno o tom se zmíniti) daleko zpátky k první zamýšlené, avšak neprovedené práci v oboru historickém. Na samém konci mých akademických studií vypsal sbor doktorů filosofie, jenž tehdy ještě trval (stalo se to nepochybně z popudu, který dal Gindely), „cennou otázku"; předmětem práce, jež by odměnu obdržela, měly býti dějiny panství bavorského v Čechách na počátku války o dědictví rakouské. Chtěl jsem se o tuto práci pokusiti, ale v Mnichově nebylo mi bavorskou vládou dáno dovolení k studiím archiválním k tomu nezbytným. Bylo to v době, kdy ještě nebyl dokončen vědecký výboj (tak to lze nazvati) „veřejných" archivů, který plněji přinesla doba následující, otevírající rostoucí měrou již také archivy privátní. Podobně se vedlo později K a r l u H e i g l o v i, jenž si stěžuje v předmluvě své r. 1877 vyšlé monografie,[1]) že mu Pařížské archivy nebyly přístupny; mohl však užíti velké sbírky opisů Pařížských archivalií, pořízené dříve, ze které po něm čerpali i jiní.[2]) A sám R a n k e[3]) při svých studiích v Drážďanech potkal se s překážkami aspoň, co se týče jedné skupiny pramenů, připomínajících někdejší nepřátelský poměr Saska k Prusku.

Podnět, abych se vrátil ku první zamýšlené, ale neprovedené práci, dal mi po letech A r n o š t D e n i s, jenž upozornil ve svém posledním díle věnovaném českým dějinám na některé nevydané a dosud nevyčerpané prameny v Pařížské Národní knihovně.[4]) Jimi jsem se obíral za svého pobytu v hlavním městě

---

[1]) Der Oesterreichische Erbfolgestreit und die Kaiserwahl Karls VII. (V Nördlinkách 1877.)

[2]) Jest to sbírka Toepfrova (srovn. též n. pozn. 3, na str. 95). Toepfer měl úmysl složiti životopis hr. Törringa, předního rádce Karla Alberta.

[3]) Zwölf Bücher Preussischer Geschichte (v Sämmtl. Werke 27—28, str. 416). Srovn. co se vypravuje níže v této knize v hl. IV. o nedokonané smlouvě Drážďanské. — Podobné ohledy rozhodovaly asi v Mnichově. Později směl Gindely pro Zemský archiv opatřiti opisy archiválií Mnichovských, na jichž základě sepsanou práci vydal r. 1879 T h e o d o r T u p e t z v (Syblově) H i s t o r i s c h e Z e i t s c h r i f t s nadpisem: Die bairische Herrschaft in Böhmen.

[4]) La Bohême depuis la Montagne-Blanche I., 461. — Národní knihovnu Pařížskou uvádím zkratkou B.N.

Francie r. 1906 a při tom jsem rozšířil svoje bádání též na prameny v archivu zahraničného ministerstva.[5]) Později jsem v této práci pokračoval v archivech jiných, ve Vídni,[6]) v Mnichově,[7]) v Drážďanech[8]) a v Berlíně.[9]) Všude je hojně pramenů, které ani novějšími historickými publikacemi nejsou vyčerpány. A všude jsem byl správami a úředníky těchto archivů ochotně a vydatně při své práci podporován, začež jim vzdávám vřelý a upřímný dík. Stejnými díky jsem zavázán majitelům rodinných archivů. Jsou to J. J. Ferdinand Zdeněk kníže z Lobkovic, J. J. Bedřich kníže z Lobkovic, J. J. Karel kníže Kinský, J. O. Ota hrabě Harrach.[10])

Moje práce, jejíž první část čtenářstvu předkládám, je založena na tištěných publikacích i na pramenech archiválních. Nějaký počet dosud nevydaných pramenů přinese druhá část této práce. Z novější literatury zvláště vytýkám, co následuje.[11])

R. 1904 vydal Jan Ziekursch monografii o vzájemných stycích Saska a Pruska uprostřed století 18.[12]) Jest to zvláště důležitý a cenný „příspěvek k dějinám války o dědictví rakouské", jak čteme na titulním listu knihy samé. Pomocí hojných pramenů bohatého archivu Drážďanského vyložena v ní politika saská na počátku řečené války, která se nám, se stanoviska českého jeví v té době jako válka o země koruny České a za které Sasko nejprve vyjednávalo s dědičkou Karla VI. o spolek proti jejím nepřátelům, později však se přidalo a přidružilo k nim, při čemž cílem saské politiky zůstávaly vždy země české, aby totiž z nich získala podíl spolkem s Rakouskem nebo účastenstvím ve válce proti němu.

---

[5]) Archives du Ministère des Affaires étrangères. (Zkratka: A. E.)

[6]) Jsou to Státní Archiv (St. Ar.) a Válečný Archiv (Vál. Ar.).

[7]) Státní Archiv (Mnich. Ar.).

[8]) Dr. Ar.

[9]) Berl. Ar.

[10]) O těchto archivech v. zprávy (Archivalien zur neueren Geschichte Oesterreichs) vydané komisí pro novější dějiny rakouské. Jsou to archivy v Roudnici (Ar. Lobk. R.), v Praze (Ar. Lobk. Pr.), archiv Kinských ve Vídni (Ar. Kinsk.); knihovna knížat Kinských v Praze (Kn. Kinsk.). Z archivu Harrachovského ve Vídni, jenž se nově pořádá, byly mi půjčeny některé kusy.

[11]) Díla v této předmluvě připomenutá uvádím dále jen jménem autorův.

[12]) Sachsen und Preussen in der Mitte des 18. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte des österreichischen Erbfolgekrieges.

Kniha Ziekurschova po míru r. 1742, ke kterému bylo Sasko přinuceno bez zisku, když za Slezsko vystoupil ze spolku král Pruský, provází nás ještě něco dále až do r. 1743, jehož koncem smlouvou Vídenskou stalo se Sasko spojencem Marie Terezie, na jejíž straně pak stálo za druhé války slezské. Jsem povinen, abych upozornil čtenáře své knihy, že již v knize Ziekurschově najde v hlavních rysech a někde i podrobně, co bude čísti v ní o snahách a cílech saské politiky na počátku války o dědictví rakouské. Rozdíl je v tom, že Ziekursch píše se stanoviska saského, kdežto u mne, se stanoviska českého (musím to opět vytknouti), ona válka se jeví jako válka o země koruny České. A ježto spisovatel v předmluvě smí a někdy i má a musí mluviti o sobě, budiž mi dovoleno připomenouti, že jsem i zde, v této své práci, se snažil uvésti dějiny české ve spojení s dějinami všeobecnými.

Jak patrno, politika saská a pruská nejsou si nepodobny; spolkem s Marií Terezií nebo nepřátelstvím proti ní směřují k tomu, aby získána byla část zemí koruny České. Maje pak vedle saské vypravovati o politice pruské, s lítostí vzpomínám, že ku předmětům posledních literárních plánů Ladislava Hofmana náležela též politika mladého krále Pruského na počátku jeho vlády.

Z novější literatury francouzské uvádím zvláště dvě knihy, které vyšly r. 1907 a r. 1910. V první Moric Sautai vypravuje o diplomatickém jednání, kterým se připravovala válka o dědictví rakouské, v druhé o počátku jejím, když kurfirst Bavorský s vojskem i francouzským opanoval Horní Rakousy.[13]) Cena obou knih spočívá zvláště v pramenech, které jsou vetkány do vypravování nebo otištěny v plném znění.[14])

Nepokládám za úkol této předmluvy, aby přinesla výpočet veškeré literatury starší i novější. Připomínám ještě ze starší jen známé dílo Arnethovo o prvních letech Marie Terezie,[15])

[13]) Maurice Sautai, Les préliminaires de la guerre de la succession d'Autriche (v Paříži 1907); cituji vždy jen jménem autorovým. — Maurice Sautai, Les débuts de la guerre de la succession d'Autriche I. (v Paříži 1909); cituji: Sautai, Débuts.

[14]) Na titulu obou knih čteme: Publié sous la direction de la section historique de l'état-major de l'armée. — Je to tedy publikace podobného rázu, jako se níže připomínají, jedna pruská, druhá rakouská. Francouzské dílo se jim nevyrovná.

[15]) Maria Theresia's erste Regierungsjahre I–II. (Ve Vídni 1863–1864.)

Grünhagenovo o první slezské válce,[16]) Kosrovo o Fridrichu Velkém[18]) a vévody z Broglie o počátku války o dědictví rakouské,[19]) dále obě velká díla věnovaná válce samé, t. j. průběhu věcí na poli válečném; jsou to díla známá a podle zásluhy ceněná, vydaná péčí rakouského archivu válečného[20]) a pruského generálního štábu.[21])

Z naší literatury mimo pátou knihu sepsanou Jos. Svátkem v Dějinách Čech a Moravy nové doby připomínám zvláště spis menšího rozsahu, ale s hojným obsahem, jenž vypravuje více, nežli naznačuje titul. Je to cenný spis Fr. A. Slavíka, jednající o pruském usilování o země české.[22])

Následující vypravování je opatřeno velkým počtem, ba nadbytkem poznámek, což se tím vysvětluje, že jsem z pramenů tištěných i netištěných vybíral ne sice výlučně, ale přece převahou místa jednající o věcech českých a je v poznámkách otiskl. Prameny, ze kterých jsem vybíral, jsou většinou psány jazykem francouzským. Dosud převládá zvyk, upravovati novověké texty francouzské toho druhu, co se týče interpunkce a orthografie, podle pravidel nyní platných. Skutečně se tak ani ještě v 18. století nepsalo; ani král Fridrich tak nepsal, jak ve velké sbírce jeho politické korrespondence tištěny jeho dopisy i tehdy, kde se zachovaly autografy. Proti tomuto způsobu vydávání ujímá se a má přívržence způsob jiný, který se přidržuje předloh, zvláště kde předlohy byly psány vlastnoručně. V citátech se všude přidržuji předloh, ať to jsou autografy, staré kopie, koncepty nebo vyhotovení.[23]) Tím se vysvětluje nestejnost v citátech, zejména co se

[16]) Geschichte des ersten schlesischen Krieges (v Gotě 1881).

[18]) Geschichte Friedrichs des Grossen. Poslední vydání v Štutgartě 1912—1915.

[19]) Frédéric II et Marie-Thérèse 1740—1742 (v Paříži 1883).

[20]) Oesterreichischer Erbfolgekrieg 1740—1748. Herausgegeben von der Direction des K. und K. Kriegs-Archivs (ve Vídni 1896—1903). Cituji: Erbfolgekrieg.

[21]) Der erste Schlesische Krieg 1740—1742. Herausgegeben vom Grossen Generalstabe, Abtheilung für Kriegsgeschichte I—II. (v Berlíně 1890—1893).

[22]) Pruské usilování o země české. Druhé vydání (v Praze 1891).

[23]) Z tisku cituji ovšem tak, jak tištěno.

týče akcentů, které často chybějí docela. Tak reprodukovány předlohy v jich způsobu psaní (zde o orthografii nelze mluvit) i tam, kde píšící (a byli to velcí páni) psal často jako dítě, jež se učí psáti, anebo jako analfabet, jenž se o psaní pokouší. Co tím míním, ukazuje citát ze zápisků Augusta Silného v pozn. 6. na str. 35. Čtení dopisů neb zápisků toho druhu (zvláště velkovévody Františka) připomíná někdy luštění rebusů.

I. Bavorsko. — Francie.

Řada panovníků rodu Habsburského, potomků krále Ferdinanda I., byla v Čechách dvakráte přetržena, po každé knížaty z rodu Wittelsbašského; ponejprv, když po starší linii přicházela na řadu Ferdinandem II. mladší linie štyrská, po druhé, když nastoupila dcera posledního mužského Habsburka, Marie Terezie, z jejíhož sňatku s Františkem Lotrinským, velkovévodou Toskánským, měla vzejíti dynastie nová, na kterou však přešly všecky tradice dynastie starší.

Fridrich Falcký, jenž byl povolán na trůn český povstáním stavů českých, náležel ku protestantské větvi Wittelsbachů; vítězem na Bílé Hoře byl však netoliko Ferdinand II., nýbrž s ním zároveň jiný kníže, kníže téhož rodu Wittelsbašského, katolický vévoda Bavorský Maxmilián; Karel Albert, jako císař Karel VII. — jako král Český byl by Karel III. — jest jeho potomek. Karla Alberta na trůn český nevolala revoluce. Sám se prohlásil za nejoprávněnějšího dědice Habsburků ve veškerém jich panství, pokud nepocházelo z dědictví španělského, hlavně však v království Českém. Co Karla Alberta — krále ostatek nekorunovaného[1]) — uvedlo na krátkou dobu do Čech, byla politika a diplomacie doby, která často zavírala smlouvy, aby jich pak nezdržela, politika, která, když válkou o dědictví španělské vyřízena byla velká otázka rovnováhy evropské, sváděla státy ve spolky a koalice, při kterých vedle starých tradicí, ale někdy také proti nim, rozhodovala více než pravé neb domnělé nároky právní, snaha po vzrostu — a g r a n d i s s e m e n t je diplomatický výraz doby — snaha, která však nevycházela pouze z dynastické ctižádosti a hrabivé výbojnosti. Takový egoism, dynastický i státní

[1]) Omyl, že byl v Praze v prosinci r. 1741 korunován, vyskytuje se velmi záhy a nevymizel ani v novějších spisech docela.

zároveň, ovládá politiku nově vzrůstající velmoci pruské a mladého krále Fridricha II., jenž první proti Marii Terezii vystoupil útočně. U Fridricha II. nejméně padá na váhu právní nárok na některá knížetství slezská, ke kterým se přihlásil po smlouvách svých předchůdců, nárok tento odstraňujících. Ačkoli otec jeho byl uznal Pragmatickou sankci Karla VI., Fridrich chtěl hned po smrti císařově získati Slezsko, Slezsko celé. Odra protékala jeho zeměmi ve svém středním i dolním toku; bez boje nebo výbojem mělo se v jeho držení dostati také její horní poříčí. Braniborsko mělo se v budoucnosti státi opravdovým středem státu pruského; Slezsko je mělo krýti na jedné straně, mělo i budoucně, ale již v rukou krále Pruského, děliti od sebe pod společným panovníkem stojící kurfirství Saské a říši Polskou.[2]) Jest to táž expansivní politika, jež se později stala osudnou státu a národu polskému. Podobnou cenu a podobný význam jako Slezsko měly potom pro stát pruský ještě za vlády Fridricha II. získané Prusy Západní, které před tím dělily, dále však spojovaly Braniborsko s Prusy Východními, na kterých spočíval královský titul kurfirstů Braniborských.

Karel Albert se od Fridricha Pruského liší ve všem a všudy. Fridrich nebyl toliko králem, nýbrž skutečně vládl sám od té chvíle, kdy po smrti otcově vstoupil na trůn; také v zevnější politice první a poslední slovo vycházelo od něho; Podewils, ač směl vždy také přednésti svoje mínění a rady, prováděl přece jen úkoly, které mu přikazoval král sám; řízení zevnější politiky nespočívalo v jeho rukou, jako je měl ve Francii kardinál Fleury. Fridrich měl kolem sebe nejednoho osobního přítele, ale proti všem zůstával jako král a panovník samostatným. Karel Albert byl však vždycky více nebo méně ovládán od někoho jiného. V době, kdy jemu osud přikázal tak těžký úkol, rozhodoval u něho hrabě Törring. Než mezi ním a králem Pruským byl ještě jiný rozdíl, který lze vyložiti i v jeho prospěch. V dějinách jedno-

---

[2]) V proklamaci Fridrichově vydané v prosinci 1740 se praví: Někdo z těch, kdo se domnívají, že mají právo na dědičné země domu Rakouského, mohl by se Slezska zmocniti k velké škodě Pruska. Proto se král sám zmocňuje Slezska — zur nötigen Defension seiner Land und Leute. — Prusko by bylo mohlo předejíti Sasko, které se tu sice nejmenuje, ač proklamace na tom místě čelí proti němu. — V proklamaci se sice též poukazuje k nároku na Slezsko, ale není to hlavní a přední důvod.

tlivců jakož i národů a států mocnou silou bývají tradice; od dějepisců se jejich váha často ani dostatečně necení. Okupace a pak trvalé získání Slezska od Hohenzollerů má také své tradice, svou prehistorii; než lze tvrditi, že by se byl Fridrich i bez ní po smrti Karla VI. o Slezsko pokusil; bylo již řečeno, že u něho právní nárok padá nejméně na váhu. O Karlu Albertovi proti tomu lze říci, že byl o svém právu přesvědčen, že jednal, jak se říká, bona fide. Nemá tím býti řečeno, že jeho nároky byly skutečně oprávněné, zdá se však, že v ně věřil i potom, když první kroky, jež učinil po smrti císařově ve Vídni skrze svého vyslance, přinesly, pokud se týče závěti Ferdinanda I., velké sklamání.[3]) Vedle toho byly tu — na straně bavorské — tradice, jež jdou daleko nazpět, které se však netýkají toliko koruny české, nýbrž odnášejí se také ke koruně císařské.

Mluví-li se o objektivnosti, jež jest povinností každého dějepisce, ozývá se obyčejně při tom známé napomenutí Ciceronovo: ne quid falsi... Je to povinnost mravní, která platí pro každého poctivého člověka. Než objektivnost historická obsahuje v sobě ještě jinou povinnost či úkol, který často bývá nemálo nesnadný, i když odečteme tendenci, třeba více nebo méně neuvědomělou. Co nazýváme významem historickým některé věci, poznáváme obyčejně anebo aspoň poznáváme lépe teprve v historické distanci, když totiž přehlížíme netoliko, co předcházelo, nýbrž i co následovalo. A tu upadáme často v něco podobného tomu, co se nazývá vaticinatio ex eventu. Je to chyba historiků pruských, zvláště starších, z nichž někteří připisují plán vědomý anebo aspoň tendenci všem Hohenzollerům od počátku nebo aspoň od velkého kurfirsta a zvláště od velkého krále začínaje — plán, zbudovati novou říši Německou, ve které dnes král Pruský je císařem. Co však Fridrich na základech položených od tří předchůdců zbudovati chtěl, byl veliký stát pruský, stát tak velký a tak mocný, aby byl velmocí vedle velmocí jiných, i když zůstával z největší části v rámci tehdejší říše, i když jeho panovník nebyl zároveň císařem. Ovšem — bez tohoto Pruska Fridrichova, ale také potom Bismarckova, Pruska vzrostlého anexemi (to je diplomatický výraz novější) r. 1866 — by tato nová říše Německá nebyla vznikla.

---

[3]) Nároky bavorské nezakládají se jen na této závěti, o jejímž znění v Mnichově měli, jak známo, nesprávné mínění.

Rivalita Hohenzollerův a Habsburků, pokud se týče prvního místa v Německu, spojeného dříve se starodávnou korunou císařství Římského, vyskytuje se teprva v době, kdy stará říše již byla zanikla, kdy však zůstával ještě Německý spolek — tak zvaný Bund — který, pokud trval, vždy ještě choval v sobě možnost návratu k tradicím starším. V staré říši soupeřové ve smyslu vyloženém nejsou Habsburkové a Hohenzollerové, nýbrž Habsburkové a Wittelsbachové. Wittelsbachové nikdy nezapomněli, že již v první polovici 14. století z jejich rodu byl vyšel král a císař Římský, Ludvík, jenž však dosáhl koruny při volbě rozdvojené, tak že nějakou dobu stál vedle něho jako protikrál Fridrich Rakouský.

Nebudeme ani v hlavních rysech stopovati tuto rivalitu Habsburků a Wittelsbachů staletími. Nás zajímá zvláště v těch dobách, kdy běželo zároveň o korunu českou anebo jen o ni. Vzpomeňme si jen, že v 15. století po smrti krále Albrechta, ač již tu byl syn a dědic, po smrti otcově narozený Ladislav, volán byl na trůn český jiný Albrecht, vévoda Mnichovský. Ovšem vévoda sám uznával právo domu Rakouského za lepší, totiž za takové, které svobodnou volbou odstraněno býti nemohlo. Jináče bylo v století 16., kdy připadla Habsburkům koruna česká již trvale. Vítězství Ferdinandovo při volbě r. 1526 bylo zároveň porážkou Viléma Bavorského. Potom Karel V. a Ferdinand, bratr jeho, měli proti sobě v říši dvojí oposici, knížat protestantských a vedle ní katolických vévod Bavorských, až později, před samým počátkem války Šmalkaldské, náboženství přece zvítězilo nad politikou. Bylo to smíření Viléma Bavorského s Karlem a Ferdinandem, jež rozhodlo v neprospěch protestantů ve válce v první její části, v jižním Německu. A tehdá, r. 1546, to bylo, že při sňatku Albrechta, syna Vilémova, s dcerou Ferdinandovou Annou sepsána byla ona smlouva svatební, na kterou se ještě po dvou stoletích odvolával proti Marii Terezii Karel Albert.[4])

---

[4]) O ceně smlouvy z r. 1546 se mínění novějších dějepisců bavorských rozchází. Srovn. Doeberle, Entwickelungsgeschichte Bayerns (v Mnich. 1912) II., 169. — Právní nároky či pretense bavorské a pruské nemíním sám ani vykládati ani rozbírati, jednak že mohu u čtenáře je považovati za známé, jednak, že rozhodl potom průběh zápasu na poli válečném a politicko-diplomatickém.

A tak i později vracející se rivalita politická přece v dobách rozhodných ustupovala mocnějším silám historickým, motivům náboženským (r. 1619 byl by se Maxmilián Bavorský mohl státi pomocí hlasů kurfirstů protestantských císařem), až pak přišla doba, kdy tyto motivy pozbývaly dřívější váhy.

Proti tomu, co spojovalo Habsburky a Wittelsbachy, se dostalo v druhé polovici 17. století na vrch, co je dělilo, a tím se počíná jakýsi intimní poměr mezi Bavorskem a Francií, jenž potom dlouho potrval, ač ne vždy se stejnou silou, a jehož dozvuk se ozývá ještě v tragédii krále Bavorského Ludvíka II.

Za vlády syna Maxmiliánova, kurfirsta Ferdinanda Marie zavřena byla r. 1670 mezi Francií a Bavorskem smlouva, ve které Francie, zemře-li císař Leopold bez mužských potomků, uznala nároky Bavorska na některé země v držení domu Rakouského, zejména království České, a slíbila, aby byly přivedeny k platnosti, podporu a pomoc penězi, bude-li třeba, i brannou mocí.[5])

---

[5]) Když se počalo vyjednávání o smlouvu, návrhy obou stran se hned nekryly. Se strany francouzské se nejdříve navrhovalo, aby Čechy budoucně byly císařské „patrimonium" t. j. aby náležely pokaždé císaři nebo králi Římskému; po smrti Leopoldově měl se císařem státi Ludvík XIV., králem Římským vedle něho kurfirst Ferdinand Marie a v jeho držení měly přejíti Čechy; Praha měla v budoucnosti vždy býti sídlem císaře neb krále Římského. S bavorské strany však stáli o korunu císařskou a o trvalé získání Čech, tak aby Čechy zůstaly dědičně v držení Wittelsbachů. Nárok na korunu českou nebyl tehdy odvozován ze sňatku Albrechta V. s dcerou Ferdinanda I., Annou, nýbrž ze sňatku kurfirsta Maxmiliána s druhou jeho manželkou, matkou Ferdinanda Marie, dcerou Ferdinanda II.; při tom tvrzeno, že jemu, Ferdinandovi Marii, po smrti Leopolda, jenž tehdy neměl mužských potomků, náleží nejbližší právo, zvláště ke království Českému. Smlouva z r. 1670, uznávající tento nárok, byla doplněna dvojím zvláštním a tajným článkem, a teprve zde se stanoví, že po Leopoldovi mají přijíti jako císař Ludvík a Ferdinand Marie jako král Římský, a zde se také uznávají jeho dědičné právní nároky na království České (maxime in regnum Bohemiae). Při jednání o smlouvu v instrukci bavorské se praví, že by koruna Římská byla příliš draho koupena, kdyby se kurfirst a jeho rod měli vzdáti trvalého a dědičného držení Čech (dieses were des reichs gunst und die Röm. kgl. cron gar zu teur erkauft), což čelí proti návrhu, aby Čechy byly „patrimonium". — O tom vypravuje podrobně Doeberle ve své knize Bayern und Frankreich. Vornehmlich unter Kurfürst Ferdinand Maria (v Mnichově 1903); o době pozdější, tedy též o Karlu Albertovi se tu vypravuje jen stručně. Druhý svazek (1903) přináší prameny.

Žádný z vévod a později, od Maxmiliána začínaje, kurfirstův Bavorských neoddával se stkvělejším nadějím pro budoucnost svého rodu jako Maxmilián Emanuel. Zase přicházela doba, kdy se zdálo, že sňatky knížecí budou rozhodovati o osudech národů a států. Kurfirst mohl na základě genealogických vztahů ve svém synu spatřovati hlavního dědice velkého panství španělského, až starší linie Habsburská, v něm vládnoucí, dospěje v mužském pokolení ke konci. Předčasná smrt synova zmařila tyto naděje. Ve válce o španělské dědictví stál Maxmilián Emanuel na straně Francie;[6]) avšak jeho země dostala se v držení císařovo a proti němu samému vyhlášen byl říšský acht. Snaže se získati velké panství, octl se v nebezpečenství, že ztratí starý majetek svého rodu.

Nežli se Maxmilián Emanuel na konci velké války o dědictví španělské vrátil zase do své země, zavřel r. 1714 na dvoře francouzském s Ludvíkem XIV. tajnou smlouvu, smlouvu o dědictví rakouské, zůstane-li Karel VI. posledním mužským representantem svého rodu. Francie slibovala v této smlouvě bavorským Wittelsbachům pomoc k dosažení koruny české i koruny císařské.[7]) Z pozdějších projektů, které se vyskytly již za vlády syna Maxmiliána Emanuela, Karla Alberta, počínající se r. 1726, projekt (vyšel ovšem se strany bavorské), jenž náleží posledním létům Karla VI., ukazuje již napřed, co z dědictví rakouského po smrti císařově bude hlavním předmětem sporným. Byl to návrh na rozdělení panství Habsburského mezi dvě nové dynastie, Lotrinskou a Wittelsbašskou; Wittelsbašská byla by vzešla ze sňatku syna Karla Alberta s mladší dcerou Karla VI.; jí by připadly země koruny České a mimo to ve Švábsku tak zvané rakouské země venkovské.[8]) Jako potomek Albrechta V. a Anny, dcery Ferdinanda I., Karel Albert chtěl se však hlásiti, nebude-li

---

[6]) Před tím vyjednával s císařem a byl ochoten přidati se k němu; chtěl však obdržeti Milán a později ještě království obou Sicilií, třeba výměnou za Bavorsko. Chtěl býti více než kurfirstem Bavorským, králem Bavorským nebo králem Uherským; stálť ve spojení s Rákoczym.

[7]) V smlouvě se uznávají nároky bavorské na některé země domu Rakouského, kdyby vymřel v mužském potomstvu, zvláště pak na království České (particulièrement sur le Royaume de Bohême). Smlouva platila na 9 let; při dvojím obnovení jejím r. 1727 a 1738 Čechy výslovně se již nevytýkají. Smlouvě z r. 1714 byla vzorem smlouva z r. 1670.

[8]) Heigel 21.

napřed docíleno právě dotčeného narovnání — projet d'accomodement zove se onen návrh — ke všemu, tedy také ke koruně Uherské,[9]) co nepocházelo z dědictví španělského v Italii a Nizozemí.[10]) Projekt byl nejdříve předložen ve Versaillu, neb odtud bylo očekávati slovo rozhodné.

Kardinál Fleury, jenž řídil jménem krále Ludvíka XV. osudy Francie již od r. 1726, netěší se valné přízni u většiny historiků francouzských; příznivější soud, kde se nověji dostavuje, zní jako obrana jeho neb apologie.[11])

Rivalita obou velkých a mocných panovnických rodů, Bourbonů a Habsburků, vrcholí se ve velké válce o dědictví španělské. Francie sama válkou nezískala žádného dalšího rozšíření svých hranic, avšak na trůn španělský uvedena byla nová větev dynastie francouzské; španělské kolonie zůstaly spojeny se svou zemí mateřskou, a Francii kynula naděje, že v budoucnosti její obchod bude z toho míti prospěch. Když panství obou linií rodu Habsburského nesplynulo v jedno, když takto „rovnováha", ono velké heslo doby, zdála se býti zabezpečena pro budoucnost, když jí neporušily ani změny, které potom po míru Utrechtském a proti němu nastaly až do posledních let Karla VI., ještě než přišla ona „velká událost", jeho smrt: měla Francie i potom setrvati v starých tradicích rivality a zápasu s rodem Habsburským — usque ad finem t. j. až do rozptýlení panství jeho při přechodu na novou dynastii Lotrinskou, tak aby Marie Terezie zůstala leda jen — královnou Uherskou?[12]) Co kardinálu vytýkali jeho

---

[9]) Proti uherské korunovaci Marie Terezie potom protestoval.

[10]) Později se vyskytl jiný, rovněž bavorský návrh, podle kterého by byli Wittelsbachové obdrželi Belgii a všecko, co císaři patřilo v Italii, tedy právě to, co pocházelo z dědictví španělského. Návrh ten byl předložen ve Vídni, ale nebyl od císaře schválen. Heigel 27.

[11]) Příznivěji o něm soudí již Broglie ve svém díle Frédéric II et Marie-Thérèse (2 sv. 1885); ještě dále jde Emile Bourgeois v Manuel historique de la politique étrangère I[4] (1906).

[12]) V Histoire de France vydané řízením Lavissovým praví H. Carré o Fleurym (VIII, 117): Il eut, un des premiers, l'idée de rompre avec la tradition qui faisait l'Autriche l'ennemie héréditaire de la France. — Jestliže r. 1738 Fleury psal císaři (Sautai, Préliminaires 84): ... Je suis dans un âge trop avancé, et je mourrais content, si j'avais la consolation d'avoir resserré les noeuds d'une alliance si convenable au bien de l'Europe et aux intérêts communs de deux couronnes" – nebylo to míněno neupřímně. Fleury tehdy se pokoušel o dohodnutí mezi císařem a Karlem Albertem.

protivníci a co jemu vytýkají někdy i novější historikové, je právě, že nezůstal věren starším tradicím, že hned se nechystal k takovému boji proti domu Lotrinskému, do kterého přecházel rod Habsburský, že se nemohl hned odhodlati k nové velké válce, válce o dědictví rakouské.

Málokterá doba evropských dějin poskytuje obraz tak měnivý, jako doba mezi koncem války o dědictví španělské a počátkem války o dědictví rakouské. A je to obraz překvapující, když vidíme hned r. 1718, nedlouho po míru Utrechtském, tři léta po smrti Ludvíka XIV., spojeny mezi sebou v jednom spolku Francii a císaře i Anglii a Hollandsko — tedy státy, které stály za předešlé války proti sobě ve dvou táborech — spojeny všecky proti Španělsku, kde přece již vládla nová dynastie, španělská linie Bourbonův. Císaři účastenství v tak zvaném čtyřspolku vyneslo v Italii, kde mu z dědictví španělského bylo připadlo Milánsko, Neapolsko a Sardinie, výhodnou výměnu tohoto ostrova za jiný, za Sicilii.

Když r. 1726 Fleury, někdy vychovatel krále Ludvíka XV., převzal řízení politiky francouzské, našel kombinaci jinou, spolek císaře se Španělskem a proti němu vždy ještě trvající, lépe řečeno, obnovený spolek Francie a Anglie. Ale ani tato kombinace nezůstala dlouho . . . Traktát Sevillský r. 1729 spojil Francii, Anglii i Španěly proti císaři.

Od konce velké a dlouhé války o dědictví španělské, která byla síly bohaté Francie vyčerpala a vrhla stín na poslední léta „velkého krále", v západní Evropě vládl anebo aspoň převládal mír; války, které se přece dostavily, netrvaly dlouho; diplomatickému umění pokaždé se podařilo je v počátcích zastaviti. To platí též o smlouvě Vídenské r. 1731, kterou získal Karel VI. uznání Pragmatické sankce od Anglie a Hollandska i od Španělska, ale ještě ne od Francie. Za to měla do Italie býti uvedena nová větev Bourbonův, odnož větve španělské, a to do Parmy a Toskány, vymřením starých knížecích rodů uprázdněných.

Diplomatické umění kardinálovo nejznamenitěji se osvědčilo ve válce, která sice sluje válkou o korunu polskou, která však měla své hlavní jeviště na Rýně a v Italii a, jako války předešlé, také není než pokračování nebo jakýsi dodatek velké války o dědictví španělské. Válka se počala r. 1733, ale již r. 1735 byla hotova smlouva preliminární, na jejímž základě potom r. 1738 byl zavřen mír definitivní.

Smlouvou z r. 1738 uvedena do Italie trvale italská linie Bourbonův, počínající se Karlem, králem Neapolským a Sicilským. Císař obdržel za Neapolsko a Sicilii Parmu a Toskánu, dříve Bourbonům určované, Toskánu pro Františka Lotrinského, od r. 1736 již manžela Marie Terezie. Pro císaře to byla zase jen výměna, ale přece ne tou měrou nevýhodná, jak se často praví. Parma se připojuje k Milánsku, které císaři zůstalo, ač v Italii průběh války byl pro něho nepříznivý, a tak tvoří most mezi Milánem a Toskánou, jež měla v další budoucnosti náležeti sekundogenituře nové dynastie. Za to získal císař, oč tolik stál, uznání Pragmatické sankce také od Francie.

Smlouva z r. 1738 jest mistrovský kus diplomatického umění kardinála Fleury.[13]) Dlouhá a velká válka o dědictví španělské nepřinesla Francii žádného rozšíření jejích hranic, žádné expanse k východu ve smyslu programu Richelieuova, jenž chtěl z Francie učiniti zase Gallii, ohraničenou Rýnem. Nedlouhou válkou, jejíž hlavní jeviště bylo v Italii, získala Francie pro budoucnost nárok na Lotrinsko.[14]) Co Lotrinsko znamená pro Francii, o tom nejlépe poučí pohled ve historickou mapu; Francie měla obdržeti Lotrinskem hranice, jaké měla až do revoluce a potom po ní zase až do r. 1871, hranice tak zaokrouhlené a tak ucelené, že se ani nezdají býti výsledkem historického vývoje. Lotrinsko již dávno leželo v okresu moci francouzské a právě proto Francie musila je získati úplně, zvláště když lotrinská biskupství držela již od 16. století — dotud enklavy v území cizím. Lotrinskem získán zároveň most vedoucí k Elsasku,[15]) tmel, který Elsasko a Štrasburk spojoval, jak se zdálo, s Francií nerozlučně a na vždy. Francie mohla ostatek programu Richelieuova ponechati nevyplněný. Vývoj této nejznamenitější kontinentální velmoci byl

---

[13]) Kard. Bernis praví ve svých Pamětech (Mémoires publ. par Fr. Masson I., 54): La paix de Vienne mit le comble à la gloire du Cardinal.

[14]) Francie získala Lotrinsko záměnou za kus Italie, který jí ani nepatřil. Poslední vévoda Lotrinský stal se velkovévodou Toskánským. I zde byl uskutečněn starší plán. Byl to Ludvík XIV., jenž kdysi, na sklonku 17. století (1699), když osnovány návrhy na rozdělení dědictví španělského ještě neuprázdněného, žádal Lotrinsko pro Francii za Lombardii, kdyby Lombardie přišla v držení mladší linie rodu Rakouského.

[15]) Broglie I., 375. Ostatek pojišťovaly již starší smlouvy francouzskému vojsku táhnoucímu do Elsaska průchod územím lotrinským.

ukončen, léta převládajícího míru jí byla popřála zotavení, průmysl a obchod Francie spěly k novému rozkvětu; počalo se na novo vyvíjeti i válečné loďstvo francouzské. Za války o korunu polskou konečně mezi Francií a Španělskem nastával poměr, jaký měl Ludvík XIV. na mysli, když prohlašoval, že již není žádných Pyrenejí... Konečně se dostavoval z dynastického výboje také prospěch pro národ, pro stát, pro obchod francouzský. Francie ve spolku se Španělskem mohla se chystati k novému velkému zápasu, k zápasu o primát v světovém obchodu proti Anglii.[16]) Ještě nebylo rozhodnuto, nepřipadne-li severní Amerika živlu románskému, jako mu náležela jižní, ještě v Indii nebylo rozhodnuto, kdo se stane jejím pánem, zdali to bude Angličan nebo Francouz.

Od smlouvy r. 1738 založena byla politika Francie na shodě s císařem. Pro udržení této shody r. 1739 přibyl nový důvod, válka Španělska s Anglií, která každou chvíli mohla se rozšířiti na válku anglicko-francouzskou. Francii se bylo podařilo udržeti Anglii v neutralitě za války o korunu polskou, přátelství s císařem jí slibovalo neutralitu jeho, až přijde k válce s Anglií; Francii musilo záležeti na tom, aby se neobnovila proti ní „velká alliance" z počátku 18. století, spolek císaře s „přímořskými státy", Anglií a Hollandskem. Nejen Lotrinsko, ale i toto výhodné přátelství císařovo přinášelo Francii garancie Pragmatické sankce, ke které se konečně, později než jiné státy, byla odhodlala. Nebyla to cena příliš veliká.

U kardinála, jenž se blížil 90. roku svého věku, padal jistě i vysoký věk jeho na váhu. Než také u státníka mladšího bylo by si lze vysvětliti politiku, jež se nežene do nové války, buď ještě s císařem a Habsburky, nebo po jeho smrti s novou dynastií, jež měla vstoupiti na místo rodu Habsburského jako její pokračování. Pochopíme, že návrh bavorský svrchu zmíněný, podle něhož měli po Karlu VI. Wittelsbachové přijíti k vládě zejména v zemích českých, ve Francii se nesetkával s přijetím očekávaným. Bylo patrno, že na takové rozdělení panství svého pro budoucnost nepřistoupí ani Karel VI. sám, ani že nesvolí k takému rozdělení dědictví po něm Marie Terezie — bez války. Spíše byla Francie

---

[16]) Srov. Ranke, Zwölf Bücher Preuss. Geschichte (Sämmtl. Werke 27—28, str. 364).

ochotna zprostředkovati mezi císařem a kurfirstem Bavorským nějaké jiné vyrovnání, jež by platilo pro budoucnost, a to tím spíše, že garancie Pragmatické sankce slibovala císaři nejen uznání její platnosti, nýbrž také po jeho smrti, bude-li třeba, pomoc Marii Terezii proti každému protivníku — contra quoscunque. Tedy také proti Karlu Albertovi? Garancii Pragmatické sankce a starší smlouvy Francie s Bavorskem bylo ovšem nemožno srovnati. Francouzská politika později, když se Francie za války o dědictví rakouské postavila přece mezi protivníky Marie Terezie, našla „zadní dvířka" — bylo to starší právo „třetího", jemuž prý žádná garancie nemůže býti na újmu, v tom případě právo kurfirsta jakožto potomka dcery Ferdinanda I., za něhož byla koruna Česká přišla v držení knížat rodu Habsburského.[17]) Z toho však nenásleduje, že Francie zavírala r. 1735 a 1738 smlouvu s císařem hned s tím vědomím, že po smrti jeho jí nezdrží, anebo s tím úmyslem, že se z ní zase vymkne.

Nežli se Francie po smrti císařově rozhodla pro účastenství ve válce o dědictví po něm, předcházel konflikt mezi staršími tradicemi a novými poměry, jak se utvářely od míru Utrechtského. Po válce o dědictví rakouské a za války nejbližší potom — je to válka sedmiletá — najdeme novou kombinaci států, které ji vedly. Je to změna či převrat známý jako renversement des alliances, je to spolek Francie s Rakouskem proti Anglii a Prusku. Spolek Francie s Habsburky pokládal za možný již „velký král" ke konci velké války o dědictví španělské, takový spolek se již připravoval r. 1735 a r. 1738 na základě smluv z obou roků. Než r. 1741 se přece dostaly na vrch ještě jednou starší tradice, poutající se k jménům kardinálů Richelieu a Mazarina a Ludvíka XIV samého v době jeho výbojných válek. Nestalo se to však hned po smrti Karla VI. a nestalo se to úplně.

---

[17]) Formule „sauf les droits d'un tiers" užil Fleury velmi záhy, v rozmluvě s pruským vyslancem krátce před smrtí císařovou. Podobně Karel Albert sám prohlašoval, že renunciace jeho manželky, dcery Josefa I., nemůže býti na škodu jeho vlastním právům, která má jako potomek Anny, dcery Ferdinanda I. — Hned r. 1738 se praví v instrukci dané francouzskému vyslanci při říšském sněmu v Řezně o Pragmatické sankci, a to určitě vzhledem ke Karlu Albertovi: qu'elle ne préjudiciait à personne, ale s dodatkem, má-li kurfirst opravdu (réellement) nějaká stará práva.

Fleury rád se dával oslavovati, i v dopisech cizích knížat, jako moudrý mentor Evropy, jako strážce jejího míru — ne bez zásluhy. Proti němu a jeho politice vždy bylo lze postaviti jména obou kardinálů 17. století, zejména prvního z nich, jehož program ani získáním Lotrinska nebyl ještě proveden úplně. V onom konfliktu Fleury a jeho zdrželivá politika podlehli. Fleury, jenž chtěl setrvati na svém místě do své smrti, povolil.[18])

Pragmatická sankce se na říši Německou a korunu císařskou nevztahovala a nemohla vztahovati. Koruna císařská, ač zůstávala v držení rodu Rakouského od druhé polovice 15. století, se vždy zadávala „svobodnou" volbou kurfirstů. Má přejíti na rod Habsbursko-Lotrinský a v držení jeho potom také zůstati trvale? To neodpovídalo prospěchu Francie. Rod Lotrinský ve svém novém světovém postavení by byl mohl užíti své moci k revindikaci Lotrinska pro sebe i pro říši. Ovšem hlavně pro sebe.[19]) Rod Habsburský držel z dědictví španělského Belgii; nově získané Lotrinsko by bylo tvořilo most mezi ní a říší podobné jako Lucemburk, o jehož získání Francie ode dávna stála.[20]) Pobledlý lesk koruny císařské ve spojení s dědictvím habsburským, zvláště kdyby zůstalo neztenčené, přece nebyl bezcenný a proto neměl přejíti na novou dynastii. Konečně nastávala příznivá doba, aby koruna císařská byla přenesena na jiný rod knížecí, jenž by ji držel z milosti krále Francouzského. Kurfirstové říšští ode dávna své svobodné hlasy prodávali. Starší tradice politiky francouzské ze 17. i 18. století (víme, že tu byly i určité smlouvy) svědčily zvláště ve prospěch bavorských Wittelsbachů. Po Karlu VI. měl přijíti Karel VII.

Starší tradice, které se vzpíraly střízlivější politice kardinálově, nacházely ohlas v straně na dvoře královském, které

[18]) Kard. Bernis ve svých Pamětech praví, že se Fleury dal Belleislem pohnouti k válce: contre ses principes et contre son goût

[19]) V příloze k memoirům Hénaulta, presidenta akademie, otištěny jsou výtahy z dopisů kardinála Fleury kardinálu Tencinovi, vyslanci krále Francouzského v Římě. V dopise ze dne 15. prosince 1740 čteme: Le grand-duc nous hait mortellement, par raison que nous lui avons enlevé le patrimoine de ses pères.

[20]) Za války o dědictví španělské vyskytuje se projekt, podle kterého měl obdržeti Max Emanuel Bavorský Belgii jako král nebo jako dědičný místodržitel, než tak, že by Lucemburk připadl Francii.

Fleury příliš dlouho žil, která se nemohla dočkati konce jeho ministerstva smrtí starcovou anebo třebas i jeho povoláním na uprázdněný trůn papežský. Byla to strana skládající se namnoze z těch, kdo byli nespokojeni se vším, co počínal, a kdo by byli snad nepříznivými úvahami provázeli stejně i jeho politiku ve smyslu starších tradicí.

V memoirové literatuře oné doby tato osobní stránka stojí v popředí, historik pozdější smí však do popředí posunouti všecko, co již bylo vyloženo. Starší tradice našly svého zástupce; je to Belleisle. Můžeme mluviti o konfliktu obou, kardinála a Belleisla, o vítězství Belleislově nad Fleurym. Než rozdíl mezi oběma nebyl přece tak veliký, jak se třebas i vrstevníkům jevil. Proto také neběželo o „pád" Fleuryho a nahrazení jeho Belleislem.

Bylo již naznačeno, že v jedné věci se podstatně nerozcházeli; František Lotrinský anebo, lépe řečeno, velkovévoda Toskánský neměl se státi císařem.[21]) Když Belleisle hned v listopadu 1740 byl ustanoven, aby vedl diplomatickou akci, pokud se týče nastávající volby císařské, nebylo to ještě porážkou kardinálovou. Fleury sám ho k tomu úkolu vybral. Také si nesmíme, když vytýkáme důrazněji momenty, na kterých více záleží než na intrikách dvorských, obraz zjednodušovati liniemi příliš určitými. I Fleury sám do některé míry podléhal starším tradicím a zvláště diplomatickému umění své doby. Ostatek — „míti dvě železa v ohni", počítati s rozličnými možnostmi, nevázati si rukou předčasně, zakrývati své úmysly, při každém kroku ku předu až do konečného rozhodnutí pamatovati na výhrady a klausule: to vše jest umění diplomatické všem dobám vlastní, třeba v době této bylo tak vyvinuté, že ji karakterisuje. Vládl jím stejně obratně i starý kardinál i mladý král Pruský; lepším politikem se osvědčil, kdo již napřed určitě věděl, co chce, a jenž toho došel a dosáhl — někdy právě tím, že ze závazků, ke kterým se odhodlal, včas

---

[21]) Fleury z počátku pokládal volbu Františkovu za pojištěnou, jak patrno z jeho dopisů kardinálu Tencinovi. Ještě dne 2. prosince 1740 mu píše: L'élection du grand-duc paraît presque certaine, et rien ne pourroit être plus préjudiciable à la France que cet événement . . . I Fridrich prodá svůj hlas za Slezsko. Karel Albert je příliš slabý, lepší naděje by měl August Saský, král Polský . . . Fleury dodává: Tout dépendra de l'électeur de Bavière qu'il faudra convaincre de l'impossibilité d'être élu empereur . . .

a bezohledně se dovedl zase vymknouti. Byl to král Pruský, jenž takto získal Slezsko, kdežto Francie tím, že svého klienta Karla Alberta posadila na trůn císařský, slavila vítězství jen zdánlivé.

Charles-Louis Fouquet, comte de Belleisle — neboť tak zní plné jeho jméno — byl vnuk onoho Fouqueta, ministra neb podle tehdejší úřední terminologie vrchního intendanta financí z konce ministerstva Mazarinova, v němž se vrcholí finanční systém oné doby. Ani kardinál, ani Fouquet nečinili dostatečně rozdílu mezi příjmy státními a svými, což potom po smrti Mazarinově, když se ujal vlády osobně sám mladý král, mělo pro budoucnost zůstati prerogativou toho, v kom stát a král splývaly v jedno. Fouquet vzbudil žárlivost a uvalil na sebe nemilost Ludvíka XIV. příliš nádhernou slavností na svém příliš nádherném zámku ve Vaux, ke které král se milostivě dostavil jako host. Ostatek svého života, a byla to ještě skoro celá dvě desítiletí, strávil ve vazbě na rozličných místech. Nemilost královská přešla i na potomstvo Fouquetovo; vnuk jeho ve své vojenské kariéře, pokud žil Ludvík XIV., nepostupoval rychle. Na předních místech v armádě královské najdeme jej teprve za poslední války, tak zv. války o korunu polskou. Proti Fleurymu, ale jen proti němu, mohl býti podle svých let považován za representanta mladší generace [22]) a při tom starších tendencí francouzské politiky. Narozen r. 1684, r. 1740 stál v 56. roce svého věku.

Belleisle měl vlastnosti, kterých bylo třeba diplomatu té doby. Jako representant krále, jemuž v diplomatické mluvě slušel název Nejkřesťanštějšího — le Roi Très Chrétien — směl vystupovati s podobnou pompou, která jeho dědu způsobila pád; že to dovedl, přešlo s děda na vnuka, jako by to bylo nějaké dědictví. Ve Frankfurtě, když se tam zdržoval, aby převzal vedení volební intriky, zastinoval všecky ostatní vyslance. Jeho diplomatická korespondence svědčí o duchu jeho, i když uvážíme, že dobře psáti mezi Francouzi dovedl skoro každý, mezi Němci málokdo, leda že psal — francouzsky. Než Belleislovy dopisy vynikají nad obyčejnou úroveň toho, nač jsme v korespondenci francouzské diplomacie té doby zvyklí. Ovšem fama, jež se ozývá

[22]) Ils n'étaient jeunes qu'aux yeux de Fleury — praví o něm a jiných Broglie (I., 159).

nejraději, když má pověděti něco nepříznivého, tvrdila, že hraběti půjčoval ze svého ducha jeho mladší bratr, chevalier de Belleisle, jenž jináče za starším ustupoval do pozadí.

Nebudeme provázeti hraběte na jeho diplomatické cestě do sídel kurfirstů říše Německé. Počala se v březnu 1741; co do cíle této cesty, jak již řečeno, Fleury a Belleisle se nerozcházeli. Pro nás důležitější jest jeho návštěva v hlavním stanu krále Pruského — ve Slezsku.

II. Prusko.

Mladý král Pruský — nastoupil r. 1740 v 28. roce věku svého — první mezi protivníky Marie Terezie sáhl ke zbrani. Nebyla to jen odvaha mládí, jež ho k tomu pudila. Mohl se toho odvážiti. Otec jeho Fridrich Vilém zanechal mu nejen stát, nýbrž také vojsko, které mladý král ihned, jak nastoupil, ještě rozmnožil, zanechal mu spořádané finance a válečný poklad; dějepisectví pruské dávno již ocenilo úlohu, která připadla v dějinách státu pruského vládě otce Fridricha II. Hluboké neshody, které kdysi byly dělily otce a syna, byly již úplně vyrovnány, když se vláda otcova schylovala ke konci. Fridrich viděl, že na Marii Terezii přecházejí, nehledě k tomu, co zbývalo z dědictví španělského (byly to Belgie a v Italii Milán), dvě staré koruny, Česká a Uherská, i skupina zemí starorakouských, ale s vojskem v úpadku, jak ukázala nedávno ukončená nešťastná válka turecká, s financemi vyčerpanými. V Prusku předcházela před vládou Fridricha II. doba reforem, zde však nastala v posledních létech Karla VI. stagnace, připomínající pozdější dobu t. zv. předbřeznovou (před r. 1848) také tím, že otec Marie Terezie na konci své vlády byl obklopen ministry, z nichž některé již vysoký věk nakloňoval k nečinnosti.

Víme již, co Fridrich chtěl; chtěl získati Slezsko, zprvu Slezsko celé, a tomu podřídil vše ostatní. V posledních létech jeho předchůdce politika pruská byla, lze-li tak říci, orientována k západu. Stát pruský skládal se až do r. 1866 ze dvou nestejných částí, větší východní a menší západní; teprve velké annexe r. 1866 spojily obě v jeden souvislý celek. Počátky pruského neb vlastně již braniborského panství v Porýní vedou nás nazpět až k onomu dlouhému sporu o Julich a Berg, k jeho počátkům v prvním desítiletí 17. století. Není nic neutěšenějšího než vypisování podobných sporů s ohledem na otázky právní, jež tak často

při rozhodování se dostávají do pozadí, než stopování někdy velmi spletitých poměrů genealogických, z nichž vznikají právní nároky stran, které při vedou. Jest však známo, že spor o Julich a Berg má vedle toho, či lépe řečeno, nad to, do sebe stránky zajímavější a důležitější. Na konci prvního desítiletí 17. století byl by tento spor bez mála dal podnět k oné velké válce, která se dlouho připravovala a která se konečně dostavila, než vypršelo téhož století desítiletí druhé, počínajíc se na neštěstí pro národ český na české půdě. Je to válka t. zv. třicetiletá. Byla to přece jen, zvláště v první své části, válka po přednosti náboženská a tato její stránka ustupuje teprve potom do pozadí, když se Francie vrátila k starším svým tradicím (neb i tentokrát bylo třeba k nim se vracet), k zápasu s rodem Habsburským v obou jeho liniích.

Náboženské motivy ozývají se vždy také v otázce dědictví julišsko-berského. V 17. století vyřízen spor nejprve prozatímně, potom definitivně rozdělením. Kurfirstové Braniborští obdrželi Klevsko (neb také toto knížetství bylo sporné), Julich a Berg Wittelsbachové z vedlejší linie Falcké, příjmím Neuburské. První držitel Julicha z této linie, aby si získal podporu světa katolického, stal se z protestanta katolíkem; jeho rod přišel později v držení Falce Porýnské, kurfirství, když vymřela jiná linie, táž, z které pocházel zimní král. R. 1716 nastoupil poslední kurfirst linie Neuburské Karel Filip a za nedlouho se počal diplomatický boj o Julich a Berg pro budoucnost, až se totiž jeho smrtí (dožil se však r. 1742 a tedy začátku války o rakouské dědictví) oboje knížetství uprázdní.

Ježto Karel Filip neměl přímého mužského potomka, stály proti sobě vracející se nárok kurfirsta Braniborského, nyní již krále Pruského, a nárok dcery toho, jehož smrt se očekávala, kterýžto právní nárok s rukou její přecházel na další vedlejší linii Falckou, příjmím Sulcpašskou; jí mělo připadnouti také hlavní území, kurfirství. Tedy i tentokráte bude se jednati o to, zdali Julich a Berg zůstanou v držení knížat katolických anebo přejdou do rukou knížete protestantského. Král Fridrich Vilém, otec Fridricha II., byl by se spokojil uznáním svého práva na jedno z knížetství sporných, na Berg, a byl ochoten ponechati Julich Wittelsbachům Falckým; císař Karel VI. právo jeho v podstatě uznával, r. 1726 a zase r. 1728 stalo se to již i ve formě smluv, za které císař získal pruskou garancii Pragmatické sankce a nad to ještě slib, že při nejbližší volbě braniborský hlas připadne budou-

címu manželu Marie Terezie. Než ani tyto smlouvy nepřinášely posledního slova a nebyly pro císaře plně a bez výhrady závazné.[1]) Otázkou註išsko-berskou, jež se dostavila dříve, než se oboje knížetství uprázdnilo, zkalil se v posledních létech císaře a krále (oba zemřeli téhož roku 1740) dříve lepší poměr obou — vedle jiných ještě podnětů, jakož i tím, že starý císařský rod pohlížel na Hohenzollery a jejich mladou královskou důstojnost s hrdostí, jež snadno vzbuzuje citlivost toho, kdo sám nechce býti považován za parvenu.[2])

K pacifikaci, jež nastala r. 1738, patřila také dohoda, jež se neomezovala na císaře i říši, nýbrž rozšiřovala i na Francii, Anglii i Hollandsko. Otázka julišsko-berská stávala se, jako při svém počátku, zase otázkou evropskou. A zde to bylo, že se ozvaly zase motivy konfessionální, co se týče císaře i Francie, a to ve prospěch Wittelsbachů Falckých. Až zemře kurfirst, měl jeho dědic, týž, který nastoupí ve Falci Porýnské, ujmouti se hned také Julicha i Bergu, než tak, že by se tím konečnému rozřešení sporu neprejudikovalo. Tak se dohodli mezi sebou císař, Francie, Anglie i Hollanďané. Dohoda tato zněla tedy ve prospěch katolické Falce, a proto, když král Pruský na ni nepřistoupil, oba protestantské státy, Anglie a Hollandsko, od ní zase ustoupily. Shoda však, která byla mezi císařem a Francií nastala r. 1735 a 1738, potrvala i v této věci; dědic Karla Filipa (tak se dorozuměli císař a Francie) měl v provisorním držení Julichu i Bergu býti chráněn proti každému, třebas i brannou mocí. Byla to hrozba obracející se proti Prusku, kterou otec Fridricha II. zvláště těžce nesl, když se o smlouvě (měla zůstati tajnou) dověděl.

Smlouva císaře s Francií z počátku r. 1739 byla politickou chybou také proto, že nezabránila jiné tajné smlouvě, smlouvě Francie s Fridrichem Vilémem, z dubna téhož roku, nárokům královým na Berg mnohem příznivější. Než proto přece nelze tvrditi, že zavinila, co následovalo po smrti císařově r. 1740. Na počátku vlády mladého krále stojí v popředí nějakou dobu ještě otázka tato, která byla určovala poměr otce jeho k císaři. Za

---

[1]) Nestranné vypsání těchto věcí najdeme u B. Erdmannsdörffra (Deutsche Gesch. 1640—1740, v druhém svazku vydaném r. 1893).

[2]) Sem patří na př., že sňatek Marie Terezie nebyl Berlínskému dvoru oznámen.

smlouvu ještě výhodnější, než byla smlouva z roku minulého, nabízel se Francii k úloze, jaká kdysi připadla Gustavu Adolfovi v jeho poměru k Francii.[3])

Než potom, po smrti císařově, obrátil hned a rozhodně směr své politiky proti východu. A lze říci, že to byl tento obrat, jenž rozhodl o další budoucnosti, o budoucnosti Pruska i Rakouska, o budoucnosti Německa. Než tento obrat se nedostavil jako nějaký náhlý nápad. Smrt Karla VI. přišla dosti neočekávaně; nicméně z toho, co následovalo hned po ní, je patrno, že Fridrich Pruský nebyl nepřipraven, že věděl napřed, co bude chtíti, až zemře císař. Berg byl mu, třeba by byl sesílil posici, kterou stát Pruský již měl na západě, předmětem nedostatečným, aby určoval jeho politiku a směr její. Fridrich byl ochoten své nároky na Berg obětovati něčemu většímu.[4])

Jakmile přišla zpráva o „velké události",[5]) o smrti císařově, povolal Fridrich z Berlína do svého oblíbeného Rheinsberka Podewilsa a generála Schwerina. Ze dne 29. října 1740 je výklad, který sice nesložil Fridrich sám, který však sepsal Podewils na základě rozmluvy, kterou oba, on i Schwerin, měli s králem.[6]) Král a jeho rádcové viděli před sebou dvě cesty vedoucí k cíli, kterým již není pojištění Berga, až zemře kurfirst, nýbrž získání Slezska, celého Slezska, když zemřel císař. Cíl sám, o tom byl král již rozhodnut, nebyl předmětem porady, nýbrž jen cesty k němu vedoucí. První cesta by byla — vyjednávati s dvorem Vídenským o postoupení Slezska. Marii Terezii hrozí zkáza; ať se jí nabídne pomoc, aby mohla zachrániti vše ostatní severně Alp (Italie se nabídnutí netýká) pomoc i k tomu, aby císařská koruna přešla

---

[3]) V instrukci ze dne 11. června, kterou obdržel Camas, ubírající se k dvoru Versaillskému, čteme: Vous pouvez dire que naturellement j'aime la France, mais si l'on me négligeait à présent, ce serait peut-être pour toujours et sans retour; mais qu'au contraire, si l'on me gagnait, je serai en état de rendre à la monarchie Française de services plus importants que Gustave-Adolphe ne leur a jamais rendus.

[4]) Ještě za živobytí císařova počalo se jednání, ke kterému podnět dal císař sám, aby Prusku za půjčku několika milionů v zástavu byl dán kus Slezska.

[5]) Cette grande nouvelle et événement — praví král v jednom listě.

[6]) Polit. Correspondenz Friedrichs des Grossen, I. svazek vydaný 1879. Zajímavý kus sepsaný Podewilsem je tu otištěn na str. 74—78.

na jejího manžela — spolek proti všem jejím protivníkům, contra quoscunque. Ve výkladě Podewilsově neklade se váha na nějaké právo nezadatelné a nezadané k Slezsku neb aspoň k některé jeho části;[7]) postoupení jeho žádá se jako odměna — équivalent proportionné — za pomoc, jež se nabízí. Slezsko je zboží, jež se kupuje a jež má kupujícímu býti odevzdáno napřed, a to ihned. Za Slezsko je dále Fridrich hotov Marii Terezii postoupiti svých práv k Julichu a Bergu. A kdyby to nestačilo, ať se nabídne — Rakousku v jeho finanční bídě musí to býti zvláště vítané — ještě k tomu ke všemu několik milionů. Král a oba jeho rádcové předvídali, že se dříve nebo později Evropa rozdělí na dva velké tábory, v jichž čele státi budou Francie a Anglie. Přijme-li Marie Terezie, co král nabídne, ovšem za cenu, kterou bude žádati, shoda rakousko-pruská bude základem velké aliance, do které dále budou náležeti Anglie, Hollandsko a na východě Rusko. Kdyby Marie Terezie váhala, bude lze ji pohnouti k tomu, co se navrhuje, prostřednictvím Anglie, která tím vším získá velký spolek pro svůj nastávající zápas s Francií. Při jednání o tento velký spolek popud vyjde z Pruska, Prusko podrží vedení diplomatické akce, vstoupí definitivně do řady velmocí.

Druhá cesta by vedla do tábora francouzského. Nejdříve král nabídne svou pomoc kurfirstům Saskému a Bavorskému, až se budou hlásiti k svým podílům na dědictví rakouském. Za tuto pomoc obdrží Slezsko, Slezsko celé. O to se zavře smlouva se Saskem a Bavorskem, garantovaná Francií.[8]) Za Slezsko by král dále nabídl Karlu Albertovi svůj hlas při volbě císařské, Francii postoupení svých práv k Julichu a Bergu, než tak, že by je Francie přenesla na Wittelsbachy Falcké neb Bavorské. Přímé účastenství ve válce o dědictví rakouské, jež takto vznikne, se tu od Francie ještě nežádá — jí připadne přede vším úloha čeliti Anglii. Proti Rusku bude lze postaviti Švédsko, dále Dánsko a snad i Turecko. Pro Prusko je hlavní věcí, aby mu Francie garantovala získání a pak trvalé držení Slezska.

---

[7]) Jen mimochodem se praví na jednom místě: ce titre (nárok na Slezsko jako odměnu za pomoc) donnerait une nouvelle force au droit de la possession de la Silésie à V. Majesté. — Myšlenka získati Slezsko spolkem s Rakouskem po smrti císařově není nová. Vyskytuje se již za otce Fridrichova. Ranke 324.

[8]) Již tu je řeč o traité de partage. Podílem Pruska by ovšem bylo Slezsko.

Z toho, co následovalo, bude patrno, že král sám dával přednost první cestě, ač ne bez pochybností, zda povede k cíli. Před smrtí císařovou vyjednával s Francií i Anglií; hlavním předmětem byl, jak víme, Berg; tehdy byl bližší táboru francouzskému. Se změnou předmětu nenastal hned úplný obrat, co se týče cesty, jež by k novému cíli vedla, ale spolek s Francií ustoupil záhy na druhé místo. Fridrich by byl raději získal Slezsko přímou dohodou s Marií Terezií. Než při oné poradě v Rheinsberku byla řeč ještě o něčem jiném. Bylo by to — zmocniti se Slezska ihned brannou mocí; obě dříve vyměřené cesty, první i druhá, by i potom vždy ještě zůstávaly otevřeny. Rádcové královi, Podewils a Schwerin, dávali přednost jednání s Marií Terezií, a to ještě rozhodněji, než král sám, ale bez předcházející okupace Slezska, kterou připouštěli jen v tom případě, že by Sasové vtrhli do Čech nebo do Slezska.[9]) Král se nedlouho po rozmluvě v Rheinsberku rozhodl (a snad byl rozhodnut již před ní) pro okupaci Slezska bez tohoto předpokladu, rozhodl se pro to, co lze nazvati via facti, pro okupaci Slezska bez odkladu. Podewils a Schwerin, ač k tomu v Rheinsberku neradili, přece uznávali, že snadnější bude vyjednávání o to, co král již bude míti ve své ruce, o Slezsko, které již bude jeho.[10]) Nejlépe nečekat — tak se rychle ustálil Fridrichův

[9]) Podewils, vyloživ obě dvě cesty, dohodnutí s Marií Terezií neb spolek proti ní, dodává: Ce sont les deux seuls plans sur lesquels V. Majesté nous a fait l'honneur de nous entretenir hier. — A potom pokračuje: Nous parlâmes encore d'un troisième, qui roula sur ce qu'en cas que la Saxe dût faire une levée de bouclier pour entrer soit en Bohême soit en Silésie à main armée, pour s'en emparer en partie ou en tout, V. M. serait alors autorisée d'en faire autant..." Zde slovem „nous" jsou ovšem míněni Podewils a Schwerin bez krále, ale sotva si lze mysliti, že by se byla předcházející rozmluva (dne 28. října) této eventuality nedotkla. Srovn. též jiné místo, kde se při úvahách o první cestě praví: Et au cas que la cour de Vienne ne voulût point écouter raison là-dessus (t. postoupení Slezska), il faudrait encore travailler à faire goûter ce plan aux Puissances Maritimes, et tâcher porter la première par les dernières à s'y rendre, sans commencer par aucune voie de fait. Srovn. C. Grünhagen, Friedrich der Grosse am Rubicon v Hist. Zeitschrift, sv. 36. R. Koser, K. Friedrich der Grosse I. S výkladem Grünhagenovým se nesrovnávám ve všem.

[10]) Si l'on se trouve une fois en possession d'un pays, on traite beaucoup mieux en rapport à sa cession que si l'on la doit obtenir par la voie d'une négociation ordinaire. — Své námitky Podewils přednesl později. Obával se zvláště akce bez spojenců.

úsudek; Slezska třeba se zmocniti před zimou, zimu pak bude lze věnovati jednání, pro které král vždy ještě přednost dává cestě první, dohodě s Rakouskem, přímo nebo skrze prostředníky, při čemž v další budoucnosti Fridrich vždy ještě vidí před sebou velký spolek proti Francii a jejím přátelům. Ve Vídni třeba hrozit, že sice Prusko se dá cestou, jež vede do tábora francouzského. Čím více se blížil den, kdy se měla počíti okupace (měl to býti 1. prosinec, potom 8., skutečně počala se v prostřed toho měsíce), tím naléhavěji zněly jeho návrhy. Ve Vídni měli uvěřiti, měli se dát přesvědčiti, že král se chápe zbraně nejen na svůj prospěch, ale i na prospěch domu Rakouského, aby jej zachránil před úplnou zkázou, která mu hrozí, že, chápaje se zbraně, vlastně tím vstupuje do služeb domu Rakouského; Fridrich zvyšoval v té době peníz, jejž chtěl hotově přidati, z dvou milionů na tři.

Dne 16. prosince 1740 překročil Fridrich „svůj Rubikon", hranice slezské.[11]) Byl by splnil budoucně, co sliboval Marii Terezii v té chvíli a potom ještě, když na půdě slezské postupoval dále? Každý ví, co takové sliby znamenají, a uvidíme potom, jak se Fridrich dovedl vymknouti ze spolku, do kterého se dostal konečně cestou druhou. Než v té chvíli, jak lze věřit, byly sliby jeho tou měrou upřímné, že by se byl za Slezsko postavil aspoň pro nejbližší dobu do řady spojenců Marie Terezie a tím do tábora anglického. V manifestech a jiných projevech té doby Fridrich prohlašuje, že není protivníkem Pragmatické sankce, jako jsou ti, kdo neuznávají řádu posloupnosti v ní stanoveného, kdežto on sám má spravedlivý nárok jenom na jednu provincii, jež náleží k dědictví rakouskému. Král si chtěl Slezsko vždy ještě hlavně vysloužiti, ač od té chvíle, co překročil jeho hranice, počal před světem a pro svět klásti větší, než dosud, váhu na svá „stará práva". Stoje již na slezské půdě, dal Fridrich ohlásiti ve Vídni, že by se spokojil částí, dobrou částí Slezska. Nabízel totéž, ale žádal méně. Onou částí mělo býti Dolní Slezsko, ovšem s Vratislaví. Na počátku r. 1741 mizí však naděje, že by se podařilo tolik dosíci přímým jednáním s Vídní, ale tu zbývá ještě varianta první cesty, prostředkování Anglie.

Přirovnání k dvěma cestám, vedoucím k stejnému cíli, čteme již v Podewilsově výkladu ze dne 29. října 1740. Každé podobné

---

[11]) Často citované místo z dopisu králova Podewilsovi (Pol. Corr. I., 147) zní: J'ai passé le Rubicon enseignes déployés et tambour battant . . .

přirovnání platí jen do některé míry, dovoluje však přece pověděti, že král Pruský šel dvojí cestou zároveň, že dávaje přednost první, nezapomínal na cestu druhou a nečekal, až by se první stala úplně neschůdnou. Starší přirovnání dobře lze doplniti jiným, již připomenutým, které náleží novější mluvě diplomatické — je to umění míti dvě železa v ohni. Fridrich vyjednával vždy na obě strany. Jednání takové musí býti někdy nutně neupřímné; od Fridricha bylo někdy vedeno s vypočítavou otevřeností.

Ještě v lednu 1741 je spolek s Francií králi Pruskému horší prostředek.[12]) Avšak již v nejbližším měsíci se dostává do popředí cesta druhá, spolek s Bavorskem a s Francií. Na počátku března Fridrich radí Karlu Albertovi, aby se po jeho příkladu zmocnil zemí, ke kterým se hlásí, zejména Čech.[13]) Než rozhodné slovo tu by bylo musilo přijíti z Francie. Bez Francie kurfirst Fridrichovi není spojencem dostatečným. Avšak ani to ještě není obrat rozhodný. V dubnu dostává se do popředí zase cesta první, dohoda s Rakouskem prostřednictvím Anglie. Ještě má král volné ruce na obě strany.

Bitvou u Molvic, svedenou dne 10. dubna 1741, mnoho se nezměnilo. Fridrich nedůvěřoval Anglii (poznáme potom příčiny této nedůvěry), ale přece si přál, aby se jednání vedené anglickým prostřednictvím podařilo, a doufal, že jeho vítězství na poli válečném Vídenský dvůr učiní povolnějším. V té věci byl král rozhodnější nežli Podewils, jenž ho zdržoval, aby se Anglii nezavazoval ukvapeně, jako ho dříve byl zdržoval před přenáhleným spolkem s Francií. Taková byla situace, když na své diplomatické cestě přišel až do Slezska, do tábora královského, Belleisle. Bylo to na samém konci měsíce dubna.

Jednání Francie s Pruskem bylo zdržováno ve svém postupu také nedůvěrou, která k Fridrichovi zavládla po jeho náhlém vpádu do Slezska na dvoře francouzském. Současné jednání na obě strany, reservace mentální a klausule při zavírání smluv — to vše nevzbuzovalo výčitek diplomatického svědomí té doby, než náhlý přechod z míru do války, jak nastal překročením hranic slezských, přece zarážel. Jako Fridrich sám i potom pokládal dohodnutí s Rakouskem za možné, tak jiní měli krále v podezření,

---

[12]) ... un pis aller, s'il n'y avait pas de meilleurs moyens de venir à notre but — píše Podewilsovi dne 14. ledna.

[13]) P. C. I., 200.

že od počátku jednal v takovém dorozumění, aspoň s manželem Marie Terezie, anebo že se takové dorozumění, když již stál na půdě slezské, co nejdříve dostaví.[14])

Král Fridrich vyslovuje v korespondenci se svými diplomaty a ministry nejednou obavu, že bude oklamán; proto raději klamati jiné![15]) Hájiti diplomatického umění jeho doby a jeho samého, byla by věc marná. Avšak nemusíme viděti všude hned úmyslné klamání, nemusíme je viděti i tam, kde obtíže rozhodovati se plynuly z poměrů, jak byly dány a jak se vyvíjely. Dvůr Vídenský se dlouho oddával naději, že garancie Pragmatické sankce, kterou přinesly smlouvy s Francií z r. 1735 a 1738, má cenu aspoň přibližnou té, kterou jí přikládal zemřelý císař.[16])

Význam a cenu pro Marii Terezii mělo již uznání, kterého se jí dostalo Ludvíkem XV. jakožto „královně Uherské a České". A kardinála Fleury lze v obranu vzíti aspoň potud, že po smrti Karla VI. uznání Pragmatické sankce, vyslovené v dotčených smlouvách, chtěl anebo aspoň si přál udržeti v platnosti, vzniknou-li však spory (a bylo lze očekávati, že vzniknou), vyrovnati je svým diplomatickým uměním. Ukazují to na novo prameny teprve nedávno na světlo vynesené, psaní kardinálova králi Španělskému a kurfirstovi Bavorskému.

---

[14]) Ještě v červnu 1741, když konečně jednání o smlouvu dospělo ke konci, psal Fleury Belleislovi (dopis otiskl Sautai 271): „La bonne foi et la sincérité ne sont pas ses vertus favorites, et il est faux en tout, même dans ses caresses. Je doute même qu'il soit sûr dans ses alliances, car il n'a pour principe que son unique intérêt. Il voudra gouverner et faire à sa tête sans aucun conseil avec nous . . . Le portrait vous paraîtra peut-être un peu chargé, . . . mais je ne puis m'empêcher de craindre que, si on lui proposait un parti avantageux, en cas que la cour de Vienne, ou plutôt l'Angleterre, jugent qu'il est essentiel pour eux de le détacher de nous, il ne serait pas scrupuleux sur les prétextes qu'il pourrait imaginer, de se séparer de notre alliance. Je vous ouvre mon coeur et je vous prie de brûler ma lettre.

[15]) Naráží se zde na známé místo v dopise Fridrichově Podewilsovi (P. C. I., 245): S'il y a à gagner à être honnête homme, nous le serons, et s'il faut duper, soyons donc fourbes!

[16]) Srovn. též dopisy kardinálu Tencinovi. Dne 20. listopadu píše Fleury: Le pape ne se trompe pas, quand il compte sur la droiture et les intentions pacifiques du Roi. On commence à en être persuadé par l'assurance que S. M. a donnée à M. le prince de Lichtenstein de garantir la pragmatique dans son entier. — Ovšem — k válce pro Marii Terezii a pro sankci Francie odhodlána nebyla.

Zpráva o smrti císařově, jakmile přišla, vzbudila v Madridě nenasytnou lakotnost královny Alžběty, druhé manželky Filipa, prvního krále z rodu Bourbonského, kterého válka o dědictví španělské byla dosadila na trůn španělský. Již se bylo podařilo jednoho ze synů jejích uvésti do Italie — je to Karel Neapolský a Sicilský — smrt císařova otevírala vyhlídky na opatření druhého, Filipa. Známe nyní velice protivné krátké listy, kterými se král Filip, Alžběta, don Philipp a infantka, manželka jeho, dcera Ludvíka XV., obracejí ke kardinálu — psané žebravým tónem chudých příbuzných.[17] Rozšíření panství španělské větve bourbonské v Italii by bylo odpovídalo tradicím politiky španělské a francouzské. Odpověď však, kterou dával kardinál, sotva vyhověla tomu, co se očekávalo v Madridě, znějíc, že Francie je vázána smlouvami, kterými uznala a garantovala Pragmatickou sankci. Nároky kurfirsta Bavorského nejsou, pokud se opírají o závět Ferdinanda I., nikterak oprávněné.[18] A mají a mohou Francie a Španělsko se odvážiti velké války bez spojenců? Francie bude podporovati Karla Alberta, až se bude ucházeti o volbu za císaře, ale zvolen bude nejspíše přece manžel Marie Terezie . . . A ještě více padá na váhu, že Karlu Albertovi samému, i když mu oznamoval, že Belleisle bude poslán do Německa působit ve

---

[17]) Otiskl je Sautai str. 116 sl. Král píše: A cette heure, c'est une bonne occasion pour faire avoir quelque chose à l'Infant, et je prie en même temps le Roi, mon neveu, de se souvenir de sa fille en cette occasion pour que leurs enfants aient quelque chose pour se maintenir et qu'ils ne restent pas des cadets.

[18]) V listu králi Španělskému ze dne 24. listopadu 1741 Fleury praví (Sautai str. 488): Si les prétensions de l'Électeur de Bavière eussent eu quelque fondement, nous les eussions soustenues, et on aurait pu trouver dans ce démembrement de la succession de l'Empereur quelque ouverture pour en profiter en faveur du Sérenissime Infant, mais Vos Majestés auront appris ce qui c'est passé à Vienne sur cela et qu'il est clair, par le testament de Ferdinand Ier, que la Maison de Bavière n'a aucun droit à la succession autrichienne. — A dále: Nous avons les mains liées sur la Pragmatique, et, quand nous n'eussions pas été engagés déjà par le traité de Vienne, je ne sais si nous n'y eussions pas été forcés pour éviter une guerre générale qui n'eût pas été moins dangereuse pour l'Espagne que pour nous. — Sr. dopis kardinálu Tencinovi z 20. listopadu 1740: Je ne doûte point que . . . la Reine d'Espagne ne forme de grands projets, mais les engagements que le Roi a pris pour la garantie de la Pragmatique ne lui permettent d'entrer dans ses vues.

prospěch jeho volby,[19]) Fleury nic určitého nesliboval, co se týče jeho pretensí na dědictví rakouské, ba že i o jeho zvolení se vyslovoval dosti nedůvěřivě. Na válku s Marií Terezií kurfirst sám nestačí, a Francie — Fleury se vymlouvá neúrodou posledních let podobně, jako také v psaní králi Španělskému — nemůže mu poskytnouti tak značnou pomoc — běží tu jen o subsidie — jak by bylo třeba. Upřímnost prohlašuje Fleury za povinnost přátelskou. Také nestál Fleury v té věci sám; podobně soudil i Chavigny, jenž několik let dříve v Řezně byl řídil diplomatickou intriku proti uznání Pragmatické sankce říšským sněmem, že odpor proti Pragmatické sankci nemá důvodu od té doby, co Francie získala Lotrinsko.

Teprve na samém počátku r. 1741 nastal v jednání vedeném mezi Francií a Pruskem určitější obrat. Ku popudu danému od Fridricha samého byl mu od vlády francouzské předložen návrh defensivní aliance,[20]) kterou se zároveň Francie a Prusko měly zavázati, že při volbě císařské budou působiti ve prospěch téhož kandidáta, kurfirsta Bavorského nebo kurfirsta Saského; Francie by mimo to subsidiemi Karla Alberta podporovala tak vydatně, aby mohl co nejdříve vystoupiti, domáhaje se svých práv proti Marii Terezii.

Návrh tento znamená ovšem zároveň obrat v politice kardinálově, počátek ústupu jeho před Belleislem. Již najdeme i v dopise jeho Marii Terezii (ze dne 9. ledna) narážku na „právo třetího“, které Pragmatickou sankcí by nemohlo býti odstraněno. Než ani potom jednání nepokračovalo rychle ku předu. Co byla hlavní příčina toho na straně pruské, již známe. Na druhé straně vždy ještě mnoho dělilo Fleuryho a Belleisla. Fleury by

---

[19]) Je to týž dopis ze 17. prosince, v kterém čteme: Je croirais faire un crime de la (V. Altesse) tromper et de la jetter en erreur par de fausses confidences. — Psaní kardinálovo ze dne 17. prosince je odpověď, kterou dal teprva v té době na psaní kurfirstovo ze dne 29. října. O nárocích jeho se i tu vyjadřuje s velkou reservou; naráželje na sklamání, jež způsobilo uveřejnění závěti Ferdinanda I., Fleury podotýká: Ce qui a déterminé le Roy à assurer d'abord qu'il maintiendrait fidélement les engagements qu'il avait contractés pour la Sanction Pragmatique, est, en premier lieu, que Sa Majesté ne pouvait s'en dispenser, puisque son honneur et sa parole l'y obligeaient. — Ovšem dále se v dopise již vyskytuje výhrada „práva třetího“

[20]) Öst. Erbfolgekrieg I., 1119.

se byl nejraději omezil na diplomatickou agitaci ve prospěch Karla Alberta a kurfirsta chtěl podporovati, aby získal nějakou část dědictví rakouského, jen penězi, bez účastenství ve válce, kdežto Belleisle od počátku měl na mysli, co teprva v druhé polovici r. 1741 nastalo skutečně, válku Francie ve spolku s Bavorskem a Pruskem. Podle jeho návrhu měli Francouzové překročiti Rýn již v měsíci květnu; skutečně se to potom stalo teprve v měsíci srpnu 1741.

Fridrich neodmítal návrhu francouzského, ale žádal za určitější závazky. Jakou pomoc poskytne Francie Bavorsku? Jakou jistotu jemu samému, že podrží Dolní Slezsko s Vratislaví? A co má z dědictví rakouského obdržeti Karel Albert?[21]) V rozmluvě s francouzským vyslancem Valorym, o které Valory dává zprávu dne 11. února 1741, král k své otázce hned také dával odpověď: dejme mu Čechy![22]) A mimo to: jeho, tedy budoucího krále Českého, raději uvidí na trůně císařském nežli Augusta Saského. Hlavní otázkou však pro Fridricha zůstávalo vždy: jakou pomoc obdrží Bavor?

Odpověď, která poslána byla z Francie dne 22. února, že to bude pomoc dostatečná, aby jej chránila proti útoku a aby on sám mohl s důrazem hájiti svých práv, ovšem nestačila, jsouc vždy ještě neurčitá, ačkoli již v ní nebyla řeč jen o pomoci peněžité, nýbrž také o pomoci branné.[23]) Než jednání uvázlo kolem těchto otázek a v podstatě dále nepokročilo, ani když na konci dubna Belleisle na své diplomatické cestě přicházel až do Slezska. Bylo to v době, kdy Fridrich se klonil zase k „cestě první“, kdy očekával

---

[21]) Hlavní dvě otázky, které Fridrich předložil Valorymu v Berlíně dne 30. ledna (král přijel ze Slezska a setkal se s Valorym na bále), zněly: Le Roi mettra-t-il l'Électeur de Bavière en état de soutenir ses prétensions autrement que par des écritures? . . . Le Roi veut-il encore me garantir la possession de la Basse-Silésie, Breslau compris? (Dopis Valoryho ze dne 31. ledna otiskli Ranke 574 a Sautai 205). — Co se týče Slezska, první návrh nesliboval více, nežli že Francie nebude překážeti, aby Fridrich přivedl k platnosti svá práva na Slezsko celé neb některou část Slezska.

[22]) Hé! Monsieur, convenons d'un traité! Donnons la Bohême à l'Electeur de Bavière! (Sautai 208.)

[23]) Sa Majesté (král Ludvík) . . . promet d'envoyer à son secours toutes les troupes auxiliaires qui lui seront nécessaires pour assurer son pays contre toute attaque et le mettre en état de n'avoir rien à craindre de ses ennemis et soutenir la justice de ses prétensions (Sautai 212).

příchod „šarlatána“[24]) anglického, lorda Hyndforda, poslaného od krále Jiřího.

Pobyt Belleislův v hlavním stanĕ krále Pruského nedaleko bojiště u Molvic, kde nedávno svedena byla bitva, potrval od 26. dubna do 2. května, nepřinesl však ještě žádného rozhodnutí. V popředí stála vždy otázka, jak velkou pomoc poskytne Francie budoucímu císaři a bude-li tak značná, aby mohl proti Marii Terezii vystoupiti útočně. Ve věci samé se král a maršálek srovnávali; i Belleisle byl od počátku pro to a naléhal na kardinála Fleury, aby Francie urychlila své zbrojení, aby se akce válečná počala co nejdříve. Že Fridrich bez určitějších závazků se strany Francie nezakončil jednání smlouvou, jak žádal Belleisle, pochopili bychom, i kdybychom nevěděli, že jeho zdrželivost, která způsobila sklamání Belleislovi, odcházejícímu bez smlouvy, měla příčinu ještě jinou. V té chvíli, když očekával Belleisla i Hyndforda, Fridrich vždy ještě nevěděl, nepodaří-li se přece dohodnutí s Anglií a jejím prostřednictvím s dvorem Vídenským.[25])

„Šarlatán“ anglický přišel, když francouzský maršálek byl již odešel. Tentokráte rozhodné slovo by bylo musilo přijíti z Vídně. Fridrich ani v té chvíli nežádal více, nežli byl žádal prve; anglické prostřednictví mu však neslibovalo tolik; kdežto rádcové Marie Terezie již se většinou vyslovovali aspoň pro nějakou koncessi, ona sama nechtěla obětovati ani Slezsko celé, ani jakoukoli jeho část.

Dne 4. června podepsali Valory a Podewils ve Vratislavi dlouho připravovanou smlouvu. Několik dní před tím (30. května) král byl oznámil vlastnoručními listy kardinálu Fleury i Belleislovi, že se rozhodl pro Francii — že je tak dobrým Francouzem jako oni sami.[26]) Smlouva ze dne 5. června (skutečně podepsána byla

---

[24]) Oblíbený výraz Fridrichův o diplomatech. V jednom dopise král oslovuje i Podewilsa jako svého milého šarlatána. Ne bez humoru píše Fridrich Podewilsovi dne 24. dubna (P. C. I., 233): Il (Belleisle) voudra à toute force conclure, et moi, je voudrais attendre l'arrivée du charlatan anglais pour me déterminer.

[25]) V dopise Podewilsovi ze dne 24. dubna, kde je řeč o šarlatánovi anglickém, Fridrich pokračuje: mais en tout cas, il faut voir comment, en flattant M. de Belleisle au suprême degré et lui faisant entrevoir toute l'envie du monde de conclure, on pourra différer cet acte jusqu'au moment qu'on ait arrangé ses flûtes avec les Anglais.

[26]) Je vous dispute à présent, M. le Cardinal, d'être meilleur Français que je le suis.

den před tím) je sice jen defensivní aliance, jak byla Francie navrhovala hned na počátku roku, přináší však přece více, nežli obsahoval první návrh. Výsledek dlouhého jednání, jež potom následovalo, obsažen hlavně ve čtyřech tajných článcích, jako vůbec celá smlouva měla ještě nějaký čas zůstati tajnou. V nich slibovali Karlu Albertovi Fridrich svůj kurfirstský hlas, Ludvík XV. brannou pomoc proti hrozícímu útoku se strany Rakouska, pomoc tak vydatnou, aby obstály jeho oprávněné nároky na některou část dědictví rakouského. Fridrichovi samému a jeho nástupcům garantuje Francie Dolní Slezsko s Vratislaví, za čež Prusko postoupí svých práv k Julichu a Bergu Wittelsbachům falckým.[27])

Číselně pomoc slíbená Bavorsku ve smlouvě určena není a není v ní určitě pověděno, co z dědictví rakouského obdrží kurfirst Karel Albert.

---

[27]) Smlouvu vydal Broglie v 2. svazku v přílohách.

III. Sasko. — Rusko. — Anglie. — Nedokonaná smlouva Drážďanská z dubna 1741.

Z knížecích rodů severoněmeckých povznesly se již ve středověku tři ve svém mocném postavení nad ostatní a pak se v něm udržely až do nejnovější doby. Z nich dva jsou původu jihoněmeckého, Welfové a Hohenzollerové, kdežto třetí, rod Wettinský, vyšed z krajiny na Sále, kde se stýkaly kdysi živel německý a slovanský, rozšířil své panství na obě strany, na západ do Durinska i na východ do krajin někdy slovanských, které však podlehly panství německému mnohem dříve, nežli se dostaly pod jeho vládu.

Vzájemné styky těchto tří rodů vykazují poměry přátelské i nepřátelské; přátelské vedly často k sňatkům a tím k svazkům příbuzenským, které však návrat nepřízně, někdy až osobní, nečinily nemožným; do 18. století je všechny spojovala stejná konfesse náboženská; byly to rodové protestanští, až potom Wettinové ve své kurfirstské větvi byli zase získáni staré církvi, avšak bez rekatolisace území, v němž vládli. Celkem přese všecko, co je spojovalo, jeví se nám tito tři knížecí rodové často jako soupeřové. My víme, že budoucnost náležela rodu, který se teprva v posledním století středního věku dostal do severního Německa, Hohenzollerům. Větší panství Welfův, království Hannoverské, zmizelo teprva v naší době z počtu samostatných států německých (je to největší pruská annexe r. 1866). Království Saské, hlavní území Wettinů, před osudem Hannoverska r. 1866 zachránila ne tak velkodušnost pruského vítěze jako ochrana, kterou vždy ještě svému spojenci mohl poskytnouti císař Rakouský, když vystupoval z řady knížat německých či, lépe řečeno, z řady knížat rozpadlého Německého Spolku. Vedle vděčnosti za věrnost spojeneckou snad k tomu přispěl tenkráte, po válce r. 1866, i zřetel,

aby království České nemělo všude na svých severních hranicích za souseda stát pruský.

Když přehlížíme pásmo dějin tohoto státu pruského od druhé polovice 17. století, od doby velkého kurfirsta, zdá se nám, že průběh dějin německých ani jiným býti nemohl, ba zachránění království Saského, již dříve po pádu Napoleona, ochrance a patrona jeho, v době, kdy Vídenský kongress nově upravoval mapu Evropy, a potom r. 1866 po druhé, jeví se nám jako něco, co neodpovídá tendenci dějin německých, vedoucí po rozptýlení na nesčíslné množství zvláštních politických territorií, jaké nastalo ve středním věku, k sjednocování v době pozdější ve prospěch některých z nich, jak se počalo hned mírem Westfalským. Než vidí-li kdo v Prusku hned od vlády velkého kurfirsta budoucího sjednotitele, budoucího zakladatele nové říše Německé, neměl by při tom zapomínati, že ještě v první polovici 18. století, že ještě v té chvíli, kdy Prusko vstupovalo v řadu evropských velmocí, zdálo se možným, že by se počínající proud dějin obrátil nazpět, že by v severním Německu mohla zachována či, lépe řečeno, že by mohla býti obnovena již posunutá rovnováha vytčených rodů knížecích a jich panství mezi sebou, Pruska, Hannoverska a Saska. Sasku zejména záleželo na tom, aby Prusko nezískalo Slezska, aspoň ne Slezska celého, nebo aby se neudrželo v něm trvale; kdyby se však přece udrželo, aby Wettinové obdrželi z panství domu Rakouského jinou zemi koruny České, n e j l é p e Č e c h y, k r á l o v s t v í. Bylo již řečeno, že Habsburkové a Hohenzollerové ani v době Fridricha II. ještě nejsou soupeřové zápasící o první místo v říši, soupeři jsou však Hohenzollerové a Wettinové ještě v té době v zápase o první místo v severním Německu. Lze však říci, že běží tu ještě o více. Kurfirst Saský je zároveň králem Polským — l e r o i d e P o l o g n e v diplomatické mluvě doby.

Z jmenovaných tří knížecích rodů nejprve Wettinský dosáhl koruny královské, když kurfirst Saský Fridrich August zvolen byl r. 1697 za krále Polského. Jako král Polský je August II. Na trůně polském se Wettinové udrželi ještě také v následující generaci Augustem III. Jako králové Polští, August II. a potom August III. ovšem nejsou knížata říšští. Podobně jen personální unií souvisí kurfirství Hannoverské s Anglií od krále Jiřího I. začínaje. Král Jiří II., strýc Fridricha Pruského, bratr matky jeho, je druhý

král Anglický z rodu Welfského. Královská důstojnost Hohenzollerů, jež se počíná na rozhraní dvou století (1700), spočívá na Východních Prusích, které však již od 16. století byly v jejich držení, do velkého kurfirsta však stály pod svrchovaností polskou. Jako vévoda a potom jako král Pruský Fridrich I., děd Fridricha II., knížetem říšským nebyl, než kurfirst Braniborský i v říši ustupoval před králem Pruským, jakož také Prusy spojeny byly s ostatním panstvím jeho unií více než personální, leda že stavové v tomto území podrželi něco větší význam, než v jiných provinciích státu pruského. Politika králů Pruských, zvláště Fridricha II., mohla býti jednotnější, nežli politika králů Anglických z rodu Welfského, kteří na kontinentě byli kurfirsty Hannoverskými.

Ještě volnější než souvislost Anglie a Hannoverska byl poměr Saska a Polska za obou Augustů z rodu Wettinského. August II., ač byl králem Polským, patří do dlouhé řady (počíná se již ve středověku) těch, kdo pomýšleli na rozdělení Polska. V době jeho Polsko vždy ještě bylo velká říše, ale králi svému tato šlechtická republika neposkytovala mocného postavení uvnitř a neposkytovala proto ani žádného mocného postavení na zevnějšek. Polsko redukované co do rozsahu, ale se sesílenou mocí monarchickou a zvláště dědičnou, bylo by mělo větší cenu pro něho, pro jeho rod, a snad i pro národ polský. Připomeňme si z těchto plánů aspoň jeden z konce jeho života; tehdy August Rusku nabízel Litvu, Prusku Západní Prusy, ale bez Kdanska, Rakousku Spiš, tedy část Uher, která již dávno se bylo dostala jako zástava v držení polské.

August II. jako kurfirst Saský žije v paměti potomstva jako kníže, kterého dobře karakterisuje příjmí jeho Silný — August der Starke.[1]) Překypující síla jeho tělesné konstituce neukládala si žádných mezí a hranic. Při vzetí Prahy r. 1741 setkáme se se čtyřmi „přirozenými" syny Augustovými, z nichž je nejznámější Moric, hrabě Saský. Vrstevníci v tom neviděli žádné hany, ba illegitimní potomstvo patřilo jako nějaký nezbytný luxus ke knížeti, pro kterého vždy ještě platí vzor a typus zosobněný v Ludvíku XIV. Vnitřní vláda Fridricha Augusta I., neb

---

[1]) Srovn. Paul Haake, König August der Starke. Eine Charakterstudie. München und Berlin 1902. — Paul Haake, Ein politisches Testament K. Augusts des Starken v Historische Zeitschrift 1901.

tak sluje král August II. jako kurfirst, v dědičné zemi jeho znamená novou dobu dějin saských. On to byl, jenž Drážďany přetvořil na Labskou Florencii. Drážďany té doby byly jistě residencí stkvělejší, než sídlo krále Pruského, Berlín.

Drážďany Augusta II. byly hlavním městem území většího, nežli je nynější království, jeho zbytek, které v podstatě není než stará Míšeň s kusem Lužice.[2]) Chceme-li rekonstruovati saský stát obou Augustů, musíme k Míšni přidati na severu vlastní kurfirstské území s Witmberkem a na východě části Lužice se Zhořelcem, které zároveň s někdejším kurfirstvím přidělil Prusku kongres Vídenský. Augustovi II. však ono větší panství, jež sdědil po předcích, nebylo dosti velké. Jestliže jako král Polský August II. by se byl spokojil Polskem po rozdělení se sousedy zmenšeným, plány jeho týkající se Saska odpovídají tendencím doby, které již známe. Toto větší Sasko by bylo mohlo vzniknouti spojením všech území, jež byla rozptýlena v držení rozličných větví rodu Wettinského, v jedné ruce, tak že by bylo k Sasku na západě přibylo Durinsko. Nás však z plánů Augustových zvláště se týká jiný, podle kterého by se byl kurfirst Saský stal **králem Českým**.

Jako při Bavorsku, tak i při Sasku můžeme si připomenouti, že se již v starší době vyskytovala možnost, aby se sousední rod knížecí, rod Wettinský, dostal na trůn český. Bylo to v 15. století, kdy po smrti Ladislava Pohrobka mezi kandidáty, kteří musili ustoupiti Jiřímu Poděbradskému, byl též Vilém Saský, svat mladého krále, a potom zase po smrti Jiřího, kdy měl svou stranu v Čechách zeť Jiřího Albrecht. Bylo to i v 17. století, kdyby byli stavové čeští místo Fridricha Falckého zvolili Jana Jiřího Saského, téhož, jenž potom za pomoc poskytnutou císaři obdržel část koruny České, Lužici. Než plány Augusta II. se nepřipojují k těmto starším tradicím.

Jako před vymřením starší, španělské linie Habsburské, tak také než v mužském potomstvu vyhasla linie mladší, vyskytovaly se napřed rozličné projekty, jak by se rozdělilo dědictví, jež se mělo neb mohlo uprázdniti po ní. Ještě než tu bylo Rakousko, Rakousko Pragmatické sankce, byly tu návrhy na rozdělení jeho, ba nacházíme takový návrh, nežli ještě zanikla linie starší, španělská, z doby kolem r. 1670, kdy vymření mladší se zdálo

[2]) Rozumí se samo sebou, že se zde vytýkají jen hlavní kusy.

bližším, nežli konec starší. Je to projekt velkého kurfirsta, Fridricha Viléma, praděda Fridricha II., ve kterém sobě z dědictví po Leopoldovi, kdyby se uprázdnilo, vybírá Slezsko, Sasku však ponechává kus Čech[3]) anebo, kdyby bylo třeba a nebylo lze zabrániti, Čechy celé. Velký kurfirst také již rozděloval úlohy, představuje si průběh války o dědictví rakouské podobně, jako se skutečně dostavil po více než půl století. Sám by vtrhl do Slezska, Sas do Čech, aby se zmocnil Prahy. Opanování Slezska by se nejspíše provedlo rychle, tak že by Branibor mohl potom ještě pomáhati Sasovi a tak obdržeti sám nějakou část země české za pomoc, kterou by při tom poskytl.[4]) Ovšem i s tím velký kurfirst počítá, že by se králem Českým mohl státi kurfirst Bavorský, jenž by byl dosti mocný, aby úplnou ztrátu Slezska pro korunu Českou zabránil; pak by kurfirstu Braniborskému nezbylo nežli se s ním dohodnouti o rozdělení této země koruny České, tak že by větší část Slezska vždy ještě zůstala při ní.[5])

Pozdější projekty vycházejí již od Augusta Saského.

Rozličné plány Augusta II. směřovaly k založení velkého panství pro rod Wettinský, ke kterému by náležely též země koruny České. Skutkem se žádný nestal. Syn a nástupce jeho August III. musil hledati pomoci svých mocných patronů, císaře a císařovny, aby také on se mohl zváti jako otec — roi de Pologne; když však přišlo k válce o dědictví rakouské, účastenstvím v ní nic z něho nezískal, kdežto Prusko získalo Slezsko, v držení jeho se potom sedmiletou válkou uhájilo a později při dělení Polska nabylo asi toho, co si byl z něho kdysi určoval August II. pro sebe.

---

[3]) V projektu (který vydal Ranke 518): Leutmerische Kreis, čímž snad míněno více než tento kraj. Kdyby se Sas, praví se tu dále, stal králem Českým, musila by se koruna Česká vzdáti svých práv k Slezsku. Kurfirst tu Sasovi dává proto Čechy, aby mu nebyl na překážku při opanování Slezska. I to se později opakuje, když Fridrich vybízel Sasy, aby vtrhli do Čech.

[4]) Není to v projektu řečeno výslovně, než sotva je co jiného míněno náhradou (einige satisfaction oder erstattung), kterou by Sas mu dal za poskytnutou pomoc. Prusko by zejména pomáhalo při obléhání Prahy, což by bylo — die schwerste und hartste Nuss.

[5]) O Moravě se nic nepraví, ale projekt ji patrně ponechává při koruně České. Na konci se praví: Ježto by se i koruna uherská uprázdnila, bude třeba spojiti se s tím, kdo se stane králem v Uhrách, přátelským spolkem.

Prusko podrželo první místo v severním Německu a získalo zároveň trvale také místo mezi velmocemi evropskými.

Na počátku 18. století za války o dědictví španělské dělal si August naděje, že by mohl nabýti Čech a Slezska pomocí Francie, kdyby se přidal k ní jako její spojenec.[6]) Než tento záměr zmařila velká válka jiná, válka severní, která ho na nějaký čas připravila o vládu v Polsku, kde Karel XII. dosadil za krále Stanislava Leščiňského. A tu si August dělal naděje, že by náhradou za ztracenou mohl dojíti koruny jiné, české, a to pomocí švédského vítěze, jenž jej pronásledoval do vlastní jeho země, do Saska. Skutečně tehdy hrozilo císaři (byl to Josef I.) nebezpečenství, že obě velké války, současně vedené, splynou v jedno, a že se Karel XII. obrátí proti němu . . . [7]) Potom přišla

[6]) Jednání o spolek s Francií se počalo již r. 1699, kdy od Augusta do Francie poslán Jordan. V instrukci jemu dané (v Dr. Ar.) se praví, že by Francie měla Augustovi pomáhati k získání Slezska, Moravy a Čech. K Slezsku, které kdysi bylo částí Polska, se mínil August hlásiti jako král Polský, jak patrno z návrhu smlouvy, ve kterém se praví: En ce cas (kdyby přišlo k válce o španělské dědictví) le Roy de Pologne promet de s'engager d'attaquer l'Empereur sur la premiere requisition qui luy en sera faite par S. M. Tres Chr., Sadite Majesté laissant à son choix de porter ses armes en Boheme, en Silesie ou en Moravie suivant les facilités qu'il croira trouver à faire valoir dans l'une de ces provinces plustost que dans l'autre les anciens droits des Roys et de la couronne de Pologne et l'esperance d'y retablir les loix et les privileges de ces pays. — Čeho by August nabyl, má mu Francie garantovati. Ve vlastnoručním zápisku Augustově (v Dr. Ar.) se čte: Si je agueriesse ces provinces de Sillesie ou bohemme . . . Sa Mageste (král Francouzský) sengagera quelle deumeurreron a la Saxe et a mes herretiers. — Na dvoře saském bývaly často dvě strany, císařská a francouzská. K této náležel general Schöning, který vyjednával již r. 1692 s francouzským vyslancem, jenž přišel do Saska, o spolek Saska s Francií, při čemž by se Sasko pokusilo o nabytí Slezska a snad i Čech; ve Slezsku počítáno s nespokojeností protestantův. Dojednáno nebylo. Když potom Schöning se léčil v Teplicích, byl zatčen a poslán do vězení na Špilberk. O Schöningovi: Paul Haake, G. F. M. Hans Adam von Schöning (ve sbírce rozprav věnovaných prof. Lenzovi od jeho žáků r. 1910).

[7]) Danielson, Zur Geschichte der sächsischen Politik 1706—9 (Helsingfors 1878). August se hlásil také k části velkého dědictví španělského, Neapolsku a Sicilii, na tom základě, že v 13. století kněžna z rodu Staufského, Markéta, byla provdána do domu Wettinského; skutečně tehdy, v 13. století, část italských Ghibellinů pokládala Wettiny za dědice Staufův. R. 1707 August vyjednával s Karlem XII., aby král Švédský donutil císaře k postoupení Čech výměnou za saské nároky na řečenou část Italie, kterých by se August vzdal ve prospěch rodu Habsburského.

léta, kdy Bavorsko, Sasko i Prusko kolísaly mezi přátelstvím s domem Rakouským a nepřátelstvím proti němu, kdy pro posledního císaře Habsburského již mizela naděje na mužské potomstvo, tak že osou jeho politiky se stávala snaha pojistiti dceři své dědictví celé i s tím, co bylo přibylo z dědictví španělského, pojistiti uznáním Pragmatické sankce od stavů zemí, kde vládl, i garancií, kterou by získal od předních států evropských a také od říše jako celku i v říši od jednotlivých knížat říšských, tedy též od kurfirsta Saského, jehož syn a dědic byl manželem starší dcery císaře Josefa I., bratra a předchůdce Karlova, jenž jako Karel sám byl zůstal bez mužských dědiců. O ruku Marie Josefy pro syna se August II. byl ucházel již v době, kdy ještě Pragmatická sankce prohlášena nebyla, kdy však Karel VI. se ještě naděje na mužské potomstvo nevzdával, ale dosáhl jí teprve r. 1719, kdy Pragmatická sankce tu již byla, ještě bez garancie smlouvami mezinárodními. Při sňatku s princem Saským, jenž se své víry za ruku dcery císařské zřekl a z protestanta stal katolíkem, ne bez vnitřního zápasu, kdežto otec jeho pro korunu polskou lehce byl změnil víru, protože, jak pověděl vtipný vrstevník, žádné víry neměl, arcikněžna sama svých práv se vzdala, August II. však přímo Pragmatické sankce neuznal, ani tehdy, ani později, tak že se r. 1732 spolu s oběma kurfirsty rodu Wittelsbašského, Karlem Albertem, manželem mladší dcery Josefovy, a kurfirstem Falckým, snažil zabrániti garancii sankce od říše a sněmu říšského. Přes oposici tří kurfirstů císař i tuto garancii získal, ale August II. se ani potom nezbavil naděje na korunu českou pro svého syna, přes renunciaci Marie Josefy,[8]) přes garancie jiných států, které tu již byly, když vždy ještě chyběla garancie přední velmoci — Francie. Kdyby císař v té době, na konci života Augustova, zemřel, August II. se oddával naději, že nastane dělení dědictví po něm, při čemž,

---

[8]) Při renunciaci Marie Josefy August II. a syn jeho vydali listiny, platnost renunciace uznávající, než August měl přece úmysl zakládati později nárok svého rodu na pactum z 1703 nebo také na sňatcích v minulých stoletích, jako na sňatku Jindřicha Míšenského s dcerou Leopolda VI. Babenberského a, co se týče zemí českých, Uher a také Lucemburska, na sňatku Viléma Saského se sestrou Ladislava Pohrobka. Jiný plán, z let dvacátých, je, sňatkem vnuka Augustova s Marií Terezií uvésti do zemí Habsburských novou linii rodu Wettinského. Srovn. A. P h i l i p p, August der St. und die Pragmatische Sanktion. V Lipsku 1908 (v Leipziger Historische Abhandlungen).

počítaje s pomocí Francie, určoval nejcennější kus, země koruny České, za podíl svému rodu, tak že by vlastní klient Francie, Karel Albert, obdržel jenom země alpské.[9]) Ještě jednou, než zemřel, objevil se před zrakem Augusta II. obraz velmoci, skládající se ze starého panství Wettinského, kurfirství, a z dvojí koruny, České a Polské. Panovníku tak mocnému by jistě byla připadla také koruna císařská.

Po smrti Augusta II. (1733) syn jeho, kurfirst Fridrich August, musil začíti od počátku, když žádný z četných plánů otcových se nezdařil. Koruny Polské nedošel však pomocí Francie, nýbrž proti ní, proti tchánu Ludvíka XV. Stanislavu Leščiňskému, došel jí pomocí císaře, hlavně však pomocí císařovny Anny. Pod ochranou zbraní ruských byl zvolen později a od menšího počtu šlechty proti Stanislavu, zvolenému od většiny a dříve. Válka o korunu polskou byla rozhodnuta v Polsku samém, sotva se počala. Císař za pomoc, kterou poskytl Augustovi III. tím, že postavil vojsko na hranicích v Slezsku, obdržel hned napřed, oč všude stál nejvíce, uznání a garancii své Pragmatické sankce od Augusta III. také jako kurfirsta Saského.

Vnitřní vláda Augusta II. zasluhuje, mimo to, co bylo již řečeno o Drážďanech, chválu v mnohém ohledu; ovšem bylo Sasko země bohatá dary přírody, hustě obydlená, mělo mnoho měst a v obyvatelstvu byla jakási rovnováha rozličných stavů a povolání. Vojenství bylo v posledních létech Augusta II. zreformováno podle vzoru pruského a těšilo se dobré pověsti. Branná moc kurfirsta Saského čítala kolem 25.000 mužů. Smlouva z r. 1733 patřila mezi těmi, které zavřel Karel VI., pro budoucnost

[9]) Od r. 1729 byl na saském dvoře francouzský diplomat Monti. S ním jednáno dlouho o spolek s Francií proti císaři ve válce, jež by vznikla po smrti císaře, ne-li dříve. (Akta toho jednání jsou v Dr. Ar.) Přijde-li k válce, Sasko by se zmocnilo Slezska, Čech, Moravy a dále všeho až k Dunaji, Bavorsko zemí alpských od Dunaje až k hranicím benátským. Že tak mělo býti potom podle návrhu saského dědictví rozděleno, patrno z kusu, ve kterém Monti praví: On ne croit pas trouver d'obstacles de stipuler que le Danube feroit la frontière qui determineroit la portion de la Maison de Saxe. — Dojednáno nebylo, také pro výši subsidií, které Sasko požadovalo před válkou i za ní. Proti váhavosti kardinála Fleury již tehdy slyšíme podobné stížnosti, jako později po smrti císaře Karla, August sám pak někdy se vracel k menším plánům, že by totiž v přátelském poměru s císařem obdržeti mohl část Slezska. Také projekt království Saského se vyskytuje již za Augusta II.

k nejcennějším také proto, že kurfirst byl soused; v ní bylo stanoveno, že vypraví Marii Terezii, ukáže-li se toho potřeba, k hájení jejích práv brannou pomoc 6000 mužů.

Za Augusta III. saskou politiku řídil hr. Brühl, jehož jméno jako jméno obou Augustů spojeno je s dějinami novověkých Drážďan. August II. měl rádce, kteří nebyli bez vlivu, ale přece rozhodné slovo přicházelo od něho, za Augusta III. rozhodoval Brühl, kdežto král sám stál v pozadí.[10])

Po smrti Karla VI. jako jinde, tak i v Drážďanech počíná se vyjednávání na všecky strany. Rozdíl mezi Pruskem a Saskem záleží však v tom, že se král Pruský rychle rozhodl a rychle jednal, že vtrhl do Slezska.[11])

Tím nastalo, co předvídala smlouva mezi Saskem a císařem z r. 1733; kurfirst měl poslati Marii Terezii pomoc v ní ustanovenou. Než smlouva měla klausuli, podle které se mohl ze svého závazku vymknouti, ježto Fridrich ohrožoval již svým zbrojením a potom svou akcí zároveň Sasko.[12]) Nicméně anebo, lépe řečeno, právě proto mezi dvorem Vídenským a Saským, abychom užili diplomatické mluvy té doby, počalo se vyjednávání, aby kurfirst poskytl Marii Terezii pomoc větší, než k jaké jej zavazovala smlouva z r. 1733, a to tak, aby se válečné akce proti Prusku vedle Saska účastnilo též Polsko. Bylo to výhodnější pro obě strany; Rakousku mohlo se takto dostati větší a vydatnější pomoci, nežli podle smlouvy, Sasko pak mohlo za pomoc převyšující závazek, který mu ukládala smlouva, žádati zvláštní výhody. Sasko za pomoc, kterou by poskytlo tím, že by na ochranu království Českého obsadilo Prahu a české kraje na severu, žádalo, aby mu na řadu let připadly některé příjmy z Prahy a ze tří krajů, Litoměřického, Žateckého a Slanského.[13]) Na to se se strany rakouské sice nepři-

---

[10]) Ku politickým poradám přibírán často též zpovědník králův P. Guarini S. J.

[11]) Mimo dílo Ziekurschovo (v. předmluvu) srovn. též dissertaci Karla Hübnera Zur Gesch. der kursächsischen Politik beim Ausbruche des österr. Erbfolgestreites. (V Lipsku 1892.)

[12]) Klausule stanoví, že závazek odpadá, kdyby Sasko svou brannou moc muselo podržeti v zemi na její ochranu.

[13]) Podle písemných úvah (dat. ze dne 29. prosince 1740; v Dr. Ar.) chtěl Brühl na počátku vésti jednání na tom základě, že by kurfirst jako říšský vikář pro sev. Německo v době interregna vzal v ochranu Prahu

stoupilo, v jednání však pokračováno dále, a to na širším základě, aby totiž Sasko vstoupilo do spolku, ve kterém by bylo také Rusko i Anglie a Hollandsko. Než vedle toho šlo ještě jednání jiné, nesoucí se směrem protivným, jednání o dohodu Saska a Pruska proti dceři Karla VI.

Dějepisec se někdy neubrání jakémusi předělávání dějin; míním tím úvahy o tom, co by se bylo mohlo dostavit, co se však nedostavilo skutečně. Jaký by býval osud státu a národa polského, kdyby se byly podařily snahy rodu Habsburského o nabytí koruny Polské v 16. století? Že spojení, jaké nastalo později mezi Polskem a Saskem za dvou králů rodu Wettinského, nepřineslo štěstí ani Sasku, ani Polsku, se opakuje zase a zase. Před tím, v druhé polovici 17. století, objevuje se — nechci říci plán a snaha, ale přece představa podobného spojení mezi Braniborskem a Polskem. Je to sám velký kurfirst, jenž ji vyslovil, jenž dal na jevo ochotu příjmouti, kdyby byl zvolen, korunu polskou, ale beze změny ve víře, tak že by zůstal protestantem; byl to praděd Fridricha II., jenž byl hotov koruně Polské, stane-li se králem Polským, navrátit Prusy sotva vymaněné z područí polského, tak aby zase stály pod její svrchovaností. Panství kurfirstů Braniborských v rozsahu, jakého nabylo již do té doby, spojeno pod Hohenzollery s Polskem — dovedeme si domysliti další průběh dějin střední a východní Evropy? Velkého kurfirsta tato myšlénka lákala, ba oslňovala, tak že se tázal: kdo by nám, Braniborsku a Polsku, ve světě se vyrovnal? [14])

Oběma Augustům spojení jejich kurfirství s Polskem pod jednou vládou tak mocného postavení neposkytovalo. Již doba

---

a severní kraje, tak že by se přímá kooperace ve Slezsku proti Fridrichovi tím nenabízela. Pomoc měla prý záležeti v tom, že by Marie Terezie z krajů, které by obsadili Sasové, svou brannou moc mohla odvolati a jí užiti jinde. Než my víme, že v Čechách takové branné moci tehdy nebylo.

[14]) V Hist. Zeitschrift v sv. 72. otištěn je vlastnoruční dopis Fridricha Viléma jeho radovi Hoverbeckovi z r. 1661, kdy Jan Kazimír, poslední král z rodu Vasovců, pomýšlel na volbu nástupce za svého živobytí. V dopise čteme: . . . wen Gott mich hirzu beruffen tette undt ich in meiner Religion verbleiben kuntte, so halte ich dafür, dass keiner sein wurde, der der Chron Pollen mehr Avantage zubringen konnte als ich . . . Ich geschweige, wan diesse beide Staatten zusammen kemen, in was consideration die Republick sich so woll bey Freunden undt Feinden stellen wurde. Jo wo wurde eine macht gegen diesse sein? . . .

prvního krále Sasa rozhodla konečně, že východní velmocí evropskou jest a bude Rusko, a volba druhého uvedla Polsko do klientely Ruska. K vysvětlení, proč spojení Saska s Polskem nepřineslo Augustovi II. a III. tak mocného postavení ve světě, jako by si byl sliboval velký kurfirst ze spojení Polska a Braniborska, dlužno připomenouti také, oč mocnější již v této době bylo Braniborsko než Sasko. Ale i to padá na váhu, že Braniborsko všude na východě sousedilo s Polskem, kdežto hranice saské s polskými se nestýkaly ani na jednom místě. Sasko od Polska dělilo Braniborsko a Slezsko. Není tedy divu, že mezi menšími a střízlivějšími, avšak i tu neprovedenými plány Augusta II. najdeme též získání třeba nevelkého území, jež by spojovalo jako nějaký most Sasko a Polsko, ať by to již bylo Krosno, jež do druhé polovice 15. století náleželo k Slezsku, odtud však spojeno bylo s Braniborskem, nebo kus Slezska samého.

Podewils a Schwerin v onom písemném výkladu složeném v Rheinsberku hned po smrti císaře Karla VI., jak víme, uvažovali též o možnosti, že by se Sasové po smrti císařově strojili vtrhnouti do Slezska nebo do Čech, aby se zmocnili té neb oné země, celé nebo z části; v tom případě by Fridrich podle jich rady měl vtrhnouti do Slezska a zabrániti, aby také v Slezsku neměl Sasa za souseda.[15]) Neb Polsko, třeba klesající ve své moci, nebylo Prusku ve svém spojení se Saskem sousedem zcela bezvýznamným. Ani císař, ani Prusko si kdysi nebyli přáli, aby unie Saska a Polska po smrti Augusta II. potrvala, a dorozuměli se proto mezi sebou i s Ruskem o kandidaturu knížete přicházejícího z cizích krajů, infanta Manuela Portugalského. Než potom Rakousko a Rusko se přece rozhodly pro syna Augustova, ne však Prusko. Prusko, obracející se svou expansivní politikou na východ, nemohlo býti přítelem kurfirsta Saského, jenž byl zároveň králem Polským.

---

[15]) V. Majesté serait alors autorisée d'en faire autant par rapport à la Silésie, pour ne point souffrir qu'on la barre ainsi dans ses États de tout côté. — Fridrich sám ve svém vypravování o první válce Slezské, složeném hned po jejím skončení, jež nás došlo jen ve zlomcích (Forschungen zur Brand. und Preussischen Gesch. IX.), praví, že ho k vtržení do Slezska přiměla též obava, aby se ho částečně nedostalo Sasku, a to tak, že by za to Sasko se spojilo s Marií Terezií: . . . l'Autriche pouvait sacrifier quelques morceaux à la Saxe, pour la mettre dans son parti.

Politika Fridricha Pruského od počátku a zvláště v pozdějších létech je při tom nesena jakousi osobní nenávistí k Sasku a dvoru Saskému.

Domnění Podewilsovo, že by Sasko mohlo vystoupiti proti Marii Terezii podobným způsobem, jako hned potom skutečně vystoupilo Prusko, nebylo zcela bezpodstatné. Hned po smrti císařově Sasko počalo zbrojiti a saská vláda — král sám spěchal z Varšavy do Drážďan — uvažovala, zdali by nebylo nejlépe vtrhnouti do Čech anebo aspoň položiti vojsko na hranice české. Než mezi Saskem a Pruskem byl rozdíl i v tom, že Prusko mělo jak větší území, tak daleko větší brannou moc a že bylo pohotovější. K takovému rozhodnému kroku, jako se odhodlal král Pruský, když překročil uprostřed prosince svůj Rubikon, Sasko, co se týče Čech, odhodlati se nechtělo a nemohlo, ani když Fridrich sám, na počátku své výpravy do Slezska, byl hotov si je přibrati za spojence, jenž by, jako on sám do Slezska, vtrhl do Čech a opanoval Čechy pro sebe.

Král Pruský měl v Drážďanech stálého residenta. Podle rozkazu svého pána Ammon (to bylo jeho jméno) dne 13. prosince přednesl hraběti Brühlovi ústně tři otázky. Ptal se, zda Sasko chce hájiti Pragmatické sankce proti němu, zda zůstane neutrálním anebo zda je ochotno spojiti se s ním k uhájení svých vlastních práv; král že se chce se Saskem dohodnouti; jen ať Sasko pošle několik tisíc mužů přes hranice české.[16]) Odpověď Brühlova, daná hned následujícího dne rovněž ústně, nezněla zcela odmítavě; Sasko chce s králem Pruským vyjednávati dále, avšak hned se rozhodnouti je nemožno pro závazek, který mu zapovídá uzavírati nějakou novou smlouvu bez dorozumění s Ruskem. A tato ne sice odmítavá, ale přece odkládavá od-

[16]) P. C. I., 136. Reskript zde tištěný je datován dne 11. prosince. Zaznamenání písemné toho, co přednesl Ammon ústně, najdeme mezi akty Bülowovými (v Dr. Ar.) s nadpisem: Précis de ce que le Resident . . . Ammon a verbalement declarez . . . le 13 Dec. 1740 à 9 heures du matin. — V úvodě se připomíná, že se král August sice prohlásil pro Pragmatickou sankci, avšak s výhradou, že nebude porušena s jiné strany; to se však stalo tím, že si Marie Terezie svého manžela přibrala za spoluvládce. Hlavní otázka potom zní: Si S. M. Pol. vouloit agir de concert avec S. M. Pruss. à cause des droits competents à S. M. Pol.? Qu'en tel cas le Roi de Prusse lui feroit toutes les convenances qu'Elle pourroit souhaiter et qu'Elle n'auroit de son coté qu'à faire entrer quelques mille hommes en Boheme.

pověď, že třeba čekati na rozhodnutí Ruska, potom opakována v dalším vyjednávání s Pruskem zase a zase.[17])

Když v Drážďanech pruský resident jménem svého krále předkládal hr. Brühlovi zmíněné otázky, byl již v Berlíně vyslanec saský, Bülow.[18]) Král v slyšení dne 12. prosince vyslovil přání jednati s ním, obdrží-li k tomu plnou moc, o smlouvu se Saskem, ale slova jeho obsahovala zároveň dosti patrnou hrozbu, kdyby se Sasko přidalo na stranu Marie Terezie.[19])

Jako jiní poslanci, tak také Bülow jel za králem na bojiště, když Fridrich nedlouho po příjezdu jeho do Berlína vtrhl do Slezska.

V dalším jednání s Bülowem podle zpráv, které máme od Bülowa samého, zřetelně se hlásí králův úmysl odvrátit Sasko od Slezska, které chtěl tehdy míti a podržeti pro sebe celé, a je obrátit k Čechám.[20]) V audienci na slezské půdě, v ležení pod Hlohovem

---

[17]) Mluví-li se v odpovědi Brühlově též o části vojska, jež by se posunulo k hranicím českým (ostatek velmi opatrně: S. M. Pol. fera faire les dispositions pour pouvoir faire avancer vers les frontières de la Boheme un Corps de ses trouppes), mohlo to býti též ve prospěch Marie Terezie.

[18]) Při první audienci (11. prosince) Fridrich netrpělivě vymáhal na poslanci určitější vyjádření, které on dáti nemohl a podle svých instrukcí ani nesměl. — Bülow měl dojem (jak referuje svému králi 12. prosince), že si Fridrich chce přibrati Sasko za spojence, a dodává: Je suis confirmè dans cette conjoncture par les discours que les favoris et les personnes qui approchent le Roy lachent à dessein premedité, qu'il seroit tems à cette heure, que les bons voisins agissent de concert avec leur Roy, pour avoir part au gateau, ainsi qu'il leur plait de s'exprimer.

[19]) Fridrich řekl, že by pro Sasko nejlepší byl spolek s Pruskem — S. M. Prussienne (referuje Bülow), qui etant voisine causeroit toujours des embarras, si Elle (S. M. Pol.) étoit d'un parti contraire.

[20]) Ziekursch (str. 41) tvrdí, že Fridrich vyjednával od počátku se Saskem neupřímně, že nabízel kus Čech jen „als Lockmittel". Než neprávem. Jestliže ve vlastnoručních poznámkách Fridrichových z počátku listopadu (P. C. I., 90), doplňujících často dotčený Rheinsberský spis z 29. září, čteme na potvrzení úmyslu vtrhnouti do Slezka, a to ihned: Si nous voulons attendre pour agir que la Saxe et la Bavière fassent les premières hostilités, nous ne saurions empêcher la Saxe de s'agrandir — neznamená to, že král nechtěl Sasku nic popřáti, ale mělo to býti jinde, nemělo to býti ve Slezsku. — Ammon měl rozkaz od svého krále ještě za živobytí císařova, aby vypátral, oč bude Sasko státi, až zemře císař. Dne 26. září oznamuje Fridrichovi (Ar. Berl.): Tout ce que j'ai pû aprendre sur ce sujet, est, que l'on a jetté les ieux sur la Bohême, et lors du decès de l'Empereur on fera tous les efforts possibles pour s'emparer de ce Roiaume, en tout

král dne 25. prosince přede vším velmi důtklivě žádal za výslovné vyjádření, zdali Sasko je hotovo vtrhnouti do Čech, slibuje i peníze na potřebnou k tomu mobilisaci.[21]) A povolav hned nazejtří Bülowa zase k sobě, šel o krok dále a nabízel Sasku ze společné kořisti ne sice hned Čechy celé, ale přece značnou jich část, slibuje také, vtrhne-li saské vojsko do Čech, svou kooperaci na poli válečném.[22]) Podobně si byl představoval, jak bylo připomenuto,

---

ou en partie, on m'a même assuré que l'on y trouvera beaucoup de facilité, et que les Bohemiens sont fort portés à la Maison de Saxe . . . L'on soupçonne V. M. d'avoir des desseins sur la Silesie, et peut-être ne seroit-on pas eloigné de les apuier au cas que V. M. voulut de son coté favoriser la Maison de Saxe. — Ammon nesoudil špatně, ale soudil jednostranně; starý úmysl získati kus Slezska, a tím spojení s Polskem, vždy ještě trval. Fridrich sám to dobře věděl a proto, očekávaje příchod Bülowův, píše residentovi dne 1. prosince (P. C. I., 116): . . . . En attendant . . . . vous devez tâcher de découvrir, si c'est sur la Bohême ou sur la Silésie qu'on a jeté les yeux . . . K dopisu Podewilsovi ze dne 16. prosince (P. C. I., 147) připsal král vlastnoručně: Il faut presser Bülow de conclure avec nous; ils ont envie de se battre et d'avoir la Bohème; tant mieux. Brühl dopisem z 24. prosince uložil Bülowovi, aby králi dal na srozuměnou (měl to vysloviti jen jako svoje mínění — comme votre idée particulaire), že conditio sine qua non spolku se Saskem by bylo: l'acquisition des districts de la Silesie, les plus propres à la communication entre la Saxe et la Pologne.

[21]) Podle relace ze dne 26. prosince (Dr. Ar.) král Pruský řekl: . . . A l'égard de la convenance de V. M. (král August), comme Sa Maison avoit des pretensions bien fondées sur le Royaume de Boheme, il seroit tems de les faire valoir à present, en suivant l'exemple du Roi de Prusse, et de le faire occuper incessament . . . pour prevenir l'Electeur de Baviere, qui y visoit . . .

[22]) Relace ze dne 28. prosince: . . . Il (Fridrich) fit encore cette reflexion que V. M. ne trouveroit jamais mieux son compte que se liant . . . avec lui. Car, continua-t-il, si V. M. prend le parti de vouloir faire son affaire par une convention avec la Cour de Vienne, celle-ci s'imaginera d'accorder le bout du monde par la cession de quelques baillages de peu d'importance, qui seroient peut-être en Silesie, et que l'on aura de la peine à arracher à Lui, le Roi de Prusse. Mais si V. M. songeoit serieusement à faire valoir les pretensions de Sa Maison Royale . . . le Roi de Prusse Lui garantiroit par un Traité une partie très considerable de Bohème selon que V. M. s'entenderoit là dessus avec Lui . . . Jestliže král na konci rozmluvy podotkl, že na jaře vystoupí proti Marii Terezii Bavorsko a že bude podporováno od Francie, bylo tím dosti patrně naznačeno, že se Prusko obejde i bez Saska, a mělo to zároveň býti Sasku napomenutím, aby v Čechách předešlo Bavorsko. — Bülow Brühlovi

průběh války o dědictví rakouské praděd králův, velký kurfirst. Dále jednání s Bülowem na slezské půdě však nepokročilo.[23])

Fridrich chtěl i potom, aby Sasko zaujalo určité postavení, jako žádal hned na počátku, když nařizoval Ammonovi, aby předložil hr. Brühlovi zmíněné otázky; Brühl se tehdy určité odpovědi vyhnul odkazem na Rusko, bez něhož Sasko se nemůže rozhodnouti. A podobnou odpověď dal Brühl také hraběti Finckensteinovi, jenž hned v prosinci přišel do Drážďan, poslán od krále Pruského.[24]) Než Finckenstein ještě před koncem roku obdržel další úkol. Neměl sice vystoupiti hned s určitými návrhy, ale měl nejprve „sondovat" Brühla, zdali by Sasko, a to i bez Ruska, nevstoupilo do velkého spolku, ve kterém by bylo nejen Prusko, nýbrž i Bavorsko a Francie, tedy do spolku proti Rakousku, proti Anglii a Hollandsku a snad i proti Rusku. Tím připadalo Finckensteinovi pokračování v jednání, které vázlo po druhé audienci Bülowa na půdě slezské. Než toto jednání v Drážďanech nedospělo vlastně ani tam, kde přestalo ono.[25])

---

26. prosince: . . . malgré tout ce que l'on lui en dise, ce Prince retourne à son point, qui est, de commencer par la declaration, qu'on fera entrer les troupes en Bohème . . . Podobně 2. ledna 1741 (též Brühlovi): Il sera difficile à Lui faire gouter d'abandonner à Notre Maison quelques districts de Silesie . . . Mais il en agira d'autant plus liberalement à l'égard de la Bohème dans ses conventions, où il favorisera quiconque voudroit aller en occuper de ce Royaume.

[23]) Bülow se odebral potom do Vratislavě a později, v únoru 1741, do Berlína, kam přišel na kratší dobu také král; i když se setkal s Bülowem, vyhnul se každé politické rozmluvě, což Bülowovi samému bylo milejší.

[24]) Byl králův adjutant. První rozmluvu s Brühlem měl 21. prosince. Instrukce, která mu byla dána dne 13. prosince, tištěna v P. C. I., 141. Měl vypátrat: quelles sont les véritables vues de la cour de Dresde;. dále měl, než bez určitých návrhů, prohlásiti, že král je ochoten dohodnouti se se Saskem. — Brühl odpověděl (relace z 24. prosince. Berl. Ar.), že vojsko saské bude posunuto k hranicím českým. Finckenstein dodává: . . . il y a lieu de croire que cela ne se fera pas encore sitôt et que l'on attendra le retour du courrier envoyé en Russie.

[25]) Intrukce ze dne 27. prosince 1741 (v Berl. Ar.): má „sondovat" Brühla — si au cas qu'il n'y eût pas moyen d'obtenir la concurrence de la Cour de Russie, le Roy, son maitre, pourra se resoudre d'entrer en liaison droite avec le Roy, l'Electeur de Baviere, de meme qu'avec la Couronne de France, de Suede et de Dannemarc, et de concerter avec eux les mesures convenables aux desseins reciproques malgré la Russie et les Puissances Maritimes; mais il faudra extremement menager cette affaire — Fridrich

Král Fridrich, i když vybízel Sasko k spolku, přítelem Saska nebyl a se nestal. Prusko a Sasko dělila vzájemná nedůvěra, oprávněná na obě strany. Fridrich věděl, že Sasko zároveň vyjednává s dvorem Vídenským, ba více, že se proti němu připravuje velký spolek, ke kterému by patřilo také Sasko; v Drážďanech pak věděli, že u severních hranic saských bude co nevidět státi pruské vojsko pod starým knížetem Anhaltským, hotovo k rozkazu královu hranice překročit.

Teprve v březnu obdržel Finckenstein dálejší instrukce.[26]) Měl podati jakési ultimatum, při kterém však král Pruský svoje sliby nad to, co byl nabízel při jednání s Bülowem, stupňoval. Měl nejdříve žádati za rychlou a zcela určitou odpověď na otázku tak často položenou;[27]) bude-li odpověď příznivá, měl ujistiti hraběte Brühla, ba krále samého, že Prusko Sasku nebude v cestě, aby se zmocnilo pro sebe království Českého. Než slib krále Pruského šel ještě dále.[28]) V prosinci před tím měl Bülow podle pokynu, který obdržel od Brühla, králi říci, ne však jako návrh Saského dvora, nýbrž jako svoje mínění, oč by Sasko nejvíce stálo, že by

v té době se klonil k Francii, jak praví sám v listu Podewilsovi ze dne 2. ledna 1791 (P. C. I., 169): Je penche beaucoup pour la France; en cas qu'elle veuille de moi, ce parti est le plus sûr ... Vedle toho Finckenstein podává ve svých relacích též zprávy o vojsku saském, že Sasko ještě je nehotovo také pro nedostatek peněz. — V únoru Finckenstein si přál, aby byl odvolán; co mu Brühl sděloval, byly samé „confidences de rien".

[26]) Rozkaz králův (P. C. I., 196) k vyhotovení instrukce je z 22. února 1741; instrukce sama má datum 28. února, Finckenstein ji obdržel teprv 12. března. — Akta poselství Finckensteinova v Berl. Arch. jsou většinou ještě netištěna. Úvod instrukce je skoro týž jako úvod rozkazu, ve kterém třeba v tisku opraviti: si le Roi de Pologne veut s'unir . . avec moi pour la poursuite de nos (místo: chybného: de mes) prétensions ...

[27]) une declaration et reponse prompte et cathegorique.

[28]) Instrukce (Berl. Ar.) je tu delší než rozkaz a zní: ... Si vous trouvez qu'on ... est dans une veritable et sincere intention d'entrer avec moi dans un concert pour nos avantages reciproques, vous pouvez assurer le Cte de Brühl et meme le Roi de Pologne ... que je lui laisserois faire en ce cas la conquête du royaume de Bohème, que je lui procurerai la possession de la principauté de Sagan et meme ce qu'il jugerois de sa convenance par raport à la haute Silesie, avantages si considerables que jamais aucun allié seroit capable de les offrir ... Kooperace při opanování Čech (v rozkazu — que je lui laisserais gagner) se tu již neslibuje.

bylo získání některé části Slezska pro spojení s Polskem.[29]) Než Bülow po audiencích pod Hlohovem již nenašel příležitosti, aby králi takové přání přednesl, měl však po předcházejícím jednání dojem, že by se nepotkal s výsledkem.[30]) V březnu měl Finckenstein nabídnouti, a to jménem svého krále, souhlas k získání knížetství Zahanského, ano i nějaké části Horního Slezska, ale všecko jen tehdy, bude-li konečně napřed dána odpověď příznivá, a to ihned. Kdyby odpověď ještě i v té dobè (Finckenstein byl v Drážďanech již od konce prosince) zůstávala odkládavou, neměl nabídnouti nic, ani v Čechách, ani ve Slezsku, měl přerušiti jednání a odejíti z Drážďan.[31])

Dne 13. března 1741 uslyšel vyslanec pruský od Brühla totéž, co Brühl pověděl hned po jeho příchodu, od kterého uplynuly bezmála tři měsíce.[32])

V Drážďanech vždy ještě očekávali kurýra z Ruska, ale Brühl již věděl a Finckensteinovi oznámil, co řekli státníci ruští vyslanci saskému v Petrohradě, že totiž Rusko se nemůže rozhodovati hned v nejbližší době; hrabě Finckenstein si tuto odpověď Brühlovu vyžádal také napsanou. Hned potom odjel z Drážďan. Jak mu bylo přikázáno, když Sasko se vždy ještě nerozhodovalo, nepověděl ani Brühlovi, ani králi při audienci na rozloučenou, že jeho pán nabízí Čechy a kus Slezska, ovšem kdyby Sasko se s ním

---

[29]) Brühl Bülowovi 24. prosince 1740 (Dr. Ar.): ... Il seroit aussi bon, que V. E. put, par maniere de discours confident, donner à entendre à S. M. Prussienne que si le Roi, mon maitre, entre avec Lui en quelque concert, naturellement une des premieres et principales conditions seroit, selon Votre idée particuliere, l'acquisition des districts de la Silesie, les plus propres à la communication entre la Saxe et la Pologne.

[30]) Bülow Brühlovi 2. ledna 1741 (Dr. Ar.): ... Il sera difficile à Lui faire gouter d'abandonner ... quelques districts de la Silesie ... mais il agira d'autant plus liberalement à l'égard de la Bohème ... où il favorisera quiconque voudroit aller occuper ce Royaume ... Srovn. pozn. 20.

[31]) Co by byl měl nabídnouti po odpovědi příznivé není tolik, kolik se zdá na první pohled. Kooperaci v Čechách již nenabízel, a dále ani Zahansko, ani Horní Slezsko nezjednávaly Sasku spojení s Polskem; Horní Slezsko bylo ještě v držení rakouském. — Potom, na konci dubna, když jednal s Belleislem za jeho pobytu ve Slezsku, Fridrich Sasku dával Horní Slezsko, kus Čech a knížetství Zahanské.

[32]) Brühl řekl, že kurýr očekávaný z Ruska je starý člověk, sedmdesátník, že však nechtěl poslati do Ruska mladšího, aby to starce nebolelo.

spojilo.[33]) Mezi tím jednání Saska s dvorem Vídenským, jež se bylo počalo r. 1740, postoupilo značně ku předu.

* * *

Ani jedno ani druhé jednání nevedlo, jak uvidíme, ke konci; Sasko se nespojilo s Pruskem, nedostálo však ani závazkům, které mu ukládala garancie Pragmatické sankce, podle které by bylo mělo poslati pomoc Marii Terezii k uhájení Slezska. Saské politice a Brühlovi, jenž ji řídil, z toho se činí často výtka s té neb oné strany. I zde, bez hájení, třeba přede vším vysvětlovati. Karel VI. nezůstavil Marii Terezii zemí, ve kterých vládl, ve stavu uspokojivém, ale vrstevníci si představovali stav věcí horší, nežli byl skutečně. Očekávali rozdělení i těch zemí, kde vládl dům Rakouský ode dávna; některé projekty při tom vypovídaly dceru Karla VI. do zemí, které byly přibyly teprva z dědictví španělského; dojde-li k takovému dělení, chtělo míti také Sasko svůj podíl. Mohlo k němu přijíti ve spolku s Pruskem. Než Prusko stálo dosud samo; pro Sasko, jehož branná moc byla číselně daleko slabší, jehož finance byly v špatném stavu, byla to politika příliš odvážná. A mělo Sasko svou „diversí" v Čechách Prusku pomáhati, aby Prusko opanovalo a podrželo Slezsko celé? Dostane-li se i Slezsko do rukou pruských, bude tlak Pruska na Sasko ještě větší. Prospěch Saska odkazoval je k spolku s Rakouskem. Avšak Sasku nekynul tu žádný značnější zisk přímo, aspoň nekynul hned na počátku jednání s dvorem Vídenským. Rakousko vlastně nejprve žádalo, aby se kurfirst Saský prokázal vděčným za pomoc, která mu byla dříve poskytnuta, když se ucházel o korunu polskou. Kdo počítá s vděčností, často se přepočítá v životě soukromém, zvláště však v životě politickém, ve vzájemných stycích národů a států. A mimo to: nač se spojovati přenáhleně s Rakouskem, kterému ještě nikdo nespěchal na pomoc z těch, kdo k tomu byli zavázáni smlouvami? Nicméně Sasko přece bylo ochotno spojiti se s Rakouskem, ovšem ne bez zisku, ale v jiné kombinaci, ve spolku „pragmatických" mocí spojených proti Prusku.

Jako v Mnichově z Versaillu, tak očekávali v Drážďanech rozhodné slovo z Petrohradu a z Londýna.

---

[33]) Finckenstein ve své poslední relaci podotýká: Le Cte de Brühl ne me parut pas surpris, lorsque je luy annoncai mon depart, ou bien il dissimule extremement de l'être, ce qui me fait juger que mes lettres avoient été ouvertes . . .

Rakousko a Rusko, císař a císařovna, Karel VI. a Anna byli spojenci jak při volbě polské, tak při válce, jež následovala potom. Za ní ponejprv vojsko ruské přišlo daleko na západ, táhnouc k Rýnu skrze Čechy. Rusko garantovalo Pragmatickou sankci; pomoc, kterou mělo poskytnouti, kdyby bylo třeba jí hájiti, určena na 30.000 mužův, kontingent v té době již značný. Avšak ani tato smlouva neposkytovala, kolik slibovala. Ve Vídni sice dlouho s pomocí ruskou počítali, ale i odtud přišlo zklamání. A to působilo i na Sasko. Poměr jakési klientely, ve které stálo Polsko k Rusku, rozšiřoval se též na Sasko. A právě odtud, z Ruska, očekávalo Sasko podporu, dojde-li po smrti císaře Karla VI. k dělení jeho dědictví, při kterém chtělo býti také. Ještě žil císař, když byla o to zavřena ne sice smlouva v pravém slova smyslu, ale přece jakási úmluva. Je to deklarace císařovny Anny z ledna 1739, slibující Sasku pomoc, třebas i pomoc brannou, kdyby jiné státy učinily zachování Pragmatické sankce nemožným. Byl to slib, zavazující ne tak stát ruský a císařovnu, jako toho, kdo tehdy ruským dvorem vládl. Byl to Biron, vévoda Kuronský. Císařská říše Ruská vzešla z velkého knížetství Moskevského a podržela něco z povahy orientální despocie až do novější doby. V orientálních despociích rozhodují často také o obratech v politice zevnější palácové revoluce — ještě v 19. století palácovou revolucí dostal se na trůn předčasně po smrti Pavlově syn jeho Alexander I. Pády ministrův nebývaly však vždycky krvavé; kdo svržen, dostal se někdy do vězení nebo poslán do Sibiře. Takový osud (z vězení nastoupil svou cestu na daleký východ) potkal Birona nedlouho po smrti císařovny Anny; zemřela skoro současně s císařem Karlem. Odtud zevnější politika ruská závisela od toho, kdo bude vládnouti na dvoře mladého císaře Ivana, když odstraněn Biron, kterého mu zemřelá císařovna byla určovala za poručníka. Vladařství přešlo na Annu, matku Ivanovu, v zevnější politice rozhodovali Münnich a Ostermann, ne vždycky ve shodě; Münnich se klonil k Prusku, ale ani potom, když padl (v březnu 1741), ostatek bez tragických komplikací, jeho pád nezpůsobil obratu ve prospěch Rakouska zcela rozhodného. Jako jinde, tak i v Petrohradě nastalo kolísání a vyhlídky na pomoc slibovanou Sasku Bironem stoupaly a klesaly. Plán velkého „pragmatického" spolku ve prospěch Rakouska a proti Prusku nevyšel však z Petrohradu.

Také směr politiky anglické neměl hned od počátku pevné

linie. Walpole v Anglii se podobá Fleurymu ve Francii.[34]) Hleděl, co možná dlouho, zachovati mír a šetřiti sil pro budoucnost, kdyby přišlo, nebo lépe řečeno až přijde k válce s Francií. Spolek s císařem odpovídal tradicím anglické politiky, prospěchu Anglie odpovídalo zachování Rakouska Pragmatické sankce, jak si přálo také v Anglii veřejné mínění, které v parlamentárním státě nesmí býti podceňováno. Než prospěch Anglie nevyžadoval zničení neb seslabení Pruska; prostředkování mezi Rakouskem a Pruskem, i kdyby mělo Prusku zjednati nějakou část Slezska, neodporovalo hlavní linii politiky anglické; jejím cílem je spolek proti Francii, ke kterému by náleželo Rakousko i Prusko. Avšak král Anglický byl zároveň kurfirstem Hannoverským. Mezi Pruskem a Hannoverskem byly některé sporné kusy, které již za otce Fridrichova rozmnožovaly osobní nepřízeň, která dělila oba královské svaty. Další vzrůst Pruska ohrožoval stejně Welfy jako Wettiny, spolek jich s Rakouskem proti Prusku byl bližší než spolek Saska neb Hannoverska s Pruskem proti Rakousku — asi tak, jako v pozdější době, za války r. 1866.

* * *

Bylo již řečeno, že v jednání, které se počalo v Drážďanech na konci r. 1740 o pomoc, kterou by poskytlo Sasko Marii Terezii, bylo pokračováno v tom směru, aby se utvořil velký spolek protipruský za účastenství Ruska a Anglie.

Dvůr Vídenský měl v Drážďanech svého stálého zástupce, pocházejícího ze starého českého panského rodu. Byl to František Karel hrabě Vratislav z Mitrovic; Vratislav měl zároveň postavení na dvoře saském jako nejvyšší hofmistr královny, rozené arcivévodkyně Marie Josefy. Než jednání nespočívalo tak v rukou jeho, jako v rukou hr. Jana Josefa Khevenhüllera, jenž do Drážďan přišel na samém konci r. 1740.[35])

[34]) Broglie I., 231.

[35]) Jednání bylo vedeno na konferencích, při kterých často býval též královský zpovědník Guarini S. J. Konference se konaly na rozličných místech, někdy také v jeho bytu, a byly o nich spisovány protokolly. — Ammon, pruský resident v Drážďanech, ve svých dopisech poslal svému králi karakteristiky — portréty, jak praví — osobností dvoru saského od krále a královny začínaje, které otištěny u Skibińského (v. n.). O Vratislavovi tu čteme: . . . c'est un vieux courtisan, dont l'esprit fin et délié sait s'accommoder aux différentes révolutions, qui arrivent à la cour.

Když dvůr Vídenský přijímal pomoc saskou, „se vší silou", tedy nad závazek obsažený ve smlouvě z r. 1733, nechtěl to zadarmo. Marie Terezie, a je to dosti zajímavá stránka tohoto jednání, vystupuje tu jako královna Česká. Některé kusy Dolní Lužice, jako Chotěbuz, již v 15. století byly přešly v držení markrabů Braniborských, zůstávajíce při tom vždy lény koruny České, což platí též o Krosnu, někdy slezském.[36]) Král Pruský vpádem do Slezska dopouštěl se felonie a jako zpronevěřilý man koruny České propadal léna, která od ní držel. Tato propadlá léna nabízel Khevenhüller, ovšem tak, aby také v držení saském zůstala lény českými.[37]) To Sasku však nestačilo.

Na počátku ledna 1741 v jednání nastala přestávka, nežli však tento měsíc doběhl ke konci, pokračováno v něm za prostřednictví ruského vyslance Kayserlinga.[38]) Kayserling předložil 21. ledna oběma zástupcům Vídenského dvoru návrh, patrně v dorozumění s Brühlem,[39]) který měl zároveň připravovati zalo-

---

Il est devot, parce que telle est la mode, il fait de la depense, parce que sans cela il n'y a pas moyen d'être vu de bon oeil à la cour. Les circonstances où il se trouve, le mettent à même de bien servir sa cour, c'est là son principal but et il n'y réussit pas mal. — O Khevenhüllerovi v. úvod, který předeslal H. Schlitter k vydání Denníku, který hrabě počal vésti r. 1742, když byl v listopadu jmenován nejvyšším hofmistrem (Aus der Zeit Maria Theresias. I. sv. vyšel 1907).

[36]) Kurfirstové Braniborští se zdráhali platiti berně svolené od stavů slezských a lužických. Srov. Sněmy České XI., 82—83.

[37]) V konferenci 30. prosince 1740 u Brühla. Brühl na návrh odpověděl, že je to nejistá eventualita, že by bylo třeba teprv dobývati, co má obdržeti Sasko. Dále řekl, že Prusko nabádá Sasko, aby své vojsko poslalo do Čech. — V Státním archivu Vídenském se chová 20 vlastnoručních dopisů Khevenhüllerových Františku Lotrinskému, jehož byl hrabě důvěrníkem. V dopise ze dne 9. ledna oznamuje, co mu řekl Brühl, aby to sdělil velkovévodovi, ale jen jemu. Fridrich že po Finckensteinovi mnoho slibuje (offrant au Roy de partager avec lui ses conquêtes), že má však proti Prusku býti založen velký spolek (que l'on tacheroit de faire entrer dans le mème concert la Russie, la Pologne et le Roy d'Angleterre comme l'Electeur de Hannover, qu'on se jetteroit de tous cotés sur les états du Roi de Prusse pour l'ecraser, parceque sans cela avec tous ces grands projets de conquets, et cette fougue de héroisme prétendu, il ne laisseroit jamais ses voisins en repos, si on ne lui rognoit les ongles).

[38]) Konference byla v bytě Kayserlingově.

[39]) Také Khevenhüller měl v tom nějaké účastenství, jak patrno z jeho dopisu Brühlovi ze dne 20. ledna (Dr. Ar.): Man wird I. K. M. von

žení širšího spolku proti Prusku.[40]) Předpokládaje, že by společná válka proti Prusku vypadla šťastně, návrh připovídá Sasku Magdeburk a Halle, dále Krosno i léna v Dolní Lužici, a nad to ještě třetinu jiných výbojů; kdyby však válka se neskončila tak příznivě,[41]) mělo přece Sasko obdržeti — za Prahu se již nežádá — na 30 let důchody ze tří českých krajů, Litoměřického, Žateckého a Slanského.[42]) Smlouva, která o to měla býti zavřena mezi Saskem a Marií Terezií, byla by garantována Ruskem a, jakmile by byla hotova, jednalo by se o přibrání dalších spojenců.[43])

Pohlen als Churfürsten die der Königin ob feloniam vasalli anheim gefallene Brandenburgische Lehen in nemblicher Qualität . . . schriftlich zusagen. Kdyby se podařily další výboje, obdrželo by Sasko i tu svůj podíl a Marie Terezie by se svého podílu ve prospěch Saska vzdala. Za to se žádá pomoc všemi silami a hlas pro Františka při volbě císařské. — Khevenhüller zde jednal ve smyslu instrukce ze dne 3. ledna, kterou byl obdržel z Vídně; v ní se, ovšem jen neurčitě, praví, že by Sasko mohlo obdržeti náhradu za pomoc větší, nežli je povinno, na útraty nepřítele; také zde je řeč o spolku proti Prusku. Více najde se potom v reskriptu Khevenhüllerovi ze dne 8. ledna, podle kterého Sasko by za pomoc „všemi silami" a za hlas při volbě císařské mohlo obdržeti léna lužická, a nad to podíl na výbojích, kdežto Marie Terezie by se svého podílu ve prospěch spojenců vzdala, žádajíc však náhradu za utrpěné škody (Schadloshaltung); dále má býti slíbena smlouva týkající se obchodu česko-saského. — Brühlovi by se slíbilo povýšení do stavu knížecího a Guarinimu kardinálský klobouk.

[40]) Návrh Kayserlingův má nadpis: Puncta, welche praeliminaliter unter Russlands Vermittlung atd. Tištěn v Erbfolgekrieg II., 659. — K tomuto dílu dlužno, co se týče smlouvy Drážďanské a jednání o ní, přihlížeti zvláště.

[41]) Návrh je zde dosti nejasný: Sollte der Königin May. beim Frieden ausser Stande seyn, sothanen zweierlei Bedingungen ein völliges Genügen zu leisten . . .

[42]) der freie und unbeschuldete Genuss von den in Böhmen gelegenen drei Creisen.

[43]) Diese Engagements von beiden Seiten sollen nicht anders, als mit concert und Gewährung von Russland genommen und erfüllet werden. — Dne 27. ledna psal Brühl saskému vyslanci v Petrohradě hr. Lynarovi: Plus je regarde notre situation et sur tout celle de la Saxe, enclavée comme elle est presentement d'un voisin dangereux et mal intentionnè, et coupée de sa communication ci-devant sure du Royaume de Pologne, plus je trouve impracticable, comment le Roi. notre maitre, puisse se declarer ouvertement, avant que S. M. y trouve plus de sureté par la declaration et concurrence de la pluspart, si non de tous les garants du sistème où feu l'Empereur l'a laissé, et par quelque puissante diversion des plus eloignez de ces quartiers ci (patrně míněny Prusy Východní, kam by vtrhlo vojsko

Návrh ruského vyslance nenašel ve Vídni přijetí příznivého.[44]) Nejvíce vadil požadavek týkající se českých krajů, jichž zastavení se v návrhu ovšem objevuje jenom jako eventualita, ale eventualita dosti blízká, ježto měla nastati, kdyby válka s Pruskem nepřinesla tak hojných výbojů, aby z nich nad Magdeburk a Halle na zapádě a Krosno na východě vždy ještě připadl Sasku nějaký další podíl. Zastavení českých krajů (to se namítalo) čelí proti Pragmatické sankci, kdežto přenesení práv koruny České k propadlým lénům v Lužici lze přislíbiti a provésti hned, [45]) když jen lény jejími zůstanou i v novém držení. Kdyby válka proti Prusku přinesla nějaké výboje, mohla by se Marie Terezie (to se nabízelo) svého podílu vzdáti ve prospěch svých spojenců, tak že by i tu Sasku kynuly značné výhody, než bez garancie vztahující se na určité části državy pruské, a tak, aby i královně přiznán byl nárok na náhradu za škody, které utrpěla vpádem pruským do Slezska; kdyby však válka nic nevynesla, byla by přece ochotna Sasku poskytnouti náhradu za útraty ve válce, pokud by převyšovaly závazek plynoucí ze smlouvy; Sasko však nesmí nic požadovati proti Pragmatické sankci a musilo by čekati až po válce.

Když spis vyslovující tyto námitky [46]) na počátku února byl z Vídně poslán do Drážďan a zde doručen Brühlovi, Brühl prohlásil, že je to vlastně odpověď odmítavá. Nicméně v jednání nastala zase jen přestávka, až potom uprostřed

---

ruské), qui obligeat le jeun conquerant à partager ses forces. — V tom smyslu poslána zároveň Lynarovi instrukce, ve které se praví, že Fridrich je ,,ein sich bloss auf sein Volck und Geld verlassender gefährlicher Nachbar" — což ovšem mimo úmysl píšícího zní jako chvála.

[44]) V následujícím se podává hlavní obsah toho, co se nazývá Gegenpunkta (Ar. Vid. i Arch. Dr.); není to doslovné znění, nýbrž parafrase, tedy i výklad.

[45]) Totiž před koncem války. Není to sice řečeno výslovně, ale nejspíše se tomu tak rozumělo. Celé místo zní: Seynd diejenige lehnbare Stück, so der König von Preussen in der Lausniz besitzet, von wegen dessen begangenen Felonie I. M. der Königin unstrittig heimgefallen und können mithin denen Conqueten nicht gleich geachtet werden. Doch tragen Höchstgedachte Königin kein Bedenken auf den Fall, das die Einverstandnis (se Saskem) zum Stand käme, sothane Ihre Gerechtsame des Königs von Pohlen M. als Churfürsten von Sachsen vollständig und dergestalten zu überlassen, das Sie sich desfalls ein mehreres nicht, als worzu der König v. Preussen gehalten war, vorbehalten.

[46]) Gegenpunkta.

února se ujal na místě ruského prostřednictví vyslanec anglický Villiers.[47])

Dne 25. února Villiers oběma hrabatům, Vratislavovi a Khevenhüllerovi, odevzdal nový návrh, 10 článků, z nichž první polovice vyslovuje sliby a závazky kurfirsta Saského, druhá sliby a závazky Marie Terezie a jejího manžela.[48])

Villiers po svém příchodu rozšířil svoje prostředkování ještě na jiné kusy, které již delší dobu byly sporné mezi dvorem Vídenským a Drážďanským a proto nemálo ztěžovaly dohodnutí o pomoc, kterou by Marii Terezii poskytlo Sasko proti králi Pruskému. Královna byla přijala svého manžela za spoluvládce ve svých královstvích a zemích a jako královna Česká přenesla na něho „administraci" českého hlasu při budoucí volbě císařské. Se strany saské se namítalo, že spoluvladařstvím Františkovým se porušuje Pragmatická sankce, že královna jako žena nemůže voliti, že však hlas český podle Zlaté bully by měl býti přenesen na syna kurfirstova, po matce vnuka Josefa I.[49])

Podle návrhu odevzdaného zástupcům Marie Terezie sliboval král Polský (ten titul se mu vždy dává, ač se na Polsko žádný

---

[47]) Kayserling měl býti odvolán, zůstával však v Drážďanech, než porad se pak v nejbližší době neúčastnil. Byl Sasku velmi oddán. Na jeho místo měl přijíti do Drážďan hr. Solms. Byl to zeť hr. Münnicha a Münnich se klonil k Prusku. Villiers přijel 16. února a hned při první rozmluvě se zástupci Marie Terezie prohlásil, že jeho král vstoupí do spolku — pour conserver les Etats de la Maison dans sa totalité, et pour ecraser le Roi de Prusse . . . Doufal, že za týden bude smlouva se Saskem hotova. — Odtud srovn. též dílo Grünhagenovo (Gesch. des Ersten Schles. Krieges I., 306 sl.), jež čerpá také z pramenů Londýnských.

[48]) Návrh Villiersův je zachován v arch. Dr. v několika sepsáních, vykazujících dvojí redakci, než rozdíly obou redakcí jsou jen stilistické, věcný význam se najde jen na jednom místě (v. n.). — Nadpis návrhu zní: La Cour d'Angleterre propose à la Cour de Vienne les conditions suivantes, lesquels elle tachera de rendre acceptables au Roy de Pologne. — V jednom exempláři první redakce jsou však přípisky, ze kterých patrno, že proposice redigoval nebo dal redigovati Brühl v dorozumění s Villiersem: sur les ouvertures qu'il (Villiers) avoit faites de ses idées au Ministère d'ici de bouche; dále, že byly dne 24. února předloženy k schválení králi, dne 25. odevzdány Villiersovi a potom dány od něho (jako jeho návrhy) oběma hrabatům.

[49]) Podrobné o těch věcech se čtenář poučí pojednáním Josefa Růžičky v Česk. Čas. Hist. VIII., nadepsaném: Spor o český hlas před volbou cís. Karla VII. — Výklad dávaný Zlaté bulle, co se týče přenesení českého hlasu, nebyl správný.

článek nevztahuje výslovně), že nebude dále odporovati spoluvladařství, že se nebude vzpírati platnosti českého hlasu při volbě císařské a, což více, že sám hlas saský dá manželu Marie Terezie, než tak, že žádná z těchto přípovědí nebyla bezpodmínečná;[50]) také přípověď, že bude pomáhati „vší mocí", je tu omezena podmínkou, že při tom bude ve spolku Rusko a také Anglie s Hollandskem.[51]) Konečně najdeme v první polovici článků také jeden, který se týká Františka Lotrinského; kdyby byl zvolen za císaře a svou manželku a potomstvo z manželství s ní a také potomstvo mladší její sestry přežil, v článku se stanoví, že i pak by zůstal na dále v držení všech zemí, které patřily k dědictví Marie Terezie podle Pragmatické sankce, vyjímaje země koruny České. Ač v návrhu to nebylo řečeno výslovně, rozumělo se tomu tak, že by země koruny České přešly v tom případě hned na Marii Josefu nebo její dědice, kterým po vymření potomstva císaře Karla VI. náleží nejbližší právo k celému dědictví.[52])

Proti tomu kladou se v druhé polovici návrhu sliby Marie Terezie, jichž splnění by garantovaly Anglie, Hollandsko a Rusko; na prvním místě je tu postoupení tří krajů českých

---

[50]) Tak, co se týče hlasu saského: que le Roy voyant que le Duc de Lorraine a quelques voix pour son Election à la dignité Imperiale, accordera et joindra la sienne pour l'elevation de ce Duc. — Klausule mají též články o spoluvladařství a platnosti českého hlasu; „administrace" jeho velkovévodou výslovně se tu ani neuznává, ani neodmítá.

[51]) bien entendu sous le concert avec l'Angleterre, la Hollande et la Russie.

[52]) V dopise Khevenhüllerově velkovévodovi ze dne 26. února 1741: manželu Marie Terezie připadne — la libre puissance et administration des etats autrichiens à l'exception de la Boheme, Moravie et Silesie, qui selon la Pragmatique tomberoient alors aussitôt à la Reine d'ici, et à ses descendans. — V exempláři archivu Dr. článek se začíná: . . . que le Duc de Lorraine comme Empereur reste dans la paisible possession . . . Zde zvolení za císaře se stává podmínkou, než zvolení nebylo jisté, a tím se cena koncesse zmenšuje; nebude-li zvolen a vymře-li potomstvo císaře Karla, nepodrží nic. — V exemplářích A. Dr. Morava není vytčena, byla však v exempláři odevzdaném oběma hrabatům, jak patrno z jich relace (Vid. Ar.) i z dopisu Khevenhüllerova. Jiný rozdíl je, že v tomto textu proti textům Dr. Ar. vedle potomstva Marie Terezie uvedeno bylo též potomstvo její mladší sestry Marie Anny, tehdy ještě neprovdané; v Drážďanech stáli o její ruku pro prince Saského. Je to pozdější manželka Karla Lotrinského, bratra Františkova.

n a s t o l e t; kterých, není udáno jménem, tak že by si kurfirst mohl vybrati, které by se mu hodily nejlépe;[53]) dávné snaze po spojení s Polskem má býti vyhověno postoupením potřebného k tomu území;[54]) dále se králi Polskému slibuje podíl na výbojích proti Prusku, jakož i zaručení ochrany všech jeho „států" — tedy snad i Polska, ač tu není jmenováno výslovně — proti Prusku;[55]) konečně tu najdeme slib, jenž se týká Františka Lotrinského: kdyby manželství královny s velkovévodou, budoucím císařem, zůstávalo bez naděje na nástupce, má František se přičiniti, aby byl zvolen za krále Římského princ z rodu saského, vždy předpokládaje, že sám bude císařem. Smlouva má zůstati prozatím v tajnosti.

Jako ke konci ledna návrh ruského vyslance, tak o měsíc později návrh vyslance anglického nemohl se potkati a nepotkal ve Vídni s přijetím příznivým. Co nejvíce vadilo, vytkli zástupcové Marie Terezie hned, jak jim nový návrh byl předložen; bylo to požadované postoupení tří krajů českých na sto let. To znamenalo by, tak zněla jich rozhodná námitka, tolik, jako ztráta a odcizení, tedy porušení Pragmatické sankce.[56]) Nicméně jednání nebylo přerušeno, ani když odpověď, jež přišla z Vídně, zachovávala v podstatě stejné stanovisko, jako zaujímal dříve dvůr Vídenský proti návrhu Kayserlingovu. Jednání další potrvalo dlouho, než tak, že články Villiersovy vždy zůstávaly podkladem, všelijak

---

[53]) V exempláři Dr. podle první redakce: Elle (la Reine d'Hongrie) lui (roi de Pologne) cedera et à sa posterité trois Cercles du Royaume de Bohême, tels qui lui sont les mieux situés, pour cent années, avec touts les revenues et dechargés de touttes autres pretensions. — V druhé redakci lhůta (sto let) není, byla však také v textu odevzdaném Vratislavovi a Khevenhüllerovi.

[54]) un morceau (2. red. espace) de terrain, autant qu'il faut pour joindre la Pologne et la Saxe ensemble avec les revenues et tous les droits de ce districts i n p e r p e t u u m. — Že to má býti ve Slezsku, nepraví se výslovně, ale rozumělo se samo sebou.

[55]) . . . la Reine avec les puissances maritimes et la Russie garantira i n t o t u m les Etats du Roy contre l'invasion et l'attaque du Roy de Prusse.

[56]) Villiers hned 25. února slevoval, že by to mohly býti jen dva kraje, než zástupcové rakouští prohlásili, že by to při tak dlouhé lhůtě bylo „eine würckliche Alienation". Vždyť podle jeho instrukcí, jak byl Villiers sám hned při první rozmluvě jim byl oznámil, má býti založen spolek k zachování „všech států dědictví rakouského."

pozměnované a doplňované návrhy jinými.[57]) Prostředníky při tom byli zástupcové Anglie a Ruska.[58])

Po dlouhém a obtížném jednání podepsána byla v dubnu v Drážďanech preliminární smlouva Marie Terezie a jejího manžela, velkovévody Františka, s králem Augustem jako kurfirstem Saským.[59])

Prvních pět článků smlouvy odpovídá prvním pěti článkům Villiersovým bez podstatných změn; články se týkají spoluvladařství Františka Lotrinského, českého hlasu[60]) i saského hlasu při volbě císařské;[61]) i zde slíbeno, že kdyby manžel Marie Terezie přežil potomstvo své manželky a její mladší sestry, tedy potomstvo císaře Karla VI., zůstanou v jeho držení všecky země, jichž se týká Pragmatická sankce, než tak, že na Marii Josefu nebo její dědice přejdou ihned země koruny České.[62]) A jako navrhováno

---

[57]) Průběh jednání by bylo lze vypsati monograficky na základě archiválních pramenů ve Vídni a zvláště v Drážďanech. Zde stačí podotknouti, že se během jeho vyskytlo několik návrhů. Nejdůležitější je návrh Vratislavův (dat. 25. března) a Brühlův, tento v dvojí redakci; druhá přináší změny podle dobrozdání saských tajných radů. Z obou projektů, Vratislavova a Brühlova, přešlo mnoho potom do smlouvy. Vratislavův návrh nepocházel však od něho samého, nýbrž byl mu poslán z Vídně.

[58]) Společné konference se počaly zase uprostřed března. Účastnili se jich oba ruští vyslanci, Kayserling, jenž potom přece nebyl odvolán, a Solms, jenž přišel uprostřed března současně s „pádem" Münnichovým.

[59]) Text smlouvy je latinský; vydán tiskem nebyl. Užil jsem exempláře Drážďanského.

[60]) Spor o administraci českého hlasu odstraněn tím, že Marie Terezie ustoupila od administrace velkovévodou a Sasko se vzdalo pretense ve prospěch syna Marie Josefy.

[61]) Závazek ve smlouvě vysloven určitěji: . . . promittit, quod electionem tam voto suo, quam impendendis apud reliquos Coelectores bonis officiis sit promoturus. — Koncesse je tím větší, že Brühl (srovn. G r ü n h a g e n 315 podle relace Villiersovy), když (13. března) se narodil arcivévoda Josef, chtěl navrhnouti, aby bylo císařství reservováno pro něho, čímž by se pro celou dobu mezivládí prodlužoval vikariát kurfirsta Saského. — Později Brühl a tajní radové chtěli, aby kurfirst byl kandidátem na druhém místě, kdyby se totiž zvolení manžela Marie Terezie jevilo nemožným. Zástupcové královnini však na to nepřistoupili.

[62]) Ve smlouvě se praví výslovně: quod . . . Regina Poloniarum seu Descendentes sui . . . Regno Bohemiae et incorporatis eidem provinciis, nempe Silesia, Moravia eorumque appertinentiis contenti esse velint. — Podle přání tajných radů a projektu Brühlova přijata do smlouvy klausule: reservato tamen . . . altefatae Reginae Polon. homagio prestando et rever-

již dříve, slibuje kurfirst Marii Terezii proti králi Pruskému pomoc „všemi silami", avšak s výhradou, že Sasko může sečkati a vstoupiti do válečné akce teprve potom, až tak učiní ostatní spojenci.[63])

Ze slibů a závazků Marie Terezie návrh anglického vyslance byl kladl na první místo postoupení tří krajů českých na sto let. Pevný odpor proti tomu odstranil tento požadavek. Preliminární smlouva klade na první místo něco jiného. Když při dřívějším jednání Marie Terezie vyslovovala ochotu, že by Sasku poskytla náhradu za útraty s válkou spojené, pokud by Sasko poskytlo pomoc větší, než k jaké bylo zavázáno smlouvou, míněna tím již tehdy náhrada v penězích. O to bylo potom jednáno skutečně, ba věc stála dlouho v popředí jednání a působila obtíže, když se nejprvé ze saské strany požadovalo 40 milionů tolarů. Než Sasko při tom nesetrvalo a slevilo s 40 na 30, potom na 20 a konečně na 12 milionů.[64]) Smlouva slibuje Sasku 12 milionů tolarů splatných v 18 ročních lhůtách; splácení se však počne až po ukončení války.[65]) Při jednání o tento kus smlouvy vedle výše náhrady působilo obtíže také její zajištění, když Sasko žádalo za „hypotéku". Připomíná to návrh ruského vyslance z ledna, podle kterého měly býti hypotékou tři kraje české, takže by důchody z nich po 30 let patřily Sasku. V té věci smlouva slibuje aspoň tolik, že v některém území nedaleko hranic saských[66]) má z důchodů jeho býti zajištěno na každý rok tolik, kolik se rovná roční lhůtě, při čemž Sasku v řečeném území náleží také nějaké účastenství ve správě finanční.[67])

---

sionis jure . . . Klausule se týká všech zemí, které zůstanou v držení (usufructus et regimen) manžela Marie Terezie.

[63]) postquam exercitus reliquorum Principum confoederatorum . . . initium operationum bellicarum actu fecerint.

[64]) V projektu Vratislavově se navrhovalo, aby summa byla určitě vyměřena až později, při čemž by ostatní spojenci mezi Marií Terezií a Saskem měli úlohu prostředníků. — Tajní radové navrhovali ještě 31. března, že by bylo lépe, místo vyměřené summy žádati, aby Sasko obdrželo část Čech neb Slezska „zur Abnützung".

[65]) Dobrozdání tajných radů a podle něho druhý projekt Brühlův (v konferenci dne 4. dubna) žádá, aby se splácení počalo hned v lednu r. 1742.

[66]) Není výslovně řečeno, že to má býti v Čechách, ale přece dosti zřetelně naznačeno: in certis terrarum hereditarium Austriacarum haud procul distantibus, et quidem specialiter et nominatim definiendis . . .

[67]) V protokollu konference, která se sešla 13. března u Guariniho, je zapsáno toto: . . . le ministre (Brühl) dit à cette occasion que S. Exc.

Do smlouvy dále přešlo, co již dříve bylo umlouváno o Krosně a lužických lénech, která i v novém držení by zůstávala lény českými.[68]) Dostanou-li se však válkou skutečně v držení saské, má o jich cenu býti snížena summa 12 milionů. Než vedle toho obdrží Sasko vždy ještě podíl na výbojích, do kterého se Krosno a lužická léna počítati nebudou; o rozdělení výbojů bude rozhodovati zvláštní smlouva, kterou spojenci uzavrou spolu. Dále bude vykázán Sasku ve Slezsku (známe již toto staré přání) pruh země, ale jenom pro volný průchod vojska i pro obchodní spojení s Polskem.[69]) A mimo to podle 10. článku smlouvy garancie rakouská, slíbená Sasku již smlouvou z r. 1733, má býti rozšířena i na území, kterých Sasko chystanou válkou proti Prusku nově nabude.

Návrh Villiersův měl 10 článků, v smlouvě jich počet vzrostl o 6 dalších, v nichž se ustanovují skoro všude nějaké výhody pro Sasko, jako uzavření obchodní smlouvy. Důležitější však než tyto poslední články ve smlouvě samé, jsou separátní a tajné články k ní přidané.[70]) První nepřináší nic nového; slibuje eventuální volbu Římského krále z rodu Saského. Za to něco zcela nového přináší separátní článek druhý, totiž královské důstojenství saské. V něm se praví, že přijme-li kurfirst budoucně toto důstojenství,[71]) Marie Terezie a manžel její se přičiní o jeho uznání

---

le Comte de Wratislaw venoit de lui parler à l'oreille d'un expedient, comme étant sa pensée particuliere, à l'egard des revenues que nous souhaitions d'avoir assurez pour certain tems de trois Cercles en Boheme, si nous nous contentions d'y avoir la coadministration et des Receveurs de notre part. — Z toho patrno, že návrh o koadministraci vyšel od Vratislava; ve smlouvě samé formulován takto: . . . cum jure coadministrationis et coinspectionis oeconomicae a peculiari administro Saxoniae curandae, salvo ceterum S. Reg. Hungariae et Bohemiae Mtis proprietate, superioritate territoriali et jurisdictione.

[68]) O felonii se ve smlouvě nic nepraví, sotva náhodou, spíše z opatrnosti. Kdyby Sasko přece vystoupilo proti Marii Terezii nepřátelsky, nebyla by to také felonie, jež by měla pro Sasko následky podobné, co se týče Lužice?

[69]) Určitě v kraji Grünberském. Kdyby však získáno bylo Krosno, bude tento pruh (lingua terrae) přeložen do jeho bezprostředního sousedství.

[70]) Je jich pět; obsah dvou tu neuvádím. I v nich se slibují nějaké výhody pro Sasko.

[71]) regiam dignitatem, quae olim terris Saxonicis inhaesit — čímž snad míněna doba panovníků německých rodu saského od Jindřicha I. do Oty III. — Návrh se vyskytuje před tím v projektu Brühlově, z něhož přijat do smlouvy.

od stavů říšských a od jiných států, dále že František sám jako císař Augustovi jako králi Polskému bude dávati stejné tituly, jako dává jiným králům. Poslední tajný článek konečně ponechává v platnosti náhradu slíbenou Sasku, i kdyby k chystané válce spojenců proti králi Pruskému nepřišlo, snižuje ji však s 12 na 8 milionův; byla by to tedy náhrada za zbrojení a přípravy k válce . . . To jest obsah smlouvy, kterou dne 11. dubna 1741 v Drážďanech podepsali Vratislav a Khevenhüller.

Zástupcové Marie Terezie, Vratislav a Khevenhüller, v průběhu jednání dávali často zprávy do Vídně a z Vídně jim přicházely rozkazy a instrukce. Když dne 11. dubna podpisovali smlouvu, věděli, že těmto rozkazům a instrukcím nevyhověli ve všem a že smlouva, kterou podepsali, sotva bude ve Vídni přijata s pochvalou.[72]) A tak bylo skutečně.[73])

Smlouva se Saskem podmiňovala a předpokládala zároveň smlouvu širší, „koncert" proti Prusku. Pro Marii Terezii a jejího manžela v tom byla výhoda i nevýhoda. Výhoda, bude-li dohoda se Saskem skutečně brzy rozšířena na širší spolek protipruský. Než ve smlouvě článek, jenž sliboval královně pomoc saskou proti Prusku, nesliboval jí hned; ani rychlá ratifikace (neb dne 11. dubna podepsána smlouva preliminární), ba ani dojednání smlouvy o širší spolek jí ještě nepřineslo, když Sasko nebylo podle smlouvy dubnové povinno vstoupiti do akce válečné, pokud nevstoupí ostatní spojenci. A dojde-li k společné válce proti Prusku, kdo ručí, i předpokládaje válku vítěznou, že mír, jenž bude uzavřen, přinese Marii Terezii nejen navrácení toho, co jí nepřítel odňal ve Slezsku, nýbrž i náhradu za škody, které vpádem pruským do Slezska a okupací větší části jeho utrpěli královna a její poddaní?[74])

---

[72]) Poslední konference před podepsáním preliminární smlouvy byla den před tím, tedy 10. dubna, u Guariniho. Vratislav a Khevenhüller podepsali sub spe rati, ale dali nad to ještě zapsati do protokolu, že tři separátní články jdou dále, než jejich instrukce, a že je podepíší jen k domluvě (à la persuasion) prostředkujících při jednání zástupců Anglie a Ruska.

[73]) Námitky vysloveny v dlouhém reskriptu ze dne 24. dubna (s přílohami, t. j. s novými návrhy).

[74]) Během jednání bylo pojištění takové náhrady (Schadloshaltung) požadováno, ale smlouva sama nic o tom nepřináší.

Dnem 9. měsíce dubna byl datován reskript z Vídně poslaný do Drážďan, aby se oba zástupcové královny neukvapovali s podepsáním smlouvy také pro výši požadované náhrady peněžité, ke které se královna měla zavázati; i když byla snížena na 12 milionů, zdálo se to býti ve Vídni příliš mnoho. Reskript přišel pozdě. Další redukce slíbené summy a tedy změna smlouvy v té příčině se sice potom ve Vídni nepožadovala, avšak byla tu proti preliminární smlouvě ještě jiná námitka. Při jednání, jež předcházelo, když byla řeč o této náhradě, rozumělo se tomu vždy tak, že královna bude k této náhradě zavázána jenom tehdy, kdyby válka nepřinesla žádných výbojů, z kterých by část přešla na Sasko.[75]) Nicméně v té věci byla královna ochotna povoliti, bude-li jí jen pojištěna restitutio in integrum ve Slezsku. To byly hlavní námitky, jež se ozvaly ihned, když hrabě Vratislav preliminární smlouvu do Vídně přinesl k ratifikaci.[76])

Ve Vídni nemínili ratifikaci preliminární smlouvy odpírati úplně, ba ani měniti její znění; ratifikace měla však býti doplněna klausulí odkazující, co se týče vrácení Slezska i s náhradou škod, k smlouvě, jež bude uzavřena mezi všemi spojenci; co se však týče článků separátních,[77]) jeden měl býti z ratifikace vyloučen a nahrazen méně závaznou deklarací; je to článek o královském důstojenství saském;[78]) počet separátních článků, které zůstanou,

---

[75]) ex hostico, jak se říkalo.

[76]) Byly i jiné; tak mnoho potom jednáno o to, aby práva spojená s tím, co se nazývalo lingua terrae ve Slezsku, nebyla na újmu Pragmatické sankci, tak že by tato část Slezska byla vlastně přece odcizena. — I články týkající se upravení styků obchodních se Saskem vzbuzovaly obavy.

[77]) Co se týče separátních článků, bylo v Drážďanech umluveno, že každý článek o sobě má obdržeti zvláštní ratifikaci. Ve Vídni bylo potom žádáno, aby jich ratifikace byla pokaždé opatřena klausulí: salvo iure tertii.

[78]) Vzhledem k postavení Čech v říši je zajímavá námitka, že by bylo na pováženou: „ein vom Reiche nicht ohnedies exemptes oder sothane Exemption von langer Hand geniessendes Land zu einem Königreiche zu erheben". V deklaraci, jak potom přijata, ale v stilisování saském místo prvního návrhu Vídenského, Marie Terezie pro uznání královského titulu saského slibuje u stavů říšských a u jiných států „bona officia"; konec separátního článku, umluveného v Drážďanech před tím, týkal se královského důstojenství polského; František Lotrinský měl v budoucnosti jako císař dávati králi Polskému tituly stejné jako jiným králům; z toho potom udělán zvláštní článek separátní.

měl se rozmnožiti novými,[79]) navrženými ve Vídni, nebo měly k smlouvě býti přidány ještě jiné deklarace. Tím vším mělo býti vyhověno námitkám a obavám, jež vzbuzovala ve Vídni smlouva, ukvapeně v Drážďanech podepsaná od obou hrabat; dále žádáno, aby Sasko přece vstoupilo dříve do akce válečné, nežli stanovila smlouva, třeba tak neučinilo na základě smlouvy samé.

Tím se začíná na konci dubna další jednání čili, jak to lze nazvati, dojednávání smlouvy, při čemž se povolnost jevila na obou stranách. Ve Vídni upustili od klausule v ratifikaci smlouvy, než tak, aby byla nahrazena novou deklarací saskou;[80]) počet deklarací, jakož i separátních článků, vzrůstal; o jich znění skoro všude se ukazovala naděje na dohodnutí. I co se týče doby, kdy Sasko mělo vystoupiti zjevně a poskytnouti Marii Terezii pomoc proti Prusku, Sasko nestálo neústupně na smlouvě, která mu nezabraňovala účastniti se války dříve, než by se na bojiště dostavili všichni ostatní spojenci.

Ve Vídni by byli pomoc saskou ovšem rádi obdrželi co nejdříve, smlouva preliminární ze dne 11. dubna ji však odkládala; Sasko mohlo mezi spojenci velkého „koncertu" proti Prusku vyčkati až naposled. Ve Vídni na konci dubna navrhováno, aby Sasko vstoupilo do akce, jakmile by pruské vojsko, jež bylo shromážděno severně od hranic saských pod starým knížetem Anhaltským, vkročilo do některé země Marie Terezie, čímž, ač to nebylo řečeno výslovně, bylo míněno Slezsko. To byl obsah nového separátního článku, jak navrhován ve Vídni po příchodu Vratislavově; jím by se bylo Sasko zavázalo pomáhati královně i bez jiných spojenců. Sasko však ani potom nechtělo zůstati samo, nicméně projevovalo ochotu, vystoupiti, kdyby počátek v společné válce proti Prusku byl učiněn od Ruska,[81]) později pak,[82]) kdyby začalo

---

[79]) Smlouva sama ustanovuje, že o cenu lužických lén a Krosna má býti redukována summa 12 milionů. Navržený nový článek výslovne vykládá, že se má redukovati kapitál (12 milionů), a že se snad nemají odpočítávati od roční lhůty důchody z Krosna a z lén v Lužici. — Uvádím to jako příklad; i zde by bylo, o dojednávání smlouvy, třeba vypsání monografického.

[80]) Též od klausulí v ratifikování článků separátních upuštěno. — O návrzích, které přišly z Vídně, bylo jednáno na počátku května na konferencích v Lipsku, kam se dvůr saský na nějakou dobu odebral.

[81]) Na počátku května při jednání v Lipsku.

[82]) Na konci května.

Rusko nebo kdyby začal král Jiří jako král Anglický nebo jako kurfirst. Avšak onen velký spolek proti Prusku nikdy nebyl dojednán, a proto nedojednána ani smlouva Drážďanská mezi Marií Terezií a Saskem, ač na konec k jejímu dojednání nechyběla než výměna ratifikací.

* * *

Podnět k jednání o velký spolek proti Prusku byl vyšel od krále Jiřího a našel příznivé přijetí v Drážďanech,[83]) vycházel však ne tak z jeho anglické, jako z jeho hannoverské politiky.[84]) Než dvojakost politiky anglické či lépe řečeno politiky krále Anglického, jenž byl zároveň kurfirstem Hannoverským, objevila se velmi patrně hned v té chvíli, kdy měla býti podpisována preliminární smlouva Drážďanská mezi Marií Terezií a králem Augustem. V poradě dne 10. dubna, když Vratislav a Khevenhüller byli oznámili, že podepíší sub spe rati, přednesl Villiers návrh, aby po podepsání smlouvy následovaly porady další, a to dvojím směrem, pro případ, kdyby se podařilo zjednati prostřednictvím anglickým dohodnutí Marie Terezie s králem Pruským a zároveň získati krále samého pro velký spolek proti Francii, i pro případ druhý, že by přece bylo třeba vésti společnou válku proti němu.[85]) Obojí

---

[83]) Návrh spolkové smlouvy nevyšel však od anglického vyslance Villiersa, jak se domníval Grünhagen I., 309, ani od anglického ministerstva, jak tvrdil J. G. Droysen (v Gesch. der preuss. Politik V., 1, str. 226). Alf. Fr. Pribram, jenž návrh nově vydal (Oesterreichs Staatsverträge. England I., 561), ukázal, že byl u prostřed března sepsán ve Vídni a z Vídně poslán do Londýna, kde však nenašel příznivého přijetí právě z toho důvodu, že jednostranně směřoval proti Prusku, kdežto anglickému ministerstvu více záleželo na spolku proti Francii, ve kterém by bylo též Prusko. Rakousko však se nechtělo Anglií předčasně dáti strhnout do války proti Francii. Srovn. o tom též úvod Pribramův k tomuto i k následujícímu kusu. — Podle návrhu měla se Marie Terezie vzdáti svého podílu na výbojích proti Prusku, neměla však býti nucena, aby některému ze spojenců za pomoc, kterou by obdržela, obětovala něco ze svých zemí.

[84]) Je to však i zde převahou osobní politika Jiřího: Anglie a Hannoversko jsou spojeny unií personální, Hannoversko má svou vlastní vládu, zde má král Jiří jako kurfirst své ministry, kteří však nešli vždy a ve všem s ním. Podrobněji o tom jedná Grünhagen.

[85]) Jak zapsáno v protokollu o konferenci dne 10. dubna, prohlásil Villiers, že král Jiří je odhodlán nejen zjednati dohodnutí mezi Marií Terezií a králem Pruským, nýbrž také: attirer ce Prince au grand concert en faveur de la bonne cause commune et de prevenir par là les desseins per-

plán měl se týkati společné akce válečné, buď proti Francii, buď proti Prusku.

V době, kdy jednáno bylo o ratifikaci preliminární smlouvy, král Pruský sám si přál dohodnutí s Marií Terezií prostřednictvím anglickým; ve Vídni se o to přičiňoval anglický vyslanec Robinson a do Slezska, když odešel Belleisle, přišel Hyndford; v té době Fridrich ještě smluven s Francií nebyl. Ač i ve Vídni někteří rádcové královnini již byli získáni pro pokus, za který se přimlouval vyslanec krále Anglického,[86]) přece ani tam, ani v Drážďanech spolku protipruského se ještě nevzdávali. A právě proto jednání o ratifikaci smlouvy přinášelo ústupky na obou stranách. Aby se Slezsko nestalo pruským, stejně si přáli ve Vídni i v Drážďanech.[87]) Měla však Marie Terezie, jak chtěl anglický vyslanec,

nicieux de la France d'allumer une guerre intestine dans l'Empire, en soutenant l'Electeur de Baviere et s'attachant le Roy de Prusse... Druhý případ by byl: s'il falloit absolument en venir à agir de concert par les armes combinées contre ce Prince. — Skutečně se hned v prvních dnech potom konaly porady za účastenství saského generála Renarda a byl vypracován hned 11. dubna (patrně věc byla již připravena): Projet pour empecher les ulterieurs progrès du Roi de Prusse. — Podle toho návrhu mělo z Hannoverska vtrhnouti vojsko do marky Braniborské; král Pruský ustoupí (s tím se počítá) ze Slezska a potáhne též do Braniborska; Rakušané částečně zůstanou ve Slezsku, částečně potáhnou za ním. Mezi tím Rusové vtrhnou do Prus, opanují je bez odporu, půjdou dále do Pomořan a pošlou odtud část svého vojska do marky; zde se vojsko všech spojenců, tedy i saské, srazí a přijde k rozhodné bitvě u Berlína. — Je to bezpochyby plán Renardův, který však přijat nebyl; tužkou na exempláři v Dr. A. je připsáno: „ist geändert worden". Druhý plán, datovaný dne 13. dubna, stanoví jiný postup, tak že by saské vojsko do akce vstoupilo naposled.

[86]) V relaci saského vyslance Bünaua (Dr. Ar.) z Vídně 20. května 1741 čteme: Il n'y a que Kinski et Bartenstein qui s'opposent encore avec ardeur contre la paix (s Pruskem), les autres y opinent ou ne s'y opposent que mollement. — O českém kancléři Filipu Kinském srovn. Arneth I., 225, 230. V konferenci dne 30. června Kinský vyslovil se proti tomu, aby nějaká část Slezska byla postoupena Prusku, s odůvodněním, jak zapsáno v protokolle (St. Ar. Vid.): das Fundament der Macht seind die Böhmischen Länder. — V relaci ze dne 10. června Bünau podotýká, že Kinský a Bartenstein se nejrozhodněji vyslovovali pro spolek se Saskem.

[87]) Dne 6. května píše velkovévoda (nomine Reginae) Khevenhüllerovi: Nepřijme-li Sasko před ratifikací žádaných změn smlouvy, bude snad královna nucena dohodnouti se s Pruskem a z toho bude míti škodu též Sasko. Přijme-li Sasko, bylo by nejlépe, aby saské vojsko vtrhlo hned do Slezska směrem ke Krosnu, čímž by se král Pruský dostal mezi oboje vojsko, rakouské i saské.

vydati Prusku aspoň kus Slezska a při tom přece ratifikovati smlouvu, jež jí, i kdyby k společné válce proti Prusku nepřišlo, ukládala dosti těžké závazky? Smlouva se Saskem bez spolku s Anglií a s Ruskem pozbývala pro ni ceny.[88]) Naděje skládané v Rusko se nesplňovaly a král Anglický, jak se zdálo, upouštěl od své Prusku nepřátelské politiky úplně. Není divu, že v červnu dojednávání smlouvy vázlo,[89]) že však ke konci tohoto měsíce, když se král Jiří k ní počal vraceti zase, oživlo na novo. V červenci, nežli ještě přišel zpátky do Drážďan Vratislav,[90]) poslána Khevenhüllerovi ratifikace smlouvy; změny v doplňcích smlouvy, separátních článcích a deklaracích, které i tehdy požadovány před výměnou rakouské ratifikace za ratifikaci saskou, nebyly podstatné a za nedlouho dáno Khevenhüllerovi dovolení, že smí od nich ustoupiti.[91]) Dvojí požadavek zůstával však i při tom. Dojednání smlouvy mělo Marii Terezii i jejímu manželovi přinésti dvojí pomoc, ve Frankfurtě při volbě císařské a proti Prusku na poli válečném, kdyby se prostřednictví anglické nepodařilo.

---

[88]) V reskriptu královny oběma hrabatům ze dne 5. června 1741 se vykládá: Buď se ještě podaří krále Jiřího rektifikovati (v. následující pozn.) nebo nepodaří; podaří-li se, pak se smlouva snadno dojedná, nepodaří-li se, nebude smlouva dále „applicabel".

[89]) Ve Vídni obratu v politice krále Jiřího říkali „der Absprung des Königs von England" a přáli si, aby Sasko krále „rektifikovalo", aby jej přimělo k návratu k dřívějším záměrům. — Dne 14. června píše Khevenhüller velkovévodovi: Votre Altesse R. verra plus amplement par ma dépeche d'aujourd'hui, comme cette cour-ci pense sur l'accommodement avec le Roi de Prusse; on y reconnait que ce seroit le plus grand malheur qui leur pourroit arriver surtout par rapport au commerce, si le Roi devoit emporter quelque morceau de la Silesie; les ordres, qu'ils envoyent à leurs minitres à Petersbourg et à Hannover, sont tous conformes à ce principe, et il ne tient assurement point à leurs remonstrances, que ces deux dernières cours n'ayent dejà pris des resolutions efficaces à faire des diversions suffisantes pour obliger l'ennemi à partager ses forces . . . Jaké nebezpečenství hrozilo saskému obchodu, kdyby se Slezsko stalo zemí pruskou, vykládá Ziekursch.

[90]) Vratislav přišel zase do Drážďan v druhé polovici července; Khevenhüllerovi poslána ratifikace (bez klausulí) již dříve, byla však datována zpátky k 24. dubnu. Srovn. Ziekursch 527.

[91]) Když v Drážďanech žádána změna v textu smlouvy, a to tak, aby Sasku byl slíben „aequivalent" bez bližšího určení, pro ten případ, že by neobdrželo lužických lén nebo Krosna, směli Khevenhüller a Vratislav i na to přistoupiti (Reskript ze dne 29. července).

Závazky týkající se volby byly vysloveny ve smlouvě samé, než tak, že si Sasko vymiňovalo tajnost, aby se totiž prohlásiti mohlo pro velkovévodu jako budoucího císaře až teprva — v poslední chvíli. Tím se však cena slibů týkajících se volby zmenšovala. Pomoc na poli válečném byla ve smlouvě, jak víme, sice stanovena tak, že Sasko mělo do války vstoupiti vší mocí, že však smělo čekati, až začnou jiní spojenci; při dodatečném jednání (v květnu) Sasko projevovalo ochotu vystoupiti dříve, jakmile začne král Jiří nebo Rusko. Když potom v červenci, po krátkém návratu krále Anglického k prvním plánům, mizela naděje na spolek protipruský úplně, když v politice Anglie nastával rozhodný obrat pro Marii Terezii nepříznivý, který seznáme, když královně se bylo vzdáti i naděje na pomoc ruskou docela, tu ani Sasko nemělo odvahy prohlásiti se pro Marii Terezii a přispěti jí na pomoc jako jediný spojenec na poli válečném. Když uprostřed srpna Khevenhüller a Vratislav nabízeli výměnu ratifikací, prohlásil Brühl, že smlouva byla dne 11. dubna podepsána za jiných předpokladů a její ratifikace že by již nepomohla.[92])

Khevenhüller a Vratislav věděli, že Sasko již vyjednává, s Francií a Bavorskem, a Brühl se tím nikterak netajil.[93])

Dne 10. září Vratislav v písemném zadání žádal, aby Sasko poskytlo Marii Terezii pomoc, k jaké je zavazuje smlouva z r. 1733, a také proto, že drží od koruny České Lužici.[94]) Jednání o spolek se Saskem se skončilo návratem k svému počátku.

---

[92]) Dne 22. července Khevenhüller a Vratislav oznamují, že Brühl si přeje, aby Rakousko a Sasko učinily poslední pokus u krále Jiřího, aby vystoupil proti Prusku. — Něco dříve (18. července) píše Khevenhüller: Der hiesige Hoff allein, wenn er auch noch so gutten Willen hätte, wird uns nicht retten." — Později (28. července) v společné relaci se oznamuje: Brühl má obavy, že Sasko i Marie Terezie budou od Anglie a Ruska opuštěny, Sasko bude pak obětí — das Sacrifice seines bisher bezeigten guten Willens, der allein der Sach doch keinen Ausschlag zu geben vermag. — Podle relace z 16. srpna řekl Brühl: Die Ratifikation einer Convention, deren Voraussetzungen gefallen sind, wäre jetzt zu nichts dienlich. — Později Brühl řekl, že smlouva z 11. dubna je — non ens.

[93]) Celkem Brühl povídal o tom jednání pravdu.

[94]) Na závazek plynoucí z držení Lužice poukazováno také během jednání před tím.

IV. Frankfurtská smlouva (traité de partage) z 19. září 1741.

Preliminární smlouva Drážďanská není než část neustálého jednání všech se všemi. Toto jednání konečně dospělo k velkému spolku, který však nebyl namířen proti Prusku, nýbrž čelil proti Rakousku. K němu náležely Francie i Španělsko, Prusko, Bavorsko i Sasko. Proti nim Marie Terezie zůstala bez pomoci na poli válečném; žádný z garantů Pragmatické sankce nepřispěl dceři Karla VI. na pomoc, jen z Anglie přicházely subsidie. Pojidlem mezi spojenci bylo několik smluv. Z nich nejdříve dojednána smlouva mezi Pruskem a Francií na počátku června 1741. Fridrich se k ní odhodlal, nejen že prostřednictví anglické mu nepřinášelo, kolik očekával, nýbrž také, aby se neoctl ještě jednou v tak nebezpečném postavení, v jakém byl před tím, když se proti němu tvořil spolek a on sám vždy ještě zůstával bez spojenců.

Maršálkovi Belleislovi mimo agitaci pro volbu budoucího císaře připadla ještě úloha jiná; měl zasahovati všude do spletitého jednání, jež konečně svedlo dohromady protivníky Marie Terezie. Proto podnikl cestu až do hlavního stanu krále Pruského, proto dvakráte, na cestě do Slezska a zase, když se vracel, navštívil dvůr saský. Za svého pobytu v Bavorsku, jenž následoval potom, účastnil se jednání, jež bylo vedeno mezi zástupcem Španělska (je to hrabě Montijo) a kurfirstem. Také Bourbonové španělští vystupovali s nároky na dědictví rakouské, vyhlašujíce se i v tomto nároku za dědice starší větve Habsburské, po níž byli nastoupili ve Španělsku na základě sňatků infantek španělských s králi Francouzskými (Ludvík XIV. byl syn i manžel kněžny španělské); při tom svým předchůdcům na trůně španělském přisuzovali práva, která převáděli na sebe, opírajíce se o smlouvy mezi obojí větví rodu Habsburského, jež obě v mužské linii již byly vyhasly.

Hlásíce se k dědictví celému, zejména však království Českému a na tom základě i k českému hlasu kurfirstskému při nastávající volbě, španělští Bourbonové pomýšleli opravdu přece jen na Italii, kam, jak připomenuto, již byla dříve uvedena nová vedlejší větev Bourbonská, počínající se Karlem Neapolským a Sicilským. Skutečně potom účastenství Španělska ve válce o dědictví rakouské mírem Cášským (1748) přineslo bratru Karlovu Filipovi aspoň Parmu.

Smlouvou ze dne 28. května 1741 slíbilo Španělsko podporovati Karla Alberta penězi; dohoda o nárocích na dědictví rakouské odročena na pozdější dobu, neb nároky Španělska a Bavorska šly vlastně proti sobě.

Z účastníků války, jež se počala v druhé polovici r. 1741, nejpozději se rozhodlo Sasko. I tu náleželo k úlohám Belleislovým, aby zprostředkoval spojení mezi Saskem a Bavorskem dohodou o nároky, kterými se přihlašovali za dědice po Karlu VI. Wettinové i Wittelsbachové. První návrh vyšel od Saska a byl maršálkovi předložen za jeho druhé návštěvy v květnu 1741, když se sešel s Brühlem v loveckém zámku Hubertsburku u Drážďan. V něm Sasko požadovalo velmi mnoho, roztržení Čech na dvě polovice, a to tak, aby východní Čechy s Prahou připadly Augustovi a jen západní zůstaly Karlu Albertovi. Také Slezsko mělo býti rozděleno; Dolní ponechával Brühl Prusku, Horní požadovalo Sasko pro sebe; Bavorsko by bylo mimo západní Čechy obdrželo z dědictví rakouského ještě Horní Rakousy, Tyrolsko a tak zv. venkovské země ve Švábsku.[1]) Ze zemí českých ponechával tento první návrh saský Marii Terezii Moravu. Proti návrhu saskému postavil za pobytu Belleislova v Bavorsku svůj návrh Karel Albert; v něm již vystupuje jako budoucí král

---

[1]) Z dopisu Belleislova ze dne 10. května uvádí Sautai 260 (srovn. Ranke 447 a Erbfolgekrieg II., 297) Brühlův návrh takto: Mon maître aurait la haute Silésie et la partie de la Bohême jusq'à l'Elbe et la Morawa (sic), avec Prague; l'Électeur de Bavière aurait pour lui le reste de la Bohême depuis la Morava (sic), toute l'Autriche supérieure, le comté de Tyrol et tous les domaines de Souabe et le Brisgau jusques au Rhin. Il resterait à la reine de Hongrie la Hongrie, la Moravie, la basse Autriche, la Carinthie, Carniole etc., et les Pays-Bas. — Belleisle namítal proti tomu, že Karel Albert sotva svolí k takovému rozdělení Čech, jak navrhoval Brühl. Srovn. Erbfolgekrieg IV., 21.

Český; ze svých práv, ze zemí koruny České je hotov obětovati Slezsko Prusku a Sasku, je hotov vzdáti se Moravy ve prospěch Saska, Čechy chce však podržeti celé. Návrh Karla Alberta je tedy návrh, obsahující rozdělení zemí koruny České mezi Bavorskem, Pruskem a Saskem, návrh vycházející od budoucího krále Českého, ale zachovávající aspoň celistvost království Českého.[2])

Když se potom, po dvou měsících, přibližovala doba, že se mělo rozhodnouti, Sasko své požadavky za přistoupení k spolku protirakouskému zvyšovalo i nad to, co bylo Belleislovi oznámeno hned v květnu před tím. Chtělo obdržeti ještě větší podíl „koláče" (neb tak se tehdy říkalo), jenž by se rozdělil po vítězství spojenců. Moravu, kterou nabízel Karel Albert, chtělo ovšem míti ve svém podílu, chtělo rozděliti Čechy způsobem podobným, jako již požadovalo dříve, než také Slezsko mělo býti rozděleno mezi Saskem a Pruskem způsobem pro Sasko daleko výhodnějším.

Pro takové rozdělení zemí koruny České chtělo získati Sasko Francii, které v tvořícím se spolku protirakouském připadala jakási hegemonie. K tomu konci poslán do Francie obratný saský diplomat legační rada Saul. Na své cestě se zdržel ve Frankfurtě a zde, na samém začátku měsíce srpna, počíná se jednání o smlouvu, jež potom potrvalo ještě dosti dlouho. Saul vyjednával s Belleislem, ale předkládal při tomto předběžném jednání návrhy saské jen jako návrhy vlastní. Podle nich mělo Sasko obdržeti Prahu a osm krajů v severních a severovýchodních Čechách i s hrabstvím Kladským, Moravu celou, v Slezsku pak

---

[2]) Ze zprávy, kterou o tom dal svému dvoru Loos, saský vyslanec v Mnichově, přiložil k svému dopisu z 8. června Belleisle výtah (Sautai 285). Zde čteme: Que . . . Son Altesse Électorale était prête de se relâcher en faveur du Roi de Pologne d'une partie de ses prétensions, proposant à Sa Majesté pour sa portion la Moravie et la haute Silésie d'autant plus que Son Altesse Électorale ne pouvait rien relâcher du royaume de Bohême, que la basse Silésie était occupée par le roi de Prusse. — Loos měl s kurfirstem rozmluvu dne 29. května a dal o ní zprávu 3. června. Něco později, 16. června, poslal návrh bavorský do Drážďan ještě jednou (Ar. Dr.); zde pro budoucí smlouvu mezi Bavorskem a Saskem se vyžaduje garancie Francie, kdežto garancie Pruska se ještě nežádá. — Jan Adolf Loos byl později poslán do Francie a na jeho místo přišel jeho mladší bratr Kristián.

knížetství Vratislavské, Lehnické, Břežské a polovici knížetství Olešnického, tedy hlavní podíl.[3])

Marii Terezii návrh saský ze zemí koruny České ponechával jen nějakou část Slezska, co by si nerozebraly Sasko a Prusko. Přestávajíc býti královnou Českou, měla zůstati královnou Uherskou, měla podržeti obojí Rakousy, jakož i ostatní země starorakouské a také rakouské Švábsko; dále Belgii, jež byla z dědictví španělského přešla na mladší větev rodu Habsburského.

Nový návrh Brühlův přikazoval větší podíl v zemích koruny České králi Augustovi; jsa při tom pánem Prahy i Vratislavě, měl se státi králem Českým, kdežto Karel Albert by se spokojil titulem krále Bavorského nebo Švábského. Návrh Brühlův zakládá tedy velkou říši spojením starého panství kurfirstův Saských, rozmnoženého v 17. století o Lužici, s korunou Polskou a s korunou Českou, ovšem ztenčenou o velkou část Čech a velkou část Slezska; Slezsko, pokud by přešlo v držení saské, tvořilo by most spojující troje panství Wettinův mezi sebou. Velký plán Augusta Silného byl by splněn, ba předstižen; a bylo by lze očekávati, že se rodu Wettinskému podaří proměniti korunu polskou v dědičnou a v ní se udržeti trvale. A tu se dostavovala také naděje, že koruna císařská, jež tak dlouho byla potrvala v držení rodu Habsburského, přejde na rod Wettinský, před kterým by ustoupili Wittelsbachové; vždyť ode dávna platilo, že král Český se stává císařem Římským . . .[4]) To tedy byla cena, za kterou Sasko nabízelo své přistoupení ke spolku proti dceři posledního císaře z rodu Rakouského . . . .

---

[3]) O jednání ve Frankfurtě na počátku srpna máme dlouhou relaci Saulovu Brühlovi ze dne 3. t. m. (Ar. Dr.). Saul při tom jednání předložil Belleislovi výtah z plánu vypracovaného Brühlem a tento výtah v opise přiložil k své zprávě. Zde čteme: Le Roy de Pologne auroit a) un district de la Bohême, et la Moravie, et nommement tous les Cercles qui vont de la frontiere Saxonne jusqu' à celle d'Autriche en deça qu'en de là de l'Elbe, ce qui feroit en tout huit Cercles en Bohême; outre le Comtè de Glatz, b) la Dignité Royale et hereditaire de Bohême. — Ziekursch tomu rozumí tak, že také Morava měla býti rozdělena, sotva právem, a sotva právem stotožňuje toto rozdělení Čech s rozdělením navrhovaným v Hubertsburku. V instrukci pro Schönberga (ze dne 10. srpna) se výslovně požaduje osm krajů českých na obou stranách Labe, položených při hranicích saských.

[4]) Podle instrukce, kterou obdržel Saul, měl ve Francii předložiti otázku: Si la France veut sincerement favoriser l'elevation du Roi au trône Imperial, et y disposer et engager aussi la Cour de Baviere . . .

Na to měl Saul při svém jednání klásti zvláštní důraz, že jeho pán ještě není vázán na žádnou stranu, že se může vždy ještě přidati k tomu, kdo mu dá více.[5]) Nevíme ovšem, zdali si opravdu Brühl na tolik dělal naděje, kolik obsahoval jeho plán, anebo zdali jen proto chtěl tolik pro Sasko žádati, aby obdržel, slevuje, přece více, nežli nabízeno Karlem Albertem. Nesly-li se Brühlovy naděje skutečně tak vysoko, hned předběžné jednání Saulovo ve Frankfurtě přinášelo sklamání. Především, ať si nedělá Sasko (namítal Belleisle) žádných nadějí na Dolní Slezsko; celé Dolní Slezsko je již zadáno králi Pruskému;[6]) Sasko se má spokojiti Slezskem Horním. A také královské důstojenství české Belleisle považoval za zadané; Karel Albert se ho nikdy nevzdá, nevzdá se Prahy, nepostoupí Sasu tolik krajů českých . . . Když Saul vyslovoval obavu, že by spor o korunu českou mohl zabrániti Sasku vstoupení do spolku, odpovídal Belleisle: Proč? Váš král již má jednu korunu, proč by koruny české neponechal kurfirstu Bavorskému? A když Saul namítal, že tu je rozdíl, česká že je dědičná, polská že dědičnou není, zněla odpověď: Však vy ji svým časem dědičnou učiníte, ač nyní popíráte, že byste opravdu o to stáli.[7]) A když ne králem Českým, mohl by se král Polský státi ještě také králem Saským . . . A tak obě pozdější království německá z milosti Napoleonovy, Bavorské a Saské, vyskytují se v těchto projektech jako království z milosti krále Francouzského.[8])

Moravu, jak víme, byl nabídl před tím Karel Albert Sasku sám celou. Belleisle nicméně potom ve Frankfurtě Sasku dával jen část Moravy, neodmítal však usilování saské o nějakou část království Českého docela a úplně, ovšem kdyby Karel Albert svolil. Ač dřívější porady v Sasku za druhé jeho návštěvy nebyly

---

[5]) Saul měl Fleurymu vyložiti: que S. Majestè (král August) a encore les mains libres et se trouve en etat de prendre tel parti qu'Elle jugera la plus convenable.

[6]) Podle relace Saulovy Belleisle řekl: Je vous avoue naivement que je crois impossible de parvenir au but desiré . . . Il ne faut pas compter de pouvoir oter sans la force quelque chose de la basse Silesie au roi de Prusse.

[7]) Bon, bon (me dit-il), malgré ce que vous feignez presentement, vous saurez assez à tems la rendre hereditaire, quand une fois vous aurez la communication avec ce Royaume entierement libre.

[8]) Saul také namítal, že by kurfirst Bavorský, stana se králem Českým, měl potom dva hlasy kurfirstské. Belleisle odpověděl, že by se hlas český mohl přenésti na Rakousy.

závazné pro žádnou stranu, Belleisle přece jimi byl vázán aspoň do nějaké míry. V Hubertsburku byl totiž připouštěl, že by Sasko pro spojení s Horním Slezskem, a tím i dále s Polskem, mohlo obdržeti v Čechách pruh země táhnoucí se v Podkrkonoší podél hranic;[9]) ve Frankfurtě, při jednání se Saskem, šel však dále, připouštěje, že by Sasko mohlo obdržeti Čechy mezi Labem a hranicí slezskou,[10]) vždy, kdyby Karel Albert to dovolil. Brühlovi, když obdržel zprávu o poradách Saulových s Belleislem, slib maršálkův nestačil, nevzdával se však naděje, že Saul více vymůže v Paříži a Versaillu.

Ve Francii Sasku připravoval půdu Moric, hrabě Saský.[11]) Hned po smrti císařově radil důrazně, aby se Sasko spojilo s Francií a tak bylo při dělení dědictví rakouského od ní podporováno. Moric by byl rád viděl svého královského bratra jako hlavního dědice, a proto chtěl, aby se Sasko co možná brzy rozhodlo. Ale i když rozhodnutí nepřicházelo, oddával se naději, že králem Českým bude August, že jím nebude Karel Albert.[12]) Naděje

[9]) Při rozmluvě se Saulem Belleisle sám ukazoval na mapě, co byl v Hubertsburku nabízel, totiž: une lisiere de la Boheme du coté où elle touche à la Lusace et à la Silesie.

[10]) Podle zprávy Saulovy: Ce qui est situé au delà de l'Elbe vers la Lusace et la Silesie, et de la Moravie peut-etre encore un morceau qui feroit la ligne droite de nos frontieres en Bohême vers l'Autriche — tedy v Čechách Zálabí a k tomu jihozápadní Moravu. — Brühl, odpovídaje Saulovi, obdržev jeho relaci ze dne 5. srpna, píše: . . . c'est qu'il a ajouté . . . encore d'un autre morceau de la Boheme au delà de l'Elbe vers la Lusace et la Silesie, avec une portion seulement de la Moravie, ne remplit pas nos justes demandes." Zde také Brühl připomíná, že dříve, když Karel Albert nabízel Horní Slezsko a Moravu, Sasku to však nestačilo, Belleisle sám v rozmluvě se saským vyslancem v Mnichově sliboval, že se přičiní, aby král August obdržel kus Čech (un morceau de la Boheme). Brühl ve svém psaní (9. srpna) praví, že král August není spokojen — sur tout au sujet de la part mince que l'on pretend nous faire avoir au gateau; ať Saul pokračuje ve své cestě do Francie. Saul však byl odjel již 5. srpna hned po své druhé rozmluvě s Belleislem, tedy ještě dříve, nežli mohl obdržeti psaní Brühlovo.

[11]) Část jeho korrespondence s králem a s Brühlem vydal F. Vitzthum d'Eckstädt (Maurice, Comte de Saxe. V Drážďanech 1867) s novodobou orthografií. Zde některé kusy tam tištěné jsou citovány podle archiválních předloh v původním způsobu psaní.

[12]) V dopise Brühlovi 22. července 1741: . . . je pence que cait (c'est) le Roiaume de bhoime que lon destinne au roy, comme etent se quil y a de plus a sa convenance.

jeho povzbuzovaly pak a udržovaly podobné naděje i na dvoře saském.

Pobyt Saulův ve Francii nepotrval dlouho; odjel hned po prvním a jediném slyšení, které měl u kardinála (9. srpna) společně s hrabětem Saským, ve kterém Fleury ohlásil, že přičiňovati se o dohodnutí Saska s Bavorskem náleží k úkolům svěřeným Belleislovi. Než kardinál zároveň sliboval, že budou poslány maršálkovi instrukce Sasku příznivé.[13])

Ve Frankfurtě po odchodu Saulově v předběžném jednání s Belleislem pokračoval tajný rada Schönberg, jenž tam již dříve byl poslán za příčinou nastávající volby císařské. Belleisle již Sasku dával mimo Horní Slezsko celou Moravu, tvrdě v rozmluvě se Schönbergem (dne 16. srpna), že král August tím obdrží tolik, kolik obdrží Karel Albert, když jemu připadnou Čechy celé.[14]) Teprva na počátku září k Schönbergovi se přidružil

[13]) O jednání Saulově ve Francii nemáme žádné relace od něho samého. Sautai (Débuts 310) přináší výtah z otázek, které kardinálovi Saul podal písemně, jakož i z odpovědí, které obdržel, též písemně. Jedna z otázek zněla: co Francie určuje za saský podíl z dědictví rakouského? Na ni dána odpověď, jež odkazovala na jednání s Belleislem. K jiné otázce, zdali Francie chce podporovati Augusta při volbě císařské, ba přiměti také Karla Alberta, aby na kandidaturu saskou přistoupil, odpověď byla ovšem odmítavá. S tím se však nesrovnává zcela, ale přece tomu neodporuje zpráva, kterou dal o slyšení hrabě Moric králi Augustovi hned 9. srpna. Podle ní při slyšení měl přední slovo Moric sám a byl by navrhoval, aby Čechy a Moravu obdržel August, Karlu Albertovi přikazuje jen Tyrolsko, Horní Rakousy a země venkovské s titulem krále Švábského. Když státní sekretář Amelot, při rozmluvě přítomný, namítal, že by k tomu Karel Albert nikdy nesvolil, zejména že by se nikdy nevzdal Prahy, Fleury, přerušuje Amelota, prý slíbil, že Belleisle obdrží instrukce, s kterými král Polský bude spokojen. Co se týká volby císařské, byl by Fleury prohlásil, že Francie ponechá rozhodnutí kurfirstům, že se však přičiní o volbu svornou. Moric končí svou zprávu radou, aby se Sasko, bez dalšího jednání s Bavorskem, dohodlo s Pruskem, a podaří-li se dohodnutí, aby vtrhlo do Čech a zabralo Čechy pro sebe: je les (les troupes) feres entrer en bhoime, primo auqupando (occupando). Je crois difficilement que les Fransais songasse a men (m'en) deloger, et il fauderet bien que l'electeur de baviere san (s'en) consollet. Pardonne, sire, ce dernier article, il est d'une ymagination, mais la fortune quelquefois aide les hardis.

[14]) Ve zprávě Schönbergově ze dne 17. srpna (Ar. Dr.): Il continua de soutenir que la Moravie et la haute Silesie etoient presque aussy grandes que la Boheme, et en plusieurs endroits assez peuplées et fertiles, que la Moravie avoït encore une bonne riviere qui se jettant dans le Danube est

Saul[15]) a tím se počalo opravdové jednání, které v druhé polovici měsíce vedlo k dlouho připravované smlouvě.[16])

Měli podle svých instrukcí začíti ještě jednou tam, kde již bylo začalo předběžné jednání před měsícem; Sasko chtělo žádati tolik, kolik požadovalo dříve; August se měl státi králem Českým. Velké požadavky Saska, neodpovídající jeho moci, nevysvětlují se však jen tím, co již podotčeno, že se v diplomatickém obchodě často žádá více, aby se mohlo slevovati; Sasko i v té době vždy ještě vyjednávalo na dvou stranách, a časem se vždy ještě objevoval jako možným spolek protifrancouzský, ať již zároveň také protipruský nebo s Pruskem jako jeho účastníkem, kdyby se totiž podařilo prostřednictvím anglickým přiměti Marii Terezii ku postoupení části Slezska králi Pruskému. Proč by si také pomoc saskou nekoupila nějakou částí Čech? To doufal vždy ještě Brühl a to sliboval i král Jiří. A tak i při jednání s Belleislem žádáno co možná mnoho.

---

par consequent fort propre pour le commerce, que Vienne meme en tiroit une bonne partie des vivres, que Ollmauz etoit une fort considerable ville. — Z toho patrno, že Belleisle měl o Moravě lepší představu, než hrabě Saský, jenž dne 9. srpna při slyšení u kardinála Fleury řekl: que sur la carte les pais que l'on voulet saider (céder), etet quelque chosse d'aparant, mais que pour moy qui les connessois pour y avoir etes, je pouves assurer a Son Eminence que se naitet (ce n'ètoit) rien de bon et quelle pouvoit les comparer au Pirenée — což se ovšem na celou Moravu nehodí, nicméně se potom často opakovalo, někdy i od novějších spisovatelů. — K tomu, co 17. srpna byl oznámil jako mínění Belleislovo o ceně Moravy, měl podle instrukce Brühlovy z 27. srpna (Ar. Dr.) Schönberg odpověděti: que S. Majesté (August) se contenteroit volontiers de toute la Boheme et cederoit en echange à l'Electeur de Baviere la Moravie et la Haute Silesie, et qu'en ce cas S. Altesse Elect. pourroit prendre le titre et la dignitè de Roi de Moravie à la place de la Royauté de Boheme que l'Electeur de Baviere paroissoit tant desirer. — Návrh, aby Morava byla královstvím, se vyskytuje již dříve v instrukci pro Schönberga z 10. srpna, ale v ní se toto nové království zřizuje pro krále Augusta; při tom se připomíná, že někdy Morava měla krále; kolem r. 890 to byl Zundebolch, čímž ovšem míněn Svatopluk.

[15]) Saul byl ve Frankfurtě, vraceje se z Francie, vedle Schönberga při konferenci dne 16. srpna, než odjel hned potom do Drážďan pro další instrukce.

[16]) Plná moc pro oba, Schönberga a Saula, je z 21. srpna. Instrukce, která jim byla dána, celkem se srovnává s instrukcí pro Schönberga z 10. srpna.

Podle instrukcí, které jim dány, měli Schönberg a Saul pro svého pána požadovati celé Horní Slezsko mimo Krňov, v Dolním Slezsku zase Vratislav, Lehnici, Břeh s kusem knížetství Olešnického, Moravu celou, v Čechách Prahu a osm krajů: Kouřimský, Vltavský, Podbrdský,[17]) Rakovnický, Boleslavský, Litoměřický, Žatecký a Čáslavský,[18]) dále hrabství Kladské — tedy podobně, jako již dříve na počátku srpna. V tom se však jeví rozdíl, že tento požadavek byl jako nejvyšší trumf ve hře, jenž, i když se vynese, ještě hned o hře nerozhoduje. Schönberg a Saul měli totiž postupovati, a tím směli také ustupovati „po etapách". V druhé etapě se slevovalo co do počtu krajů, tak že by zbyly jen čtyři v druhé polovici jmenované. Praha i na tomto druhém, nižším stupni zůstává, než bez královského důstojenství českého; budoucí král Český, Karel Albert, měl tedy obdržeti jenom část Čech, a to bez Prahy, kdežto ten, kdo by byl pánem Prahy, August, by se nazýval — králem Moravským a držel svou část Čech i s Prahou zcela neodvisle a bez lenního svazku s královstvím Českým. Ve Slezsku se při tom zabíralo Horní Slezsko celé, tedy také Krňov, v Dolním měla Sasku zůstati Vratislav, a také ještě pruh země pro lepší spojení s Polskem. V třetí etapě zbývají budoucímu králi Moravskému již jen dva kraje v Čechách, Boleslavský a Litoměřický, avšak vždy ještě s Prahou;[19]) kdyby však bylo nutno Prahy se vzdáti, mělo zůstati přece při čtyřech krajích. Ve Slezsku Sasko při třetím, nejnižším stupni Vratislavě se vzdává, neponechává jí však hned králi Pruskému; Vratislav se měla pro-

---

[17]) Podwerder Kreis. Kraje Vltavský a Podbrdský v té době již byly sloučeny v kraj Berounský.

[18]) V tom pořádku se vypočítávají v instrukci.

[19]) Ve zvláštním dodatku k instrukci vyloženo, proč se nemůže a nechce Sasko vzdáti hned Prahy ani v třetí etapě: Si le Roy est maitre de la ville de Prague, le commerce peut s'etendre de cette ville jusqu'à Hambourg et plus loin, ce qui feroit fleurir le commerce de la Saxe et augmenteroit tres considerablement les revenues. Les bois dont la ville de Dresde et les mines ont un besoin indispensable, de meme que les grains pourroient être transportés sur l'Elbe . . . Následují pak ještě podobné důvody pro Vratislav. — Belleislovi byly předloženy etapy písemně; při druhé připsal in margine: L'electeur de Baviere a declarè du premier jour que le Royaume de Boheme étoit l'article de toute la succession d'Autriche auquel sa maison a toujours été le plus attachée. Karel Albert chce míti Čechy celé; leda by za kus Čech, postoupený pro spojení Saska s Horním Slezskem, žádal náhradou kus Moravy. Srovn. níže.

hlásiti za svobodné město říšské, ale státi při tom pod ochranou saskou; než i v té příčině, jako co se týče Prahy, bylo dovoleno ustoupiti.

Pokud jde o císařské důstojenství, kandidatura saská se drží na prvním a druhém stupni, na třetím odpadá, ale za to Karel Albert jako král Český měl zavříti se Saskem výhodnou smlouvu obchodní, jako císař měl mu poskytnouti rozličné jiné výhody zvláštní smlouvou.

Při předběžném jednání, a také již před tím, Sasku často bylo připomínáno a vyčítáno, že se mělo rozhodnouti dříve; čím později se rozhodne, tím méně za to obdrží. Při konečném jednání přistupovala k tomu hrozba, neutrálním že zůstati nemůže a nesmí, sice že vojsko pruské pod starým knížetem Dessavským překročí hranice saské. Oboje, výčitky i hrozba, jednání urychlilo a také zjednodušilo. První etapu bylo třeba opustiti hned,[20]) brzy se octli plnomocníci saští na etapě třetí, ale ani tu se nemohli udržeti dlouho. V poradě dne 6. září domáhali se aspoň dvou krajů českých bez Prahy. Belleisle odpovídal, že čtyři kraje české, které si bylo Sasko vyhlídlo v druhé etapě, jsou nejlepší část království, vynášející polovici nebo třetinu příjmů z celé země. Ale ani dvou krajů Belleisle Sasku nepopřál. Než jeho dřívější sliby i v té době podržely něco své závaznosti. Již na konci prvního téhodne měsíce září jednání omezilo se bezmála jen na otázku, zda Sasko mimo Moravu a Horní Slezsko vůbec obdrží ještě také něco v království Českém čili nic. Dne 6. září Belleisle ještě připouštěl možnost, že by obdrželo něco české půdy, aby zjednáno bylo spojení mezi Saskem a Horním Slezskem i Moravou, ale neměly to býti celé kraje, a náhradou za to měl Karlu Albertovi býti dán kus Moravy. Ještě než o tom do Drážďan přišla zpráva plnomocníků saských, byla jim poslána z Drážďan další instrukce, aby si pospíšili s uzavřením smlouvy; za kus Čech spojující Sasko s Moravou měli Karlu Albertovi slíbiti hlas saský při volbě císařské.[21]) Než ani při

---

[20]) O Belleislovi čteme v relaci ze dne 3. září : A l'égard de Praag, il a d'abord coupé ourt, en nous repondant, qu'il nous avoit déjà declaré qu'il n'en falloit point penser ou rompre. To bylo v konferenci dne 2. září. K relaci složené nazejtří připojil Saul zvláštní psaní, ve kterém vyslovuje obavy, že nerozhodne-li se Sasko brzy, neobdrží nic. Saul sám by byl nejraději býval zbaven účastenství v neutěšeném jednání.

[21]) Resoluce krále Augusta ze dne 8. září (Dr. Ar.): . . . il ne reste au Roy que la facheuse alternative, ou d'accepter les conditions offertes ou

tom nezůstalo. Dne 10. září král sám oznamoval zvláštním listem Belleislovi, že jeho plnomocníci mají „zavřít",[22]) jen jako prosbu připojuje přání, aby mu maršálek zjednal na české půdě aspoň pruh země na spojení jeho starého panství s novým, než tak, aby mu Morava při tom zůstala celá.[23]) Král tedy žádal v Čechách jen tolik, kolik Belleisle byl dříve, v Hubertsburku, nabízel sám. Při tom však v Drážďanech ani tehdy se ještě nevzdávali naděje, že jim přistoupení k spolku protirakouskému vynese přece něco více. Po druhé měl se státi pokus, získati si přízeň a pomoc kardinála Fleury.

Fleury slib daný hraběti Moricovi a Saulovi v první polovici srpna splnil skutečně. Ne sice v tom smyslu, že se měl Belleisle ujímati nároků saských v celém jich rozsahu, měl se však přece postarati, aby Sasko obdrželo také něco v Čechách, totiž pruh země při hranicích na spojení s Horním Slezskem, kdyby to však nestačilo, tak že by se Sasko bez té koncesse neodhodlalo ku přistoupení k spolku, mělo mu býti dáno celé české Zálabí.[24])

---

de voir envahi son pays . . . Ať přijmou smlouvu — à d'aussi bonnes conditions qu'ils peuvent obtenir, leur recommandant en même tems l'article de communication avec la Moravie. — Ve zvláštním dopise Schönbergovi ze dne 7. září (německém) se výslovně praví, že to mají býti kraje Boleslavský a Litoměřický, „weil sonst unsere ganze Communikazion mit Mähren dificil wird." — Něco později (13. září), v dopise Schönbergovi, vysloveno přání, aby to byl kus kraje Boleslavského i Hradeckého a vedle toho Kladsko.

[22]) . . . j'ai ordonné a Mr. de Schönberg et le Sieur de Saul de conclure.

[23]) Une prière que je vous fais encore, c'est de me procurer une langue de terre en Bohême (telle petite qu'elle saurait être) pour la communication de la Saxe avec les nouvelles acquisitions, sans m'ôter quelque chose, pour cet article, de la Moravie. (Psaní královo otiskl Sautai Débuts 314.)

[24]) Sautai ve svém druhém díle (Débuts) přináší o tomto dalším jednání nové dosud neznámé prameny. O instrukcích, které Belleisle obdržel již před 16. srpnem, podal on sám zprávu Karlu Albertovi řečeného dne po konferenci se Schönbergem a Saulem. V tomto obšírném dopise, z kterého Sautai 315 uvádí jen, co obsahovala instrukce Fleuryho, Belleisle Karlu Albertovi oznamuje, jak chce vésti další jednání: Autant de venir là (k postoupení českého Zálabí), je ne manquerai pas de proposer, que si on céde cette partie de la Bohème, V. A. Électorale entend en ce cas ne céder que la partie orientale de la Moravie jusqu'à la Morava compris Olmütz, et si cela ne peut être agreé, j'offrirai jusqu'à la rivière de Switza (Svitava), et enfin ce ne sera qu'à l'extremité que j'abandonnerai toute la Moravie. — V následujícím jsou citáty, kde není udáno nic jiného, většinou vzaty z díla Sautaiova.

Karel Albert obyčejně podléhal lidem povahy silnější, v tom se však objevila u něho vytrvalá pevnost, že se chtěl státi králem Českým a při tom obdržeti a podržeti Čechy celé. V tom úmyslu byl utvrzován také vlivem svého předního rádce, hraběte Törringa. Vliv Törringův se osvědčil zprvu silnějším než vliv Belleislův, kterému nezbývalo, než říditi se instrukcí kardinálovou.

Francie měla při dvoře Mnichovském svého stálého zástupce. Byl to Beauvau. Jemu prohlásil kurfirst, že se raději vzdá nejen Moravy, kterou první byl nabídl Sasku sám, nýbrž také Horních Rakous a Tyrolska (tyto dvě země mu určovala Francie), jen když podrží Čechy celé.[25]) A Belleislovi samému v dopise ze dne 23. srpna odpověděl otázkou: proč by měl ještě dávati kus Čech, když koruna Česká má ztratit své nejkrásnější dvě perly, Moravu a Slezsko? Jak by potom přijal svého nového krále národ český?[26])

Podobný úkol jako v srpnu Saulovi připadl o měsíc později Poňatovskému.

Stanislav Poňatovský, vévoda Mazovský, otec posledního krále Polského, byl dříve stranník Stanislava Leščiňského. Později přidal se k straně saské a Brühl mu často svěřoval podobné úkoly, jako mu byl dán r. 1741. Poňatovský byl obratný diplomat rázu své doby, měl zálibu v umění diplomatickém, ale i v intrikách, jaké tehdy, více než jindy, tvořily podstatnou část tohoto umění. Často posuzoval dobře stav věcí přítomný a dobře předvídal budoucnost.[27]) Ve Francii byl již před tím, v prvých měsících r. 1741;

---

[25]) Beauvau Belleislovi 24. srpna 1741: Il m'a répêté cent fois qu'il aimerait mieux la Bohême toute seule que l'Autriche, la Moravie et le Tyrol ensemble.

[26]) Pourquoi faut-il que je la (la Saxe) contente par la cession d'une partie du royaume de Bohême sur lequel j'ai les droits les plus clairs, et qui n'est déjà que trop mutilé par la séparation de deux provinces qui étaient les plus belles perles de cette couronne? Quelle idée donnerais-je de moi à ces peuples de Bohême, lorsqu'ils sauraient qu'avec un appui aussi puissant que celui du Roi de France, je n' ai pu les garantir d'un démembrement dont ils sont plus jaloux qu'aucun autre?

[27]) Poňatovský v rozmluvě s kardinálem předpovídal, jak nebezpečnou se Polsku stane vzrůstající moc Pruska (que ce Prince — král Pruský — s'emparera de la Prusse entière et de la Varmie . . . Cet agrandissement immense . . . augmentera ses forces d'un tiers et s'il acquiert encore une bonne partie de la Baltique comme de celui de Dantzig, il deviendra si dangereux à la France, qu'elle sera très fachée d'avoir negligé d'empêcher

v době, kdy Sasko ještě nevědělo a nevidělo, jak se rozhodne, měl v polotajném poslání, zastřeném cestou do lázní pyrenejských, poznati směr politiky francouzské, zvláště pak smýšlení a úmysly kardinála Fleury.[28]) Jako před měsícem Saul, zdržel se na své druhé cestě do Francie ve Frankfurtě, kde měl poradu s Belleislem dne 5. září; při ní ještě držel etapu druhou, tedy požadavek části Čech s Prahou, ale bez titulu královského. Belleisle rozhodně odmítl, sliboval však, že zdrží jednání, až by přišly zprávy, co Poňatovský vyřídí u kardinála.[29]) Na zprávu o tom dán Schönbergovi a Saulovi rozkaz, aby podepsali smlouvu, než s výhradou pozdější změny podle toho, co vymůže ve Francii vévoda Mazovský.[30]) V Drážďanech byly tím vzbuzeny na novo naděje, že se přece Sasku v Čechách dostane více než úzkého pruhu při hranicích, a proto hned oznámeno oběma plnomocníkům do Frankfurtu, že by území, jež bude tvořiti spojení mezi starým a novým panstvím, mělo býti dosti široké a táhnouti se kraji Litoměřickým, Boleslavským, Hradeckým i Chrudimským. Kdyby však bylo

son agrandissement. — O Poňatovském bylo častěji psáno, ale dosud nemáme monografie, která by hojné prameny v Dr. Ar. vyčerpala. Psali o něm Kl. Kantecki (Stan. Poniatowski, Poznaň 1880), Askenazy (Dwa Stulecia, Varš. 1903), Stan. Mnemon (pseud. Marie Ostrowské) Les origines des Poniatowski. V Krak. 1913).

[28]) Korrespondenci Poňatovského z jeho prvního pobytu ve Francii částečně vydal Mieczysław Skibiński v 2. svazku svého díla Europa a Polska w dobie wojny o sukcesyą Austryacką w l. 1740—1745 (v Krakově 1913). Srovn. též o první cestě Poňatovského Archiv für sächs. Gesch. IX. (1871). — V rozmluvě s Poňatovským, v měsíci březnu, řekl Fleury, že by bylo nejlépe rozděliti Slezsko mezi Pruskem a Saskem a Sasko za to, co by neobdrželo ve Slezsku, odškodniti v Čechách (dédommager sur la Bohème).

[29]) Poňatovský králi Augustovi 6. září (Ar. Dr.). Zdá se, že to slíbil též Belleisle sám písemně králi nebo aspoň Brühlovi (srovn. níže pozn. 50). Zprávu o tom přinesl do Drážďan dne 11. září Saul, jenž se však ještě téhož dne do Frankfurta vrátil. Den před tím (10. září) posláno ukvapeně Belleislovi psaní královo, o kterém v. pozn. 23. — Belleisle oznamuje dne 7. srpna Karlu Albertovi, že vyslal do Francie na rychlo kurýra, který by předešel Poňatovského — pour prévenir M. le Cardinal de tout ce qui s'étoit passè et l'engager à tenir ferme . . . Belleisle dodává: . . . je puis Vous assurer que j'ai peut-être plus à coeur que vous-même de pouvoir Vous conserver la Bohème dans son entier . . . Kdyby přece Sasko mělo obdržeti Zálabí, bude navrhovati rozdělení Moravy.

[30]) . . . à condition d'y ajouter ce que le dit Senateur aura fait encore de favorable (Brühl Belleislovi 11. září. Ar. Dr.).

třeba za to něco dáti, že by to mohl býti některý kraj moravský, ač by potom Morava nebyla dostatečným podkladem pro královské dustojenství.[31])

Po odchodu Poňatovského vyjednávání ve Frankfurtě vázlo; Belleisle se omlouval, že třeba čekati, jak se rozhodne Karel Albert, když se však po nějakém čase (13. září) zase sestoupila konference, ohlásil, že kurfirst nechce v Čechách postoupiti zcela nic.[32]) A tu Belleisle bral zpátky i to, co byl kdysi v Hubertsburku sám nabízel a k čemu Karel Albert, když maršálek byl v Bavorsku, svoloval, zač prosil také král August ve svém psaní ze dne 10. září. Místo pruhu při hranicích nabízel však Belleisle obchodní cestu v Čechách bez cel a jiných dávek, tedy výhodu pro obchod saský, a nad to ještě náhradu jinou; kurfirstu saskému měl býti přidán kus Dolních Rakous, čtvrt nad Manhartem.[33]) Mezi tím se však Karel Albert

---

[31]) Brühl Schönbergovi 13. září. Ar. Dr.

[32]) Při vší jeho odvislosti od Francie přece bylo třeba svolení Karla Alberta samého, zvláště protože Francie uznávala jej za krále Českého, kdežto Sasko by bylo nejraději vyjednávalo s toho stanoviska, že August jako manžel starší dcery Josefovy má přední a lepší právo, než manžel mladší dcery císařské, kurfirst Bavorský. Když to Schönberg v rozmluvě s Belleislem připomínal, odmítl to maršálek, prohlašuje práva bavorská za starší a silnější (plus fortes, comme plus anciennes); míněno tím právo Anny, dcery Ferdinanda I. (Schönberg Brühlovi 14. září. Dr. Ar.) Tím se vysvětluje, že Karel Albert, jak Belleisle plnomocníkům saským řekl dne 13. září, již to pokládal za koncessi, že byl ochoten propustiti Moravu a Horní Slezsko ze svazku koruny České, ne však — jako císař — také ze svazku říše.

[33]) Obermanhartsberk. — Schönberg a Saul, dávajíce o tom zprávu (Ar. Dr.) králi, podotýkají: M. le Marechal nous assure que cette augmentation d'acquisition à faire à V. M. vient uniquement de luy, et qu'il n'a point d'ordre pour cela ... Také obchodní cestu nabízel o své újmě. — K relaci obou ze dne 17. září patří písemná příloha „Reponse de Son Altesse S^me^ Electorale." V ní čteme: La Silesie et la Moravie, qui doivent être detachées de la Boheme, et qui sans contredit font les plus beaux fleurons de cette Couronne, sont déjà par eux mêmes un objet si considerable, que S. A. Electorale ne sauroit se resoudre à en retrencher encore la plus petite partie, d'autant moins qu' outre le prejudice que lui causeroit un demembrement ulterieur, Elle s'attireroit encore par cela le blame de peuples ... C'est donc sous la condition expresse, que la Bohème restera dans son entier que l'Electeur de Bavière consent, que sans aucun demembrement la Moravie soit cedée à S. M. Polonoise avec la dignité du Roi, et que par une convenance égale chacun possède dans son entier le Royaume dont il portera le nom et la dignité ... Podobně se vyslovil Karel Albert již dříve v rozmluvě s Klingräffenem, poslancem pruským při dvoře ba-

přece odhodlal k ústupku velmi značnému a dopisem ze dne 13. září ohlásil Belleislovi, že je hotov vzdáti se ve prospěch krále Augusta českého Zálabí, než tak, že chtěl si za to vzíti celou Moravu.[34]) Avšak maršálek nevedl na tom základě jednání se saskými plnomocníky dále, nýbrž přivedl je ke konci tím způsobem, že preliminární smlouvou, podepsanou ve Frankfurtě 19. září, Karlu Albertovi dány Čechy celé.[35]) Věc mu usnadnil dopis krále Augusta ze dne 10. září, podle kterého pro něho již nebylo výminkou nezbytnou, aby obdržel mimo Moravu a Horní Slezsko také ještě kus české půdy, větší nebo menší, třebas si to vždy přál a za to prosil.[36])

vorském. Ve zprávě Klingräffenově ze dne 22. srpna (Berl. Ar.) čteme: . . . l'Electeur me paroit fort eloigné de gouter cette proposition (t. aby v Čechách Sasko obdrželo aspoň „une lisière"), que comme son principal objet étoit la Bohème, il ne pourroit en repondre à la nation, s'il commencoit par le demembrement, et que V. M. (král Pruský) ne l'approuveroit pas non plus. — Dříve, když byl Belleisle ze Saska přišel do Bavor, Karel Albert nebyl neochoten Sasku v Čechách popřáti kus země při hranicích, jako byl sliboval v Hubertsburku Belleisle sám. Belleisle to připomíná v dopise Karlu Albertovi ze dne 11. září: . . . je ferai tout ce qu'il faut, me servant du titre de Roi de Moravie, pour qu'ils préferent de l'avoir toute entière, et rien de Bohème, pas même, s'il est possible, le petit chemin de communication, auquel V. A. Élect. avoit d'abord consenti.

[34]) Sautai 325. — Belleisle, jak patrno z jeho dopisu z 16. září, nebyl s povolností kurfirstovou spokojen; v dopise praví: . . . Je vois que V. A. Élect. n'a pas assez présumé des efforts que je ferais pour lui conserver la Bohème dans son entier.

[35]) Saul a Schönberg obdrželi krátce před podepsáním smlouvy, 17. září, rozkaz, aby se přece domáhali postoupení Zálabí. Schönberg v dopise Brühlovi podotýká: Je prie Dieu qu'il inspire à M. le Marechal la patience d'attendre avec la signature. — Že Belleisle neměl úmyslu vyhověti instrukci kardinálově, aby, bude-li třeba, dal Sasku také podíl v Čechách, patrno z jeho dopisu markýzovi Beauvau ze dne 11. září (Sautai 324), jenž měl říci Karlu Albertovi: que je (Belleisle) combats contre toute notre ministère pour son service, que, si cette négociation était en d'autres mains que les miennes, l'on aurait déjà cédé à l'Électeur de Saxe toute la partie de la Bohême qui est au delà de la rive droite de l'Elbe avec la Haute Silésie et la Moravie et plus encore, s'il fallait, parce que l'on veut, à quelque prix que ce soit, gagner ce prince (Augusta) . . . Je sais les ordres que j'ai à ce sujet; que je me (chybně tištěno: n'ai) garde à manifester . . . Beauvau později připomenul Karlu Albertovi, že mu Belleisle zachoval Čechy celé proti Sasku a proti — vlastnímu ministerstvu.

[36]) V dopise Karlu Albertovi ze dne 16. září Belleisle nazývá Čechy: le morceau le plus éminent et le plus considérable de tout ce qui sera détaché de la succession de Charles VI.

Preliminární smlouva Frankfurtská ze dne 19. září 1741 jest smlouva, kterou spolu zavřely Bavorsko a Sasko.[37]) Je to smlouva o rozdělení, traité de partage, o rozdělení toho, co Marii Terezii mělo býti odňato, nehledě k Italii, tedy severně Alp, smlouva o rozdělení mezi Bavorskem a Saskem. Francie neměla úmyslu připraviti Marii Terezii o všecko. Dcera Karla VI. měla zůstati královnou Uherskou, neměla však zůstati královnou Českou. Ze zemí starorakouských měla ztratit Horní Rakousy, Tyrolsko a země venkovské ve Švábsku; Karel Albert (připomeňme to ještě jednou) měl se státi králem Českým, měl však obdržeti jenom království České, ale celé a bez újmy, a k tomu z majetku starorakouského země právě vytčené. Augustovi se přikazuje nové království Moravské a Horní Slezsko, nemá to však býti Horní Slezsko celé. Smlouva se přímo krále Pruského netýká, předpokládá však, že Dolní Slezsko patří a zůstane jemu, měníc při tom dosavadní hranice podle přání jeho a v neprospěch kurfirsta Saského. Smlouvou se totiž stanoví za hranici řeka Nisa, čímž se Horní Slezsko ztenčuje o tolik, kolik bylo na severním, levém břehu této řeky. Než Nisa, město a pevnost, ač leží na pravém břehu, přikazuje se králi Pruskému též. Sasko tedy smlouvou nejen neobdrželo nic v Čechách, nýbrž mělo se ještě vzdáti něčeho, co se dříve počítalo k Hornímu Slezsku.[38])

Smlouva podepsaná dne 19. září má za základ návrh předložený od Belleisla; byl přijat a podepsán jako smlouva preliminární bez podstatných změn. Při jednání, jež předcházelo, Belleisle ku podílu saskému byl přidal ještě Obermanhartsberk náhradou, že král August neobdrží nic v Čechách; v projektu jeho a ve smlouvě se však dává Sasku tato část Rakous náhradou za to, co ztrácí v Horním Slezsku, a také náhradou za práva k Julichu a Bergu, jichž se Sasko (neb i Sasko tu mělo nároky, ale nepřivedené k platnosti) ve smlouvě odříká ve prospěch Wittelsbachů Falckých. Jako toto rozmnožení podílu saského o kus Dolních Rakous, tak dal

[37]) Jménem Bavorska podepsal hrabě Königsfeld, jenž byl ve Frankfurtě přítomen za příčinou volby císařské; skutečně za Bavorsko vyjednával Belleisle. V dopise z 2. listopadu (Mn. Ar.) píše Königsfeld Karlu Albertovi: Der Herr Marechal macht solche Tractaten, ich muss selbe unterschreiben.

[38]) Ve smlouvě, jak podepsána dne 19. září, se praví: S. M. le Roi de Pologne, Electeur de Saxe, se mettra en possession de la Moravie et de la haute Silésie jusq'à la rivière de Neyss, la ville de Neyss exceptée, la quelle doit rester à S. M. le Roi de Prusse.

Belleisle do svého projektu ještě jiné ustanovení o své ujmě a bez předběžného schválení Karla Alberta. Je to ustanovení o obchodní cestě vedoucí Čechami. Zde však plnomocníci saští vymohli proti jeho projektu ve smlouvě samé novou redakci dotýčného odstavce, Sasku příznivější.[39])

Rozklad staré koruny České, redukované na království České, měl vésti k zrušení státoprávních svazků, jež dosud země její poutaly mezi sebou; smlouvou podepsanou dne 19. září se Morava a Horní Slezsko výslovně z tohoto svazku propouštějí, ale nejen Morava a Horní Slezsko, nýbrž i všecko, co Sasko drželo ze starší doby, pokud tu ještě trvala nějaká souvislost s korunou Českou, což se mohlo vztahovati také na Lužici, ač Lužice výslovně ve smlouvě vytčena nebyla. Za to však proti projektu Belleislovu smlouva rozmnožena (to si vyžádali Saul a Schönberg) o zvláštní článek ono všeobecné ustanovení doplňující. Vždy ještě ke koruně České, vedle t. zv. vedlejších zemí, náležela některá zbývající léna venkovská; smlouva Frankfurtská tento svazek výslovně ruší a práva koruny České, ovšem již jen více theoretická, přenáší na Sasko, co se týče knížat Švarcburských, jakož i hrabat Reusských a Schönberských. Co se však uvolňovalo z feudálního svazku s korunou Českou, mělo zůstati ve svazku říše jako její léno. To platí podle smlouvy podepsané 19. září též o novém království Moravském i o Horním Slezsku. Nicméně neměl August své nové královské důstojenství přijmouti od císaře; Karel Albert jen slíbil, že Augusta jako krále Moravského uzná, slíbil to jako kurfirst Bavorský, ne však také jako budoucí císař, ježto smlouva, výslovně vylučujíc Františka Lotrinského, nic o tom, kdo z obou kurfirstů se má státi císařem, nerozhoduje určitě; v ní si oba kurfirstové jen připovídají vzájemnou podporu, aby se císařem stal jeden z nich.

Když si vzpomeneme, s jakými požadavky Sasko na počátku srpna vcházelo v jednání, pochopíme, že jeho konec, preliminární smlouva ze dne 19. září, nebyl přijat v Drážďanech s uspokojením. Kurfirstská vláda za předcházejícího jednání několikráte si vy-

[39]) Neslibuje se v smlouvě jen jedna cesta (un chemin) obchodní, jako v návrhu Belleislově, nýbrž má býti vyměřeno více cest: . . . l'on conviendra des chemins, qui seront jugés les plus commodes pour le commerce des anciens avec les nouveaux, et des nouveaux avec les anciens états de S. M. Pol.

žádala dobrozdání svých tajných radů. Dobrozdání datované dnem 16. měsíce srpna za hlavní kus, kterého se třeba domáhati a bez kterého by bylo lépe k spolku nepřistupovati, prohlašuje Čechy.[40]) Když se potom jednání přibližovalo ke konci, tajní radové pokládali ještě za možné, že by se přece vymohl „pro komunikaci" pruh země v severních Čechách; dále si přáli, aby se Morava stala královstvím na říši nezávislým, aby Lužice výslovně byla zbavena posledních svazků s korunou Českou. Jen jeden z tajných radů saských chtěl vždy ještě, aby se požadovaly kraje Litoměřický, Boleslavský, Hradecký i Chrudimský; za ně že by Karel Albert si mohl vzíti Obermanhartsberk, a kdyby to nestačilo, ještě také na Moravě kraj Jihlavský a konečně i kus kraje Znojemského; jináče že by bylo lépe, aby Sasko zůstalo neutrálním. Avšak Sasko již vědělo, že neutrálním zůstati nemůže a nesmí.[41])

Smlouva Frankfurtská je smlouva preliminární. Schönberg a Saul 19. září podepsali s u b s p e r a t i. Měla tedy následovati ještě ratifikace obou kurfirstů, Bavorského i Saského. Do ratifikace

---

[40]) V dobrozdání se praví: Kdyby se Bavorsko nechtělo vzdáti Čech a vtrhlo do země, má Saský kurfirst jako říšský vikář vydati „dehortatorium" a je poslati také do Prahy českým místodržícím a stavům.

[41]) V té době, kdy bylo jednáno o smlouvu, stal se pokus obnoviti přímé jednání s Pruskem skrze Bülowa. Podle instrukce, jež mu byla poslána z Drážďan 25. srpna (Dr. Ar.), měl králi připomenouti, co on sám nabízel, když ke konci minulého roku vtrhl do Slezska. Fridrich odpověděl (1. září), že je vázán ohledem na své spojence. Bülow při slyšení, které měl v táboře pod Nisou 20. září, tedy den po podepsání preliminární smlouvy, prosil krále, aby podporoval Sasko při jednání o smlouvu. Fridrich odpověděl hrozbou, že neutralita Saska nebude trpěna. Bülow referuje o tom svému králi 23. září takto (Dr. Ar.): . . . que la France (pravil král Pruský) pressoit et sommoit le Roi de Prusse de declarer à V. M. qu'en vertu de ses alliances il (Fridrich) ne sçauroit se dispenser de faire marcher le Corps de son armée commandé par le Prince d'Anhalt-Dessau, et de le faire entrer dans les états de V. M., si Elle differcit plus longtems d'acceder à l'alliance entre la France, la Prusse et la Bavière qui ètoient convenues de ne point souffrir de neutralité dans l'Empire, et que les états neutres seroient regardés sur le pied des parties contraires et comme ennemis . . . Od Saska se žádá, by vtrhlo do Čech; jakmile se to stane, bude král Sasko ve Frankfurtě podporovati. Bavorsko se rozhodlo včas a tím si pojistilo značné výhody . . . mais qu'il croyoit que V. M. étoit informée, qu'on lui offriroit et laisseroit à son choix pour Sa satisfaction la partie du Royaume de Bohème qui est située au deçà de l'Elbe avec la haute Silesie ou la haute Silesie avec le Marquisat de Moravie. — Konečně řekl král, že ví, že Sasko mělo účastenství v jednání o spolek protipruský, že chce však zapomenouti, co bylo.

bylo lze vyjednávati dále a bylo vyjednáváno skutečně. Vyjednávání trvalo delší dobu, takže ratifikace, bavorská a saská, vyměněny teprve v druhé polovici měsíce října. Při tom smlouva preliminární revidována, ale tak, že i při ratifikaci zůstalo datum smlouvy preliminární, tedy 19. den měsíce září.[42]) Mezi změnami, kterých se takto Sasko domohlo, důležitější je, že Obermanhartsberk sice zůstává v podílu saském, ale již tu není náhradou za něco, čeho se Sasko vzdává nebo čeho se mu nedostává,[43]) dále že kurfirst Saský měl vedle titulu krále Moravského přijmouti ještě také titul vévody Hornoslezského, a že Karel Albert sliboval jej uznati v obojí příčině a vynasnažiti se též o uznání obou titulů celým kollegiem kurfirstským; konečně že Karel Albert slíbil pozdější dohodnutí o obchodní smlouvu mezi Čechami a Saskem.[44]) Sasko se však nedomohlo, aby Lužice byla výslovně zbavena svazku, který ji ještě poutal ke koruně České i po míru Pražském z r. 1635, nedomohlo se, aby království Moravské bylo prohlášeno za suverenní, tedy také na říši nezávislé, a aby do něho (neb i to navrhováno) vtělena byla Lužice. A nedomohlo se, když se k tomu požadavku houževnatě vracelo i při tomto dodatečném jednání před ratifikací, aby k jeho podílu byl přece přidán ještě nějaký kus země české.[45])

Plnomocníci saští si přáli ještě v poslední chvíli, než podepsali dne 19. září smlouvu preliminární, aby ku podílu saskému přibyl

---

[42]) Smlouva tištěná ve sbírce Aretinově (Chronologisches Verzeichniss der bayerischen Staatsverträge) je smlouva pro ratifikaci nově revidovaná, není to však smlouva preliminární v stejném znění, jako byla podepsána 19. září.

[43]) Tu změnu navrhovali tajní radové ve zmíněném dobrozdání. — Tím se zároveň vysvětluje, že Obermanhartsberk, jenž v preliminární smlouvě byl v § 3., v ratifikované se dostal do § 2. v tomto znění: S. M. le Roi de Pologne, Electeur de Saxe, se mettra en possession dès à présent (ta slova přibyla v ratifikované smlouvě) de la Moravie, du quartier d'Obermanhartsberg, et de la haute Silésie . . . Tím se dále vysvětluje, že se nedopatřením v § 6. vedle Moravy a Horního Slezska ze svazku koruny České propouští také Obermanhartsberk, ač v tomto svazku nikdy nebyl.

[44]) Jiné menší změny vytčeny u Aretina tiskem, t. ležatě.

[45]) Jiný požadavek byl, aby bylo ve smlouvě přiznáno Marii Josefě a jejímu potomstvu nejbližší právo k tomu ke všemu, co po rozdělení dědictví po Karlu VI. podrží Marie Terezie, kdyby totiž vymřelo potomstvo její a její mladší sestry. Karel Albert se však vyslovil proti tomu, chtěje na nejvýš v tom případě vzdáti se zemí koruny Uherské. Srovn. Droysen V., 1. str. 330.

aspoň nejsevernější kus kraje Litoměřického, který by však i potom zůstal v lenním svazku s královstvím Českým, tak že by aspoň státoprávně království České zůstalo nerozděleně celé.[46]) Belleisle to nepřijal do smlouvy, slíbil však, že o přání dvoru Drážďanského bude jednati dále s budoucím králem Českým. Slib ten potom Belleislovi připomínán zase a zase a Belleisle sám se ho neodříkal, ale vedle toho vždy se také vracel širší požadavek, aby Sasku přece byla postoupena nějaká část severovýchodních Čech na spojení starého panství s novým, Lužice s Moravou a Horním Slezskem.[47])

Na konci září se v jednání o to účastnil také Poňatovský, vracející se z Francie.[48]) Jeho cesta se byla potkala s podobným výsledkem, jako v srpnu cesta Saulova; Fleury schvaloval, aby Belleisle přání saskému poněkud vyhověl.[49]) Než maršálek věděl, že kardinál se smlouvou ze dne 19. září i bez podobného ústupku ve prospěch Saska byl spokojen a proto účastenství vévody Mazovského při jednání o změnu ještě neratifikované smlouvy rozmnožením podílu saského zůstalo bez účinku.[50]) Ratifikace saská a ba-

---

[46]) . . . un petit district du cercle de Leutmeritz, quand même cette petite partie dût toujours rester sujette au lien feodal de la Couronne de Bohème (Relace z 20. září. Ar. Dr.).

[47]) O to jednáno s Karlem Albertem také přímo. Zástupce Saska při dvoře Bavorském Los ml. měl s ním rozmluvu, kterou líčí ve své zprávě ze dne 9. října (Dr. Ar.) takto: Notre entretien devint même fort vif, j'etois pressant, je tachois d'être insinuant, et S. A. E. rougissoit plus d'une fois, je L'avois emue, et je remarquois qu'Elle avoit de la peine à ne se point rendre à mes representations . . . Ale pak kurfirst přece řekl: . . . que la Couronne de Bohème étoit dejà degarnie de plusieurs de ses plus importants joyaux, tels, qu'étoient la Moravie, la Haute et la basse Silesie, qui y avoient été annexez autrefois, que du moins il falloit songer à conserver et à garder ensemble ce qui étoit proprement la Boheme sans le demembrer.

[48]) Ve Frankfurtě byl od 25—26. září. Belleisle před tím urychlil konec jednání, aby smlouva byla, třeba jen jako preliminární, podepsána před jeho příchodem.

[49]) To patrno ze zlomků dopisů, které přináší S a u t a i.

[50]) Relace Schönbergova a Saulova ze dne 2. října (Dr. Ar.): . . . Le Marechal nous avoua rondement que ce n'étoient que des compliments (t. co přinesl Poňatovský). Belleisle připomenul, že psal již několikráte Karlu Albertovi . . . mais qu'il avoit toujours eu une reponse negative, de façon que nous devions absolument laisser tomber cette idée. — Po svém příchodu do Francie chtěl Poňatovský vyjednávati na základě druhé etapy, poznal však hned, že by kardinál (a ještě méně Amelot) na to nepřistoupil; bylo mu řečeno, že se Karel Albert nikdy nevzdá Prahy. V relaci králi

vorská vztahují se, jak vyloženo, na smlouvu jen nepodstatně pozměněnou. Než jednání o její změnu ani potom nepřestalo a nezaniklo úplně.

Smlouva, jak podepsána ve Frankfurtě dne 19. září, je (vracím se k tomu ještě jednou) smlouva preliminární; k plné její plat-

---

Augustovi z 11. září (Dr. Ar.) čteme: A ma demande sur la ville de Prague, on me barra le chemin par rapport, qu'elle est la Capitalle du Royaume et que l'Electeur n'en voudra jamais se desister. — Potom se Poňatovský pokoušel získati severozápadní Čechy mezi horami a Ohří i s Chebem a k tomu ještě Čechy severovýchodní, kraj Chrudimský k tomu počítaje; kardinálovi předložil mapu Čech, na které bylo naznačeno, co navrhoval. Byla mu dána písemná odpověď, ve které se praví: . . . Sa M. (král Francouzský) desireroit infiniment de pouvoir procurer une parfaite union entre ces deux Princes (mezi oběma kurfirsty) . . . mais Elle ne peut se charger de faire à l'Electeur de Baviere une proposition aussi dure que celle de demembrer le Royaume de Boheme, sur lequel il croit ses droits incontestables (dříve bylo napsáno, ale potom přeškrtnuto: il a des droits certains) . . . le Royaume est déjà assez degradé en perdant la mouvance de la Silesie et de la Moravie, et Sa M. ignoroit que l'Electeur de Baviere eût autorisé le Mar. de Belleisle à promettre . . . la cession de ceux deux Provinces. Cependant, s'il n'etoit question . . . que de donner un chemin pour assurer la libre communication de la Luzace avec la haute Silesie ou la Pologne, le Roy croit que l'Electeur de Bavière pourroit s'y prêter, et Sa M. lui ecrira incessament pour l'engager à y consentir . . . Fleury to sám oznámil králi Augustovi 16. září (Sautai Débuts 313) a sliboval, že bude psáti též maršálkovi. Psaní kardinálovo králi nepraví však určitě, jak bude Belleisle instruován, a psaní Belleislovi neznáme. — Poňatovský si potom již nedělal naděje nežli na: petit passage pour la communication, v Drážďanech pak se klamali, opírajíce se o slib Belleislův daný Poňatovskému, když byl ve Frankfurtě před tím na počátku září, ubíraje se do Francie; očekávali, že smlouva bude před ratifikací doplněna, aby pojistila „kommunikaci" vedoucí skrze Čechy. Dne 26. září píše král Poňatovskému (Dr. Ar.): . . . Quoyque. . . Schönberg et Saul ayent été trop pressés pour attendre votre retour, et qu'ils ayent signé preliminairement le 19 de c. m. . . . je me suis pourtant reservé et le Mar. de Belleisle l'a promis sur sa parole d'honneur (srovn. výše pozn. 29), que tout ce que vous auriez pu encore obtenir d'avantageux pour moi à la cour de France, y seroit ajouté par un article separé, à quoi vous tiendrez la main ensemble avec eux, lorsque vous les aurez rejoint à Francfort . . . Belleislovi psal Brühl 27. září (ale jeho psaní přišlo pozdě, srovn. pozn. 48): . . . Comme le Palatin de Mazovie sera actuellement de retour, je sais que nous nous pouvons tout promettre de V. Exc. touchant le chemin de communication . . . Podobně král August v psaní svým plnomocníkům dne 29. září (Dr. Ar.) vyslovuje naději, že Belleisle „suivant sa parole engagé," pohne Karla Alberta k povolnosti.

nosti náleželo však mimo ratifikaci obou kurfirstů ještě něco jiného. Zvláštním článkem, doplňujícím smlouvu, se stanoví, že nenabude platnosti, nebude-li také uznána a garantována od Francie a od Pruska.[51]) Kdežto potom od Francie garancie dána bez překážky, garancie pruská působila obtíže, obtíže, které prodloužily jednání o modifikaci smlouvy i přes výměnu ratifikací' bavorské a saské.

* * *

Král Pruský zasahoval do jednání ve Frankfurtě ve směru Sasku nepříznivém. Hlavní podíl na kořisti, jež se rozdělovala, měl obdržeti Karel Albert. Jeho utvrzoval v úmyslu a podporoval proti Sasku ve snaze, aby si udržel Čechy celé, K l a d s k o však určoval Fridrich sobě samému.[52]) Dolní Slezsko chtěl ovšem podržeti, rozmnožené o pevnou Nisu, která však v té době ještě zůstávala v rukou rakouských. Nisa, jak víme, byla jemu přiřčena hned ve smlouvě preliminární. Když však k této smlouvě přistupoval, chtěl podíl saský ve Slezsku, vyměřený smlouvou, zkrátiti ještě o pruh země — l i s i è r e se tomu říkalo — na jižním břehu řeky Nisy, míli široký. Sám Belleisle prohlašoval nový požadavek za neoprávněný, neviděl však jiné pomoci, než aby Sasko povolilo, co se týče tohoto rozšíření pruského Slezska, jakož také, aby Karel Albert se zřekl Kladska. Avšak maršálek přece nemohl to Sasku prostě uložiti a předepsati a proto sliboval, že najde za tuto ztrátu později pro Sasko nějaké odškodnění, nevěda však hned, kde ho hledati.[53])

---

[51]) A r t i c l e s e c r e t e t s é p a r é: . . . que si le Roi Très-Chrètien et le Roi de Prusse n'accèdent point l'un et l'autre au traité . . . pour y accorder leur garantie, le dit Traité sera regardé comme nul et non avenu. — Smlouvu doplnila též garancie Španělska ze dne 20. října. V ní Španělsko Augustovi garantuje (a i m p l i c i t e též se svých pretensí v jeho prospěch vzdává) Moravu, H. Slezsko i Obermanhartsberk, uznávajíc jej zároveň za krále Moravského.

[52]) Král tvrdil, že Kladsko k Čechám nenáleželo, a počítal je k Slezsku.

[53]) Relace ze dne 27. října 1741 (Dr. Ar.): . . . Le Marechal en a reconnu toute injustice. Il a beaucoup blamé l'avidité de S. M. Prussienne, mais au bout du compte il n'a pourtant pas sçu comment y remedier, et il a conclu qu'il falloit passer par là tout comme l'Electeur de Bavière étoit aussi obligé de le faire par raport à Glatz. En attendant l'Ambassadeur de France a engagé envers moi, de Saul, sa parole d'honneur qu'il feroit d'une manière trouver un équivalent à V. M. qui La dédommageoit suffi-

Akcesse a garancie pruská je datovaná 1. listopadem;[54]) v ní garantuje král Pruský Karlu Albertovi království České, vyjma Kladsko, které má budoucně patřiti jemu, Augustovi Moravu, Obermanhartsberk a Horní Slezsko, toto v hranicích, které mu dával sám, tedy bez pevné Nisy a bez pruhu země jižně od řeky téhož jména. Proti tomu oba kurfirstové králi Pruskému garantují jak starý jeho majetek, tak čeho nově nabývá a nabude, Dolní Slezsko v hranicích, které si vyměřil, i hrabství Kladské, a to tak, aby Slezsko i Kladsko jemu budoucně patřily s plnou suverenitou, bez odvislosti od koruny České a také bez odvislosti od říše; Karel Albert jako budoucí král Český bude povinen vymoci na stavech českých, aby se odřekli starých práv koruny České jak ke knížetstvím slezským, tak k hrabství Kladskému. Dále se však „renunciace" stavů českých má rozšířiti ještě také na jiná léna koruny České, již dávněji v držení domu Braniborského, jež však i potom zůstanou ve svazku říše.[55])

---

sament de la surmentionnée perte. Nous l'avons pressé de s'expliquer en quoi il croyoit que le dédommagement devoit consister, mais il nous a repondu qu'il ne pouvoit pas encore le dire, mais que nous devions nous reposer sur sa parole d'honneur. — Nežli Belleisle opustil Frankfurt, řekl, že ještě neví, bude-li náhrada dána v Čechách nebo v Rakousích.

[54]) Za Prusko podepsal Broich, jenž Fridricha jako kurfirsta ve Frankfurtě zastupoval při předběžném jednání o volbu císařskou. Vedle něho podepsali Schönberg a Saul za Sasko i Königsfeld za Bavorsko. Listina má povahu smlouvy a byla později ratifikována; ratifikace, vyměněny teprva 26. listopadu. Hranice prusko-saské ve Slezsku se v listině vyměřují podrobně. Srovn. Grünhagen II., 77.

[55]) (Karel Albert) fera renoncer solennellement les Etats de ce Royaume tant à tout ce qui a été cédé à S. M. le Roi de Prusse des anciens fiefs de la Bohème (pruské Slezsko a Kladsko) . . . en pleine souveraineté, mais aussy à tout droit de relief, que la Couronne de Bohème a exercé jusqu'icy sur plusieurs états, villes et districts appartenant anciennement à la Maison Electorale de Brandenbourg . . . de sort qu'ils ne seront jamais plus regardés dorénavant comme fiefs de la Couronne de Bohème et declarés libres et affranchis de cette mouvance et seront regardés à l'avenir fiefs promiscua de l'Empire. Comme aussi S. A. El. de Baviere . . . renonce pour Elle et pour ses heritiers, et fera renoncer les Etats de Bohème à certaines vieilles pretensions illiquides et jamais reconnues de la maison Electorale de Brandenbourg de certaines anciens arrérages de Contributions que la Couronne de Bohème a reclamés de tems en tems ou pourroit faire encore reclamer de certains districts appartenants anciennement à la Maison Electorale de Brandenbourg et ayant relevé jusques icy de la Bohème (Ar. Dr.). — Srovn. co výše bylo pověděno o lénech v Lužici a o Krosně.

Že se král Pruský bude domáhati pro svoje Slezsko plné suverenity,[56]) vědělo se již dříve a vzbuzovalo žárlivost Saska, kterému preliminární smlouva slibovala pro Moravu a Horní Slezsko jen vybavení ze svazku s korunou Českou. A tu se domohlo Sasko aspoň tolik, že smlouva byla doplněna zvláštním tajným článkem — article secret et séparé — ve kterém slíbeno, že saské Horní Slezsko bude míti stejné státoprávní postavení jako Slezsko pruské.[57]) Byl to závazek vztahující se na Karla Alberta, stane-li se císařem. Slibem Belleislovým, že bude Sasku později dána nějaká náhrada za kus Horního Slezska, o který vzrůstal ve Slezsku jižně Nisy akcessí pruskou ze dne 1. listopadu podíl pruský, Karel Albert nebyl vázán přímo, ale kdo jiný měl dáti náhradu, ne-li zase on jako král Český?[58]) A jeho se dotknou též jiné sliby

[56]) Král se při tom opíral též o starší dějiny Slezska. V dopise Kleingräffenovi z 20. září (P. C. I., 343) připomíná: J'en ai demandé la possession indépendante de la couronne de Bohême, de même de l'Empire, en plein titre de souveraineté de tout ce pays-là, comme avant son incorporation avec la Bohême il a été entièrement independant sous ses propres princes et souverains.

[57]) V tajném článku se vyskytuje zase, co bylo v smlouvě před ratifikací, že je totiž Obermanhartsberk náhrada za saská práva k Julichu a Bergu a také za Nisu. Pak čteme dále: Par ce même article on est aussy convenu que la feodalité de la Haute Silésie sera reglée sur le même pied que sera celuy de la Basse. — Článek je antidatován k 19. září a byl od Karla Alberta ratifikován 8. října.

[58]) Akceptace a garancie francouzská je dána dvakráte (podepsal ji pokaždé Belleisle) a vztahuje se ponejprv (17. října) na smlouvu redigovanou pro ratifikaci a po druhé (10. listopadu) na akcessi o garancii pruskou. A tu se praví, že král August obdrží náhradu za „lisière" jižně řeky Nisy a že ji má dáti Karel Albert: . . . l'équivalent (v exempláři A. Dr. připsáno in margine: limitrophe à quelques uns des Etats de Sa M. Polonoise. Le M[al] de Belleisle), qui sera donné par S. A. Elect. de Bavière . . . Karlu Albertovi samému oznámil Belleisle dne 23. října 1741: Je leur (Sasům) promettrai que V. A. Elect. en tiendra compte à leur Maître . . . Maršálek se obával, že by Sasové bez takové přípovědi netáhli do Čech: . . . où en serions-nous à présent, si la Saxe alloit suspendre la marche de ses Troupes, et que nous n'eûssions pas sa grosse Artillerie, pour faire le siège de Prague? — Dopis Belleislův je tištěn v několikasvazkové publikaci, jež vyšla r. 1782 v Hágu s titulem Campagne des Messieurs les Maréchaux de Broglie et de Belleisle en Bohême et en Bavière (sv. II., str. 180.); bude dále citována prvním slovem titulu Campagne. — V jiném dopise něco pozdějším (25. října) Belleisle chválí krále Augusta, že se chce, co se týče náhrady (za „lisière") spokojiti slibem Belleislovým a nedomáhá se přímého slibu

Belleislovy, starší i pozdější. Zatím tu však nebyly než sliby maršálkovy a nebyly to sliby Karla Alberta samého. Není však divu, že usilování saské o nějakou část Čech, větší neb menší, opět se počalo po krátké přestávce, a to ještě dříve, nežli Bavor byl pánem Prahy. A ještě nežli opanoval Prahu, byl nový král Český nucen vzdáti se Kladska hned napřed.

Ke Kladsku[59]) se byl král Pruský přihlásil již v té době, když se počínalo předběžné jednání ve Frankfurtě. Fridrich se sice přimlouval, aby Karel Albert v českých zemích obdržel větší podíl nežli kurfirst Saský,[60]) avšak nějakou dobu se nevzpíral, aby také August obdržel kus země české, a to v pravo od Labe; při tom král Moravu dával kurfirstu Bavorskému. Právě proto, že by pak měl na hranici slezsko-české za sousedy Sasy, chtěl mít proti nim, špatným prý sousedům, Kladsko, jako proti nim chtěl držeti ve Slezsku pevnost Nisskou.[61]) Karel Albert

---

Karla Alberta samého. Je pochopitelno, že kurfirst s tím vším spokojen nebyl; nač by měl (ptá se v dopise Belleislovi 25. října) dávati náhradu za novou pretensi krále Pruského, když obětoval již Kladsko? Ačkoli se potom vzdal přímého odporu (27. října píše Belleislovi: je me remets absolument à ce que vous ferez sur ce point), přece jeho nespokojenost se vracela. Později (v listopadu) navrhoval, aby Sasku byla dána náhrada na útraty Marie Terezie, a to tak, aby to byla rakouská čtvrt pod Manhartem, ale aby se nehledala v Čechách — jamais sur la Bohême, qui par le même traitè (míněna smlouva Frankfurtská) m'a été assurée . . .

[59]) Následující z velké části podle P. C. I. (v. index str. 460).

[60]) Fridrich kardinálu Fleury (29. srpna 1741): . . . La seule chose que je vous prie, c'est de partager mieux l'électeur de Bavière que celui de Saxe . . .

[61]) Fridrich Valorymu, vyslanci francouzskému při dvoře Pruském (29. srpna 1741. P. C. I., 315): . . . quant au partage de la Saxe, il me semble qu'en lui donnant une partie de la Bohême avec la haute Silésie jusq'à la ville de Neisse, pourrait lui suffire: qu'on laisse à mon cher Électeur la Bohême de l'autre coté de l'Elbe et NB. la Moravie; si on me laisse Glatz pour me couvrir contre les Saxons et Neisse pour me garantir contre leurs mauvais desseins, je passerai par tout ce que vous jugerez à propos. Notez que Glatz et Neisse ont toujours appartenu à la Basse-Silésie . . . Podobně v psaní Belleislovi ze dne 10. září (P. C. I., 337). Zde král nejprve vyčítá a je nespokojen: L'électeur de Bavière a des prétensions solennelles sur toute la Bohême, vous voulez la démembrer en faveur du roi de Pologne; vous voulez plus, vous lui destinez encore la Haute-Silésie et la Moravie. Že se král Pruský tehdy ještě nevzpíral, jako později, proti tomu, aby kurfirst Saský obdržel nějakou část Čech, patrno z jiného místa téhož dopisu: . . . j'écris principalement pour l'électeur de Bavière, et je suis du

Kladska se nerad zříkal a Belleisle sám ho zdržoval od povolnosti,[62]) ale konečně musili povolit oba, kurfirst i maršálek. Nějakou dobu se sice zdálo, že se král pretense vzdá,[63]) než za krátko se k ní zase vrátil. Kladsko byla cena, kterou Karel Albert zaplatil za pruskou akcessi a garancii smlouvy Frankfurtské. A ještě jednou bylo Kladsko od něho postoupeno smlouvou ze dne 4. listopadu, zavřenou přímo (dosud přímé smlouvy nebylo) mezi Pruskem a Bavorskem. Je to poslední ze smluv, které spojily mezi sebou protivníky Marie Terezie.[64])

---

sentiment que la Moravie doit du moins le dédommager sur la cession qu'il doit faire à la Saxe d'une partie de la Bohème et de la Haute Silèsie. (Srovn. výše pozn. 41.)

[62]) Belleisle se vyslovil rozhodně proti postoupení Kladska v dopise Karlu Albertovi 11. září: . . . pour ce qui est de Glatz qui, quoiqu'en dise le Roi de Prusse, fait partie de la Bohème, je crois que V. A. Électorale doit tenir ferme à le conserver. — V jiném dopise dne 16. září připomíná kurfirstovi, že chce mu také proto ve smlouvě, jež se právě dojednávala, zachovati Čechy celé, aby Fridrich nemohl požadovati postoupení Kladska.

[63]) O to se přičiňoval Belleisle a také francouzský vyslanec Valory. Předčasně oznámil maršálek kurfirstovi 29. září (S a u t a i Débuts 336): Je ne veux pas tarder à informer V. A. Élect., avec la plus grande satisfaction, qu'il soit possible, que je suis parvenu à lui conserver Glatz . . . Krátce před tím (23. září) byla poslána instrukce Broichovi do Frankfurta (P. C. I., 354), ve které čteme: Die Stadt Glatz betreffend, so könnet Ihr dem Mar. de Belle-Isle eröffnen, dass, wenn der Churfürst von Baiern das ganze Böhmen unzertheilet bekäme, Ich keinen Anstand nehmen würde, auf Glatz zu renonciren. — Téhož dne, 23. září, oznámil Valory Belleislovi (S a u t a i Débuts 336), že Fridrich povolil, však s výminkou, že Sasko nic v Čechách neobdrží. — Karel Albert sám psal něco dříve (21. září) Belleislovi: Je sentais en tout temps, combien la cession de la ville et du château de Glatz était importante, mais je le sens encore mieux aujourdhui, que le Royaume de Bohème me doit rester entier . . . Avšak za nedlouho počal král vyčítati Karlu Albertovi, že hned ochotně nesvolil, jako nevděk (v psaní Belleislovi 3. října) a uprostřed října obdržel Belleisle dopis Valoryho, že Fridrich chce přece míti Kladsko. Dne 14. října Belleisle, zmíniv se, že pruská garancie dosud není vyjednána, podotýká v dopise Karlu Albertovi: Il ne nous manquera plus que celle du Roy de Prusse qui n'a apparement été retardée qu'à cause de Glatz. Je n'ose dire à V. A. Élect. tout ce que je pense et que je ressens à ce sujet. — Brühl uložil dopisem z 16. října (Ar. Dr.) Bülowovi, by řekl Podewilsovi, že Sasko dříve Kladsko požadovalo pro sebe, že se ho však zřeklo k vůli králi Pruskému.

[64]) Garancie pruská ze dne 1. listopadu byla doplněna zvláštním článkem (article séparé), podepsaným týmiž plnomocníky, ve kterém tito plnomocníci praví, že ač se garancie vztahuje též na jižní břeh Nisy a

Kladsko — nous sommes néanmoins convenus que, si S. M. le Roi de Prusse, ayant égard aux representations qui Luy ont été faites par S. Exc. M. le Mar. de Belleisle . . ., consentiroit de se relacher de la susdite lizière en faveur du Roi de Pologne et de la ville et du Comtè de Glatz en faveur de l'Electeur de Baviere . . . la cession de la lizière et de la ville et du Comté de Glatz demeurera nulle . . . La presente disposition sera valable pour un mois (Ar. Dr.). — Broich, dávaje o tom Fridrichovi zprávu, podotýká, že král sám tímto článkem není vázán. Fridrich (P. C. I., 399) odpověděl, že se ničeho nevzdá. Postoupení Kladska Prusku stanoví se také v smlouvě z 4. listopadu, avšak ještě před garancií pruskou, v říjnu, počíná se jednání, při kterém Fridrich vyslovoval ochotu za Kladsko dáti náhradu v penězích. O tom v. jinde. — Že Belleisle by byl nerad viděl postoupení Kladska králi Pruskému bez náhrady, patrno z dopisu Königsfelda, bavorského vyslance ve Frankfurtě, Karlu Albertovi z 2. listopadu (A. Mnich.): Der Herr Marèchal hat sehr dolieret, dass E. Churf. Durchl. mit der Grafschaft Glatz so voreillig gewesen, da er mir ein Schreiben von dem König in Preussen vorgelesen, das er sich hierumben hat wollen geldt kosten lassen, und eben desswegen ist der separate article errichtet worden, wodurch der H. Maréchal noch etwas zu erhalten hoffet.

V. Válka o země koruny České. — Plán válečný. — Kurfirst Bavorský v Horních a Dolních Rakousích.

Válka o dědictví rakouské je jakýsi rámec, je souhrnné jméno pro několik válek, z nichž zvláštního názvu se již dávno dostalo oběma válkám slezským. Mimo tento rámec zůstává válka, jež se počala již r. 1739 mezi Anglií a Španělskem.

O válce v Italii dobře bylo pověděno, že vždy ještě je pokračováním velké války o dědictví španělské na počátku století 18. Z něho za války o dědictví rakouské pro rod Habsbursko-Lotrinský uhájena Lombardie, kterou mu potom vzala na nějakou dobu revoluce a konečně, ve prospěch vznikající jednotné Italie, druhé císařství, tedy přece zase Francie.

Není radno a není třeba měniti staré, ustálené názvy, bylo by však lze pro počátek války o dědictví rakouské, nehledě k Italii, užíti ještě názvu jiného, jenž by naznačoval hlavní její obsah a význam.

Netřeba ani vykládati, že pro 18. století „Rakousko" je vlastně jakási anticipace, že bychom mohli vždy ještě mluviti o zemích aneb o státech domu Rakouského. A přece pro budoucí Rakousko má již Pragmatická sankce význam, který se někdy snad přeceňuje, který však přece tu jest. Pragmatická sankce je program pro budoucnost, ne ještě v tom smyslu, aby ze „států" domu Rakouského vznikl jeden stát, ale přece, aby zůstalo pohromadě všecko, co držela mladší linie tohoto rodu, potomstvo Ferdinanda I., ode dávna, a také, co k tomu ještě přibylo z dědictví po linii starší, španělské. To všecko je Rakousko Pragmatické sankce; to vše chtěl Karel VI. zachovati pro svoje potomky. Než ztráty v Italii se počaly ještě za jeho života. A také válka po jeho smrti, válka o dědictví rakouské, neskončila se beze ztrát. Ze staré državy ztraceno Slezsko až na zbytek, který dosud při

našem mocnářství trvá, který při něm zůstal i po r. 1866, kdy vítěz ve válce by byl mohl ruku vztáhnouti po něm. Co ztraceno v Italii a co uhájeno, bylo již připomenuto; dnes z onoho vlašského dědictví po španělské linii Habsburské nic nezbývá. Uhájena Belgie, rakouské, před tím španělské Nizozemí. Zde jest na konci války o dědictví rakouské její hlavní dějiště, zde vyhrál pro Francii své velké bitvy syn Augusta II., Moric hrabě Saský, týž, s kterým se setkáváme při dobytí Prahy na počátku jejím (1741), zde hrozila již tehdy ztráta, kterou přinesly až na konci 18. století výbojné války revoluce, jež se teprve vrátily úplně ku programu kardinála Richelieu a jej i překročily. Také válku v rakouském Nizozemsku a o ně mohli bychom jako pokračování války o dědictví španělské vyloučiti z války o dědictví rakouské, a tak rozuměti dědictvím rakouským jen starou državu mladší liniie rodu Rakouského, obě koruny, Českou a Uherskou, i země tak zv. starorakouské, tedy ne sice Rakousko Pragmatické sankce v celém rozsahu, ale přece tři skupiny, které tvoří podstatu mocnářství Rakouského, podle nynějšího názvu Rakousko-Uherského, i dnes.

Dedukce bavorská vydaná tiskem[1]) na počátku války hlásí se ke všem třem skupinám, ke všemu, co kdysi držel Ferdinand I. a k čemu právo dědičné sňatkem dcery jeho s vévodou Bavorským, jak v ní se tvrdí, po Karlu VI. přešlo na její potomky. Než nároky na země starorakouské, „patrimoniální" majetek domu Rakouského, vedou se tu ještě dále do minulosti. Což nebyla kdysi Východní marka částí velkého vévodství Bavorského a neměli tu Wittelsbachové hned po vymření Babenberků lepší právo než Habsburkové?[2]) Nenapravil král Ferdinand sňatkem své dcery s knížetem bavorským křivdu svého předka Rudolfa, jenž uvedl v tyto kraje svůj vlastní rod? . . . Smlouvy svrchu dotčené, zavřené v druhé polovici r. 1741, když se válka o dědictví rakouské již počínala, jsou program této války. V nich se ze starého majetku Habsburského vedle „předního" Rakouska přiznávají Karlu Albertovi jen Horní Rakousy a Tyrolsko, Tyrolsko, o které stál a o které se byl pokoušel již otec jeho za války o dědictví španělské. Tyrolska se však potom válka o dědictví rakouské skoro ani nedotkla; Tyrolsko nestalo se skutečně předmětem a jevištěm jejím.

---

[1]) Gründliche Ausführung.

[2]) Podobně se připomíná v dedukci saské z r. 1741, že markrabové Míšenští měli právo na dědictví hned po Babenbercích.

Karel Albert hlásil se také ke koruně Uherské a protestoval proti uherské korunovaci Marie Terezie; než smlouvy z druhé polovice r. 1741 nic mu neslibovaly ve východní polovici nynějšího mocnářství Rakousko-Uherského. Čechy slibovaly však již jeho otci smlouvy s Francií, ne sice hned, ale pro budoucnost, až bude uprázdněno — dědictví rakouské. Čechy byly nejcennější kus tohoto dědictví a nejcennější předmět sporu. Než nešlo jen o zemi českou, o království, šlo o korunu Českou, o země koruny České.[3])

Koruna Česká jest dílo posledních Přemyslovců a prvních dvou Lucemburků, hlavně těchto; k oběma starým zemím přibyly dvě nové, Slezsko a Lužice. Nehledě k Braniborsku, jež připojeno naposled a nejdříve zase odloučeno a jež vlastně přece nebylo v pravém slova smyslu do koruny České vtěleno, svazek těchto čtyř zemí se udržel nebo obnovil zase přes bouře 15. století a jich otřesy, udržel se i v 17., když odboj stavovský, jenž vyšel z Čech, zachvátil i tak zvané země vedlejší; ba tehdy se zdálo, že stavovská revoluce přinese těsnější spojení zemí koruny České, nežli bylo dosavadní. Než přemožení odboje a revoluce připravilo korunu Českou o Lužici. Štyrská linie rodu Habsburského zaplatila tuto cenu svému saskému pomocníku, obětujíc nejmenší ze čtyř zemí, aby se uhájila ve třech ostatních. Tím se však počíná dělení koruny České. Smlouvy z r. 1741 přinášely úplný její rozklad; nastane-li opravdu, o tom měla rozhodnouti válka, válka o korunu Českou, o země koruny České.

Když ve Frankfurtě byla dojednána smlouva ze dne 19. září r. 1741, válka se byla již počala. Počala se později, nežli král Pruský si přál, a než očekávati mohl podle toho, co byl umlouval s Belleislem v dubnu za jeho pobytu v hlavním staně pruském na půdě slezské. Neb v tom se král a maršálek srovnávali, že se válka má počíti co nejdříve a že má býti vedena s dostatečnými silami vojen-

[3]) Výklad Belleislův, určený pro kardinála Fleury, z ledna 1741 (Sautai 501) počíná se takto: Son Éminence étant determinée à donner, à titre d'auxiliaire, un secours réel et effectif à l'Électeur de Bavière pour soutenir ses prétensions sur la couronne de Bohême . . . Opisy značného počtu kusů ve sbírce někdy Toepfrové (sr. předmluvu) jsou ve Vál. archivu Vídenském. Užil jsem jich již v posledních poznámkách předešlé hlavy a zvláště v této hlavě. Všude, kde není udáno nic jiného, jsou v poznámkách citované kusy mezi opisy chovanými ve Vál. archivu Vídenském. — O dopisech Schmettauových v. n. pozn. 14.

skými. Avšak král sám (a víme proč) zavření smlouvy s Francií odkládal a na straně těch, kdo měli vstoupiti do akce válečné, vadila jich nehotovost. O Bavorsku se o tom přesvědčil Belleisle sám, když tam přišel ze Slezska. Již dříve Bavorsko, jehož vlastní finance nestačily a jehož finanční hospodářství bylo špatné, přijímalo na své vojsko subsidie od krále Francouzského a bez subsidií francouzských a také španělských by se nebylo mohlo na válku o „dědictví rakouské" odvážiti. Než běželo o více, o účastenství Francie ve válce samé.

Kardinál Fleury (připomeňme si to ještě jednou) byl by se nejraději omezil na diplomatickou akci při volbě nástupce Karla VI. Neměl to býti František Lotrinský. Kandidatury saské neodmítal úplně, ba časem, zdálo se, byla mu i milejší než bavorská. Než starší tradice patřily rodu Wittelsbašskému. Když se potom Francie odhodlala k válce, bylo třeba provésti zbrojení. V tom potrvala neshoda mezi kardinálem a maršálkem, jakým postupem se to má státi a do které míry. O kardinálu připomíná jeden z novějších francouzských historiků k jeho chvále, že za něho a jeho zásluhou byl uveden pořádek do financí francouzských — naposled před revolucí. Ohled na finance nebyl Fleurymu pouhou výmluvou.[4]) Válka Francie s „královnou Uherskou a Českou" neměla býti vlastně ani válka proti ní. Francie nepomýšlela na nové výboje ve svůj vlastně prospěch. V Italii měla býti sesílena posice, kterou tam již měli rod Bourbonský a také král Sardinský, spojenec ostatek vždy nespolehlivý; Francie sama nemínila se války jižně Alp účastniti tak vydatně, jako se byla účastnila předešle, za tak zv. války o korunu polskou. Ale ani severně Alp neměla to býti pro Francii válka výbojná; hranice Francie neměly nikde býti dále posunuty k Rýnu. Kardinálu vytýkali již vrstevníci, že Francie podniká válku nezištně, a podobně mu vytýkají někdy i novější historikové, že to byla, jak ukázal výsledek, válka vedená ve prospěch Pruska a tím budoucího Německa naší doby. Francie však neslibovala přímo králi Pruskému žádné pomoci k dobytí Slezska, které k tomu konci králi ani nebylo třeba, an již Slezsko v tom rozsahu bezmála držel, jak je i budoucně chtěl podržeti. Francie v smlouvě z počátku června 1741 jen mu garanto-

---

[4]) Kardinál Bernis praví o Fleurym ve svých memoirech: Il eut le douleur de voir les finances s'épuiser, lui qui n'avait songé qu'à les rétablir par une prudente économie, qu'on peut dire qu'il a souvent poussée trop loin.

vala, co již měl; slibovala v ní jen „diversi" jinde, která by i jemu prospěla. Tuto diversi měla způsobiti pomoc, kterou Francie poskytne kurfirstu Bavorskému. Měla to býti pomoc vydatná. Určitě však ve smlouvě Fridrichově s Ludvíkem XV. z června 1741 nebylo stanoveno, co Karel Albert s pomocí Francie má obdržeti z dědictví rakouského, nebylo v ní vysloveno zejména, že to má býti království České. Ale nebylo to stanoveno ani žádnou novou smlouvou mezi Francií a Bavorskem. Zde měly stačiti starší smlouvy, které sice slibovaly pomoc, ale bez programu určitě vymezeného, leda že v jedné ze starších smluv byly Čechy vytčeny výslovně.[5]) Smlouvou Frankfurtskou, obsahující návrh na rozdělení výboje, Francie přímo nebyla vázána, pokud k smlouvě nepřibyla její akcesse a garancie.

Prospěch Francie nevyžadoval vlastně ani tolik, kolik obsahovala smlouva Frankfurtská, tím méně vyžadoval úplnou katastrofu domu Rakouského, tak že by královna Česká a Uherská zůstala leda jen velkovévodkyní Toskánskou. Prospěchu Francie by byla přece jen nejlépe odpovídala politika, jaká tu již byla před smrtí Karla VI. Tím vším si vysvětlíme, proč Fleury do války se pouštěl váhavě;[6]) proč chtěl ji vésti s nákladem menším, než očekával král Pruský a než se domáhal Belleisle, tím se též vysvětluje a nabývá jakéhosi smyslu, že Francie dlouho udržovala fikci, že nevede přímé války proti Marii Terezii, že jen dává Bavorsku slíbenou pomoc na základě starších smluv, starších, nežli byla Pragmatická sankce, jež prý nemůže býti na újmu „právům třetího"; tím se vysvětluje, že vojsko francouzské táhlo do pole jen jako vojsko pomocné — troupes auxiliaires — kurfirsta Bavorského a pod jeho nejvyšším velením — aspoň podle jména.[7])

---

[5]) Karel Albert sám nebyl spokojen, že nebyla zavřena nová smlouva, ustanovující, že „pomocné" vojsko setrvá u něho tak dlouho, pokud nebude uveden v držení Čech, Horních Rakous, Tyrolska a venkovských zemí ve Švábsku (H e i g e l 356).

[6]) Je v tom mnoho pravdy, ovšem jináče, než Belleisle sám mínil, když maršálek v jednom ze svých listů kardinálovi podotýká (S a u t a i 269): ce qui doit consoler de cette necessité (t. nutnost války), c'est la connaissance qu'aura toute l'Europe que V. Éminence l'a faite à la dernière extrémité et malgré Elle. — Je to list daný v Nymfenburce v červnu, když přišla zpráva o hotové smlouvě Francie s Fridrichem.

[7]) Nebyla to ostatek věc nová; také v tak zvané válce o korunu polskou obdržel císař od Ruska jen — pomocné vojsko a Marie Terezie

O sílu tohoto vojska potrvala ještě nějakou dobu neshoda mezi Belleislem, jenž měl býti jeho velitelem skutečným, a kardinálem, jenž nechtěl vypraviti na pomoc Bavorsku vojsko v tom počtu, jak si přál maršálek. Než i tu ustoupil Fleury, když se v červenci z Bavorska Belleisle odebral do Francie, kde trvaly ve Versaillu porady od 11. do 18. dne tohoto měsíce.

Porady krále Fridricha a maršálka Belleisla na konci dubna týkaly se též plánu pro společnou válku, přijde-li k ní, zejména jak by se akce s obou stran, francouzsko-bavorská a pruská, podporovaly navzájem. Zdá se, že již tehdy král navrhoval, aby cílem akce té i oné byla Vídeň; aspoň, když se potom rozhodl pro smlouvu s Francií, vyslovil očekávání, že se s Belleislem setká — před Vídní.[8])

Za tak zvané války o korunu polskou Belleisle navrhoval tažení vojska francouzského od Rýna do Čech, než tenkráte jeviště války zůstalo na západě. Tažení do Čech bylo základní linií jeho plánu pro válku r. 1741 hned na počátku toho roku, v době, kdy kardinál Fleury ještě nebyl k ní plně odhodlán. Praha měla býti cílem válečné výpravy. Čechy, nejcennější majetek „královny Uherské",[9]) přední pramen jejích příjmů, budou hlavním předmětem politickým v zápase, jenž nastává, a bude také hlavním jevištěm válečným.[10]) Karel Albert má býti uveden do Čech,

---

sama při jednání před konvencí Schnellendorfskou již přestávala na „pomocném" vojsku pruském (v. n.).

[8]) Fridrich zakončil psaní ze dne 30. května (P. C. I., 251), kterým Belleislovi oznamoval, že se rozhodl pro smlouvu s Francií, takto: Adieu, cher ami, que je brûle d'impatience de vous voir victorieux devant les portes de Vienne et d'embrasser à la tête de ses troupes, comme je l'ai embrassé à la tête de miennes . . . Že však dříve král sám navrhoval tažení do Čech, patrno ze zprávy, kterou podal 15. března 1741 Valory o své rozmluvě s králem (Ranke 577), jenž řekl: que le roi (Ludvík) envoye seulement 10000 hommes à l'Électeur de Bavière et que ce prince entre en Bohême, et je réponds de tout.

[9]) Belleisle nazývá Marii Terezii „královnou Uherskou" v době, kdy Fleury jí dává ještě obojí titul, uherský i český.

[10]) V druhé polovici ledna vypracoval Belleisle pro kardinála písemný výklad, který otiskl Sautai (501—521); účel jeho je přesvědčiti kardinála, že třeba poslati do války vojsko dosti značné a započíti válku hned v květnu, při čemž se ještě předpokládá, že Marie Terezie obdrží pomoc od Saska, Ruska i od krále Jiřího jako kurfirsta. Zde konečným cílem akce je sice Vídeň, ale nejbližším jsou Čechy (il est certain que rien

má přijmouti hold stavů českých, má býti korunován v Praze.[11]) A také později, když Belleisle přišel do Bavor a když bylo lze očekávati, že král Pruský vejde ve spolek s Francií a tím také s kurfirstem, i potom zůstávají Čechy a Praha hlavním předmětem i jevištěm války, jen že k tomuto hlavnímu a přednímu jevišti přistupuje ještě druhé, vedlejší v Horních Rakousích. Až bude pánem Prahy, Karel Albert zmocní se též Lince a Horních Rakous. To bude lze provésti ještě v roce 1741; západní Čechy a Horní Rakousy budou opanovány včas, a tam, v Čechách a Rakousích, zůstane vojsko francouzské a bavorské rozloženo přes zimu.[12])

---

n'est plus capital, plus prochain et plus décisif contre la Maison d'Autriche que le corps d'armée qui entrera en Bohême et se portera par le centre des pays héréditaires droit sur Vienne). Belleisle očekává, že pomoc spojenců Marii Terezii dovolí ponechati ve Slezsku menší vojsko, svou hlavní brannou moc však poslati do Čech (L'on doit supposer que le Conseil de Vienne sera assez avisé pour penser qu'il ne convient point à la situation des affaires de la Reine de Hongrie, non plus qu'à l'état de ses finances, de laisser envahir la Bohême avec la Silésie; c'est son plus precieux patrimoine, et d'où la Maison d'Autriche a toujours tiré ses plus grandes ressources). — Co by znamenala ztráta Čech pro dům Rakouský, vytýká Belleisle v dopise králi Ludvíkovi z 6. září, dávaje mu zprávu, že získal kurfirsta Mohučského pro zvolení Karla Alberta, takto (S a u t a i, Débuts 278): . . . V. Majesté exécute ce qu'aucun de ses glorieux prédécesseurs n'a pu faire; Maître et dépositaire des voix qui décident de l'élection, Elle donne pour empereur à l'Allemagne un prince qui en est non seulement digne par ses qualités personelles, mais encore par son attachement pour la France et par la reconnaissance qu'il en gardera toute sa vie. Votre Majesté le va mettre en possession de la meilleure partie des États d'une maison toujours ennemie de la sienne . . .

[11]) Za svého pobytu v Bavorsku Belleisle složil kolem 1. června několik výkladů určených pro kardinála Fleury. I zde se zmiňuje o korunovaci (S a u t a i 578): En consultant les motifs politiques, il convient essentiellement à l'Électeur de se mettre en possession du royaume de Bohême, de s'en faire couronner roi dans la capitale, d'y convoquer les États et de s'y faire prêter serment. On sent toutes les consequences et toutes les suites de cette démarche. — V dopise ze dne 12. července (S a u t a i 414) připomíná Belleislovi Törring, že třeba setrvati při tažení do Čech, aby byl Karel Albert v čas korunován, protože se korunovace Marie Terezie očekává v září.

[12]) S dopisem ze dne 3. června poslal Belleisle z Nymfenburka Amelotovi plán operace válečné, který otiskl S a u t a i 576. V té době ještě nebyla přišla zpráva o smlouvě Francie s králem Pruským. Kdyby byl král (vykládá Belleisle) zavřel smlouvu hned v březnu, bylo by se mohlo a mělo počíti vpádem do Horních Rakous, bylo by se táhlo dále až k Vídni

Také potom, když bylo již lze počítati se Saskem aspoň potud, že se nepřidá k Marii Terezii, když Fleury ustoupil před Belleislem, co do počtu pomocného francouzského vojska, když již bylo stanoveno, že první jeho oddělení přejde přes Rýn 15. srpna, i tu zůstává Praha předním a hlavním předmětem a cílem. V plánu válečném objevuje se jen potud změna, že má dvoje vojsko, oboje francouzsko-bavorské, vtrhnouti do Čech, jedno, při kterém bude kurfirst sám, z Rakous od Lince přes Budějovice, druhé od západu z Horní Falce přes Plzeň; po spojení na české půdě potáhnou společně ku Praze.[13])

---

a před Vídní by se byly diktovaly výminky míru; Neipperg by byl nejspíše ustoupil ze Slezska k Vídni a král Pruský by byl táhl za ním, jej porazil a před Vídní se spojil s kurfirstem Bavorským. Dále ve svém výkladu počítá Belleisle s tím, že král Pruský, nespojí-li se s Francií, bude aspoň neutrálním. V tom případě by jistě rakouské vojsko se obrátilo do Čech' ku Praze, proto musí býti vojsko francouzsko-bavorské dosti silné, aby se v čas zmocnilo Prahy. — Na to, co bylo možno, kdyby se byl Fridrich rozhodl dříve, naráží nejspíše Belleisle i v pozdějším dopise Karlu Albertovi (ze dne 14. října. Broglie II., 353), v němž praví: Je sais bien que le Roy de Prusse le (le siège de Vienne) conseille, je l'ai desiré tout le premier, et l'entreprise en eût été de tout point plus glorieuse, plus utile et d'une plus facile et plus sûre exécution, que celle de Prague, si nous avions pu agir deux mois plus tôt . . .

[13]) Plán byl stanoven za pobytu Belleislova ve Francii a vyložen od něho Karlu Albertovi v dlouhém dopise daném z Versaillu 24. července, který otiskl Sautai (614—625). Srovn. Erbfolgekrieg IV., 87. — První plán, podle kterého by bylo celé vojsko francouzsko-bavorské vtrhlo do Čech od západu, měl i potom přívržence mezi vyššími důstojníky francouzskými. Hrabě Mortaigne, jenž v srpnu se odvážil do západních Čech na výzvědy, v dopise Belleislovi ze dne 23. srpna (Sautai Débuts 210) lituje upuštění od prvého plánu také proto, že by západní Čechy byly poskytly nejlepší výhody pro výživu vojska (car nous . . . tomberions dans une quantité de subsistances étonnantes, car la Bohême rèellement est à étonner par sa beauté). Jiní, kurfirst sám, Törring, Beauvau, chtěli ke konci srpna proti tomu omeziti akci v Horní Falci na defensivu. U kurfirsta padly při tom na váhu též politické motivy. Fleury mu zprvu mimo Čechy dával jen ještě země venkovské a Tyroly, Horní Rakousy přidával teprva později. Karel Albert chtěl však hned napřed opanovati zemi, která mu potom dána byla smlouvou Frankfurtskou, totiž H. Rakousy, a to ještě dříve než Čechy. O měsíc dříve (31. července) psal Karel Albert Belleislovi: Je suis toujours d'avis qu'il faudroit, s'il est possible, commencer par la grande entreprise de la Bohême, Prague n'est pas si fort, comme nous l'avons cru . . . A odpovídaje na dopis Belleislův o změně plánu: J'ai été ravi par vos lettres que nous ne nous éloignons point de

V srpnu r. 1741 poslal Fridrich ke kurfirstovi Bavorskému Schmettaua.

Samuel Schmettau pocházel z rodiny slezské. Prošel školou Eugena Savojského a byl od Marie Terezie na počátku její vlády jmenován maršálkem. Než v té chvíli odešel a vstoupil do služeb krále Pruského, jenž se stával pánem Slezska. Stalo se to za okolností, kterými se Schmettau objevuje jako přeběhlík. Nám se zde však jedná o úlohu, která jemu připadla u Karla Alberta.[14])

Král Pruský netrpělivě naléhal, aby se válečná akce počala co nejdříve, aby se vedla, jak on chtěl a žádal. V tom smyslu měl na kurfirsta působiti Schmettau. Schmettau dosáhl tolik, že Karel Albert, nečekaje, až tu budou Francouzové, překročil hranice hornorakouské bez nich dne 11. září.[15]) Nežli však vjel do Lince (15. září), byly tu již první oddíly francouzské. Podle jména Karel Albert byl nejvyšším velitelem Bavorův i Francouzův, jemu na pomoc poslaných, skutečným velitelem měl býti Belleisle, jenž však zůstával ve Frankfurtě a připravoval volbu kurfirstovu za císaře;[16]) nepřítomného zastupoval Leuville. Do konce měsíce

---

notre premier objet qui est la Bohème, et qu'il ne s'agit que du chemin qu'il convient pour y aller (totiž přes Rakousy od Lince).

[14]) Třeba připomenouti, že již otec jeho byl ve službách pruských. Schmettau sám znal dobře Čechy a Moravu, měl také a přinesl s sebou mapy. Vyšel ze školy Eugenovy a měl za sebou značné zkušenosti. Fridrich znal Schmettaua již z té doby, kdy sám byl s vojskem pruským na Rýně za války o korunu polskou, kamž jej otec poslal, aby též prošel školou Eugenovou. — V následujícím užito též dosud nevydaných dopisů Schmettauových králi v Archivu Berlínském. Dopisy Fridrichovy jsou v Pol. Corr. — Dopisy Schmettauovy jsou někdy vlastnoruční.

[15]) Ostatek také Belleisle v červnu pokládal za možné, že by Bavoři začali bez Francouzův.

[16]) Kdyby se ukázala potřeba, měl Belleisle od svého krále plnou moc vésti vojsko francouzské podle vlastního uznání, třebas i proti vůli kurfirstově. — Belleisle doufal, že přijde k vojsku v čas, aby mohl býti přítomen při opanování Prahy. V dopise kurfirstovi ze dne 14. července píše: Il y a lieu de croire que je serai alors libre et en état de pouvoir me rendre près de votre personne, y prendre le commandement des troupes du Roi sous les ordres de V. Alt. El., et entreprendre la conquête de Prague. — A na jiném místě: Je regarderai comme le plus beau et le plus heureux jour de ma vie celui où je pourrai saluer V. Alt. El. roi de Bohème dans Prague, en attendant celui d'assister a son couronnement à Francfort.

Karel Albert opanoval Horní Rakousy skoro beze všeho boje; dne 2. října přijal v Linci hold stavů zemských.

Mezi tím vojsko postoupilo k Enži a táhlo dále do Dolních Rakous. Karel Albert, kdykoli podléhal dvojímu vlivu, nedovedl se rozhodovati určitě.[17]) Stoje pod vlivem Schmettauovým a tím krále Pruského, upouštěl od Prahy a obracel se k Vídni, kam jej posílal král.

Dne 26. září, od hranic Dolních Rakous, z Enže, odkud se potom na krátko vrátil k holdu do Lince, vyložil svůj anebo spíše Schmettauův plán v dopise Belleislovi; tu již přenechával opanování Prahy vojsku, jež přijde do Čech od západu, sám však chtěl postoupiti až k samé Vídni a z ležení před Vídní diktovati mír Marii Terezii.[18]) Než v té chvíli přicházely mu již pochybnosti. Karel Albert při svém plánu počítal se součinností Sasů i Prusů. Sasové nezůstanou v Čechách, nýbrž potáhnou do Moravy, aby ji opanovali pro sebe, do Moravy potáhne také král Pruský za Neippergem, když Neipperg ustoupí ze Slezska, aby přispěl na pomoc Vídni; [19]) trojí vojsko spojí se spolu a vkročí mu do cesty. Než — lze skutečně počítati s vojskem pruským, když král Fridrich již prohlašoval, že míní tento rok zakončiti svou úlohu na poli válečném vzetím Nisy? Proto posílal kurfirst svůj dlouhý dopis Belleislovi, aby jej získal pro svůj plán a skrze něho též krále Fridricha, takže by král upustil od úmyslu popřáti svému vojsku, které stálo v poli již od prosince, oddechu v zimních kvartýrech ve Slezsku.[20])

---

[17]) Schmettau praví v jednom ze svých dopisů: L'électeur n'est maitre d'aucune de ses volontés. — Kurfirst věděl již před příchodem Schmettauovým, co si král přeje.

[18]) Le coup de parti est de jetter la consternation dans Vienne et de forcer la Grande Duchesse (Karel Albert dává Marii Terezii jen tento titul) à demander la paix.

[19]) . . . si M. de Neipperg prenoit le parti de se retirer vers Vienne, l'armée de la Prusse et celle de Saxe pourroient se joindre à la mienne, et c'est de cette façon qu'on imposeroit la loi aux Autrichiens et que le siège de Vienne ne trouveroit pas de grandes difficultés, lorsque en même temps l'armèe de gauche s'empareroit de Prague et tout le Royaume de Bohème. — Svůj plán vyložil kurfirst také králi Fridrichovi v dopisu ze dne 24. září, ve kterém zároveň prosí, aby poslal svá děla do Čech k obležení Prahy, sám však spojil se s ním: Il ne me reste qu'à souhaiter que nous puissions nous approcher assez pour nous joindre . . .

[20]) . . . Voilà qu'il étoit mon dessein. Mais tout est déconcerté, si le Roy de Prusse consiste de vouloir séparer ses trouppes. — Podobně v nej-

Kdyby aspoň Belleisle pohnul krále, aby rozložil své vojsko na zimu na Moravě a v Dolních Rakousích, pak bude lze začíti nový válečný rok obležením Vídně anebo snad přece obležením Vídně ještě zakončiti válečnou akci tohoto roku!

Než ještě poslal do Bavor Schmettaua, král Fridrich vyzýval Karla Alberta, aby ještě dříve, než přijdou Francouzové, vtrhl do Horních Rakous, zmocnil se Lince a potom táhl dále k Vídni. Kurfirst tehdy a ještě dlouho potom zůstával při tom, co bylo umluveno s Belleislem,[21]) a při čemž jej Belleisle sám

---

bližším dopise z 29. září: C'est sur vous que je compte pour détourner le Roy de Prusse de séparer son armée; s'il le fait, toutes mes vues sont dérangées... Něco později, 3. října, píše Belleislovi Törring: Seroit-il possible que le Roy de Prusse piqué, comme il est contre la cour de Vienne, ne voulût pas concourrir à la mettre dans la necessité absolue de demander la paix a telle condition qu'on voudra lui imposer? C'étoit pourtant le dessein et le projet du Roy de Prusse que l'Electeur ne fait que suivre, et M. de Schmettau fait au moins semblant de ne pas douter que le Roy son Maître ne se conforme aux désirs de l'Electeur. — Kurfirst sám domlouvá králi v dopise z Enže 28. září: Je suis persuadé que V. M. suivra le général de Neuperg de quelque côté qu'il puisse se tourner; aussi rien ne m'empêchera de marcher droit à Vienne pour exécuter votre projet, Sire, et je veux prouver par là les égards que j'aurai toujours pour vos avis éclairés... Ainsi nous n'avons pas un moment à perdre pour agir dans un si parfait concert, qu'il ne reste à M. de Neuperg d'autre parti à prendre que de se renfermer dans la ville de Vienne que nous assiégerons ou bloquerons suivant ce que les circonstances nous permetteront... V pozdějších dopisech (z 2., z 10. října) vyslovuje očekávání, potáhne-li Neipperg místo k Vídni do Čech, že Fridrich půjde za ním.

[21]) K svému psaní Karlu Albertovi z 30. června (P. C. I., 266) Fridrich přidal přílohu nadepsanou: Raisons qui doivent engager l'électeur de Bavière d'agir le plustôt possible en Autriche. Zde čteme: ...il faudrait qu'il prît Passau, Linz et que, côtoyant le Danube, il marchât droit à Vienne. S'il trouve les ennemis en son chemin, il lui sera facile de les défaire, et en marchant à la capitale, il coupe la racine à l'arbre autrichien, dont la chute par consequence doit s'ensuivre. — Ve své odpovědi z 15. července kurfirst praví: Na to, aby ještě v tom roce přišlo k obležení Vídně anebo aby aspoň vojsko na zimu bylo rozloženo až do Dolních Rakous, je již pozdě. Proto kurfirst a Belleisle se dohodli: qu'il n'y avoit point d'autre parti à prendre que de porter le fort de la guerre en Bohême, de marcher brusquement à Prague, de s'en emparer à quelque prix que ce soit... Pak bude lze obrátit se do Horních Rakous a zakončiti ten rok opanováním této země až k Enži. Již zde vyslovuje kurfirst očekávání, že král potáhne za Neippergem, kdyby Neipperg ze Slezska ustoupil do Čech. — Schmettau hned v první audienci, kterou

udržoval.[22]) Než také Belleisle, počítaje již na jisto se Sasy, připouštěl na krátko, že by se po pádu Prahy ještě v tom roce mohlo přistoupiti k obležení Vídně, zvláště kdyby král Pruský poslal část své těžké artillerie do Rakous.[23]) Avšak za nedlouho již by se byl

měl v Nymfenburce 11. srpna, snažil se přemluviti kurfirsta k tažení až k Vídni, a to co nejdříve, třeba bez Francouzův; na to že stačí 12.000 mužů; Vídeň jako pevnost že má pověst nezaslouženou, kterou si kdysi získala obranou proti Turkům, Turci však že útok svůj zařídili špatně; také tím lákal Karla Alberta, že velká část Uher se prohlásí pro něho, až se přiblíží k hranicím; nevzdá-li se Vídeň, bude, co je vojska v Čechách, odvoláno a Čechy pak připadnou kurfirstovi bez boje. Něco později (12. srpna) Schmettau přidával nový důvod; třeba spěchat, pokud král Fridrich stojí v poli a než rozloží své vojsko přes zimu a popřeje mu klidu. Za nedlouho dosáhl Schmettau tolik, že ve vojenské poradě několik dní později, které se účastnili kurfirst sám, Törring, Beauvau a hrabě Mortaigne, jenž přišel napřed do Bavor jako „Maréchal de Camp", bylo rozhodnutí, má-li se táhnout z Horních Rakous hned do Čech nebo postoupiti dále, odloženo až po vzetí Lince. Později se Beauvau nějakou dobu přidržoval Schmettaua, kdežto Mortaigne, důvěrník Belleislův, častěji stál proti němu. Hned po opanování Lince přidal se Beauvau k Schmettauovi, jenž navrhoval další tažení směrem k Vídni a to tak, aby přední voj postoupil až k Sv. Hippolytu a na levém břehu Dunaje až k Tulnu a ještě dále. O Karlu Albertovi Schmettau podotýká: L'Electeur avoit déjà gouté mon projet, lorsque je luy en ai parlè seul, mais le Comte de Therin (Törring) le tient actuellement en balance. (Podle relací Schmettauových v Berl. Ar.) — Kurfirst sám, oznamuje z Lince 16. září Fridrichovi svůj vjezd do hlavního města Horních Rakous, podotýká, že jeho příchod do této země vzbuzuje obavy ve Vídni, které chce ještě rozmnožiti tím, že postoupí až k Enži, ale potom dodává: . . . Après cela, je ne perderai pas un moment de temps pour aller à mon grand dessein qui est toujours la Bohème, parce que la saison ne permet plus de songer au siège de Vienne à moins que V. M. ne fût à portée de se joindre à moi.

[22]) V dopise Törringovi, jenž byl pro pobyt v Horních Rakousích vyměřil dobu dvou neděl jako dostatečnou, odpovídá 15. srpna Belleisle, že by bylo vždy lépe táhnouti co nejdříve do Čech. A dodává: Je pense de plus en plus que l'Electeur ne peut trop tôt se mettre en possession de ce Royaume, et que cet objet mérite toute préference . . . Belleisle v tomto dopise také připomíná, že se vyslovil rozhodně proti návrhu krále Fridricha (je crois lui avoir demontré mathematiquement l'impossibilité absolue).

[23]) V dopise Karlu Albertovi ze dne 16. září: L'union et la marche des troupes de Saxe et le secours de leur artillerie peuvent rendre le siège de Prague si court et si facile que ce n'est peut-être pas une chimère d'envisager qu'on pourroit encore faire le siège de Vienne . . . Srovn. též dopis Saulův z Frankfurtu 22. září. Ziekursch 88.

maršálek spokojil, kdyby vedle Sasů také král Fridrich rozložil svoje vojsko na zimu z Moravy až do Rakous, až k Dunaji, ale bez očekávání, že by se král sám chtěl spojiti s Karlem Albertem a tak učiniti skutečné obležení Vídně možným.[24]) Belleisle se však neodvážil předpovídati bezpečně, že král potáhne za Neippergem do Moravy, sliboval však, že se přece pokusí, aby ho k tomu přiměl.[25]) Podaří-li se to, měl sice Karel Albert postoupiti ještě něco dále, než tak, že by se v čas obrátil zpátky, táhl do Čech a dotáhl ku Praze nejdéle do prostředka měsíce listopadu.[26]) Belleisle při tom doufal, že Neipperg bude nucen ustoupiti až do Uher, ale vždy jen tehdy, půjde-li za ním král Pruský do Moravy. Dříve král byl naléhal na tažení až k Vídni, ba na obležení Vídně, v té době však, když Belleisle sám schvaloval, aby po opanování Horních Rakous se táhlo do Rakous Dolních, zvláště proto, aby obsazeny byly Dolní Rakousy na levém břehu Dunaje až k hranicím uherským, tu již nemohl počítati na pruskou pomoc, a již hlásily se u něho obavy a pochybnosti, zdali král potáhne za Neippergem do Moravy, až Neipperg odejde ze Slezska, zdali nezůstane ve Slezsku,[27]) takže Neipperg odejde bez překážek.

Přijav hold stavů Hornorakouských v Linci (2. října), odešel kurfirst do Dolních Rakous k vojsku. Odtud oznámil Belleislovi, [28]) že vyhoví jeho posledním radám potud, že pošle s částí vojska

---

[24]) V dopise Karlu Albertovi 1. října: Je sens tout l'avantage qu'il y auroit à attaquer Vienne et profiter de la consternation qui y règne, mais le Roy de Prusse étant à ce sujet intraitable, V. A. Elect. est forcée de se borner pour cette campagne à la conquête entière de la Bohème et de la haute Autriche et serrer Vienne de près par nos quartiers d'hiver. Et pour cet effet il faut occuper toute la rive gauche jusqu'à la Morava. Il restera à convenir, quel sera le partage des Saxons et quel sera celui des Prussiens dans les parties de la basse Autriche, qui bordent le Danube jusqu'à l'embouchure de la dite rivière de Morava dans ce fleuve. Sr. H e i g e l 205.

[25]) Belleisle kurfirstovi 3. října: J'espère que ce Prince n'en usera pas ainsi, je lui en représente bien vivement les consequences.

[26]) Belleisle kurfirstovi 4. října: Chacque jour qu'on pourra gagner au deça sera une petite victoire . . . Belleisle byl nespokojen, že druhé vojsko, jež mělo přijíti od Horní Falce, pořád ještě není v Čechách.

[27]) . . . il est bien décidé que le Roy de Prusse ne vous aidera point pour le siège de Vienne, auquel il est par consequent impossible de songer . . . Nous serons bien heureux, si nous parvenons à engager ce Prince à suivre M. de Neuperg, lorsqu'il quittera la haute Silèsie (v dopise z 4. října).

[28]) V dopise daném v Ipsu 8. října.

do Čech Törringa napřed, sám však postoupí dále směrem k Vídni, nevzdávaje se při tom ještě zcela naděje, že král Pruský neodepře své kooperace a potáhne za Neippergem do Moravy.[29]) Chtěl se potom po nějakém čase odebrati do Čech sám a vésti vojsko, jež tam již bude, ku Praze. Až padne Praha (kurfirst doufal, že obležení Prahy nepotrvá dlouho), odvede část svého vojska zpátky do Rakous — až k Vídni, kam mezi tím dotáhne vojsko francouzské, jež zůstane v Dolních Rakousích.[30]) Nežli však postoupil dále v Rakousích, přicházely mu nové obavy a pochybnosti s jiné strany.[31]) Kdy vstoupí do akce Sasko? Bude lze počítati s jeho kooperací? Potáhnou Sasové opravdu do Moravy? Snad zůstanou v Čechách, v pravo od Labe, a budou žádati, aby on okupoval rakouskou čtvrt nad Manhartem pro ně, ale tak, že by ji později chtěli vyměniti za české Zálabí, o které vždy tolik stojí.[32]) A přece nechtěl, ani kdyby Sasové nepřišli na Moravu, vzdáti se svého nového záměru, [33]) obraceje své naděje přece zase ke králi Pruskému. Vždyť to byl jeho plán, který chtěl provésti. A třebas i bez Sasů a bez Prusů, Karel Albert se nemohl odpoutati od představy, kterou v něm byli vzbudili Fridrich a Schmettau, že, stoje před

[29]) Il est bien important que le Roy de Prusse ne laisse pas M. de Neipperg le maître de se porter où il voudra; je lui ai fait là-dessus les représentations convenables sans paroître informé qu'il pensât à séparer ses trouppes pour les mettre en quartiers d'hiver (tamtéž).

[30]) Karel Albert ve dvou dopisech Belleislovi z Ipsu 8. a 9. října. Sasům při tom určoval jen úlohu zaujmouti Obermanhartsberk, tedy část Dolních Rakous, která jim připadala podle smlouvy Frankfurtské. — Kurfirst doufal, že po spojení Törringa s vojskem, jež přijde z Horní Falce, potáhne v čele 30.000 mužů ku Praze. Obě vojska se měla podle dopisu z 8. října spojiti u Písku, podle dopisu z 9. října u Berouna. V Čechách nebude žádného vojska, jež by mu překáželo, ježto bude povoláno podobně jako Neippergovo z Čech na ochranu Vídně do Rakous. — V dopise ze dne 9. října kurfirst dodává: C'étoit précisement le projet du Roy de Prusse de suivre le Danube et même de faire le siège de Vienne qu'il m'avoit conseillé, de sorte qu'il est bien surprenant que ce Prince ne veuille plus marcher de ce côté . . . Nicméně doufal, že Neipperg nepronikne až k Vídni, nýbrž bude nucen k ústupu do Uher.

[31]) V dopise Belleislovi, daném z Ipsu 11. října, podotýká, že tyto obavy se zakládají na zprávách, jež obdržel z Drážďan.

[32]) Il est aisé à voir par là que cette partie de la Bohême lui (roi de Pologne) tient toujours à coeur.

[33]) Quoiqu'il en soit, je n'en exécuterai pas moins le projet dont je vous ai fait part.

branami Vídně, bude předpisovati dceři posledního císaře z rodu Habsburského výminky míru! A kdyby přece Sasové a Prusové přišli, nevstoupí do Vídně jako vítěz? [34])

Nedlouho potom nastal u Karla Alberta obrat. Způsobil jej Fridrich svým psaním ze dne 7. října.[35]) Král v něm vyslovuje své podivení, které zní jako výčitka, že ještě kurfirst nepostoupil daleko od hranic obojích Rakous, kdežto podle jeho očekávání měl by již státi předvoj jeho vojska před branami Vídně.[36]) Kurfirst sám měl by co nejrychleji táhnouti k Vídni; kdyby se pak obrátil do Moravy, směrem k Brnu, kdyby z Čech přišli Sasové a kdyby on, král Pruský sám, se zachoval podobně, octl by se Neipperg mezi trojím vojskem a Marie Terezie by zůstala odkázána jenom na pomoc, která by jí přišla z Uher.[37]) Na Prahu stačí vojsko, jež přijde od západu, Sasové pošlou ku Praze svá děla (Fridrich již věděl, že to Belleislovi slíbili), král sám však svoji artillerii — kurfirst byl za to žádal — ku Praze poslati nemůže. Praha je vedlejší věcí, hlavní je, aby Neippergovo vojsko se nedostalo k Vídni, sice na jaře, až se zdvojnásobí posilami z Uher, bude třeba podnikati s většími obtížemi, co nyní by se provedlo snadno . . .

---

[34]) J'écris encore au Roy de Prusse, à qui je continue d'insinuer la necessité de mettre encore cette année les choses au point de forcer la Grande Duchesse de demander la paix à quel prix que ce soit . . . Ovšem bez Sasů a Prusů by nový plán bylo nesnadno provésti, ale ani potom se ho kurfirst nevzdává zcela. Dopis z 11. října má PS., jež se počíná takto: Il est bien dommage que le Roi de Prusse et les Saxons ne soient pas déjà dans les voisinages, car alors Vienne seroit à nous sans faute . . . V té chvíli, než psaní odesláno, oznámil kurfirstovi hrabě Moric, že Sasové vytrhnou do pole v nejbližších dnech. Kurfirst dodává: . . . si cela étoit, j'en serois bien content, mais je le souhaite plus, que je n'espère.

[35]) Psaní Fridrichovo Karel Albert neudává datem, nemůže to však býti než psaní ze dne 7. října (P. C. I., 368), které kurfirst, obdržev je 14. října, poslal Belleislovi hned následujícího dne zároveň se svým psaním.

[36]) J'avais espéré que la tête de Son armée occuperait déjà les faubourgs de Vienne, et je me flatte du moins qu'elle y arrivera bientôt.

[37]) . . . si Elle avançait alors vers la Moravie, . . . vers Brünn, que les Saxons en fissent autant par la Bohême, et que je fisse un mouvement semblable par la Haute-Silésie (což zní dosti neurčitě), Neipperg . . . serait sûrement accablé par ces trois armées, et il ne resterait plus de ressources à la Reine qu'en des vagabonds de Hongrie, des Cravates et des hussards. — Proč král psal jen opatrně: par la Haute Silésie, vysvětluje se konvencí Schnellendorfskou ze dne 9. října. Dopis králův je složen 2 dni před tím.

Psaní, jak se zdálo, slibovalo konečně, oč Karel Albert tolik stál, kooperaci krále Pruského, ovšem velmi neurčitě, a přece kurfirst, oznamuje Belleislovi, že ho král opět posílá k Vídni, ohlásil zároveň, že pokládá za hlavní věc opanování Čech,[38]) kamž potáhne co nevidět sám. Psaní krále Pruského Karla Alberta neuspokojovalo, nýbrž vzbuzovalo v něm obavy ještě vážnější.[39])

Obavy kurfirstovy nabyly záhy určitějšího obsahu, když přicházely s rozličných stran zprávy, že se konečně přece podařilo, co mu již dříve často bylo hrozilo, že se totiž Fridrich a Marie Terezie dohodli. A právě proto se rozhodl, když posílal Belleislovi psaní Fridrichovo (bylo to 1. října a kurfirst byl v Ipsu v Dolních Rakousích), že potáhne přece ještě něco dále, jak také radil Schmettau, že postoupí až k Sv. Hippolytu,[40]) aby nevzbudil hněvu krále Pruského. A právě proto také se nedlouho potom, když přišel do Melku,[41]) odhodlal obětovati Kladsko. A tu se již celý průběh věcí od opanování Horních Rakous počal kurfirstovi jeviti v jiném

---

[38]) Je ne disconviens pas que ce projet (co navrhuje ve svém psaní Fridrich) n'eût pu s'exécuter, et je n'en étois pas éloigné, mais notre objet principal étant de nous rendre maîtres de Bohème, nous n'avons pas un moment à perdre et nous pouvons nous flatter d'y réussir encore.

[39]) Psaní kurfirstovo má P. S. tohoto znění: En ce moment je viens d'apprendre que Neupperg doit avoir quitté le Roy de Prusse. Cette nouvelle mérite confirmation, mais en tant qu'elle est vraie, elle hâte notre jonction par Budweis. Je ne sçais, mais cette dernière lettre du Roy de Prusse qui me marque beaucoup de froideur m'inquiète. Il faut tout faire au monde pour nous le conserver.

[40]) Také vojenská rada se vyslovila již 13. října pro postup až k Sv. Hippolytu.

[41]) Z Melku dne 19. října oznamuje Belleislovi: Il s'agit à présent de prendre un parti, et dans les circonstances présentes je sens la necessité d'avoir le Roy de Prusse à quelque prix que ce soit . . . Je me détermine donc . . . à lui céder Glatz . . . Cependant je crois qu'en faisant au Roi de Prusse un aussi grand sacrifice, il faudroit, qu'il l'achetât par une somme d'argent . . . et qu'il s'engageât à concourrir au succès de nos opérations et à ne point séparer ses trouppes pour les mettre en quartiers d'hiver. J'écris dono en ce sens-là au Comte de Terring . . . à qui je marque cependant de ménager la délicatesse ou, pour mieux dire, l'honneur du Roi de Prusse, par ce que je sens de quelle conséquence il est de ne lui fournir point de prétextes de se jetter peut-être dans le parti de la Grande Duchesse . . . V P. S. oznamuje Belleislovi, že obdržel psaní své tchýně, vdovy Josefovy, císařovny Amalie, oznamující, že mír je skutečně uzavřen. A již také měl zprávu, že Fridrich obléhá sice Nisu, ale jen na oko (pour forme).

světle; všechnu vinu, že neobrátil se hned z Lince do Čech, jak bylo umluveno s Belleislem, přičítal králi Pruskému, jakoby se bylo vše, co následovalo, stalo z přinucení a proti jeho vlastní vůli.[42]) Schmettau se mu počal jeviti jako svůdce a škůdce.[43])

---

[42]) V druhém psaní z Melku 19. října praví, že ho Schmettau odvrátil od tažení z Lince do Budějovic tvrzením, že tato cesta je neschůdná. A tu čteme dále: Il (Schmettau) me représenta même que le Roi de Prusse le desiroit absolument (t. aby táhl k Vídni), ainsi que c'étoit toujours son projet; je me suis prêté bien à contre-coeur à ces représentations, principalement pour ne pas désobliger le Roi de Prusse . . . Ještě dále v tomto jakémsi upravování minulosti šel v dopise, který Belleislovi poslal 2. listopadu z Enže, když tam přišel na zpátečním tažení (cituji podle originálu v Ar. E. v Paříži): J'ay receu, Monsieur mon cher Mareschal, la lettre que vous avez bien voulu m'ecrire du 28 Octobre, et veû ce que vous me marquez sur le plan auquel j'ay été obligé de me fixer, après que, par pure complaisance . . . pour le Roy de Prusse et pour ne pas le perdre, je me suis engagé de passer l'Ens et de faire cette maudite pointe qui n'a jamais été de mon gout; car pour le siege de Vienne, je l'ay regardé si bien, moy meme aussy bien que vous, comme une pure chimere, que je n'ay jamais songé d'y faire descendre une seule piece de canons; ainsy toujours occupé de la Bohême et du Siege de Pragues, je n'ay songé qu'à ma gauche, dans le tems que le Roy de Prusse qui me vouloit dans les faubourgs de Vienne m'a toujours fait aller en avant, et c'est ce qui m'a fait allonger cette pointe, mais ne me l'a pas fait faire assés promptement, puisque je me suis toujours arresté pour regarder ma gauche. — Podobně, třeba v menší míře, lze pověděti o Belleislovi, že si upravoval minulost. K dopisu kurfirstovu z 19. října odpověděl výčitkami, že se Karel Albert uchýlil od prvního plánu: le sage projet de conquérir la haute Autriche . . . pour attendre l'arrivé . . . du reste de l'armée (Francouzův) et de s'occuper uniquement de la conquête de Prague et de la Bohème . . . A totéž lze říci o jiném dopise Belleislovi z 28. října: Je dispute depuis deux mois avec ce prince (s Fridrichem) contre une pareille resolution (t. po vzetí Nisy nic dále nepodnikati) . . . et c'est par cette raison que je n'ai cessé demander à M. de Beauvau, de même qu'à M. de Sechelles et de Mortaigne, de vous en rendre compte que l'attaque de Vienne étoit une chimère, qu'il falloit uniquement s'occuper de la Bohème et du siège de Prague, et profiter du temps de la foiblesse des Autrichiens et que M. de Neipperg étoit tenu en échec par le Roy de Prusse, pour en faire toutes ses dispositions . . . Belleisle zde zapomněl, co sám napsal kurfirstovi 16. září (srovn. v pozn. 23) o obležení Vídně ještě v tom roce (que ce n'est peut-étre pas une chimère — ovšem až po pádu Prahy).

[43]) V dopise z 23. října, odpovídaje na dopis kurfirstův z 19. t. m., praví Belleisle: M. de Schmettau ne manque pas de capacité, mais il n'a jamais conseillé V. A. Elect. que dans les vues de son maître, et s'est fort peu embarassé de vos intérêts. Le Roi de Prusse n'étoit occupé que de

V Sv. Hippolytu byl kurfirst od 21.—29. říjnu. A zde se konečně rozhodlo na dobro, že se nepůjde ještě dále k Vídni,[44]) že

prendre Neisse et ne pouvant en déplacer M. de Neipperg, il vouloit, à quelque prix que ce fût, que vos mouvemens sur Vienne fissent cet effet . . . Tento soud o Schmettauovi třeba ne sice opraviti, ale přece doplniti. Je pravda, že Fridrich chtěl, aby kurfirst táhl k Vídni, že Schmettau k tomu domlouval, že Schmettau také očekával, že tažení k Vídni způsobí ustoupení Neipperga ze Slezska. V některých svých dopisech králi Fridrichovi se vyslovuje skutečně tak, jako by jen na tom záleželo. Tak v dopise daném ještě z Mnichova 21. srpna, kde očekává, že již vzetí Lince stačí, aby Neipperg táhl Vídni na pomoc; i kdyby v tom roce opravdu obležení Vídně již nebylo možné, třeba vždy jím hrozit (il faut pour l'intérêt de V. M. le bien faire croire). Podobně v dopise z 10. září, kde předpovídá, že kurfirst asi bude chtít z Lince táhnouti do Čech, ale dodává: mais tant que je pourrai et que V. M. ne m'ordonne le contraire, je le tiendrai attaché au Danube, tant qu'avec bonnes raisons et sans commettre aucunement V. M. . . . cela se pourra faire (toto místo je v dopise šifrováno). Ještě větší podezření může vzbuditi dopis z 15. září, kde Schmettau oznamuje, že navrhuje, aby část vojska postoupila až k sv. Hippolytu a odtud aby byl vyslán nějaký oddíl až k Vídni (jak se potom stalo skutečně). Schmettau zde vyslovuje očekávání, že vojsko, jež je v Slezsku, bude odtud povoláno k Vídni: du quel dernier article, comme V. M. le croit facilement, je n'en fais point mention . . . Avšak již v tomto dopise se ptá, proč by nebylo možná, ovšem, nepřijde-li ono vojsko v čas, aby to zabránilo, postoupiti až k Moravě a k Litavě a pokusiti se, ne-li o obležení, aspoň o blokádu Vídně. Když pak Karel Albert vyslovoval obavy, že by sice Neipperg přitáhl, ale Fridrich že by zůstal před Nisou, Schmettau ho upokojoval, že král může u Nisy nechati část svého vojska a sám táhnouti za Neippergem, avšak, jak patrno z jeho psaní z 22. září, Schmettau sám si to přál skutečně; vždyť Fridrich by mohl přezimovati na Moravě. Schmettau tu dodává: Elle (V. M.) mangera un pais qui peut être (Schmettau ještě neměl vědomosti o smlouvě Frankfurtské) doit revenir à un troisieme qui n'a rien fait pour la cause de V. M. et de l'Electeur (míněni jsou Sasové) . . . et puis V. M. pourra faire dans ce pais un magnifique Recrute (doplniti vojsko); na jaře by potom Fridrich a Karel Albert mohli přistoupiti k obležení Vídně; na Prahu stačí vojsko, jež do Čech přijde od západu. Z dopisů Schmettauových zároveň vidíme, že plán, kterým se nějaký čas obíral Karel Albert, pocházel vlastně od něho, že bylo třeba kurfirsta v něm udržovati a že se Schmettauovi to vždy zase podařilo, i když ho přestal podporovati Beauvau. Tyto pozdější dopisy zároveň ukazují, že Schmettau si sám kooperaci Fridrichovu přál neméně, než Karel Albert. Aby radil ku postupu proti Vídni, k tomu nabádala Schmettaua též nenávist, kterou měl proti těm, kterým dříve byl sloužil, zvláště proti velkovévodovi. Když však potom bylo rozhodnuto, aby se táhlo do Čech, Schmettau domlouval, aby se táhlo rychle ku předu.

[44]) Hrabě Mortaigne byl poslán s nevelkým oddělením pěchoty a jízdy

Dolní Rakousy budou opuštěny od obojího vojska, které tam bylo, úplně. Dne 24. října přešel Törring výše města Kremže[45]) přes Dunaj s Bavory, ke kterým přidáno něco jízdy francouzské, aby odtud táhl dále přes Vitoraz a Nové Hrady do Budějovic,[46]) kam přišel 3. listopadu, kdežto Karel Albert s Francouzy měl se obrátiti zpátky do Horních Rakous a odtud táhnouti do Čech k Budějovicům, než tak, aby Horní Rakousy (byl to první jeho výboj — bez boje) zůstaly i potom v jeho moci a držení.

Postup k Vídni navrhoval dříve král Pruský, na tažení k Vídni naléhal Schmettau, a Karel Albert sám neodolal; vždyť se mohl oddávati naději, že bude předpisovati mír a jeho výminky před Vídní nebo ve Vídni, že se zakončí válka — proti Karthagu v Karthagu samém.[17]) A také Belleisle nějaký čas přijímal do svých plánů obležení anebo aspoň — a při tom setrval něco déle — blokádu Vídně. Proč nic z toho ze všeho nebylo provedeno?

Tak zcela nesamostatným Karel Albert nebyl, jak se někdy líčí již od vrstevníků a často také u novějších spisovatelů, aby byl prostě poslouchal, jak radili a rozkazovali král Pruský a Belleisle, Schmettau a Törring. Rychlé tažení až k Vídni, třebas i bez Francouzův a před jejich příchodem, by bylo snad opravdu (a právě to tvrdil Fridrich) záhy zpusobilo konec války, ale u Bavorska vadily nehotovost a nedostatek peněz, které měly odstraniti zvýšené subsidie krále Ludvíka XV. Právě proto mohl předpisovati akci válečnou svému budoucímu spojenci král Pruský, že stál v poli s brannou mocí dostatečnou, aby mu bez cizí pomoci dobyla Slezska a ho uhájila. Když tu byly již první kolonny francouzské a ostatní přibývaly na bojiště na Dunaji a měly přijíti též, spolu s Bavory, do Čech, když Horní Rakousy již byly opanovány bez boje, když byly překročeny hranice obojích Rakous, tu se potkával další postup za Enží přece již s odporem, čím dále Bavoři a Francouzové táhli k Vídni, a Vídeň sama byla na jich příchod až před její brány připravena aspoň tou měrou, že rychlý pád nebylo lze očeká-

až do okolí Vídně, ale vrátil se zase do Sv. Hippolyta 25. října. Erbfolgekrieg IV., 163.

[45]) U místa zvaného Mautern.

[46]) Kurfirst chtěl vojsko bavorské s větším počtem Francouzův touto cestou vésti sám, než vojenská rada vyslovila se proti tomu. Erbfolgekrieg IV., 160.

[47]) Toho přirovnání užil v jednom ze svých dopisů Schmettau.

vati, zvláště když Karel Albert přicházel bez těžkých děl a král Fridrich, i když za to byl žádán, jich neposílal. Tažení podél Dunaje dolů postupovalo pomalu ku předu s přestávkami, často zbytečnými, někdy však odůvodněnými; když uplynul měsíc od jeho vstoupení na půdu hornorakouskou, kurfirst sám[48]) v Dolních Rakousích měl ještě dvě třetiny cesty před sebou[49]) a byl by zpátečným pochodem dříve přišel zase do Lince, nežli ku předu k Vídni. A týž den, kdy byl překročil hranice hornorakouské, Marie Terezie se dovolávala — bylo to 11. září — v Prešpurku pomoci od „staroslavné chrabrosti" uherské. Slib, který toho dne uslyšela v odpověď, byl sice ještě daleký splnění a skutku, ale přece stejně, jako přípravy Khevenhüllerovy na obranu Vídně, připravoval obrat, jenž později skutečně nastal a jenž přinesl Karlu Albertovi nejen ztrátu jeho prvého snadného výboje, Horních Rakous, nýbrž také, čeho se již tehdy obával, když ještě postupoval k Vídni, totiž vpád nepřátelský do jeho vlastní země, do Bavor; očekával však příchod nepřítele od jihu skrze Tyroly, ježto Marie Terezie volala část své branné moci z Vlach na sever přes Alpy, k Dunaji. Invase Bavorska od jihu[50]) tehdy sice nenastala, ale obavy před ní přispěly k tomu, že Karel Albert zdržoval svůj postup k Vídni, aby se ještě více nevzdaloval od svých Bavor. Avšak k vysvětlení, že postup, než doběhl ke konci měsíc říjen, zastaven úplně a že nastal návrat k prvnímu plánu, plánu Belleislovu, že Bavoři přešli Dunaj a Karel Albert vedl Francouze nazpět k Enži, — k vysvětlení toho všeho třeba ještě přibrati, že nepřišla pomoc, jež měla přijíti od krále Pruského, pomoc, které sice nesliboval král určitě, s kterou však — déle nežli Belleisle — počítal Karel Albert sám. Když se počínalo jeho zpáteční tažení na samém konci října, zmizela i poslední naděje, že Fridrich bude podporovati jeho akci válečnou aspoň potud, že by táhl za Neippergem, jenž byl, opustiv Slezsko, již na pochodu na půdě moravské. Klid zimní ve Slezsku, který chtěl král zjednati svému vojsku, nastával skutečně a tím též klid zbraní, ať již zprávy a pověsti, které kurfirsta znepokojovaly, byly pravdivé nebo klamné . . .[51])

---

[48]) Nějaká část vojska vždy táhla před ním dále.

[49]) Počítaje od Ipsu.

[50]) R. 1742 přišel Ludvík Khevenhüller od Vídně a Horních Rakous.

[51]) Oznamuje své konečné rozhodnutí Fridrichovi ze Sv. Hippolyta dne 24. října, připomíná kurfirst ještě jednou, že bez těžké artillerie nemohl

Král Pruský to byl, jenž způsobil, že Karel Albert táhl od Lince k Vídni, ale on způsobil též, že nedotáhl a že se obrátil zpátky.

Postup Karla Alberta k Vídni přinesl králi Pruskému prospěch (Neipperg opustil Slezsko), jemu samému však škodu ztrátou času, která působila na další průběh války do konce roku nepříznivě.[52]) Obrátiv se zpátky od Sv. Hippolyta cestou, kterou byl přišel, přešel s částí francouzského vojska u Enže 4. listopadu přes Dunaj [53])

pomýšleti na obležení Vídně, že vojsko, v jehož čele táhl, samo nestačilo k blokádě, a při tom dodává: . . . par consequent je me flatte qu' Elle (V. M.) sera entièrement convaincue que ce n'étoit que pour suivre Ses idées . . . et pour Lui faire une diversion en mettant la terreur dans Vienne que j'ai avancé jusqu' ici et envoié des détachements jusqu'aux environs de cette ville . . . Ještě určitěji vyznívá zdvořilá výčitka z následujícího: Toutes mes opérations ne sauroient me procurer de plus grands avantages, Sire, que si j'avois le bonheur de vous contenter et d'avoir réussi, comme je viens d'apprendre, à attirer l'armée de Neuperg vers la Moravie, à quoi le mouvement que V. M. a fait en passant la Neisse a achevé de le forcer. Il est très juste, comme Elle le marque, qu'après dix mois de fatigue Ses trouppes se reposent . . . Psaní Karla Alberta je odpověď k Fridrichovu dopisu ze dne 14. října zakončenému s vědomou ironií takto: (P. C. I., 378): J'espère de pouvoir féliciter bientôt V. A. El. sur les prises de Vienne et de Prague, sur l'heureux succès de Ses armes, auxquelles je prendrai toujours la plus grande parte, et sur l'élection unanime du plus digne Empereur qu'ait eu notre patrie depuis Charlemagne. — Schmettau, oznamuje Fridrichovi rozhodnutí vojenské rady ve Sv. Hippolytě dne 24. října, podotýká, že kurfirst sám by byl se dal ještě pohnouti k dalšímu postupu, že však Mortaigne a Törring ho od toho odvrátili. A potom dodává: . . . je m'aperçois que depuis ce bruit de paix, qui court, on se dit à l'oreille, que les demarches que j'avois fait faire à l'Electeur pour venir si bas vers Vienne n'avoient été que pour rendre service au Roy, mon Maitre, au lieu qu'on auroit fait mieux d'aller droit en Boheme. J'espere que par le premier Courier de V. M. j'aurai lieu de detruire tous ses faux bruits. Také z jiných psaní Schmettauových je patrna jeho nespokojenost, že nebyl dostatečně poučen o úmyslech krále Fridricha, a že by byl dohodnutí jeho s Marií Terezií neschvaloval, dohodnutí s „dvorem Vídenským", s kterým se byl znepřátelil a který měl v nenávisti.

[52]) Dne 20. listopadu Fleury píše o kurfirstovi kardinálu Tencinovi: . . . il a perdu trois semaines en marches et contremarches, non seulement inutiles, mais ridicules. — Belleisle v psaní ze dne 2. listopadu vyčítá Karlu Albertovi, že by již mohl býti u Prahy, kdyby se nebyl tak dlouho zdržel v Rakousích.

[53]) Proti místu zv. Mauthausen na levém břehu. Most, přes který u Kremže byl přešel Törring, byl dopraven vzhůru po Dunaji, což způsobilo další prodlení.

a postupoval odtud přes Cáhlov k Budějovicům; ostatek francouzského vojska, pokud nezůstalo v Horních Rakousích, přešlo přes Dunaj později a táhlo za ním; jeho vůdcové byli Leuville a Aubigné.

Dne 7. listopadu překročil Karel Albert hranice české a přišel následujícího dne do Budějovic. Hrabě Törring byl přišel do Budějovic před ním, takže město bylo k uvítání svého nového pána připraveno; zvláště se Karlu Albertovi líbilo velké náměstí a radnice, kde byl ubytován; přicházel večer a byl vítán na náměstí illuminací.[54])

---

[54]) Ve svých Pamětech, které vydal (v Mnichově 1883) Karel Heigel s titulem: Das Tagebuch Kaiser Karl's VII, kterýžto titul se však na první část nehodí zcela, vypravuje kurfirst o svém příchodu takto (str. 27): Le peuple de Bohème accourut en foule, lorsqu'il me vit paroitre sur les frontières de ce royaume, et à Budweis toute la place, qui formant un caré long est une de plus belle en Europe, fut très bien illuminée, le magistrat m'y complimenta et j'eus mon quartier à l'hotel de ville, qui est magnifique.

VI. Počátek války na půdě české. — Konvence Schnellendorfská (9. října 1741).

Kdyby byl Karel Albert u prostřed měsíce září podle plánu umluveného s Belleislem, od kterého jej odvrátil král Fridrich, vtrhl do Čech od západu anebo po opanování Horních Rakous od jihu, byl by se setkal v Čechách s „observačním sborem", jenž se sbíral pod knížetem Kristiánem z Lobkovic u Plzně, dostatečným, aby jeho postup ku Praze zdržel, ale nedostatečným, aby tento postup učinil nemožným.

Když Törring, přešed na konci října Dunaj, táhl dále do Čech, stál Neipperg se svým vojskem, opustiv Slezsko, na půdě moravské u Olomouce, odkud se mohl obrátit do Čech na obranu Prahy nebo táhnouti k jihu k Vídni. Neipperg nevedl své vojsko ani ku Praze, ani k Vídni, nýbrž do okolí Znojma. Den před tím, než Karel Albert přišel do Budějovic, převzal nad ním velení velkovévoda František Štěpán, manžel a spoluvládce Marie Terezie; když 11. listopadu Karel Albert opouštěl Budějovice, překročili uherští husaři pod Nádasdym hranice české, postupujíce k Jindřichovu Hradci, kde byla francouzsko-bavorská posádka pod Bonnardem. Zde, u Jindřichova Hradce, přišlo 14. listopadu ku první srážce na půdě české, po které, ustoupiv do zámku, Bonnard se vzdal. Nedlouho potom spojili se u Jindřichova Hradce velkovévoda a Lobkovic, jenž byl mezitím ze západních Čech ustoupil do východních. V té době stálo na české půdě vojsko dostatečné, aby zabránilo pád Prahy.

Kdyby někdo pověděl, že to byl král Pruský, jenž vojsko Neippergovo na své vlastní spojence posílal, nebylo by to pravda do slova, ale byl by v tom přece kus pravdy.

Dne 9. října zavřena byla v Malém Schnellendorfu ve Slezsku tajná konvence, ve které za postoupení Dolního Slezska král

Fridrich sliboval, že do konce války nevystoupí nepřátelsky ani proti královně, ani proti jejím spojencům, zvláště pak, že nebude na překážku, aby odvedl Neipperg svoje vojsko z Horního Slezska do Moravy a odtud — kam bude chtíti.

Pruští historikové již přestávají hájiti konvence, jiní ji dávno odsoudili. Fridrich sám jako svůj dějepisec vysvětluje ji tím, že chtěl Marii Terezii zachrániti před zkázou, jež jí hrozila, aby udržel rovnováhu mezi Bourbony a domem Rakouským. I zde lze opakovati: není v tom všecka pravda, ale vysvětlení to není bez pravdy. Byly tu však ještě pohnutky jiné, které přinesl s sebou dosavadní průběh války ve Slezsku, kde nastala, když král byl Slezsko opanoval bezmála v tom rozsahu, jak je požadoval pro sebe, jakási rovnováha mezi ním a Neippergem, takže se ukázalo, že bitva u Molvic nebyla přece rozhodnou, že by bylo třeba druhé bitvy, druhého vítězství, aby si král svůj výboj nejen pojistil, nýbrž také ještě rozšířil o Nisu, nejznamenitější pevnost slezskou.

Musíme jíti ještě jednou nazpět až ku počátku, ku poradě královĕ s Podewilsem a Schwerinem na zámku Rheinsberském hned po smrti císařově. Král chtěl získati Slezsko. První cesta byl spolek s jeho dcerou a dědičkou proti všem nepřátelům k hájení Rakouska Pragmatické sankce mimo Italii — za Slezsko, zprvu za Slezsko celé. Politika mladého krále v první velké otázce, ve které Prusko vystupovalo jako velmoc, připomíná pozdější politiku Bismarckovu; když Rakousko vystoupilo z Německého Spolku a když se později vzdalo úplně revindikace toho, co ztratilo válkou r. 1866, revindikace svého dávnými tradicemi daného postavení v Německu, byl zavřen spolek mezi ním a Pruskem a tím novou říší, jenž trvá dosud . . . Vyjednávání o spolek s Marií Terezií za Slezsko (cena měla býti zaplacena napřed, kdy ještě tu nebyl žádný protivník na poli válečném) počalo se, když král již stál na slezské půdě, a skončilo se za krátko s nezdarem.[1]) Fridrich, jenž sám o jeho zdaru pochyboval, dostal se na cestu druhou, do spolku s Francií, ne však hned; smlouva jeho s Francií byla zavřena teprva na počátku června. Než cesta první ani před tím, ani potom nebyla opuštěna úplně. Hned v poradě v Rheinsberku bylo (připomeňme to ještě jednou) uvažováno, kdyby přímé jednání s Marií Terezií o Slezsko nevedlo rychle ke konci, že by v něm

[1]) Jednání bylo vedeno ve Vídni, kam byl poslán hrabě Gotter.

mohlo býti pokračováno prostřednictvím Anglie, která při tom bude míti ještě jiný cíl, velký spolek proti Francii, jako býval v době minulé, v době Ludvíka XIV. K tomu jednání přišlo potom skutečně, jednání však zůstávalo bez výsledku, pokud královna trvala pevně ve svém odhodlání neobětovati ani Slezska celého ani některé jeho části. Teprva potom, když válka již byla neodvratnou, válka o dědictví rakouské, netoliko o Slezsko, když bylo patrno, že Marie Terezie zůstane na poli válečném sama, že nikdo z garantů Pragmatické sankce nedostojí svým závazkům, že bude státi sama proti spolku s Francií v čele, teprva tehdy královna se odhodlala obětovati Slezsko. A můžeme říci, obětovati Slezsko, aby zachránila Čechy. Ale stalo se to teprv, když se nezdařil pokus jiný, pokus vyrovnati se s kurfirstem Bavorským, jenž se prohlašoval za oprávněného dědice, a tím i s Francií, jež byla již otci jeho slibovala pomoc, aby se dostal v držení Čech.

Aby zachovala starou državu svého rodu, tedy Rakousko budoucnosti a tím také skupinu koruny České beze ztrát, Marie Terezie by se byla vzdala částečně nebo, bude-li třeba, i celkem spíše než Slezska toho, co přibylo teprve nověji z dědictví španělského. V srpnu, kdy francouzské pomocné vojsko již táhlo na půdě říšské od Rýna k Dunaji, stal se pokus o dohodnutí s Karlem Albertem prostřednictvím tchýně jeho, vdovy Josefovy, císařovny Amalie, při čemž kurfirstovi nabízena, pokaždé s titulem královským, buď Lombardie (Parma by byla připadla Bourbonům) nebo někdejší španělské Nizozemí vyjma Lucemburk, jenž by se nabídl Francii v odměnu za neutralitu ve válce o Slezsko, a konečně, kdyby ani Lombardie ani Belgie nestačila, přece ještě něco ze starého majetku, totiž tak zv. venkovské země ve Švábsku s Vorarlberkem. Za to žádán bavorský hlas při volbě císařské pro manžela Marie Terezie a za to žádána také pomoc kurfirstova proti Prusku k zachránění Slezska. Byl to pokus v poslední chvíli, jenž zůstal bez výsledku.[2]) Než mezi tím se již bylo počalo jiné jednání, jež vedlo

[2]) Arneth I., 238, Heigel 156, Grünhagen II., 71. — V poznámkách na str. 358 otištěn u Heigla podle kopie dopis císařovny Amalie dceři, manželce Karla Alberta, ve kterém čteme: . . . je vous dis en confidence, que si Mr. l'Electeur ne veut rien conclure sans avoir la Boheme, la Hongrie, ou la haute Basse Autriche (tak tištěno) entierement, il n'y a rien de faire, car on en (tištěno: ne) viendra plus tost ici aux extre-

později ne sice k plnému míru s králem Pruským, ale přece ke konvenci ze dne 9. října, o které se dohodli Fridrich a Neipperg na slezské půdě v Malém Schnellendorfu.

Jednání s králem Pruským prostřednictvím anglickým ne-

---

mités que d'abandonner ce que l'on considere comme le coeur des etats de la Maison . . . Kurfirst jako budoucí císař byl by raději sesílil své postavení v Německu a přijal titul krále Švábského a Francského; při tom chtěl obdržeti Horní Rakousy a země venkovské. Ostatek se jednání pořádně ani nerozvinulo, což platí též o jednání na dvou jiných místech, ve Frankfurtě a Versaillu. — Do Frankfurta k Belleislovi poslán v tajné missi (zdržoval se tam pod cizím jménem) rada vojenské rady (Hofkriegsrat) Koch; přišel na konci září a zůstal až do listopadu (Arneth I., 329 a Heigel 201 vypravují o tomto jednání stručně; následující doplněno podle pramenů St. Ar.). Koch měl při jednání s Belleislem nabízeti oboje, Belgii i rakouský majetek v Italii (ovšem mimo Toskánu), „pro ultimo" též venkovské země s Vorarlberkem; co by bylo postoupeno v Italii, měla Francie rozděliti mezi svými spojenci, tak že by nějakou část i tam mohl obdržeti Karel Albert. Za to měl Koch žádati za pomoc Francie a Bavorska, aby Marie Terezie podržela celé Slezsko; František Lotrinský se měl státi císařem. Dále měl Karel Albert uznati platnost Pragmatické sankce; co by obdržel, neobdržel by na základě nějakých oprávněných nároků. Koch měl s Belleislem několik rozmluv; při jedné rozmluvě řekl, že vzrůst moci pruské může se státi časem Francii mnohem nebezpečnějším, nežli když Marie Terezie podrží, co chce podržeti, k čemu Belleisle podotkl, že je to možné (cela se pourroit). Belleisle odpovídal, že to vše, co se nabízí, přichází pozdě, a v hlavních kusech také pověděl, co již bylo ujednáno o cílech společné války Francie a jejích spojenců, ale tak, že hrozil, že Karel Albert potáhne proti Vídni, že královna může přijíti o Vídeň i o Čechy (v rozmluvě dne 12. října). Při tom naznačoval (18. října), že by snad pomohlo, kdyby Marie Terezie obětovala Čechy (ohne Böheimb seye einmahl ohnmöglich aus der Sache zu kommen); Francie by se uvázala (to je asi smysl toho, co Belleisle odpovídal) v prostřednictví, aby byl zavřen mír na základě smlouvy Frankfurtské; na zvolení Františkovo nedělal žádných nadějí, Koch však měl vždy žádati za císařství pro velkovévodu, i kdyby (a vlastně právě proto) Marie Terezie králi Pruskému vydala Dolní Slezsko (tak v reskriptu z 26. října, tedy po konvenci Schnellendorfské, o které dána sice Kochovi zpráva, neměl však sám o ní nic povídat). — Ve Francii, kde po odchodu vyslance knížete Lichtenšteina (v lednu 1741) jako splnomocněný ministr zůstal Wasner, jednáno o těch věcech s kardinálem. I zde zněla odpověď, že se sice mnoho nabízí, ale že je — pozdě. Nicméně se rozmluvy Wasnerovy s kardinálem o těch věcech (k nějakému opravdovému vyjednávání se ani nedospělo) opakovaly ještě až v listopadu; dne 14. t. m. Fleury řekl: Notre intention n'est nullement de depouiller la Reine, mais bien de lui couper une plume. — Wasner ve své relaci podotýká, že perem, které má královna ztratit, jsou míněny Čechy.

přestalo, ani když v květnu odešel s nepořízenou z hlavního stanu pruského Hyndford, nepřestalo, ani když na počátku června byla dojednána smlouva Pruska s Francií. Mělo nějakou dobu zakrýti před světem tuto smlouvu, jež skutečně dlouho zůstala utajenou. Vyjednávání prostřednictvím anglickým, jak již připomenuto, nemohlo se ukončiti s výsledkem, když Marie Terezie při něm si chtěla zachovati Slezsko, a to Slezsko celé.[3]) Ač nerada, královna i tu by se spíše byla odhodlala vzdáti se něčeho z toho, co pocházelo z dědictví španělského v Nizozemí, Gelder, území nevelkého,[4]) které však doplňovalo, co již Prusku náleželo na západě, a kdyby to nestačilo, ještě Limburku. K tomu Robinson, anglický vyslanec u dvora Vídenského, jenž byl při tomto jednání prostředníkem, a Hyndford, vyslanec anglický u krále Pruského, více sami než jménem Marie Terezie, přidávali přece kus Slezska, Hlohov.[5]) To králi, jenž držel již větší část Slezska ve své moci, nestačilo. A tu královna svolila, aby v jednání bylo pokračováno na jiném základě. Fridrich zůstával při svém požadavku, chtěl míti Dolní Slezsko s Vratislaví, Robinson měl nabídnouti kus Slezska, ale tak, aby při tomto dělení v podílu královnině zůstaly Vratislav a Lehnice. Než král Pruský na tom základě dále vyjednávati nechtěl,[6]) ale nezdar jednání i v té době se nepříčil, nýbrž odpo-

---

[3]) V červenci 1741 se vyslovila královna v dopise Neippergovi (A r n e t h, Briefe der K. Maria Thresia IV., 139) takto: Je vous recommande avant tout de faire quelque chose (t. na poli válečném), car ma résolution est prise, de ne me jamais mettre avec le Roi de Prusse en perdant un pouce de Silésie. Je hazarderai tout pour ça . . .

[4]) Byl to zbytek tohoto území, pokud bylo zůstalo v držení španělském a nepatřilo Hollanďanům. — Při tom za vyklizení Slezska králi nabízena náhrada v penězích.

[5]) Robinson odebral se do Slezska a zde byl přijat králem dne 7. srpna. V P. C. I., 298 (Précis des propositions du Sieur Robinson — je to jakýsi protokol o tomto slyšení, při kterém byl též Hyndford) čteme: A quoi milord Hyndford ajouta que, quoique la cour de Vienne eût témoigné une répugnance invincible de ne rien céder du tout de la Silésie, Sa Majesté Britannique se flattait pourtant de pouvoir la porter d'ajouter . . . le duché de Glogau, quoiqu'on aurait bien de la peine d'y faire consentir la reine de Hongrie. — Srovn. G r ü n h a g e n I., 429.

[6]) Robinson se v srpnu odebral do Slezska podruhé, měl 29. poradu s Podewilsem, ale král sám odepřel mu slyšení. — V návrhu, který přinášel, byly hranice tak vyměřeny, že se pruské Slezsko nikde nedotýkalo hranic českých (srovn. G r ü n h a g e n, I., 438). Král by byl obdržel vévodství Hlohovské celé a část Lehnického. Postoupení mělo býti zastřeno ustano-

vídal přání královny, která doufala, že spíše se dohodne s Francií a s Bavorskem a tak si zachová Slezsko bez újmy.

Na počátku měsíce září, když se již očekávalo vtržení Bavorů a Francouzů do Rakous a do Čech, dovolila Marie Terezie s těžkým srdcem a s největším sebezapřením,[7]) aby jednání s králem Pruským bylo obnoveno na základě, na kterém setrvával neústupně; měl obdržeti Dolní Slezsko s Vratislaví. A tu také veliteli vojska, jež stálo na půdě slezské, hraběti Neippergovi poslán rozkaz, aby byl připraven; měl odvésti své vojsko do Čech proti Bavorům a Francouzům, jakmile se ukáže naděje na dobrý konec v jednání, jež svěřeno lordu Hyndfordovi a Neippergovi samému.[8])

Co se v Prešpurku (neb v Prešpurku byli tou dobou Marie Terezie a její manžel) od smlouvy s králem Pruským očekávalo,[9]) byl mír a netoliko příměří, bylo jeho účastenství ve válce, jeho pomoc proti Bavorům a Francouzům, a ne pouhá neutralita.[10]) A při tom se vždy ještě udržovala naděje na velký „pragmatický" spolek, ve kterém by byly Anglie, Sasko[11]) a také Rusko, spolek proti Francii a Bavorsku. Ani té naděje se Marie Terezie a její

---

vením ve smlouvě, že tento kus Slezska má býti později vrácen, až se najde za něj náhrada; bylo to do návrhu dáno patrně proto, aby se tak obešla Pragmatická sankce.

[7]) U Arnetha (I., 396) otištěno, co 8. září královna připsala na úřední akt: Placet weil kein anders mittel zu helffen, aber wohl mit mein grösten herzeleid.

[8]) Plnou moc obdržel Neipperg, Hyndfordovi zůstala úloha prostředníka.

[9]) A. Unzer, Die Convention von Klein-Schnellendorf. Ve Frankfurtě 1889 (v této dissertaci otištěny též některé prameny, většinou z archivu Vídenského). — Erbfolgekrieg II., 448 sl.

[10]) Nežádala se pomoc vší mocí, nýbrž s kontingentem 10.000 mužů; mělo to býti jen „pomocné" vojsko, tak že by při tom trvala představa, že Prusko zůstává s Francií v míru. Na příklad, který dala Francie, posílajíc Karlu Albertovi jen „pomocné" vojsko, poukazuje instrukce pro Neipperga z 13. září.

[11]) Pro Sasko před tím, v srpnu, při jednání s králem Pruským, žádáno přenesení českých lén v Lužici z držení pruského v držení saské a ve Slezsku „passáže" v okresu Grünberském podobně, jako slibovala preliminární smlouva dubnová. V září od prvního požadavku upuštěno, druhý zůstal, ale nezůstal jako věc nezbytná. — Ve válce spojenců měla býti pro Marii Terezii za to, co by postoupila ve Slezsku, zjednána náhrada jinde (v Bavorsku) — to žádáno v srpnu; i to při jednání v září mohlo odpadnouti.

manžel nevzdávali, že pro volbu císařskou bude při dohodnutí s králem Pruským získán také jeho hlas kurfirstský.[12]) Fridrich tedy měl za Dolní Slezsko dáti stejnou nebo přibližnou cenu, jako byl na konci předešlého roku sám nabízel, stoje již na slezské půdě a žádaje za postoupení Slezska celého nebo větší jeho části.

Králi se ukazovala možnost, aby se vrátil na ,,první cestu", kterou byl přece jen s váháním opustil. Než od té doby, od konce roku 1740, stav věcí se změnil. Válka Anglie se Španělskem vždy ještě trvala, z ní však nevznikla přímá válka Anglie a Francie. Válka přinesla Anglii porážku na moři, před Kartagenou. Veliký spolek protifrancouzský, do kterého by byl král Fridrich vstoupil vedle Anglie, vedle Ruska, vedle Rakouska, nebyl zavřen. Marie Terezie, když se počínala válka proti ní, ve které již běželo o více než o Slezsko, válka severně i jižně Alp, zůstávala (vždy anglické subsidie vyjímaje) bez pomoci od garantů Pragmatické sankce. Rusko stálo ve válce se Švédskem. Že Švédsko ohlásí Rusku válku, že k tomu Švédsko pohne (vždy ještě trval spolek obou států z doby Gustava Adolfa a kardinála Richelieu), slíbila Francie ve své smlouvě s Pruskem, a slib byl splněn. A v politice anglické, anebo lépe řečeno v politice krále Jiřího, dostal se na vrch úplně ohled na jeho německé kurfirstství.

Francie v létě 1741 vypravila do pole dvoje vojsko, jedno na pomoc Bavorsku, druhé proti Hannoversku anebo, bude-li třeba, také proti Hollanďanům. Než Hollandsko bylo již dávno jen malá loďka ve vleku velké, totiž Anglie.[13]) Vojsko francouzské, které vedl maršálek Maillebois na dolní Rýn, kde Francie měla

---

[12]) Hlas pruský pro velkovévodu byl při jednání v srpnu výminkou nezbytnou. Také v září tento požadavek zůstává, kdyby však se ukazovaly obtíže, nemělo proto jednání býti přerušeno, nýbrž věc měla se odložiti na pozdější dobu. — Dne 8. září je datováno psaní velkovévodovo králi Pruskému, které otiskl Arneth (I., 397) s poznámkou, že je sepsáno ,,in allzu dehmütigen Ausdrücken". V něm se praví na konci: . . . Comptant sur Ses bontés, je . . . me flatte d'en avoir bientot les effets, et que l'on pourra dire qu'Elle a remis le repos dans toute la patrie germanique et conservé les Etats de la Reine, et dans mon particulier je La pourrois remercier pour la couronne Imperiale que je tiendray de Sa main et pour laquelle je Lui aurois des obligations infinies . . . Psaní bylo králi odevzdáno teprva den před schůzí v Schnellendorfu (8. října).

[13]) Přirovnání toho užil král Fridrich ve své Histoire de mon temps (une petite chaloupe . . . derrière la prouve d'un grand vaisseau) a jiní to opakovali po něm.

spojence, kurfirsty Kolínského a Trevírského, překročilo Rýn a stojíc ve Westfálsku hrozilo kurfirství Hannoverskému. A tu se odhodlal král Jiří, jako kurfirst, nabídnouti Francii svou neutralitu, aby další pochod Francouzův zastavil. Francie nabídnutí přijala, avšak ne zadarmo.[14]) Cena (ale i tu nabídl Jiří sám) byl hlas při volbě císařské pro toho, jenž se měl státi císařem z milosti Francie, Karla Alberta. Úmluvy o neutralitu Hannoverska, přivedené ke konci v druhé polovici měsíce září, jsou starší nežli konvence Schnellendorfská, a není nemožné, že odtud přišel popud ke konvenci, podle které za neutralitu měl Fridrich obdržeti větší část Slezska, za kterou dříve byl nabízel svou pomoc k uhájení všeho, co na Marii Terezii bylo přešlo po otci severně Alp.[15])

* * *

V době, kdy se královna v Prešpurku s těžkým srdcem odhodlala obětovati Slezsko, ale vždy za pomoc, kterou by jí za to poskytl král Pruský, Hyndford již věděl, že lze s ním započíti nové jednání na tom základě, na kterém král trval, postoupení větší části Slezska s řekou Nisou jako hranicí, ale nad to ještě pevné Nisy, a Kladska. Nelze však říci, že by se byl král hned mínil zavázati k neutralitě až do konce války. V nejbližší době by byla královna získala svou obětí jen tolik, že by byl mohl Neipperg bez překážky své vojsko odvésti jinam, kdežto král by netáhl za ním. Dne 9. září důvěrník králův diktoval Hyndfordovi několik vět, ze kterých konečně po jednání, jež potrvalo celý měsíc, vzešla konvence Schnellendorfská.[16])

---

[14]) O tom nebyla zavřena opravdová smlouva. Úmluva je obsažena v dopise kardinála Fleury ze dne 19. září, ve kterém slibuje jménem svého krále, že Maillebois nepotáhne do Hannoverska, k čemuž přistoupila potom ještě deklarace ministrů Hannoverských ze dne 25. září.

[15]) Při druhém poslání Robinsonově v srpnu žádáno, aby Fridrich garantoval Pragmatickou sankci v celém rozsahu, i co se týče Italie, při novém jednání v září měla se garancie vztahovati jen na tak zvané „německé dědičné země", tedy bez Uher a bez Belgie.

[16]) P. C. I., 33b. Toute la Basse-Silésie, la rivière de Neisse pour limite ... La ville de Neisse aussi bien que Glatz ... Point de dépendance de la Bohême. Cession éternelle. En échange nous n'irons pas plus loin; nous assiégerons Neisse p r o f o r m a. Le commendant se rendra et sortira. Nous prendrons les quartiers tranquillement, et ils (t. Neipperg se svým vojskem) pourront mener leur armée où ils voudront ... Důvěrníkem královým byl (nejspíše) Marwitz, pruský velitel ve Vratislavi.

V průběhu tajného jednání, jež se bylo počalo,[17]) musila Marie Terezie svoliti k dalším ústupkům — vždy s největším sebezapíráním a přemáháním. Nejdříve svoleno k rozšíření pruského Slezska až k řece Nise.[18]) Hned potom, když přišly zprávy o pruském „ultimatum" z 9. září,[19]) následoval krok nejtěžší: královna. vzdávajíc se naděje na pomoc krále Pruského ve válce proti spojencům, chtěla za Dolní Slezsko, které z větší části ztrácela, přijmouti již jen jeho neutralitu, ale tak, aby nemusila dávati ještě více, aby podržela Nisu i Kladsko. A nemělo to býti za pouhou neutralitu na nejbližší dobu, nýbrž za více, za opravdový a trvalý mír, jenž by následoval později. Tak daleko dospěly věci uprostřed měsíce září. V druhé jeho polovici přidána k pruskému Slezsku Nisa,[20]) kdežto král od Kladska upustil. Než mezi tím se vyskytly jiné otázky a s nimi nové obtíže.

Bylo vytčeno, že pruské proposice ze dne 9. září neslibovaly vlastně více, než klid zbraní v nejbližší době, tak aby Neipperg odvedl své vojsko jinam bez překážky. Avšak i tento klid měl býti zastřen zdánlivým dobýváním pevné Nisy, která by se pak vzdala králi. Král chtěl tedy podržeti část Slezska, kterou již byl opanoval,[21]) a k tomu obdržeti Nisu, která ještě jeho nebyla. Ač potom skutečně obdržel Nisu tím způsobem, jak chtěl, sotva mohl v té době, v první polovici měsíce září, opravdu očekávati, že královna mu postoupí větší části Slezska s Nisou, a k tomu, jak tehdy žádal, též Kladska jen za to, co 9. září nabízeno výslovně, tak že by král byl mohl po vzdání Nisy a odchodu Neippergovu ze Slezska ve válce pokračovati, jakmile by zase pokračovati chtěl.[22]) Jednání s králem Pruským

[17]) Podrobně je vypsal Unzer. Srovn. též Erbfolgekrieg II., a Grünhagen I. Zde užito též nevydaných pramenů St. Ar. Víd.

[18]) V instrukci pro Neipperga (13. září).

[19]) Tak se články z 9. září nazývají v reskriptu Neippergovi z 15. září.

[20]) V instrukcích pro Neipperga z 21. a 22. září, tedy v těch dnech, kdy ve Frankfurtě podepsána preliminární smlouva, kterou se Nisa počítá k pruskému podílu ve Slezsku.

[21]) Zde nelze vykládati, co již měl z toho, co požadoval, podrobně. Rozdíl již nebyl velký. — Nisa měla býti obléhána, jak se v článcích ze dne 9. září praví, pro forma.

[22]) Ještě 25. září píše Hyndfordovi králův pobočník Goltz (P. C. I., 355): ... Tout ce que nous pourrions faire pour le bien de la Reine ... c'est de laisser aller son armée d'ici sans faire aucun traité ... Tehdy již měl král Hyndfordův návrh smlouvy, o němž v. následující pozn.

se strany rakouské bylo vedeno dlouho s očekáváním, že povede k míru, že se ukončí smlouvou o mír trvalý, a nepřinese-li mír jeho pomoc, že přinese přece zajištění jeho neutrality v dalším průběhu války až do konce.[23]) Konvence ze dne 9. října obsahuje aspoň vyhlídku na — mír plný v pozdější, ale nedaleké době. Když se však dlouhé a pro Marii Terezii velice trapné jednání chýlilo ke konci, napsala královna Neippergovi, že by spíše si přála, aby nedojednal, aby jednání prodlužoval a mezi tím se obrátil jinam, kde ho bude třeba nejvíce, ale dodávajíc hned, že je asi, jak se obává, již pozdě.[24]) A bylo již pozdě . . .

Dne 9. října sešli se na zámku v Malém Schnellendorfě ve Slezsku v tajné schůzi král, Neipperg a Hyndford; s Neippergem přišel generál Lentulus, s králem jeho pobočník Goltz, jenž měl také při předcházejícím jednání velmi značné účastenství. Opravdová smlouva nebyla ujednána ani před tím, ani při této schůzi; konvence je vlastně jakýsi protokol o tom, co na ní bylo vyjednáno ústně, sepsaný od Hyndforda a jen od něho podepsaný.[25]) Obsah

— Avšak již 28. září (P. C. I., 356) píše Goltz Hyndfordovi s vědomím královým, že by bylo nejlépe protáhnouti jednání, ale tak, že by se Nisa vzdala hned v nejbližší době. Král by slíbil, že by potom při všeobecném míru nepožadoval více, než Dolní Slezsko s Nisou. Srovn. konvenci samu. Ještě blíže se k ní dostáváme v Goltzově psaní z 30. září.

[23]) V druhé polovici září vypracoval Hyndford návrh smlouvy, který však od krále nebyl přijat. První článek se začíná: Sa M. la Reine d'Hongrie et de Boheme sans demander autre chose de Sa M. le Roi de Prusse que son amitié, et une paix et une reconciliation solide avec Luy, est prète de Luy ceder éternelement, et sans aucune dépendence du Royaume de Boheme toute la Silesie Basse jusqu'à la riviere de Neyss . . . V jiném článku se nabízí, že hradby pevnosti Nisské budou zbořeny; město mělo však zůstat královně.

[24]) Ještě 2. října píše královna Neippergovi (A r n e t h, Briefe der Kaiserin Maria Theresia IV., 139): . . . je voudrois l'eviter tant que je pourrois de lui (králi Pruskému) ceder la basse Silesie, cela me fait trop mal au coeur. — Dne 11. října (A r n e t h, Briefe IV., 140): . . . Je souhaiterois . . . qu'avec la meilleur grâce du monde . . . vous pourriez partir sans rien conclure, et le trainer sans le faire marquer que c'est à l'intention contraire, montrant du regret de ne l'avoir pu faire, mais je crains que tout ça sera déjà fini.

[25]) P. C. I., 371. — V úvodu se praví: Je, le sousigné, comte de Hyndford . . . atteste . . . que de part et d'autre on est convenu . . . Pak následuje 18 článků. — Následující je zároveň pokus o výklad, který se na některých místech odchyluje od výkladu, jenž se najde jinde.

úmluvy většinou byl připraven předcházejícím vyjednáváním a byl zde již vyložen v předcházejícím vypravování o něm.[26])

Konvence již napřed stanoví, co bude hlavní obsah opravdové budoucí smlouvy mezi králem a královnou; co královna smlouvou postoupí, bude Dolní Slezsko v rozsahu, jak bylo vyjednáno dříve, až k řece Nise i s městem a pevností Nisou za řekou, a to se všemi právy a s plnou neodvislostí;[27]) král sám pak prohlásil při schůzi, že více než Dolní Slezsko i s Nisou nebude požadovati nikdy. V konvenci se rozeznává mír s královnou, tedy separátní, a mír všeobecný, generální. O míru s královnou se v ní praví, že se stane pokus, aby byl vyjednán na konci roku, kdežto pro mír všeobecný není stanovena žádná lhůta určitě.[28]) Nepodaří-li se

---

[26]) K tomu, co vyloženo svrchu, třeba ještě přibrati návrh, který vypracoval Neipperg, skládající se z 9 článků. (Otištěn v Erbfolgekrieg II.) Články Neippergovy se týkají hlavně „okupace" Nisy a „simulované" (výrazu toho užil Neipperg jinde) války, jež měla potrvati. Z nich mnoho přešlo do konvence. Články byly odevzdány Goltzovi 8. října a následující den při schůzi čteny. V nich se nic nepraví o postoupení Dolního Slezska, nic o míru separátním neb všeobecném. Návrh Neippergův by byl asi odpovídal tomu, co vyslovila Marie Terezie ve svém dopise Neippergovi 11. října. Než právě proto za základ konvence nebyl přijat, nýbrž jiný, sepsaný francouzsky (návrh Neippergův je německý), o který se dohodli Hyndford a Goltz, při čemž se, jak z obsahu patrno, přihlíželo též k článkům Neippergovým. Něco v návrhu Hyndfordově změněno teprva při schůzi samé, není však patrno, co bylo změněno.

[27]) V článcích z 9. září se praví: Point de dépendance de la Bohême, v konvenci: avec toute souverainetè et indépendance de qui ce soit. — Král chtěl, jak víme, držeti Slezsko neodvisle od koruny České, ale také od říše. Hranice Pruského Slezska se udávají v konvenci tak, že má sáhati na levé straně Odry až k Nise (i s městem Nisou na druhé straně řeky), na pravé až k hranicím Opolska.

[28]) Que le roi de Prusse ne demandera jamais plus de Sa Majestè Hongroise que la Basse-Silésie avec la ville de Neisse (čl. 6.). — Qu'on tâchera de faire un traité definitif vers la fin du mois de décembre qui vient (čl. 7.). — Le maréchal comte de Neipperg a déclaré, au nom de Sa Majesté la reine de Hongrie et de Bohême, que Sa Majesté Hongroise cédera sans aucune difficulté à Sa Majestè Prussienne, par le traité à faire vers la fin du mois de décembre prochain, toute la Basse Silésie . . . (čl. 8). — Že král při všeobecném míru nebude požadovati více než Dolní Slezsko a Nisu, v konvenci není řečeno výslovně, ale lze ten závazek vyvoditi z článku 6., kde král slibuje, že více nebude žádati nikdy. Článkem 7. královna se ovšem zavazuje k postoupení Dolního Slezska s Nisou jen v míru separátním, o který se má státi pokus; že to výslovně nebylo v konvenci řečeno

do konce roku vyjednati mír separátní, jaký bude poměr mezi králem a královnou až do míru všeobecného? Ani v článcích z 9. září, ani v konvenci z 9. října není výslovně řečeno, že za Dolní Slezsko král zůstane neutrálním, ale tak tomu rozuměl Hyndford, když vyjednával s důvěrníkem královým, kdežto se strany rakouské nejdříve žádáno za více, za pomoc proti nepřátelům. V článcích z 9. září není řeč ani o míru separátním, ani o míru všeobecném a tudíž také ani o tom, co po vzdání Nisy nastane a potrvá až do míru. Jestliže však ani v konvenci se nemluví o neutralitě výslovné, najdeme v ní něco jiného. V ní se totiž slibuje, že král po vzdání Nisy nebude vystupovati útočně ani proti královně, ani proti jejím spojencům — až do míru všeobecného.[29]) A tomu lze rozuměti tak, že by se tím, ač ne výslovně, připouštěla možnost, že by se král přece později přidal ke královně a poskytl jí pomoc proti jejím protivníkům, kteří v té době byli spojenci jeho nebo se jimi měli státi. Stav, který nastane podle konvence po vzdání Nisy, bude aspoň příměří, jež potrvá do míru separátního, nebo, kdyby nepřišlo k míru separátnímu, až do míru všeobecného, ale má to býti příměří zastřené, které by bylo zároveň zdánlivou,

---

také o míru všeobecném, lze vysvětliti tím, že se předpokládá, že se vyjednání míru separátního do konce roku podaří a že potom faktický mír, třeba zastřený, potrvá až do míru generálního, tak že nebude příčiny a důvodu měniti obsah míru separátního. — Neipperg nedlouho po schůzi vykládal konvenci tak, jako by pro královnu závazek, že bude Dolní Slezsko s Nisou postoupeno, přestal, nebude-li chtít mír zavříti do konce roku; nicméně, co konvence stanoví o obléhání Nisy a zimních kvartýrech, pokládal za závazné. Neipperg sám neměl schopnosti pro diplomatické jednání, čehož si sám dobře byl vědom; nerad se ho účastnil a nemíval při něm štěstí.

[29]) Qu'après la prise de Neisse, Sa Majesté le Roi de Prusse n'agira plus offensivement ni contre Sa Majesté la reine de Hongrie et de Bohême ni contre le roi d'Angleterre comme électeur d'Hannovre, ni contre aucun des alliés présents de la Reine, jusqu'à la paix génerale (čl. 5.). Také v článku 4. se rozeznává „traité“ a „la paix future“. V něm se, jak Neipperg žádal, slibuje, že děla, jež se najdou v Nise, budou vrácena královně, s dodatkem, že se to stane: au traité ou à la paix future. — Ve svých článcích požaduje Neipperg od krále — eine Versicherung, dass I. K. M. von Preussen weder gegen meine Allergnädigste Königin, noch gegen den König von England qua Churfürsten von Hannover noch andere ihrer Allierten agieren, noch aus ihren Ländern einige Contributionen zu ziehen verlangen wollen . . . Je to poslední (9.) článek Neippergův, podle něhož patrně byly sepsány dva články (5. a 15.) v konvenci.

„simulovanou“ válkou. Již 9. září bylo o Nise, jejím obléhání a vydání stanoveno, co v jiných výrazech[30]) a s rozličnými podrobnostmi, které přibyly, přešlo do konvence; lhůta, do které má trvati obléhání, vypočtena při tom na dvě neděle. K zdánlivé válce a zastřenému příměří podle konvence bude náležeti dále, že Neipperg bez překážky se svým vojskem odejde do Moravy, tedy že opustí Slezsko,[31]) avšak i potom má býti válka naznačována toliko a ne vedena skutečně, a to až do jara, leda by dříve byl zavřen mír separátní neb všeobecný; kdyby však k míru nepřišlo, mělo se vyjednati do konce zimy, která zdánlivou válku aspoň do nějaké míry činila možnou, jak by ji bylo lze prodloužiti i potom, když zima uplyne.[32]) K simulované válce však podle konvence náleželo ještě něco jiného.

Vojsko pruské stálo v poli již od konce r. 1740 a je pochopitelno, že mu král chtěl popřáti oddechu, zvláště na zimu, jež válku tak často sama redukuje na jakýsi faktický klid zbraní. Již v článcích z 9. září se praví: nous prendrons les quartiers tranquillement — čímž nejspíše již tehdy míněno, že vojsko pruské bude na zimu rozloženo v krajině, odkud rakouské vojsko ustoupí bez boje.

Určitě tento pruský požadavek přibyl teprv na konci tajného jednání a prodloužil je až do 9. října. Objevuje se totiž v po-

[30]) V článcích z 9. září: nous assiégerons Neisse pro forma; v konvenci: par manière de siège.

[31]) Návrh Neippergův (je to konec posledního článku) zněl: . . . worauf von hier entweder tief nach Mähren, Böhmen oder Oesterreich oder wohin sonsten . . . mich ziehen und sofort Schlesien verlassen werde. Tomu odpovídá 9. článek konvence: Que le 16. de ce mois courant ledit maréchal comte de Neipperg se retirera avec toute son armée vers la Moravie, et de là où il voudra. — Tím se vlastně zapovídá přímé tažení do Čech. Lhůtou, jež se v článku stanoví, se cena konvence zmenšuje; Neipperg nesměl odtáhnouti hned. — V článcích z 9. září se praví: . . . ils pourront mener leur armée où ils voudront. Zde je to koncesse, v konvenci je to bezmála závazek a povinnost.

[32]) Que de part et d'autre on fera sortir quelques petits partis, pour continuer les hostilités p r o f o r m a, et qu'on conviendra pendant l'hiver de quelle manière s'y prendre le printemps futur, en cas que le traité ou la paix générale ne put se faire avant ce temps-là (čl. 17.). Neipperg ve svém návrhu ponechával králi rozhodnutí — das man gar nichts thun oder aber den Krieg dem Schein nach mit Einfall einiger Hussaren fortführen solle. — Skutečně potom, když Neipperg ustupoval ze Slezska do Moravy, válka byla naznačována, jak bylo umluveno.

slední třetině měsíce října, kdy žádáno, aby se pruské vojsko na zimu smělo rozložiti v Horním Slezsku, které nepočítáno ku podílu krále Pruského a odkud měl Neipperg s vojskem odejít, a nad to také ještě v Čechách nebo na Moravě. Od Čech a Moravy později upuštěno, k Hornímu Slezsku svolila královna po dlouhém odporu. Několik dní potom, když oznámeno, že svoluje, zakončeno rychle jednání konvencí ze dne 9. října. V ní se stanoví, že v Horním Slezsku[33]) nemá na zimu zůstati celé vojsko pruské, nýbrž jen nějaká část, že od obyvatelstva nemá býti požadováno nic jiného než ubytování s obrokem a slámou, že v zemích královniných nebudou obyvatelstvu ukládány žádné kontribuce a že v nich nebude rekrutováno pro vojsko pruské.[34]) Horní Slezsko mělo tedy býti okupováno vojskem pruským, jako by válka trvala, a přece ne válečně; i to mělo býti částí války „simulované“. Při jednání předcházejícím právě tento požadavek odůvodňován ohledem na spojence krále Pruského, kterým má býti zastřeno, že válka skutečně přestala.

Tajné jednání před konvencí ze dne 9. října trvalo plný měsíc[35]) a přece potom bylo zakončeno s chvatem, který je patrný také na protokolu Hyndfordově. Konvence Schnellendorfská jest

[33]) Na některé části Horního Slezska nemají se zimní kvartýry pruské rozšířiti, jako Těšínsko, město Opavu a část Opavska. I zde byl přijat návrh Neippergův, jenž se ovšem řídil svými instrukcemi Ještě reskript ze dne 2. října (Erbfolgekrieg II., 400) se vyslovuje proti kvartýrům pruským na Moravě a v Horním Slezsku, protože odtud by mohly od Prusů býti vzbuzeny nepokoje v Uhrách. Neippergovi se potom podařilo vymoci, aby bylo vyňato Těšínsko, kterého se zmíněné obavy mohly týkati zvláště.

[34]) To vše navrhoval Neipperg, co se týče Horního Slezska; co se však týče kontribucí, opakuje se to u něho ještě jednou vzhledem ke všem zemím královniným v článku 8. V konvenci byl podle tohoto druhého místa, jak se zdá, stilisován čl. 15.: Que les troupes du roi de Prusse ne tireront point de contributions ni argent d'aucun des États de la reine d'Hongrie. A podobně všeobecně zní také následující článek 16.: Qu'on n'enrôlera personne contre son gré, sous quelque prétexte que ce soit. — Vzhledem k tomu, co později následovalo, když Prusové vtrhli do Čech, není stilisace těchto článků bez váhy. Ostatek formuloval všeobecně článek o kontribucích také Goltz hned v dopise Hyndfordovi z 30. září (P. C. I., 359), ač dále v něm je řeč jen o Horním Slezsku (que nous ne tirerons pas de contribution des États de la Reine).

[35]) Když počítáme od 9. září do 9. října a nepočítáme, co předcházelo před poradou Hyndfordovou s důvěrníkem královým.

dosti nesnadná záhada, jež sotva kdy bude rozřešena zcela uspokojivě, totiž tak, aby bylo lze dáti na všecky otázky, které vzbuzuje, odpověď určitou. Již výklad konvence samé působí některé obtíže, nehledě k otázkám jiným, jichž bude dotčeno dále.

Bylo již pověděno, že jednání se počalo od Hyndforda, aby za postoupení Dolního Slezska získána byla neutralita krále Pruského,[36]) že však v konvenci najdeme něco jiného, slib, že král nebude po vzdání Nisy proti královně vystupovati útočně. Je to více anebo je to méně? Svrchu stal se pokus o výklad, podle kterého by slib králův připouštěl více, t. j. snad i spolek s královnou. Ale i kdyby se byl král v konvenci zavázal k neutralitě určitě a výslovně, konvence by mu proto nebyla ukládala, aby zrušil smlouvu, kterou s Francií měl od června. Červnovou smlouvou se totiž zakládá aliance defensivní;[37]) Francie a Prusko si v ní slibují vzájemnou pomoc jen proti nepřátelskému útoku, a jen v tom případě slibují si navzájem též, že se nevymknou z tohoto závazku mírem separátním.[38]) Ani válka, kterou byl proti Marii Terezii počal Fridrich sám, ani válka Francie proti královně, jež se počínala, ačkoli měla býti vedena jen „pomocným vojskem", poslaným kurfirstu Bavorskému, nebyla válka defensivní. A tak lze říci, že separátní mír s královnou by nebyl býval proti liteře smlouvy z 5. června, že však král také nebyl konvencí nucen, smlouvy s Francií se odříci. Ale bylo opravdu lze zachovati oboje, smlouvu i konvenci? S kurfirstem Bavorským Fridrich přímé smlouvy ještě neměl, ani s králem Augustem (s ním nebyla zavřena ani potom); pruská akcesse k smlouvě Frankfurtské odkládána a potom dána až v listopadu, snad i proto, že mezi tím přišlo ke konvenci z 9. října. Nicméně během jednání předcházejícího i na schůzi samé vedle krále jmenováni též jeho spojenci a zmínil se o nich při schůzi, jak uslyšíme, král sám. Právě s ohle-

---

[36]) Ještě 18. září při rozmluvě s Neippergem Goltz řekl, že král nebude sice Marii Terezii pomáhati, že však za postoupení Slezska zůstane neutrálním (P. C. I., 355.).

[37]) U Broglie I., 408 je v úvodu smlouvy patrná chyba tisku: alliance offensive, kdežto potom, v článku 8., se čte: Le présent traite d'alliance défensive.

[38]) V článku 2.: . . . Leurs Majestés promettent en ce cas (při nepřátelském útoku) de ne point quitter les armes et de n'entrer dans aucune négociation ni accommodement que d'un commun consentiment à la satisfaction réciproque de l'une et l'autre partie.

dem na spojence chtěl, aby po vzdání Nisy potrvala válka, třeba jen válka zdánlivá. Než tím se dostáváme k další otázce. Jak bylo možno očekávati, že by válka, jež potrvá i po konvenci, opravdu zůstala tajnou, i kdyby to mělo trvati do jara, tedy několik měsíců? Návrh, aby jednání bylo tajné, aby potom byla vedena válka jen zdánlivá,[39]) vyšel se strany pruské;[40]) spojencům mělo býti ukryto, že se vyjednává, co vyjednáno a co má následovati.[41]) Tajemství všeho toho bylo vyžadováno s velkým důrazem a přijato také do konvence samé.[42])

Konvence je protokol, ale není to protokol v tom smyslu, aby dával obraz celého jednání při tajné schůzi 9. října na zámku v Malém Schnellendorfě. Víme však ze spolehlivých pramenů, co pověděl král na počátku a na konci schůze, jakož i v jejím průběhu.[43]) A odtud, jak lze doufati, dostane se nám více světla, byť i ne tolik, kolik by bylo třeba.

---

[39]) Krieg dem Schein nach — čteme v 8. článku Neippergova projektu.

[40]) Marwitz při schůzi s Hyndfordem 9. září kladl na tajnost zvláštní důraz. V psaní Hyndfordově Robinsonovi (Unzer 120) se jeho slova uvádějí takto: Si cette affaire ne réussissoit pas, et qu'elle vint à transpirer, le Roy mon Maître, et moy même, nieroient d'en avoir jamais rien scû ou entendu; de sorte que si elle doit se faire du tout, ce doit être avec le plus grand secret . . . Marwitz potom roztrhal papír, z kterého byl články diktoval.

[41]) Goltz Hyndfordovi 30. září (P. C. I., 359): . . . ne point prendre de quartiers dans la Haute Silésie, ne serait ce pas déclarer à tout le monde que nous en sommes convenus ou que nous sommes des imbécilles?

[42]) Je to poslední článek (8.): que ces présents articles, dont on est convenu, seront gardés comme un secret inviolable, que je, le sousigné, comte de Hyndford, le maréchal comte de Neipperg, et le général major de Lentulus, avons promis sur notre parole d'honneur au roi de Prusse, sur la demande de Sa Majesté.

[43]) Jsou to prameny spolehlivé, od sebe neodvislé. — Konvence poslána do Prešpurka po Lentulovi, jenž tam přišel 15. října. Měl referovati ústně, Neipperg mu však dal písemné poznámky „Erinnerungen", tištěné v Erbfolgekrieg II.; týkají se schůze i jiných věcí. — Druhý pramen je Hyndfordova relace z 14. října (v Londýnském Record office), které užil Carlyle ve svém známém díle (Frederick the Great) a z které místa, na kterých tu záleží, vložil Grünhagen do svého vypravování v doslovném překladu německém. Opis této relace obdržel jsem od prof. Václava Smetánky a mohu tedy v následujícím citovati podle originálu. — Oba prameny, Neippergovy „Erinnerungen" a Hyndfordova depeše, nikde si neodporují a navzájem se doplňují.

Co pověděl král při schůzi, jež trvala dvě hodiny, mimo to, co se vztahovalo přímo k článkům konvence, podobalo se, jak se zdá, monologu s posluchači.[44]) Král opakoval i tu, že je hotov, když královna odložila svou tvrdošíjnost (mínil tím, že se nechtěla tak dlouho vzdáti Slezska), jí sloužiti, že chce jí přispěti na pomoc v její tísni, jí a jejímu manželovi. V té době, když jednání dospívalo ke konci, Fridrich již věděl, jaký obsah má smlouva preliminární, podepsaná ve Frankfurtě 19. září, věděl a také pověděl, že se zejména kurfirstovi Saskému v ní přidělují Morava a Horní Slezsko, a věda také o saském usilování o nějakou část Čech, přidával — vždy prý podle smlouvy[45]) — k saskému podílu i kus království Českého. A tu šel tak daleko ve své nepřízni k Sasku,[46]) která se shodovala s tím vším, co dělilo již dříve i tehdy a také co dělilo i v pozdější době Sasko a Prusko, že dal i na srozuměnou, čím by se mínil odvděčiti Marii Terezii za postoupení Dolního Slezska. Chtěl se přičiniti, aby jí zůstalo, co Frankfurtská smlouva dávala Sasovi, Morava a Horní Slezsko. A dále chtěl se také postarati, aby Sas ani v Čechách nic neobdržel. Právě proto přál si rozšířiti své zimní kvartýry až do českého Zálabí, ale král neřekl také hned výslovně, že by tím mínil zachovati Marii Terezii tuto část země české. A neřekl ani hned výslovně, že by jí chtěl pomáhati, aby se uhájila v Čechách celých.[47])

---

[44]) Neipperg praví v Erinnerungen: So viel man spüren und abnehmen können, will dieser Herr flattiert und mit besonderer Art tractiert, auch nicht contradiciert sein . .

[45]) Zcela správná informace, kterou král dával při schůzi o smlouvě — král sám užil výrazu Partage-Vertrag — nebyla ani v tom, že k svému podílu, prý podle smlouvy, počítal hned také, čeho se domáhal jako ceny za akcessi, totiž Kladsko a kus Slezska jižně řeky Nisy. Nelze se domnívati, že by byl o opravdovém obsahu preliminarní smlouvy měl vědomost nezcela správnou.

[46]) Neipperg v 8. odstavci svých Připomínek pro Lentula: Zeiget er gegen Sachsen einen besonderen Pique, ohne jedoch die hierzu ihn bewegende Ursach zu berühren . . .

[47]) Hyndford píše: . . . He added . . . that now He was really concerned for the Queens misfortunes, and if this affair (totiž konvence) was kept secret, He would do more for their service, than He was then at liberty to say. He insinuated, that He would endeavour to preserve Moravia and Upper Silesia for Her in opposition to the Elector of Saxony, and that He would hinder either the Bavarians or the Saxons from taking winter quarters in Bohemia on this side of the Elbe, and that in case they

Po smrti císařově král Pruský za Slezsko nabízel Marii Terezii také svou garancii všeho ostatního dědictví severně Alp. Konvence žádné garancie nepřináší ani v těch rozměrech, ani s nějakým obmezením. Co král pověděl na schůzi dne 9. října ve prospěch královnin o Horním Slezsku a o Moravě, nebylo plně závazné; konvence o tom nic nepraví. O Čechách připomenul, že Frankfurtská smlouva Čechy dává kurfirstovi Bavorskému a dále také Horní Rakousy, Tyrolsko a tak zvané země venkovské, neřekl však při tom nic, co by obsahovalo nějakou připověď, třeba nezávaznou, jako o Moravě a Horním Slezsku. Měly tedy Čechy dostati se v držení kurfirsta Bavorského, jak určovala smlouva Frankfurtská, měl Karel Albert státi se králem Českým?

Ze všeho, co král pověděl při schůzi na zámku Schnellendorfském nad to, co se konvence týkalo přímo, nejvíce překvapuje, že dával Neippergovi radu — zdá se, že to bylo na konci schůze — jak by si měl vésti na poli válečném, až opustí Horní Slezsko. A byly to rady tak dobré, že by byl Neipperg, kdyby se jimi byl řídil, snad zachránil Prahu i království. Chtěl Fridrich skutečně, aby Marie Terezie zůstala královnou Českou? Polohlasem, jako by mu svěřoval nějaké tajemství, radil král maršálkovi rakouskému, aby se po spojení s Lobkovicem obrátil k rozhodné ráně proti spojencům, nepřátelům Marie Terezie, nežli sloučí své branné síly v jedno. A tu dal na srozuměnou, že by se snad on sám, král Pruský, podaří-li se, k čemu radil, přidal ke královně, kdyby však jí štěstí nepřálo, že by se musil starati o sebe sama.[48]) Tím

---

attempted it, He would take winter quarters there himself and would pay the Queen an equivalent for them in ready money. (Až sem přeložil toto místo Grünhagen.) V relaci Hyndford pokračuje: He likewise offered some days before to Marishal Neipperg by Collonel Goltz a present to the Queen of Fifty thousand Ducats, which He meant to answer the expense of fourage for His troops in their winter quarters in Upper Silesia; but the Marishal could give no answer to that, till He had informed His Court.

[48]) Neipperg o tom nic nepřipomíná; zde Lentulus měl patrně referovati ústně. — H y n d f o r d, a je to nejzajímavější místo jeho depeše, vypravuje takto: He stay'd above two hours, and all the while talk'd with the greatest concern for the Queen and the Duke of Lorrain, and gave Marishal Neipperg his advice with relation to the operations against the Allies, and recommended to him particulary to make Prince Lobkowitz join him with all his force, to strike a stroke, before the Allies should join; and if he was successfull, He insinuated (dal na srozuměnou) little less

vlastně bylo řečeno, že se přidá k straně vítězné, ať by to byla královna, ať by to byli její protivníci, ale ani tu nic neslyšíme o Čechách, jako jsme slyšeli o Moravě a Horním Slezsku — neslyšíme aspoň výslovně a určitě. Než Hyndford, jemuž neušlo, co král povídal Neippergovi, (a král chtěl, aby to slyšel), opouštěl schůzi s dojmem, že král snad bude pro královnu jejím ochráncem v Čechách i na Moravě.[49]) A také Neipperg odcházel ze zámku Schnellendorfského s dojmem, že král nebyl bez obav, nenastane-li mu později, bude-li provedeno, co obsahovala smlouva Frankfurtská, o Slezsko zápas s novým králem Českým, jenž se bude domáhati aspoň částečné rekonstrukce koruny České.[50]) Podobně kdysi králův praděd, velký kurfirst, když očekával již v své době válku o dědictví rakouské a sobě za podíl vybíral Slezsko, počítal i s tím, že by se králem Českým stal Bavor, jenž by pak byl tak mocným, že by se musil s ním o Slezsko rozděliti. A Fridrich sám roku následujícího (1742) zavřel s Marií Terezií mír, separátní, ač panství bavorské, třeba ohrožené, v Čechách ještě nebylo padlo úplně a spolek jeho

---

than that He would take part with the Queen; but if she (Grünhagen čte: he, tedy Neipperg) was still unlucky, he must look to himself. This he spoke in a sort of whisper to the Marishal and I out of respect was drawing back two or three steps; but the King immediatly pull'd me to Him by the arm, and said: My Lord, I desire, you will hear every word of this Conversation ...

[49]) Z dopisu Hyndfordova Robinsonovi přeložil Grünhagen II., 55 dotyčné místo takto: Kurz, wenn diese Angelegenheit so weiter geführt werden kann, wie sie angefangen ist, und unter Wahrung des Geheimnisses, so wird der König von Preussen wahrscheinlich der Protektor von Böhmen und Mähren für die Königin werden, denn er scheint seiner neuen Verbündeten recht müde zu sein und sie zu fürchten.

[50]) Není to ovšem v Neippergových Připomínkách řečeno výslovně, ale přece je dovoleno se domnívati, že Fridrich tehdy nebyl bez podobných obav; maje již Slezsko, chtěl si je pojistiti pro budoucnost. V 3. odstavci Neipperg připomíná: Versicherte er seine Neigung, die er vor Ihrer köngl. Majestät und den Grossherzogen hegete, und welches eben der Anlass sei, warum er mit denselben sich zu setzen und künftig in gutem Vernehmen und Freundschaft zu stehen verlangete; die Hauptursach aber dürfte wohl von daher rühren, dass er lieber Ihrer Königl. Majestät als andere Aquirenten, die ihm vielleicht zu gefährlich scheinen, und er sich eines Anspruches seinerzeit auf das, was er in Schlesien occupiert, von ihnen besorget, dieser Enden zum Nachbar haben möchte. — Smíme-li dále jíti v domněnkách, Fridrich se mohl obávati, že se proti němu spojí oba králové, Český a Moravský, a ti že se pak o Slezsko, jemu odňaté, rozdělí.

s dosavadními spojenci ještě trval. Byl to mír, po kterém královna Uherská mohla očekávati, že zůstane také královnou — Českou.

Že král, když tajně vyjednával s Marií Terezií, pomýšlel na vystoupení ze spolku, který proti ní se tvořil a který pro něho ještě nebyl úplně závazným, když ještě chyběla jeho akcesse k smlouvě Frankfurtské, i to dal na jevo při schůzi s Neippergem. Právě proto chtěl rozšířiti své „zimní kvartýry" i do Čech, ač konvence je omezovala na Horní Slezsko, odůvodňuje svůj úmysl a své přání tím, že tak se dostane do sporu se Sasy a že ho tento spor o „zimní kvartýry" vyvede ze spolku, který se mu stával obtížným břemenem.[51])

Zdrženlivěji se vyslovil král o volbě císařské. Za předcházejícího jednání byl poslán Neippergovi dopis velkovévody Františka, svědčící Fridrichovi, který mu však byl od Neipperga odevzdán teprva den před schůzí;[52]) dopis obsahoval prosbu za

---

[51]) V 8. odstavci praví Neipperg: Zeiget er gegen Sachsen einen besonderen Pique . . . nimmt auch darob Anlass, für einen Theil seiner Truppen gegen darbietende Bezahlung die Winterquartiere in Böhmen, und zwar in der Nachbarschaft derer Sächsischen zu verlangen, um dadurch Gelegenheit zu haben, sie zu chicanieren, und endlich darob Ursach zu finden, die Allianz zu brechen, zu welchem Ende derselbe einen Generalen über sothane in Böhmen zu bequartierende Truppen das Commando auftragen wollte, der sich auf die Chicanen verstünde, und ihm hierinnen unter lauter scheinbaren Freundschaftsbezeugungen jedoch, den verlangenden Endzweck erreichen machte. — Skutečně potom, když Sasové a Prusové se stýkali v Čechách v Polabí, nastaly podobné spory. — V předcházejícím 7. odstavci Neipperg připomíná, že traktát se Saskem (hodí se to na akcessi k smlouvě Frankfurtské) ještě není podepsán, král že věc prodlužuje, maje s Bavory a Sasy již napřed spory o zimní kvartýry v Čechách. Že však aliance v odstavci 8. není jenom spolek se Sasy, patrno z odstavce 6.: Von dem mit Frankreich und Bayern geschlossenen Traktat (s Bavorskem ještě žádné smlouvy neměl, ač se o ni již jednalo) machet er kein Geheimniss, sondern sagt, dass es anmit seine Richtigkeit habe, man spüret aber desswegen an ihm fast einige Reue, und gibt zu erkennen, dass er diese Allianz gerne auf gute Art und Gelegenheit los sein möchte.

[52]) Dopis byl datován 8. září (v. pozn. 12), nebyl však odeslán hned, nýbrž byl poslán Neippergovi později, v druhé polovici měsíce září, a Neipperg dopis neodevzdal hned, což odůvodňuje ve vlastnoručním psaní velkovévodovi dne 25. září (Víd. Vál. Arch.) takto: . . . en la (la lettre) donnant. . . elle ne nous serviroit de rien actuellement, le Roy s'etant trop engagé à donner sa voix à lelecteur de baviere, et si lelection se fait bientot, il ne s'en dédira pas, ny de laisser à prendre la boheme, si n'est pas tout le

jeho hlas, který byl kdysi sám nabízel za Slezsko. Při schůzi dne 9. října král se omlouval, že hned na dopis velkovévodův neodpovídá a ani neodpoví, připojuje však radu, nechť se se strany rakouské působí na kurfirsty, zejména na kurfirsta Mohučského, aby se volba odkládala, až se situace změní. Král nezamlčel, že je vázán svou smlouvou s Francií ve prospěch kurfirsta Bavorského, avšak i zde naznačoval, ač bez určitého a závazného slibu, že by později se ze závazku, který má, mohl vymknouti a že by potom prokázal svoje přátelství velkovévodovi skutkem.[53]) Smysl toho, co král řekl (ovšem ne stejnými slovy) byl: nestane-li se Karel Albert králem Českým, nestane se ani císařem.

Jaké závazky ukládá a jaké výhody přináší konvence králi a královně v nejbližší době? Králi se má dostati na doplnění jeho výboje Nisy a pro část jeho vojska zimních kvartýrů na cizí půdě, královně nic více, nežli že Neippergovi bude volno odvésti vojsko z Horního Slezska do Moravy a odtud, kde ho bude třeba, bez překážky a bez pronásledování. Za to byla zaplacena již napřed velmi znamenitá cena. Je to Dolní Slezsko, tedy větší část Slezska, kterou ovšem král již držel skutečně, kterou však později bude držeti na základě smlouvy a to i s Nisou, která přibude. Král

---

Royaume, au moins une bonne partie avec d'autres pais peutetre encore. — Neipperg dal psaní velkovévodovo teprva 8. října Goltzovi a Goltz králi.

[53]) H y n d f o r d v relaci: The Marishal gave the King a letter from the Great Duke, which the King received very graciously, and said, He hoped the Great Duke would not think it strange, if He did not answer it immediatly, for He knew very well His present situation, and the engagement He was under with France, but he hoped it would be the some thing, if He sent the Duke an answer towards the latter end of December and in the mean time what He would do for the Great Dukes service would be as good as an answer. — Mnohem obšírnější jsou tu N e i p p e r g o v y Připomínky ve dvou odstavcích; v 9. je řečeno totéž, co oznámil ve své depeši Hyndford, podle odstavce následujícího král připomenul svůj závazek, kterého se v té chvíli (zur Zeit) nemůže zbaviti, radil však k odložení volby; on sám že nebude naléhati na její urychlení — er seinesorts wollte selbige gewiss nicht pressieren und unter solcher Zeit dürften sich vielleicht Mittel und Gelegenheiten hervorthun, wodurch er sich seines diesfälligen Engagements entschlagen und dem Grossherzogen seine Freundschaft comprobieren könnte, wo hingegen aber hierauf, wann man das mit ihm geschlossene publique machte und nicht geheim hielte, gar nicht zu rechnen und alles ungiltig sein sollte, zumale der König verlanget, dass die ganze Welt persuadiert sein solle, als ob der Krieg zwischen ihm und uns noch, wie zuvor, fortgeführet würde.

za to ponechával zbytek Slezska Marii Terezii; podle konvence se aspoň k němu neměl hlásiti ani v míru separátním, ani v míru všeobecném. Závazek společný oběma, králi i královně, je klid zbraní zastřený zdánlivou válkou. Cena konvence pro královnu v nejbližší době záležela na tom, co získá odchodem vojska Neippergova ze Slezska; podaří-li se uhájiti Čech a Moravy, aby zůstala královnou Českou, bude to cena vysoká, ale nebude dána nadarmo. Než v té věci konvence sama neposkytuje žádné jistoty.

Přibéřeme-li k tomu, co konvence obsahuje výslovně, ještě také, co král sliboval, třeba nezávazně, objeví se význam tajné schůze na zámku Schnellendorfském mnohem větší. Jest to návrat na první cestu anebo aspoň možnost tohoto návratu snad až k spolku s Marií Terezií proti těm, kdo proti královně počínali válku (byli to Francouzové a Bavoři), i proti těm (byli to Sasové), kdo se k ní chystali, tedy proti těm, kdo již byli spojenci královi nebo se jimi stávali. A tu stojíme před otázkou, kterou si položil král sám jako svůj dějepisec. Proč zavíral konvenci Schnellendorfskou? [54])

---

[54]) Fridrich počal skládati své vlastní dějiny (později dal svému dílu název Histoire de mon temps) hned po první slezské válce a míru Vratislavském (1742). Z tohoto prvního sepsání se zachovala předmluva (složená r. 1743) celá, z vypravování o válce zachovaly se však jenom zlomky. Po míru Drážďanském (1745), když pokračoval ve svém díle, přepracoval, co již bylo hotovo, vypravování o první válce a také předmluvu (1746); třetí přepracování první války i předmluvy je z r. 1775. Lze tedy rozeznávati trojí redakci. O první v. Fritz Arnheim ve Forschungen zur Branden. und Preuss. Geschichte 1897; druhou vydal 1879 Max Posner v Publicationen aus den K. Preuss. Staatsarchiven; třetí vyšla ponejprv 1788 v Oeuvres posthumes I. — O předmluvách a jejich rozdílech v. zvláště Friedrich Meusel, Friedrich der Grosse als historisch-politischer Schriftsteller v Preuss. Jahrbücher 1905. Ve všech předmluvách král uvažuje o antinomii (tak to nazývá Meusel) morálky privátní a politické či státní, o jejich rozdílu, ba protivě. Nejostřeji vystupuje tento rozdíl v předmluvě z r. 1743. V zápasech politických, diplomatických a válečných zvítězí, kdo se vyzná v umění prováděti, co chce provésti, na více než jedné cestě; toto umění se příčí morálce privátní, ale srovnává s morálkou knížat, kteří si takové privilegium dali (král praví: bohužel!); toto umění často také žádá, aby smlouvy nebyly zachovávány. Dějiny každého státu vykazují nezachované smlouvy o aliance a míry. Král praví dále, že nechce psáti apologii této politiky, ale píše ji přece, ač se o tom v předmluvě výslovně nezmiňuje, zvláště vzhledem k tomu, jak se zachoval

Neběží o to, abychom krále, jenž se počal odvraceti od svých spojenců, soudili neb odsuzovali. Jak málo platily smlouvy, ukazují garancie, které si byl získal se značnými obětmi zemřelý císař. Jde o to, abychom vysvětlili, proč král nechtěl dále svým spojencům pomáhati, proč by se snad později byl spojil (neboť vždy to byly věci teprve v budoucnosti možné) s Marií Terezií, s kterou vedl válku od konce předešlého roku, proti jejím nepřátelům, proti Francii, proti Bavorsku, proti Sasku, a to bez ohledu na smlouvy s nimi, smlouvy již hotové nebo bezmála dojednané.

O poměru Pruska a Saska, o poměru krále Fridricha k dvoru Drážďanskému bylo již dosti pověděno; tato pohnutka, nepřízeň k Sasku, jevila se zvláště patrně při schůzi s Neippergem. Od Wittelsbachů nedělilo krále žádné starší neb novější nepřátelství, ani ho s nimi nespojovalo žádné zvláštní přátelství. Když zavíral spolek s Francií, nešlo mu o to, aby získal kurfirstovi Bavorskému pomoc Francie k dosažení dědictví rakouského celého neb některé jeho části, zejména království Českého. Bližší byl zřetel jiný, aby totiž Bavor, podporován Francií, provedl ve válce „diversi" ve prospěch jeho, diversi dosti mocnou a silnou, aby se král udržel ve Slezsku, svém výboji, aby si Slezsko pojistil pro budoucnost, aby si doplnil, co již měl, přidáním pevné Nisy. Když se počínalo tajné jednání s Neippergem a Hyndfordem, měla tato diverse, zvláště kdyby táhli Bavoři a Francouzové od Lince dále k Vídni, zjednati králi možnost, aby si pojistil Slezsko a obdržel ještě také Nisu bez nové bitvy. Když se potom jednání schylovalo ke konci, běželo králi o to, aby Neipperg odešel ze Slezska a válka

---

sám 1741 při konvenci a 1742 při míru, kterým své spojence opustil; přiznává však, že sám byl nucen si vésti podle morálky knížat, a tvrdí o sobě, že byl lepší než jiní, že u něho bylo: assez de générosité. — M e u s e l v uvedeném článku politiku Fridrichovu, i co se týče konvence (1741), i co se týče míru Vratislavského (1742), rozhodně odsuzuje. — Předmluvu z r. 1743 poslal král Voltairovi a Voltaire krále upozornil, že vlastně sebe obviňuje sám. Upozornění Voltairovo nejspíše přispělo k tomu, že král právě ono místo o dvojí morálce celé přepracoval, ale beze změny stanoviska; lze říci, že v druhé předmluvě král mluví více všeobecně, v první dosti patrně individuálně. V předmluvě z r. 1746 král praví: „. . . il vaut mieux plutôt que le peuple périsse, que le souverain rompe son traité. — Pojednání, které vydal R. K o s e r v Zeitschrift für Preussische Geschichte und Landeskunde (s titulem: Zur Geschichte der Beziehungen zwischen Preussen und Frankreich 1741 und 1742), obsahuje výklad, ale také apologii politiky co se týče konvence, když ji král zavíral, a zvláště když se z ní vymýkal.

přestala; když bylo dojednáno, bylo lze očekávati, že se obrátí se svým vojskem do Čech. A byl to, jak již dříve bylo řečeno, král sám, jenž ho posílal do Čech . . . Proč by se byl král Fridrich odloučil od Francie a snad i postavil proti ní a jejím spojencům?

U Fridricha nesmíme hledati žádného silného národního smýšlení; je známo, že kulturně byl svému národu cizí, zvláště v mladých letech, že byl kulturně Francouz. Když byla podepsána smlouva s Francií na počátku června, prohlásil v dopise kardinálu Fleury, že je právě tak dobrý Francouz, jako kardinál sám. A to opakoval také v dopise Belleislovi.[55]) Míněno tím ovšem přátelství politické. Knížata říše Německé dovolávali se často ochrany a pomoci krále Francouzského na uhájení své „svobody" i proti hlavě říše, proti císaři, a Francie byla vždy ochotna jim žádanou pomoc a ochranu poskytovati; král Francouzský jako garant míru Westfalského měl k tomu i právo, ba povinnost. Spolek s Francií nepříčil se tedy státoprávnímu patriotismu knížat říšských, kteří nejednou prohlašovali, že právě tento patriotismus, péče o svobodu říše proti císaři, je uvádí do spolku s králem Francouzským. Spolek krále Pruského s Francií, která mu v smlouvě, jemu samému i jeho dědicům, slibovala garancii celého Dolního Slezska s Vratislaví,[56]) nebyl spolek proti císaři, když trvalo interregnum od smrti posledního císaře z rodu Habsburského, nýbrž byl to spolek proti rodu vstupujícímu na jeho místo jako jeho pokračování. Byl to spolek zavřený proto, aby na tento rod nepřešly tradice, které ze starého rodu byly učinily rod císařský, když koruna císařská, zadávaná volbou knížat k tomu zvláště oprávněných, k němu se zase a zase vracela při každé volbě po tři století, jako by to byla koruna dědičná. V minulých dobách rivalita Bourbonů a Habsburků se někdy rozšiřovala i na císařství, naposled za Ludvíka XIV. proti Leopoldovi po smrti Ferdinanda III. (1657), a potom zase, když se očekávalo, že by smrtí Leopoldovou vy-

---

[55]) Kardinálu: Je vous dispute à présent d'être meilleur Français que je le suis . . . Belleislovi: Me voilà désormais meilleur Français que le maréchal de Belle-Isle (P. C. I., 251, 252).

[56]) V druhém tajném článku smlouvy z 5. června: Sa Majesté Très Chrétienne s'engage pour Elle et ses successeurs et héritiers à perpétuité, de la manière la plus forte et la plus solennelle, de garantir de toute sa force contre qui que ce puisse être à Sa Majesté le roi de Prusse, ses successeurs et héritiers à perpétuité la possession tranquille de toute la Basse-Silésie, la ville de Breslau y comprise . . .

mřela v mužském potomstvu mladší linie Habsburská. Když skutečně přestala Karlem VI., bylo by Francii, nežli se rozhodla pro válku o dědictví po něm, stačilo, aby císařství přešlo s vyloučením manžela Marie Terezie na knížete říšského, jenž by byl císařem z milosti krále Francouzského. A ani tu nezakazoval králi Pruskému státoprávní patriotismus, aby v smlouvě s Francií nesliboval svého hlasu kurfirstského Karlu Albertovi nebo jinému knížeti, o kterého by se dohodli král sám a král Francouzský. A nepříčil se spolek s Francií ani tradicím rodu, ze kterého král pocházel, ježto nacházíme jeho nejznamenitějšího předka, velkého kurfirsta, aspoň nějakou dobu ve spolku s Francií a ježto i jeho otec, smýšlením a rázem Němec, ve kterém ještě najdeme něco středověké úcty k důstojenství císařskému a oddanosti hlavě říšské, na konci svého života se počal odvraceti od císaře a obraceti k Francii . . . Ani národním, ani státoprávním patriotismem nelze vysvětliti politiku, jež Fridricha přiměla ke konvenci Schnellendorfské.

Bylo již řečeno, že v tom, jak svou politiku vysvětluje král sám jako svůj dějepisec, je něco pravdy, že v tom však není všecka pravda.[57]) Co královský dějepisec zamlčel, jest, že při konvenci měl přání zakončiti válku pro rok 1741 a doplniti svůj výboj vzetím Nisy — bez boje.[58]) Podávaje však vysvětlení své politiky, jež ho vedla k onomu „dvojsmyslnému kroku“, jak sám konvenci nazývá,[59]) neomezuje se na pohnutku jedinou. Čím se netajil na schůzi s Neippergem vzhledem k Sasku, to pověděl potom a vyložil také velmi určitě ve své Histoire de mon temps: proč měl pomáhati, aby Sasko, tento dávný soupeř Pruska, vzrostlo o Moravu a Horní Slezsko?[60]) Než na první místo klade královský dějepisec přece něco jiného.

---

[57]) V následujícím se přihlíží všude na prvním místě k redakci z r. 1746. Z redakce starší se nezachoval žádný zlomek, jenž by se týkal konvence Schnellendorfské.

[58]) Arneth vysvětluje touto pohnutkou, nepřibíraje jiných, politiku královu, jež ho přiměla ke konvenci.

[59]) Na konci třetí hlavy král vypravuje krátce o schůzi s Neippergem a potom, na počátku čtvrté, vykládá, proč se odhodlal k tomuto kroku (t. konvenci) — un pas aussi scabreux.

[60]) Dotýčné místo je položeno do prostřed výkladu o motivu, který král sám klade na první místo: Zní takto: D'ailleurs la haine et la jalousie que la maison de Saxe a eue de tout temps contre la maison de Bran-

Ve svém výkladu král vychází od toho, odkud i dnes třeba vyjíti každému, kdo chce porozuměti jeho politice na počátku jeho vlády a ještě dlouho potom. Cílem celé jeho politiky, všeho, co podnikal, cílem všech smluv a závazků, které zavíral a do kterých vcházel, bylo a zůstávalo Slezsko. Jestliže však král hned potom, vytknuv tento cíl své politiky s velkým důrazem, pokračuje dále: ale Francie a ostatní spojenci, které jsem měl, chtěli něco jiného[61]) — nemohl to míniti tak, jako by mu Francie Slezska nebyla chtěla popřáti. Co tedy chtěla Francie? V čem spatřoval král poslední cíl jejího snažení, její politiky? Co Fridrich jenom naznačil, maje vysvětliti svou vlastní politiku, jaká byla, když zavíral ono „jakési příměří" [62]) s Marií Terezií (tak nazývá konvenci), nabývá plnějšího světla, když se obrátíme zpátky k první, úvodní kapitole jeho díla, jeho Histoire de mon temps.

V politické terminologii se dlouho udržovalo slovo: universální monarchie — k naznačení cíle velmoci, o které se zdálo a která u ostatních vzbuzovala obavu, že je předstihne všecky.[63]) Snaha po universální monarchii se připisovala kdysi císaři Karlu V.,[64]) tedy Habsburkům, později Ludvíku XIV., tedy Bourbonům; rivalita obou rodů se jevila jako zápas o tuto universální monarchii.

---

denbourg faisaient craindre que par l'accroissement de sa puissance cette rivalité ne devînt dangeureuse à la Prusse, il ne fallait donc point travailler à l'agrandir, il ne fallait donc point faire la guerre pour lui procurer la Haute Silésie et la Moravie. — Citované místo Fridrich v třetí redakci (1775) vynechal. — Na tento motiv klade zvláštní až jednostranný důraz Senftner v dissertaci (1904): Sachsen und Preussen 1741, zugleich ein Beitrag für Kleinschnellendorf. Srovn. Koser IV., 41.

[61]) Le principe de toutes mes actions, le but de toutes mes démarches, le nerf de tous mes engagements, c'était l'acquisition de la Silésie; mais la France et mes alliés visaient à des objets tout différents. — Podobně, jen určitěji o smlouvách, v redakci pozdější (1775): Le but de la guerre que le Roi avoit entreprise, étoit de conquérir la Silésie; s'il prit des engagemens avec la Bavière et la France, ce n'étoit que pour remplir ce grand objet; mais la France et ses alliés visoient à des fins differentes.

[62]) une espèce de trève.

[63]) Ještě náš Palacký ve svém slavném psaní do Frankfurta mluví o universální monarchii, jež hrozí od Ruska. — Král užívá také jiného výrazu: l'arbitrage universel. — Srovn. J. Šusta Dějinné předpoklady moderního imperialismu (Český Čas. Hist. XV.).

[64]) Karla V. připomíná také Fridrich.

V dotčené úvodní kapitole rozeznává král velmoci prvního a velmoci druhého řádu. Velmocemi prvního řádu nejsou mu však pro jeho dobu již Francie a Rakousko, nýbrž Francie a Anglie, jda však v třídění ještě dále, klade Francii na nejvyšší stupeň. Francie a Anglie, jež v řadě velkých potencí přichází hned po Francii, jsou mu velmocemi, jež spolu zápasí o světovou nadvládu,[65]) při čemž král Francii vždy ještě připisuje program obou kardinálů 17. století, Richelieu a Mazarina, program daný přírodou samou, program přirozených hranic, snahu rozšířiti Francii až k Rýnu. Než potom, v pozdější kapitole, přibíraje k svým pohnutkám i to, co bylo výše nazváno státoprávním patriotismem, král třetímu kardinálu, kardinálu Fleury, nedává zakládati universální monarchii uskutečněním programu 17. století, nýbrž něčím jiným — tím, čemu právě on sám, král Pruský, sloužiti nechtěl. Co ztrácí dům Rakouský, mají si rozebrati a podržeti spojenci Francie, Bavorsko, Sasko a Prusko a na rovnováze těchto čtyř států, seslabené Rakousko k nim počítaje, má spočívati převaha Francie.[66]) To však (a to je odpověď králova na několikráte

[65]) Výklad o soupeřství Francie a Anglie patří k nejzajímavějším a zároveň k nejlepším místům v Histoire de mon temps, jen že král význam politiky kardinála Fleury nedoceňuje patřičně. Ale také on chválí jeho finanční politiku.

[66]) Vytknuv Slezsko jako cíl své politiky (v. pozn. 61), kdežto Francie se svými spojenci chtěla něco jiného, král praví dále: Cette puissance (Francie) était dans la persuasion que la maison d'Autriche, sur son déclin, allait être détruite pour jamais, et elle voulait élever sur ses ruines quatre souverains égaux en tout, à savoir la Reine d'Hongrie avec le débris de la monarchie de son père, l'électeur de Bavière avec la Bohême, une partie de l'Autriche, le Brisgau et le Tyrol, la Prusse avec la Basse-Silésie, et enfin la Saxe avec la Haute-Silésie et la Moravie. La France fondait ainsi le dessein de son arbitrage universel sur l'équilibre de puissance établie entre ces quatres souverains. — V redakci z r. 1775, kde se tento záměr Francie již nespojuje se snahou po universální monarchii, zní ono místo takto: Le ministère de Versailles . . . vouloit élever . . . quatre souverains, dont les forces pourroient se balancer réciproquement . . . Ces quatre voisins n'auroient jamais pu se comporter à la longue, et la France se préparoit à jouer le rôle d'arbitre. — Je zajímavo, že tento záměr, založiti rovnováhu čtyř států, připisuje Francii hned r. 1741 Schmettau v dopise králi z 15. září (Berl. Arch.), odpovídaje na dopis králův, jenž patrně (v P. C. není) jednal o Sasku. Schmettau praví: Il est vray que la Saxe avec aucune raison et par aucun merite ne peut prétendre quelque chose de ce partage de la Maison d'Autriche, mais V. M. voit mieux que personne

opakovanou otázku) by nebylo na prospěch ani „svobodě německé" ani „velikosti" jeho domu — jinými slovy řečeno — velmocenskému postavení státu pruského. Král totiž počítá hned v úvodní kapitole[67]) Prusko, ještě bez Slezska, ke čtyřem velmocem druhého řádu vedle Španělska, Hollandska a Rakouska, ač Prusko velmocenského postavení skutečně nabylo teprve výbojem této země koruny České. A tak můžeme říci ve smyslu královského dějepisce, třeba jinými slovy, že zavíral konvenci, která se nám jeví zároveň jako počátek návratu na „první cestu", že by se byl snad odloučil od Francie, ba postavil proti ní ve spolku s Marií Terezií k tomu konci, aby zabránil další vzrůst mocného postavení Francie ve světě až k monarchii universální.[68]) A bylo-li

---

qu'il convient à la France . . . d'avoir trois ou quatre mediocres puissances, et de n'en laisser venir aucune à telle force, qui puisse lui tenir tête, comme l'a fait la maison d'Autriche; ils donneroient pour cette raisons volontiers une partie à la Saxe, étant assurés que par la jalousie qu'ils peuvent entretenir et fomenter, ils auront toujours ou la Saxe contre la Bavière et V. M., ou V. M. et la Bavière contre la Saxe, Hannover, l'Angleterre et le reste de l'Autriche, si tant y a qu'il reste la Styrie, Carinthie et Hongrie. Srovn. Droysen 340.

[67]) V první hlavě král vykládá, jak se po úpadku Švédska povznesly Rusko a Prusko: La maison de Brandenbourg quitte le banc des électeurs pour se placer sur le trône à côtè des rois . . Les arrangements s'étaient perfectionnés, ses acquisitions s'accumulaient, ses progrès sont promptes et sa fortune égale et invariable. Voilà donc une puissance (Švédsko) que le destin a rayée des annales de la politique, et en voilà deux nouvelles qui s'élèvent, la Russie par ses conquêtes, la Prusse par son industrie . . . . V pozdější redakci (1775): . . . La paix et la sagesse du gouvernement (zde je nejspíše míněna vláda otce králova) formèrent une Puissance naissante, presque ignorée de l'Europe, parce qu'elle travailloit en silence . . On parut étonné lorsqu'elle commença à se développer

[68]) Ce projet (čtyř států v rovnováze) incompatible avec les libertés germaniques, l'était également avec la grandeur de ma maison; exécuter servilement le projet du cardinal de Fleury c'aurait été travailler à la monarchie universelle de Louis XV, et briser le joug d'Autriche pour façonner celui des Bourbons. Quelle faute impardonnable en politique à tout prince de forger ainsi ses propres chaînes! — Potom následuje již uvedené místo o Sasku (D'ailleurs . . . .), načež král pokračuje: Je vais plus loin, et je vous révèle la conscience secrète de ma pensée Si j'eusse secondé trop vivement les opérations des Français, leur fortune m'aurait entraîné à la suite de son char bien au delà de mes intentions; une conduite mitigée qui tenait en èquilibre la France et la reine d'Hongrie me convenait mieux, et l'infortune de cette princesse était bien grande pour réduire sa fierté, au point de souscrire à la cession de la Silésie. C'est pourquoi je consentis

to mezi pohnutkami, jež vedly krále ke konvenci a mohly vésti ještě dále (a můžeme mu věřiti, že bylo, a to nikoli na místě posledním), je tím zároveň vyloženo, proč mladý král, maje se rozhodovati hned po smrti císařově, byl by raději k svému cíli, získání Slezska, šel první cestou — bez Francie a třebas i proti ní, tou cestou, na kterou se počal vraceti tajným jednáním před konvencí, konvencí samou a zvláště tím, co pověděl na tajné schůzi v zámku Schnellendorfském.

à cette suspension d'armes, prévoyant d'avance que l'indiscrètion des ministres autrichiens me fournirait un prétexte legitime pour rompre cette trève, lorsque je le trouverais à propos — V redakci pozdější (1775): . . . Si le Roi s'étoit rendu l'instrument servile de la politique françoise, . . . il auroit tout fait pour la France et rien pour lui-même, et peutêtre Louis XV. seroit-il parvenu à réaliser cette monarchie universelle, dont on veut attribuer le projet chimerique à Charles Quint. — Pozoruhodno je, že král v poslední redakci (1775) nepovídá o sobě, že užil tísně, ve které se octla Marie Terezie, aby ji přiměl ku postoupení Slezska; místo toho v ní čteme: La Reine d'Hongrie étoit au bord du précipice, une trève lui donnoit le moyen de réspirer . . .

VII. Po konvenci Schnellendorfské; nezdařený pokus o mír s králem Pruským.

V předmluvě k Histoire de mon temps Fridrich II. počítá k umění diplomatickému, míti pohotově více cest vedoucích k stejnému cíli. Mladý král hned od počátku ovládal právě tuto část umění diplomatického znamenitě, ba, lze-li tak říci, dovedl jíti dvojí cestou zároveň. První válka slezská má do sebe cosi zvláštního; od počátku do konce bylo skoro neustále jednáno o mír. Počátek učinil král sám, když r. 1740 vtrhl do Slezska; zde jsme ho našli na první cestě, ale i když přešel na druhou, nepouštěl první se zřetele a záhy nastalo, co lze nazvati: jíti k stejnému cíli dvojí cestou zároveň. Nebylo to možné bez klamání na jedné straně nebo na druhé, bez klamání spojenců, které již měl, nebo protivníka, s kterým se smiřoval. A přece král vystupoval někdy (bylo to již připomenuto) s překvapující otevřeností a, smíme-li tak říci, upřímností.

Tak bylo při schůzi v Malém Schnellendorfu, když dával na srozuměnou, že by se později i přidal k Marii Terezii jako její spojenec proti svým dosavadním spojencům. Než právě tu třeba si položiti otázku, bylo-li to míněno upřímně anebo bylo-li v tom vědomé a zamýšlené klamání. Soud o tom se rozchází a bude se nejspíše rozcházeti i budoucně. Kdo soudí nepříznivě a při tom obviňuje krále, že konvenci Schnellendorfskou zavíral jen pro výhody, jež mu slibovala v nejbližší době, aby mu totiž válka jen zdánlivá, jež se měla připojiti ke skutečné, přinesla Nisu a zimní kvartýry v území cizím, kdo tak soudí, může se opírati o to, co následovalo hned v nedaleké době, když král nejprvé konvence nešetřil v některých zcela určitých kusech a potom se jí odřekl zcela. Kdo by krále proti tomu hájil, mohl by připomenouti, že od počátku tajného jednání až do konce od něho bylo neustále

připomínáno, že jednání a, co bude vyjednáno, má a musí zůstati utajeno, zvláště těm, kdo byli ještě jeho přátelé a spojenci; že však tajemství bylo porušeno velmi záhy. Kdo krále nehájí, ba odsuzuje, smí proti tomu pověděti, že žádána od něho věc nemožná a že potom již ona simulovaná válka sama prozrazovala, že mezi ním a královnou přišlo k nějakému dohodnutí. A tu se může i tázati: nechtěl král věc nemožnou proto, aby mohl od konvence ustoupiti, kdyby uznal ustoupení za prospěšné? Tolik bezmála pověděl o sobě král sám jako svůj dějepisec.[1]) Než smíme také hned říci, že přistupoval ke konvenci věda, že za nedlouho od ní zase ustoupí, že ji zavíral v úmyslu, že se jí za krátko odřekne?

Při vší hotovosti a samostatnosti byl mladý král na počátku vlády mladým netoliko věkem (ještě nepřekročil 30. roku); přese

[1]) V Hist. de mon temps ke konci hlavy III., ve které vypravuje krátce o jednání před konvencí a schůzi s Neippergem, král praví: . . . j'avais lieu de me défier de la cour de Vienne dont la façon de penser m'était connue, je crus donc d'agir prudemment, en exigeant des Autrichiens un secret inviolable . . . prévoyant qu'ils ne le garderaient pas . . . ce qui m'autoriserait à rompre de mon côté cet accord verbal. To opakuje potom ještě jednou v následující hlavě skoro stejnými slovy, ale s dodatkem: . . . rompre cette trève, lorsque je le trouverais à propos. — Podobně, ale opatrněji, v redakci z r. 1775: . . . il étoit clair que la Reine de Hongrie ne se prêtoit à cette convention que pour semer la méfiance entre les alliés en l'ébruitant (toto nedůvodné podezřívání v starší redakci ještě není); il falloit donc exiger des Autrichiens, comme une condition, sine qua non, que s'ils divulguoient le moins du monde les conditions dont on conviendroit, ce feroit autoriser le Roi à rompre cette convention; le Roi étoit bien sûr que cela ne manqueroit pas d'arriver. — A na druhém místě, kde král nazývá konvenci příměřím, ač v ní bylo více: . . . le Roi étoit sûr de la (la trève) rompre, quand il le jugeroit à propos, parceque la politique de la cour de Vienne la pressoit de divulguer ce mystère. — Stížnosti, že tajemství se nezachovává, počaly se velmi záhy; král obviňoval dvůr Vídenský z úmyslného nešetření tajemství podobně, jako potom v poslední redakci své Histoire de mon temps. Pověsti a zprávy, že se jedná, že byl zavřen tajně mír, přicházely záhy se všech stran, král všechnu vinu ovšem nemohl přičítati a nepřičítal dvoru Vídenskému; běželo o to, co se stalo od ministrů rakouských, počítaje k ministrům též diplomaty. První takový případ, který se vyskytuje v stížnostech krále Pruského, byl tento: Hrabě Khevenhüller odešel v první polovici října na nějakou dobu z Drážďan. Z Prahy, kde se cestou zdržel, poslal Vratislavovi zprávu, že byl zavřen s Pruskem mír, a Vratislav to oznámil králi Augustovi. — K následujícímu srovn. též pojednání R. Kosra, Zur Gesch. der Beziehungen zwischen Preussen und Frankreich 1741 und 1742 (Zeitschrift für Preussische Geschichte 1880).

všechno mistrovství, jaké objevil hned v umění diplomatickém, pevným v jeho politice byl přece jenom jeden bod: získání Slezska a tím pojištění velmocenského postavení státu pruského. Kterou z obou cest dojde cíle, sám napřed nevěděl, šel-li však ku předu obojí cestou zároveň, lze to vysvětlovati též skutečnou nerozhodností. K tomu přistupuje živá letora mladého krále, která jej nejednou vedla daleko na té neb oné cestě, bez zdrželivosti, která by byla patřila k umění diplomatickému plně vyspělému. A tak bylo nejspíše i při konvenci Schnellendorfské; král, jak se zdá, sám hned nevěděl, povede-li konvence k míru a nad to i k spolku s královnou. A neobjevila se při tajném jednání ještě třetí cesta, ležící mezi první a druhou? Je to neutralita až do konce války. A k tomu jej konvence zavazovala určitě, když nazveme neutralitou, že neměl nic nepřátelského podnikati proti královně až do konce války mírem všeobecným.

O králi Fridrichovi platí, co jiní panovníci o sobě někdy tvrdili neprávem, že byl totiž svým vlastním ministrem. Podewils, ačkoli byl přívržencem cesty první a krále na konci r. 1740 jen zdržoval, aby bez vyjednávání nevtrhl hned do Slezska, neměl v jednání před konvencí žádného účastenství, které, jak se zdá, zůstávalo i jemu utajeným, aspoň na počátku. Věděli o něm někteří vyšší důstojníci vojenští, zejména Goltz; zde, v tomto kruhu, snad smíme hledati více národního sebevědomí, nežli u krále samého. Konvence stanovila, že mír separátní má býti zavřen na konci roku, nebo vlastně, že se má v té době o mír učiniti pokus.[2]) A byl to právě Goltz, jenž dříve, než od schůze Schnellendorfské uplynuly dvě neděle, dopisem daným Hyndfordovi 21. října velmi důtklivě domlouval, aby mír byl ujednán co nejdříve, možná-li hned; mír s královnou bude uzavřen brzy nebo nebude uzavřen nikdy: a u t n u n c, a u t n u n q u a m![3])

---

[2]) Qu'on tâchera de faire un traité definitif vers la fin de décembre qui vient.

[3]) P. C. I., 382: . . . Il me semble que l'heure de berger pour la reine d'Hongrie est venue. A u t n u n c, a u t n u n q u a m. N'attendez pas le 25. décembre pour faire la paix dans les formes, tâchez de la faire au plus vite, quand ce serait demain, avant que le diable s'en mêle. — Goltz potom oznámil, že v dalším jednání nemůže míti žádného účastenství, protože nebude „u dvora"; byl totiž přidělen princi Leopoldovi, poslanému s částí pruského vojska do Čech.

Marii Terezii ukládala konvence těžkou obět; měla se vzdáti větší části Slezska. Královna byla odhodlána splniti, co jí konvence byla uložila, přála si však sama, aby mír byl vyjednán brzy, ale tak, aby jí přinesl více, nežli obsahovala konvence výslovně a závazně. Neměla právo přibírati aspoň částečně i to, co král sám při tajné schůzi třeba nesliboval závazně, přece předvídal pro budoucnost jako možné?[4]) Na konci měsíce října v Prešpurku byl sepsán návrh smlouvy o mír, který při jednání s králem měl býti přijat za základ.[5])

První článek návrhu datovaného dnem 31. měsíce října prohlašuje, že nastává trvalý mír a plné přátelství[6]) mezi králem Pruským a královnou Uherskou a Českou (obojí titul zůstává), při čemž se výslovně stanoví, že přátelství, jež nastane, bude znamenati více, nežli pouhou neutralitu; žádné z obou stran smlouvu zavírajících nemá býti dovoleno podporovati protivníky strany druhé jakýmkoli způsobem, oběma se ukládá, aby zrušily smlouvy a spolky, ve které by byly vešly a které by přátelství, jež přináší mír, byly na újmu.[7]) Přijme-li Fridrich tento článek, bude moci setrvati při smlouvě s Francií, kterou již měl, a bude moci dojednati svou akcessi k smlouvě Frankfurtské, která ještě chyběla?

Konvence Schnellendorfská nepřinášela hned plného míru, nýbrž jen příměří zastřené zdánlivou válkou, která by mohla potrvati i po míru separátním mezi králem a královnou až do míru všeobecného. Článek třetí návrhu ze dne 31. října proti tomu stanoví výslovně, že podepsáním smlouvy nastane plný mír; má to býti mír zjevný, přiznaný a jako takový prohlášený.[8])

---

[4]) V reskriptu královnině Kochovi do Frankfurta z 26. října se rozeznává: was der König von Preussen positive versprochen, und (was er) anhoffen gemacht hat. (Unzer 130).

[5]) Následující podle exempláře v St. Ar., opatřeného německými poznámkami.

[6]) ... une paix inviolable, de meme qu' une sincere union et parfaite amitié ...

[7]) ... Elles (les deux parties contractantes) ne donneront non plus aucun secours aux ennemis d'une de deux parties contractantes sous quelque pretexte que ce soit, et ne feront avec eux aucune alliance, qui soit contraire à cette paix, derogeant meme à celles, qui de part ou d'autre pourroient avoir été faites par le passé, en tant qu'elles seroient opposées aux presens engagemens ...

[8]) Glossa k tomuto článku praví: Die Kundthuung des Friedens kan der alleinige Punkt seyn, woran Ihro M. der König von Preussen sich

Čtvrtý článek navržené smlouvy obsahuje postoupení Dolního Slezska až k řece Nise s pevností stejnojmennou za řekou a stanoví neodvislost postoupeného Slezska od koruny České.[9]) Článek desátý přejímá z konvence Schnellendorfské pro část vojska pruského zimní kvartýry v Horním Slezsku,[10]) a to do konce dubna roku příštího, za podobných výminek, jako bylo již v konvenci. Tolik bylo sice z ní přejato o zimních kvartýrech do návrhu, avšak ne bez naděje, že král sám, podaří-li se v nejbližší době dohodnutí o mír plný a zjevný, od tohoto požadavku ustoupí docela.[11])

Jak bývalo zvykem v té době, návrh ze dne 31. října přidává k smlouvě ještě separátní články, jež měly zůstati tajnými; týkají se volby císařské. V Malém Schnellendorfu král sám radil, aby se se strany dvora Vídenského působilo na odklad volby, slibuje při tom, že se o její urychlení sám přičiňovati nebude. Tajné články (jsou dva) žádají více; neměl se vzpírati platnosti hlasu českého,[12])

---

stossen dörften. Allein ohne derselben würde Ihro M. der Königin die gedeylichste Würkung des geschlossenen und so theur erkauften Friedens entzogen . . . Mimo německé poznámky in margine návrhu jsou v St. Ar. ještě na zvláštním odděleném archu Remarques podobného znění. K 3. článku se tu připomíná: Les raisons, qui ont porté Sa M. Pruss. à desirer, que l'acte de Mylord Hyndford (konvence) restât secret, ne sauroient plus avoir lieu, dès que le Traité definitif sera conclu . . . Au lieu qu'il ne peut que resulter un très grand prejudice aux interets de la Reine de l'opinion seul, où sans la publication restera le monde, que la guerre . . . n'est pas prête à finir.

[9]) V glosse se vykládá, že více (míněna neodvislost od říše) královna nemá ve své moci. — K postoupení Slezska připojena v následujících článcích řada výminek, které se vyskytly již dříve v jednání před konvencí a přešly později též do míru r. 1742. — Ve výkladu (Mémoire) z 21. října, určeném pro Robinsona (otištěno v Erbfolgekrieg III., v německém překladě), udává se obsah těchto článků takto: Die Erhaltung der katholischen Religion (ve Slezsku), die pro - rata Entlastung von den auf ganz Schlesien haftenden Schulden und eine allgemeine und gegenseitige Amnestie zu Gunsten der Privaten, welche bisher einer oder der anderen Partei anhänglich [illegible]n.

[10]) [illegible] v k[illegible]klavy se vyjímají.

[11]) [illegible]ví: Zu wünschen wäre, dass, da diese Winterquartier allei[illegible] zu [illegible]kung der wahren intention für nötig erachtet worden, darvon ganz [illegible]standen . . . werden möchte . . . Míněno tím, že zimní kvartýry v Hornim Slezsku měly utajit konvenci a že by po míru již neměly býti žádány.

[12]) V prvním tajném článku se praví: Sa M. le Roy de Prusse, en consequence de l'anitié et paix retablie avec S. M. la Reine d'Hongrie et de

měl pomáhati, aby volba byla odložena, měl býti nápomocen, aby byl zvolen velkovévoda, manžel Marie Terezie.[13])

To jest hlavní obsah návrhu pro jednání o mír, mír plný zjevný a trvalý. V konvenci král jen sliboval, že ze zemí Marie Terezie nebude požadovati více než Dolní Slezsko pro sebe, avšak

Boheme se desistera de l'opposition faite à l'exercise de la voix Electorale, qui compete à cette Souveraine en qualité de Reine de Boheme, et Sa M. (král) concourrera de son mieux à faire cesser toutes les difficultés, suscitées à cet egard.

[13]) Druhý tajný článek: Sa M. le Roy de Prusse concertera avec Sa M. la Reine, Sa M. le Roy de la Grande Bretagne, comme Electeur d'Hannovre, et LL. AA. EE. de Mayence et de Treves les mesures les plus convenables, pour que l'election d'un chef de l'Empire ne soit pas precipitée, mais que prealablement la liberté en soit assurée. Et pour donner une marque plus eclatante encore de son amitié à la Reine, et de sa bonne volonté à son Royal Epoux, Elle se saisira pendant ce delay de la première occasion, qui se presentera, pour pouvoir contribuer à l'elevation de Son Altesse Royale à la dignité Imperiale, conforme aux loix fondamentales de l'Empire. — K tomu glossa: Der erstere geheime Articul wird durch den Innhalt des dem H. von Robinson, letztens zugestellten Memoire begründet und bey dem Aufsatz des zweyten hat man sich nach denen vom H. General Lentulus behändigten Erinnerungen gerichtet und, wie zumahl diese beede Articul höchst geheim zu verbleiben haben, so wird andurch allem deme ausgewichen, warumben S. M. der König von Preussen der Königin und S. Königl. Hoheit Verlangen nicht sogleich erfüllen zu können, ob Sie es gleich gern thun möchten, bezeuget haben. Dosah tohoto článku patrný z „Mémoire" pro Robinsona, kde se vykládá, proč královna sama nestačí, aby způsobila odklad volby (Erbfolgekrieg III.): . . . Da der Hof von Wien ein unverletztliches Geheimniss über alles bewahren muss, was vereinbart wurde, so werden seine Vorstellungen, welche einzig auf das Gemeinwohl des Reiches und auf die Nothwendigkeit, dort vor allem die Ruhe herzustellen und die fremden Truppen, die mit der Freiheit der Wahl unvereinbar sind (tím míněno obojí vojsko francouzské) hinauszubringen gegründet wären, bei Ihrer churf. D. vor Maynz und Trier nicht genügen, wofern sie nicht von Ihren Maj. von Grossbritannien und Preussen sehr wirksam unterstützt wären . . . Jak se to má stát, jak se král Pruský má vymknouti ze starších závazků, ponechává se jeho moudrosti (hohe Einsicht und vollendete Weisheit): ohne dass sich der Hof von Wien anmasst, ihm zu diesem Zwecke etwas an die Hand zu geben, hofft er im Gegentheil bezüglich seiner eigenen Haltung und seines Vorgehens von ihm geleitet zu werden . . . Jakou váhu kladla Marie Terezie právě na to, co je obsah tajných článků, patrno z instrukce dané Neippergovi 21. října, kde se vyslovuje naděje, že král se zachová „seinen Vertröstungen gemäss", začež mu královna bude zvláště k díkům zavázána: wofür Ihro Maj. ewig verbunden seyn würde (St. Ar.).

jeho nezávazné sliby šly dále, určitěji, co se týče Moravy a Horního Slezska, které by zůstaly královně, méně určitě, co se týče království Českého. Návrh smlouvy o mír nežádá žádných slibů a neukládá králi v té příčině žádných závazků určitě a přímo, avšak nepřímo se od něho přece žádá tolik, co sám byl naznačil dne 9. října jako možné. Měl-li uznati platnost českého hlasu kurfirstského pro Marii Terezii, bylo tím zároveň řečeno, že královnou Českou zůstane ona a že králem Českým se nestane kurfirst Bavorský. Za pomoc ve válce, aby Marie Terezie královnou Českou zůstala, se v návrhu však nežádá.

Marie Terezie si přála, přijde-li k míru mezi ní a králem Pruským, aby smlouva o mír byla vyjednána co nejdříve, aby se nečekalo až do konce roku. Než k jednání o mír nepřišlo ani v době nejbližší, ani v době stanovené konvencí Schnellendorfskou. Návrh z 31. října r. 1741 zůstal na ten čas návrhem a základem pro jednání o mír stal se teprve uprostřed r. 1742.

Téhož dne, kterým datován návrh pro jednání o mír, vzdala se Nisa po obléhání, jež trvalo, jak umluveno bylo v konvenci, dvě neděle a bylo prováděno, obléhání i obrana, bez mála způsobem, jak stanovila konvence.[14]) Avšak téhož dne, 31. října, přišly do Prešpurka zprávy, že byl, ještě nežli Nisa se vzdala, poslán Leopold, dědičný princ Anhaltský, s částí vojska pruského do hrabství Kladského aby odtud tá,hl dále do českého Zálabí.

Při tajném jednání před konvencí bylo žádáno, aby se vojsko pruské mohlo na zimu rozložiti netoliko v Horním Slezsku, nýbrž také na Moravě nebo v Čechách. Konvence omezuje pruské zimní kvartýry na Horní Slezsko; král sice při jednání na zámku Schnellendorfském se vracel k Čechám, ale Neipperg na to nepřistoupil, třebas, jak se zdá, neodvážil se králi odporovati vý-

---

[14]) Obléhání Nisy (Erbfolgkrieg II., 528) bylo přece do některé míry opravdové, ježto byl střelbou na město značný počet domů poškozen a několik občanů raněno a v pruském ležení několik mužů zabito a raněno výbuchem způsobeným střelbou z pevnosti. Dne 30. října purkmistr jménem občanstva nabízel komandantovi, že občané budou spolu s posádkou města hájiti do poslední krůpěje krve, načež komandant, jenž měl instrukce, jak dlouho má sečkati se vzdáním, odpověděl, že mu občané na počátku obléhání slíbili ve všem a všady poslušnost. Téhož dne vojenská rada se usnesla, že se počne vyjednávati o vzdání na ušetření hodného a věrného občanstva.

slovně,[15]) v Prešpurku však, když tam přišel jeho zpravodaj Lentulus, ozval se proti požadavku krále Pruského odpor určitý a rozhodný, a později, když přišly zprávy, že opravdu část pruského vojska táhne do Čech, bylo žádáno, aby princ Leopold byl povolán zpátky, zvláště kdyby se podařilo zavříti mír hned na počátku listopadu.[16])

Kdy ustoupil král Fridrich od úmluv Schnellendorfských? Rozumíme-li těmi úmluvami jen protokol sepsaný a podepsaný Hyndfordem, počátek byl učiněn hned, když princ Leopold obdržel rozkaz, aby táhl do Čech. Ale neběží jen o to, že král mínil rozložiti na zimu část svého vojska v českém Zálabí, záhy bylo také patrno, že při tom nebude šetřeno ještě jiného zcela určitého závazku konvence z 9. října. Pruské vojsko si na půdě české vedlo jako v zemi nepřátelské, ukládajíc obyvatelstvu to, co podle ní ukládati nemělo, až i kontribuce v penězích. A při tom bylo také doplňováno rekrutováním, ač i to konvence zapovídala v zemích královniných výslovně.[17]) To vše se později dálo také v Horním Slezsku. Míníme-li však úmluvami Schnellendorfskými i to, co král, třeba bez určitých a závazných slibů, připovídal neb aspoň předpovídal, jako možné, není snadno poznati, kdy se svých úmyslů vzdal nadobro.

Určitěji nežli o Čechách, vyslovil se král Pruský při schůzi v Malém Schnellendorfu o Moravě a Horním Slezsku. Avšak hned po vzdání Nisy, 1. dnem měsíce listopadu je datována akcesse pruská k smlouvě Frankfurtské, kterou zároveň sliboval Sasku svou garancii, co se týče Moravy a Slezska, Bavorsku, co se týče království Českého. Ovšem Fridrich podobných garancií vysoko

---

[15]) Droysen (V. 1. str. 34) cituje z dopisu Goltzova, daného v Mladé Boleslavi 12. listopadu Neippergovi, toto: quant aux quartiers dans ce paysci (v Čechách), V. Excell. n'ignore pas qu'on les prendroit, j'ai même eu l'honneur de lui en dire les raisons, qu'Elle n'a pas désapprouvées, aussi bien que M. Hyndford, quoiqu'on n'en ait point fait mention dans l'instrument en question. — Dopis ovšem nedokazuje, jak tvrdí Droysen, že to bylo smluveno (verabredet), ač to není v protokole.

[16]) V reskriptu z 21. října Neippergovi (Erbfolgekrieg III., 148) se praví: chce-li král tím, že zaujme Zálabí, dostati se do sporů se Sasy, snadno najde k tomu příležitost jinou.

[17]) V Schnellendorfu přiznával král tuto část Čech královně, an nabízel sám, že by jeho vojsko za to, co by pro své potřeby bralo, dalo jí náhradu v penězích.

necenil, jakož také akcesse a garancie jeho potom, r. 1742, co se týče Saska, mírem, kterým se končí t. zv. první slezská válka, padla úplně. Čechy garantoval Karlu Albertovi po akcessi k smlouvě Frankfurtské ještě jednou smlouvou prusko-bavorskou, zavřenou krátce po ní, dne 4. listopadu.[18]) Garancie králova Karlu Albertovi sice neslibovala, že Prusko mu bude pomáhati na poli válečném, aby se stal králem Českým, avšak v té chvíli, když obdržel zprávu, že se stal pánem Prahy (a stal se jím bez jeho pomoci), uznal Fridrich ihned kurfirsta Bavorského za krále Českého. Bylo to 28. listopadu a přípitek krále Pruského toho dne patřil novému králi Českému.

Smíme Fridrichovi vyčítati, že tím zrušil, co byl slíbil, když tu žádný závazný slib nebyl? K čemu byl král na zámku Schnellendorfském radil, právě to se nebylo stalo. Bitva, která by byla mohla odvrátit pád Prahy, nebyla svedena.[19]) Marie Terezie později odtud, od pádu Prahy, počítala „odpadnutí" krále Pruského od úmluv Schnellendorfských.[20]) A přece ani po pádu Prahy hned se nevzdala vší naděje, že by mohl býti přece zavřen mír v nejbližší době, takže by král Pruský vystoupil ž řady jejích protivníků, až se bude pokračovati ve válce po přestávce, kterou způsobí, jak se očekávalo, zimní počasí.[21])

Když Goltz dopisem poslaným Hyndfordovi 21. října naléhal na rychlé vyjednání smlouvy, kterou konvence odkládala ke konci roku, odůvodňoval to tím, že král je velice rozhněván, že slíbené tajemství se nezachovává.[22]) Neběželo o to, že je simulovaná válka

---

[18]) Smlouva se týká Karla Alberta jako budoucího císaře, ježto podle ní má pruské Slezsko býti neodvislé, s plnou suverenitou jak od koruny České, tak od říše.

[19]) Ještě 20. listopadu král počítá s možností bitvy vítězné pro vojsko rakouské, jak patrno z jeho dopisu princi Leopoldovi (P. C. I., 407): Sollten die Alliirten unglücklich sein und geschlagen werden, so ist wohl zu vermuthen, dass Neipperg solche verfolgen wird.

[20]) Říkalo se tomu, jako dříve o králi Anglickém: „Absprung des Königs von Preussen".

[21]) V dopise Belleislovi ze dne 21. listopadu (P. C. I., 410) král klade počátek válečné akce na jaře až do března nebo do začátku dubna.

[22]) Le Roi en est dans une colère terrible . . . Le Roi est terriblement piqué de l'indiscretion des Autrichiens . . . Zdali a pokud s rakouské strany tajemství bylo úmyslně porušováno, o tom se mnoho psalo dávněji i v novější literatuře; tak, jak tvrdil Fridrich sám ve svých výčitkách, se dvůr Vídenský

sama prozrazovala,[23]) král obviňoval dvůr Vídenský a jeho ministry (míněni tím také jeho diplomati jako oba hrabata Khevenhüller a Vratislav v Drážďanech), že se to děje zúmyslně, aby jej rozvedli s jeho spojenci. Král byl sice sám v Schnellendorfě dal na srozuměnou, že by se mínil nebo mohl od nich odloučiti, než právě o tom, setrvá-li při nich nebo postaví-li se proti nim, měl rozhodovati teprva další průběh války. Radu, aby se smlouva urychlila, dával Goltz, jenž měl větší účastenství při tajném jednání před konvenci, než kdokoli jiný, a dával ji sám bez vědomosti svého krále, jenž po něm vzkazoval jen tolik, nebude-li se budoucně tajemství zachovávati lépe, že on sám se zbaví všech slibů a závazků, jakmile to uzná za potřebné a užitečné.

Pokud král nepodporoval svých spojenců na poli válečném (a nestalo se to ani po pádu Prahy hned), potud zůstávalo v platnosti aspoň ustanovení konvence, že nebude vystupovati proti Marii Terezii útočně a potud nemizela úplně naděje, že bude lze krále odloučiti od jeho spojenců, ba snad i získati jeho pomoc proti nim; zvláště, pokud se týče Francie, bylo lze při tom se odvolati k jeho státoprávnímu patriotismu podobnými důvody, jako později, píše dějiny těch věcí, vysvětloval on sám, proč zavíral konvenci. Ještě nikdy Francie nevystupovala tak pánovitě, na králi Pruském je, aby se stal osvoboditelem „své vlasti“, ba Evropy![24])

---

jistě nechoval. — Pověsti o jednání a pak o konvenci (namnoze jako plném míru) se počaly šířiti záhy. Neipperg, jenž dostával z Vratislavě tajné zprávy, přiložil k dopisu velkovévodovi podobnou zprávu ze dne 25. září tohoto znění (Vál. Ar): Man spricht insgesammt von nichts als Frieden und macht denen Leuthen weiss, die österreichische Armée seye schon in Böhmen, und würde sich der König auch dahin ziehen, mit ihr conjugiren und gemeinscheftlich nach dem gemachten Friedenstraktat wieder Bayern agiren. — Zde tedy pověst předbíhá před tím, co pověděl král sám podobně potom v Schnellendorfu.

[23]) Neipperg Hyndfordovi 1. listopadu (St. Ar.): On publie bien la même chose (že byl zavřen mír) dans l'armée prussienne, et ce bruit s'est repandu jusqu' au point que les hussards prussiens approchants des notres leurs ont dit de ne point se faire de mal, puisqu'il étoit connu dans toute leur armée que la paix étoit deja faite, et deviendroient même de nos meilleurs amis au premier jour.

[24]) Ve výkladu určeném pro Hyndforda ze dne 23. listopadu (St. Ar.) čteme: . . . . Les vastes idées de la France ne se manifestent que trop d'une maniere despotique; cette Couronne dicte la loix à l'Empire. Jamais du temps passé son procedé n'a été autant imperieux et meprisant . . . Il

Nesnadná úloha vyjednávati s králem připadla i tentokráte Hyndfordovi,[25]) než pokusy jeho, aby jej přiměl k jednání, zůstávaly bez výsledku. Král opakoval a stupňoval své stížnosti, že tajemství nebylo zachováno, a jeho nevole se obracela také proti Hyndfordovi samému. Pocítil to zvláště, když se setkal s králem 28. listopadu, týž den, kdy do Berlína (neb král ze Slezska byl odešel do Berlína) přišla zpráva o pádu Prahy.[26]) Nicméně něco později král přece dovolil, aby Hyndford mu poslal návrh datovaný 31. říjnem, ale tak, že odložil odpověď k 25. prosinci, odvolávaje se při tom na lhůtu, kterou určovala konvence Schnellendorfská. Skutečně byl potom Hyndford od krále přijat před koncem prosince, ale audience tato nebyla začátkem nového jednání, nýbrž koncem pokusů, aby jednáno bylo na základě, který byl král sám připravil tím, co byl vedle konvence pověděl v Schnellendorfě dne 9. října. Krátce po přijetí návrhu ze dne 31. října, tedy ještě před slyšením, které povolil, král byl lordovi vzkázal, že s ním o smlouvu jednati již nemíní.

Audience[27]) — nevíme určitě, byla-li 25. neb 26. prosince — počala se, jak se zdá, řečí krále, jenž Hyndforda dlouho k slovu nepřipouštěl. Vracel se v ní k tomu, co byl pověděl dne 9. října, ale tak, že to vlastně odvolával jako již neplatné. Než i při tom dával na jevo svou nepřízeň k Sasku. Zvláště Moravu by byl (to připomenul nejdříve) rád zachoval královně, také ještě obojí Rakousy, aby však podržela Čechy a Horní Slezsko, zdálo se mu na pováženou pro něho samého pro budoucnost, jakoby před-

---

ne tient qu'au Roy de Prusse d'etre le glorieux liberateur de Sa patrie. — Podobně ve výkladu určeném pro Robinsona z prostředka prosince (St. Ar.), kde se vyzývá král, by pomáhal: à delivrer l'Empire et l'Europe de l'esclavage de la Maison de Bourbon . . . En un mot, il ne tiendra qu'au Roy de Prusse d'etre le glorieux restaurateur et garant de la liberté publique.

[25]) Nejdříve byl k tomu určován Neipperg, jenž se však zdráhal, nechtěje s králem ani o tom jednati, co se v Čechách dálo proti konvenci, tím méně o mír. Plnou moc k jednání obdržel Hyndford přímo (Neipperg by si ho byl směl přibrati) teprve uprostřed prosince.

[26]) Grünhagen II., 79 podle zprávy Hyndfordovy, kterou znal též Carlyle. Král Hyndforda zahrnul výčitkami, pokrčil rameny a obrátil se jinam.

[27]) Hyndford poslal o ní dvojí zprávu, do Londýna, které užil Grünhagen, a Robinsonovi, která je v St. Ar. ve francouzském překladě.

vídal onen velký zápas, který nazýváme „sedmiletou válkou“ a který teprve rozhodl osud Slezska konečně. Kdyby královna podržela Čechy i Horní Slezsko (řekl král), bylo by to sousedství nebezpečné dříve nebo později, kdyby však podržela jen Moravu, nebezpečí by nebylo již tak veliké.[28])

Že tajemství nebylo ode dvora Vídenského zachováno, stalo se, jak tvrdil král, nejen proto, aby vzbuzena byla nedůvěra spojenců, které měl, proti němu, nýbrž i v tom úmyslu, aby někteří kurfirstové byli udržováni v nejistotě, zdali nebude přece zvolen za císaře velkovévoda. To však nemůže připustiti ani Francie, ani on sám.[29]) Ostatek — a tu král opakoval skoro stejnými slovy, co byl pověděl v Schnellendorfě — kdyby jim, Rakušanům, bylo přálo štěstí, kdyby se byli odvážili bitvy a tím zachránili Prahu, kdo ví, co by byl učinil![30]) Než po tom, co se stalo, je již pozdě; nyní (pokračoval král) máme my (tedy zde již je rozhodnuto, že se spojí s ostatními spojenci k společnému vedení války v nejbližší době) v poli 130,000 mužů proti jejich 70,000; jim nezbude než se podrobiti a zavříti mír za výminek, které ještě budou možné.[31])

Král potom přešel k obratu, jenž byl nedávno nastal v Rusku, kde palácovou revolucí na místě mladého císaře byla povolána na trůn dcera Petra Velkého, císařovna Alžběta. Bude-li dvůr Vídenský se vzpírati míru, jak naznačeno, nezavře-li mír v čas, spolek Francie s Ruskem, touto velmocí severu evropského, přinese Marii Terezii (tak hrozil král) ztrátu všech jejích zemí . . .[32]) Zde,

---

[28]) Komu určoval král Horní Slezsko? Sobě nebo Sasku?

[29]) . . . Mais divulguant le secret, elle (la cour de Vienne) avoit deux fins: la premiere de me rendre suspect à mes Alliés, la seconde, en tenant quelques uns des Electeurs en suspens, de flatter ses esperances de la dignité Imperiale, ce que ni moi, ni la France nous ne pouvions jamais permettre.

[30]) Encore (disoit-il), s'ils avoient eu du bonheur en risquant une bataille en Boheme, je ne scais pas ce que j'aurois fait. U Grünhagena zní toto zvláště zajímavé místo takto: Dann, Mylord, um ganz ehrlich es zu sagen, haben sie eine grosse Thorheit begangen, dass sie sich Prag vor der Nase haben wegnehmen lassen, ohne eine Schlacht zu wagen. Hätten sie eine solche gewagt und Glück gehabt, ich weiss nicht, was ich gethan haben würde.

[31]) Faire la paix le mieux qu'ils le peuvent.

[32]) . . . la France conjointement avec cette grande puissance du Nord ne laissera pas une seule province à la Reine.

jak se zdá, podařilo se Hyndfordovi dostati se k slovu otázkou, zdali se král neobává příliš velké moci Francie, když Karel Albert se stane císařem z její milosti, a zvláště, zdali se neobává, že by potom mohl spolek Francie, která bude dávati rozkazy novému císaři, s Ruskem přinésti velké nebezpečenství jemu samému a státu pruskému. Král odpověděl, že tuto starost třeba ponechati budoucnosti.[33]) V nejbližší době nastává starost o volbu nového císaře, jenž se stane císařem také přispěním jeho a s jehož vděčností bude mu lze počítati; k volbě je již ustanoven určitý den, bude zvolen 24. ledna. Tím tedy další odklad volby, jak připouštěl král sám v Schnellendorfě a jak žádal návrh z 31. října, prohlášen za nemožný. Králi Pruskému byl Karel Albert králem Českým a budoucím císařem.

Lord Hyndford byl dvorem Vídenským splnomocněn, aby při jednání o mír králi nabídl ještě více, nežli mu slibovaly konvence Schnellendorfská a návrh datovaný 31. říjnem. Nejen Dolní Slezsko mělo býti vymaněno ze svazku koruny České, nýbrž také braniborská léna v Lužici měla býti zbavena svazku, který je ještě s ní spojoval. Než anglický vyslanec, když všecka naděje na další jednání mizela, neodvážil se nabídnouti a přednésti, co mu bylo svěřeno.[34])

Pověsti a zprávy více nebo méně spolehlivé, že se vyjednává, a potom, že mezi Marií Terezií a králem Pruským je vyjednána nějaká smlouva, nejvíce znepokojovaly spojence královy, kterým nezbylo, než aby se dělali věřícími v jeho věrnost, i když nejistota,

---

[33]) On avoit beau luy representer ce que pour plusieurs raisons il auroit à craindre de la France elle même, et que s'il étoit vray que la Moscovie et la France devoient être si liées, personne, vue la situation de ses etats, n'auroit tant à craindre d'une telle intelligence. Cela arrivant (repondit-il), il faudra faire comme on pourra . . .

[34]) Měl také nabídnouti nové úmluvy o dědictví Julišsko-Berské v dorozumění s Anglií. — Mémoire pour Mr. le Comte de Hyndford le 22. déc. 1741 (St. Ar.): Par le dernier memoire, envoyé à Mr. le Comte de Hyndford, on luy a donné à connoitre, que si S. M le Roy vouloit etre le glorieux liberateur de l'Europe, la Reine concourreroit à Luy asseurer des nouveaux avantages considerables, sans qu'Elle y perde rien. Pour mieux eclaircir cette pensée, on authorise ledit Comte . . . non seulement d'offrir au Roi de Prusse tout le droit, qui compete à la Reine sur la Lusace, mais encore de prendre en Son nom tels engagemens que S. M. Britt. trouvera à propos par rapport à la Succession de Juliers et de Bergues.

jak se zachová, trvala dále. Platí to zvláště o kurfirstu Bavorském. Obavy jeho, že se Fridrich s královnou dohodne, počaly se velmi záhy, hned v té době, kdy na konci r. 1740 a na počátku r. 1741, ve Vídni o dohodnutí bylo jednáno skutečně; obavy se potom v následujících měsících vracely zase a zase, když král přímé smlouvě mezi Pruskem a Bavorskem se vyhýbal, ač kurfirst o ni stál a králův zástupce Klinggräffen přišel do Mnichova hned na konci r. 1740.[35]) Nežli r. 1741 kurfirst překročil hranice hornorakouské, byla tu aspoň smlouva Fridrichova s Francií; smlouva Frankfurtská byla jako smlouva preliminární dojednána teprve v druhé polovici září, v době, kdy kurfirst se svými Bavory a s Francouzy táhl, ale nedotáhl v Dolních Rakousích k Vídni. V té době se však vracely a stupňovaly jeho obavy, že bude opuštěn od krále Pruského. Starost jeho, oznamuje Klinggräffen dne 15. října svému králi, přechází v zoufalost, ač říká, že zprávám o míru nevěří.[36])

---

[35]) Jeho relace jsou v Berl. Arch. — Hned instrukce ze dne 12. prosince 1740 (P. C. I., 138) mu ukládala: il faut qu'en tout ceci il manoeuvre finement . . . Fridrich si tehdy přál, aby Bavorsko vystoupilo proti Marii Terezii, očekávaje, že královna tím spíše se dohodne s ním a dá mu Slezsko. — V květnu (1741), když přijel do Bavorska Belleisle, bylo lze kurfirstovi bezpečně počítati na podporu Francie, ale ani tenkráte se ještě nepočalo jednání o přímý spolek s Pruskem. Dne 20. května píše Klinggräffen o své rozmluvě s kurfirstem, který ho přijal, očekávaje Belleisla: Il me fit sentir un certain abbattement ajoutant, que sans V. M. tout étoit perdu, que sans Elle la France et lui ne pouvoient pas grande chose, car je venois de luy dire que cela ne devoit point l'empecher d'agir, étant assuré de la France. — Kurfirst a Törring byli velmi sklamáni, že Belleisle nepřinesl s sebou hotové smlouvy Francie s Pruskem. Törring řekl: Est-il possible que la Maison d'Autriche sur le bord de precipice se sauve par ce miracle, car nous ne pouvons rien sans le Roy de Prusse. — Také Belleisle Klinggräffenovi řekl, že je třeba, aby král Pruský byl vázán smlouvou: sans quoy l'Electeur n'oseroit rien faire parce qu'après tant de glorieux avantages, que V. M. a remportés sur les ennemys, on craignoit un accommodement (s Marií Terezií), et que l'Electeur se trouvoit sacrifié.

[36]) Ce prince est dans un chagrin qui tient du desespoir; quoiqu'il dise qu'il ne le croit par, je ne l'ai jamais vu en pareil état. Il m'a prié de ne rien marquer à V. M., mais j'ai cru de mon devoir d'en donner connoissance. La consternation est generale . . . Podobně z Melku 21. října: On ne me quitte par tous les jours pour me demander ce que j'en sais, mais n'en sachant rien, on reste dans une grande incertitude . . . L'Electeur, qui veut cacher son chagrin qui l'accable, assure tout haut qu'il ne le croira jamais, cependant il languit d'avoir de nouvelles de Silesie. — PS. dopisu

Ani Belleisle,[37]) ani Schmettau[38]) nedovedli upokojiti kurfirsta docela. A stejné obavy a pochybnosti ho provázely i potom, když, překročiv české h anice, táhl ku Praze.

---

kurfirstova Belleislovi ze dne 29. října, zmíněného výše, zní takto: Encore une fois, je ne peux pas le penser (že Fridrich zavřel s královnou mír), parce que je le crois aussi honnête homme qu'il se depeint dans toutes ses lettres et dans sa conduite qu'il a tenu avec moi — jusqu'à present. — Diplomatická korrespondence té doby je plná lichocení, ujišťování oddanosti, upřímného přátelství a věrnosti. To platí též o dopisech Fridrichových Karlu Albertovi. Tak čteme v dopise z 22. září (P. C. I., 349): Je prie V. Altesse Elect. d'être persuadé que mon coeur est inséparable du Sien, que je n'aurai jamais d'ami qui soit plus de mon choix — si je puis m'exprimer ainsi — qu'Elle: en un mot, je regarde nos liaisons comme indissolubles et éternelles. Les Autrichiens ne se rebutent point de négocier, mais V. Altesse Élect. peut être sûre qu'ils n'avanceront pas plus qu'ils n'ont fait jusqu'à présent... et mes engagements sont trop sacrés pour que je les rompe de ma vie. — O změně tonu v dopise z 7. října v. svrchu. — V dopise ze dne 14. října (P. C. I., 377) král oznamuje Karlu Albertovi, že nepotáhne za Neippergem na Moravu, zamlčuje ovšem při tom konvenci, která to nedovoluje, a udávaje rozličné důvody jiné. — Dne 2. listopadu, oznamuje kurfirstovi vzdání Nisy (P. C. I., 398), král podotýká: Je dois en partie la reddition de cette place aux armes de V. Alt. Élect. — což je ovšem pravda; víme, proč se Marie Terezie odhodlala k jednání s králem Pruským. A pravdivé je též, co píše dále: je peux L'assurer positivement et sur mon honneur que je n'ai point fait de p a i x avec les Autrichiens — potud, že konvence není smlouvou o plný mír.

[37]) Belleisle Karlu Albertovi 23. října (C a m p a g n e s II., 180), odpovídaje na jeho dopis z 19. t. m.: Le Roi de Prusse n'étoit occupé que de prendre Neiss, et ne pouvant en deplacer M. de Neuperg, il vouloit à quelque prix que ce fut, que vos mouvemens sur Vienne fissent cet effet... A présent que le voilà delivré de M. de Neuperg, il s'embarrassera très peu de difficultés que vous aurez à surmonter. Il va prendre Neiss, il bloquera Glatz, et, pour cet effet, il s'étendra dans cette partie de la Bohème, tout autant qu'il pourra, et vous laissera le fardeau de la Guerre... mais en même temps... je le justifie pleinement sur son prétendu accommodement avec la Reine d'Hongrie, et je ne sais pas comment V. A. S. E. a pu ajouter foi un seul instant à toutes les nouvelles... J'ai d'ailleurs une infinité d'autres preuves de la fidélité de ce Prince; mais elles n'empêchent par qu'il ne soit occupé de son intérêt et de ses avantages. V. A. S. E. doit donc compter essentiellement sur l'Alliance du Roi de Prusse; sa gloire et son propre interêt l'y engagent... Lze se však tázati, zdali Belleisle byl opravdu plně přesvědčen o tom, co psal.

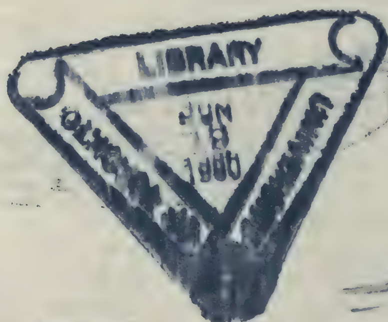
[38]) Schmettau sám, jak se zdá, když upokojoval Karla Alberta, věřil pověstem a zprávám snad ještě více, než kurfirst sám. Dne 24. října oznamuje králi, že zvláště u francouzských generálů nacházejí víru, takže

kurfirst sám jim to musí vymlouvat: L'Electeur même leur repondit hier, qu'il avoit trop bonne opinion de ces Messieurs — míněni tím řečení generálové — que de croire qu'il y eut seulement un seul qui osa (tak psáno) soupçonner V. M. d'une telle chose . . . — V dopise z 5. listopadu upozorňuje Schmettau krále, že leccos by mohlo potvrzovati pověsti; ví se, že král se sešel s Neippergem, že válka v Slezsku skutečně přestala. Schmettau sám k zasvěceným nepatřil.

OBSAH.

Čís. 41. *Vlastimil Kybal.* Jindřich IV. a Evropa v letech 1609 a 1610 . . . . K 5·50
„ 42. Dr. *Julius Glücklich.* O historických dílech Václava Budovce z Budova z let 1608—1610 . . . . „ 2·70
„ 43. *Otakar Hejnic.* Petr Brandl . . . . „ 2·65
„ 44. *Cyrill Ant. Straka.* Albrecht z Valdštejna a jeho doba . . . . „ 4·90
„ 45. *Jaromír Čelakovský.* O účasti právníkův a stavů ze zemí českých na kodifikaci občanského práva rakouského . . . . „ 1·20
„ 46. Dr. *Ferd. Hrejsa.* Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny . . . . „ 17·—
„ 47. JUDr. *M. Talíř.* K dějinám rakouského taxovnictví. (II. část. Do tisku upravil Dr. Josef Drachovský.) . . . . „ 5·30
„ 48. *Emanuel Leminger.* Královská mincovna v Kutné Hoře . . . . „ 9·—
„ 49. Dr. *Bedřich Jenšovský.* Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II. . . . . „ 2·—
„ 50. *Ad. L. Krejčík.* Prolegomena k vydání II. dílu T. J. Pešinova díla „Mars Moravicus". . . . . „ 1.52
„ 51. *Dr. Miloslav Stieber.* Soud hraničný . . . . „ 1.—
„ 52. *Jan Heidler.* Ant. Springer a česká politika v letech 1848—1850. . . „ 3·50
„ 53. Dr. *Karel Kadlec.* Moščenický statut . . . . „ 1·—
„ 54. Dr. *Josef Vančura.* Exekuční listiny dle práva papyrů. . . . . „ 1·10

Mimo Rozpravy:

V. V. Tomek. Mappa staré Prahy k létům 1200, 1348 a 1419 . . . . K 10·—
Dr. *Bohuslav Rieger.* Zřízení krajské v Čechách. Část I. . . . . „ 7·50
Dr. *Bohuslav Rieger.* Zřízení krajské v Čechách. Části II. seš. 1. . . . . . . „ 3·—
Dr. *Bohuslav Rieger.* Zřízení krajské v Čechách. Části II. seš. 2. . . . . . . „ 4·20
Zikmund Winter. Život církevní v Čechách. Svazek první . . . . „ 2·60
Zikmund Winter. Život církevní v Čechách. Svazek druhý . . . . „ 2·80
Emil Ott. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl I. . . . . . „ 4·—
Zikmund Winter. Děje vysokých škol Pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409—1622) . . . . „ 2·—
Emil Ott, Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl II. (Rozebrán.)
Čeněk Zíbrt, Bibliografie české historie. Díl II. (I. Prameny. II. Zpracování) . . „ 14·50
Zikmund Winter. Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. stol. . . . . „ 6·—
Emil Ott. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl III. (Rozebrán.)
Dr. *Antonín Pavlíček.* Chek ve vědě a v zákonodárství. . . . . „ 3·—
Čeněk Zíbrt. Bibliografie české historie. Díl III. 1. . . . . „ 4·—
Martin Kolář a *August Sedláček.* Heraldika českomoravská. I. . . . . „ 5·—
Gust. Friedrich. Památky umění písařského v Čechách a na Moravě. (Seš. I.) . . „ 4·—
Čeněk Zíbrt. Bibliografie české historie. Díl I. (I. Knihověda a část všeobecná. II. Pomocné vědy) . . . . „ 7·40
Čeněk Zíbrt. Bibliografie české historie. Díl III. 2. . . . . „ 3·20
Zikm. Winter. Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století . . „ 8·—
Dr. *Antonín Pavlíček.* Šek ve vědě a v zákonodárství. Dodatek . . . . . . „ —·90
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Bibliografie české historie. Díl III. 3. . . . . „ 3·50
Josef Truhlář. Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a universit. knihovny pražské „ 2·50
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Bibliografie české historie. Díl IV. svazek 1. . . . . „ 3·30
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Bibliografie české historie. Díl IV. svazek 2. . . . . „ 3·30
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Bibliografie české historie. Díl IV. svazek 3. . . . . „ 4·—
Zikm. Winter. Řemeslnictvo a živnosti v XVI. věku v Čechách (1526—1620) . . „ 5·—
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Bibliografie české historie. Díl V. Svazek I. . . . . „ 4·30
Dr. *J. V. Šimák.* Rukopisy majorátní knihovny hrabat z Nostitz a Rhienecka v Praze „ 3·40
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Bibliografie české historie. Díl V. Svazek 2. . . . . „ 4·70
Dr. *Čeněk Zíbrt.* Bibliografie české historie. Díl V. Svazek 3. . . . . „ 4·80
Zikmund Winter. Český průmysl a obchod v XVI. věku. . . . . „ 5.—

Historický archiv:

Čís. 1. *Ferd. Tadra.* Soudní akta konsistoře Pražské. Část I. (1373—1379.) . . K 5·80
„ 2. *Ferd. Tadra.* Soudní akta konsistoře Pražské. Část II. (1380—1387) . . „ 6·40
„ 3. *František Dvorský.* Listy paní Kateřiny z Žerotína rozené z Valdštejna. I. Dopisy z roku 1631 a 1633 . . . . „ 4·50
„ 4. Dr. *František Kameníček.* Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu a k ratifikaci míru vídeňského od zemí koruny české roku 1605—1606 „ 4·—
„ 5. Dr. *Vojtěch J. Nováček.* Listář k dějinám školství Kutnohorského. (1520 až 1623) . . . . „ 2·80
„ 6. *Ferdinand Tadra.* Summa cancellariae (Cancellaria Caroli IV.). Formulář král. kanceláře české XIV. století . . . . „ 4·20
„ 7. *František Dvorský.* Listy paní Kateřiny z Žerotína rozené z Valdštejna. II. Dopisy z roku 1634 a 1635 . . . . „ 5·—

Čís. 8. *Ferdinand Tadra.* Soudní akta konsistoře Pražské. Část III. (1392—1393, 1396—1398) . . . . „ 7·—

„ 9. *Max. Dvořák.* Dva denníky dra. Matiáše Borbonia z Borbenheimu . . K 3·6

„ 10. *Ferdinand Menčík.* Paměti Jana Jiřího Haranta z Polžic a Bezdružic od r. 1624 do r. 1648 . . . . „ 3·—

„ 11. *Ferdinand Tadra.* Soudní akta konsistoře Pražské. Část IV. (1401—1404) „ 4·4

„ 12. Dr. *Ladislav Klicman.* Processus iudiciarius contra Jeronimum de Praga habitus Viennae a. 1410—1412 . . . . „ —·9

„ 13. Dr. *Zdeněk V. Tobolka.* Hilaria Litoměřického traktát k panu Janovi z Rozenberka . . . . „ —·9

„ 14. *Václav Schulz.* Korrespondence hraběte Václava Jiřího Holického ze Šternberka . . . . „ 2·—

„ 15. *Ferd. Tadra.* Soudní akta konsistoře Pražské. Část V. (1406—1407) . . „ 6·5

„ 16. *Václav Schulz.* Listář kolleje Jesuitské u sv. Klimenta na Starém Městě pražském z let 1628—1632 . . . . „ 1·8

„ 17. *V. Schulz.* Korrespondence Jesuitů provincie české z let 1584—1770 . . „ 4·2

„ 18. *Ferd. Tadra.* Soudní akta konsistoře Pražské. Část VI. (1407—1408) . . „ 5·3

„ 19. *Václav Novotný.* Inquisitio domorum hospitalis S. Johannis Hierosolimitani per pragensem archidioecesim facta anno 1373 . . . . „ 1·4

„ 20. *Václav Schulz.* Příspěvky k dějinám moru v zemích českých z let 1531 až 1746 . . . . „ 4·2

„ 21. *Ferdinand Tadra.* Soudní akta konsistoře Pražské. Část VII. (1420—1424 a Dodatky) . . . . „ 3·8

„ 22. Dr. *Jan B. Novák.* Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně . . . . „ 4·—

„ 23. *Ferdinand Tadra.* Listy kláštera Zbraslavského . . . . „ 8·5

„ 24. *Václav Schulz.* Příspěvky k dějinám soudu komorního království Českého z let 1526—1627 . . . . „ 3·3

„ 25. *Otakar Hejnic.* Listář k dějinám školství kutnohorského. Doplňky z let 1594—1623 . . . . „ 2·6

„ 26. Dr. *Eduard Šebesta.* Nově nalezený zlomek formuláře biskupa Tobiáše z Bechyně (1279—1296) . . . . „ 1·—

„ 27. *Václav Schulz.* Soupis register soudu nejvyššího purkrabství Pražského „ 1·3

„ 28. Dr. *Jan Kapras.* Pozůstatky knih zemského práva knížetství Opavského. Díl I. Část 1. . . . . „ 3·—

„ 29. Dr. *J. V. Šimák.* Bohemica v Lipsku . . . . „ 1·4

„ 30. Dr. *Julius Glücklich.* Václava Budovce z Budova korrespondence z let 1579—1619 . . . . „ 4·7

„ 31. Dr. *Jan Kapras.* Pozůstatky knih zemského práva knížetství Opavského. Díl II. Část 1. . . . . „ 4·1

„ 32. *Frant. Mareš.* Prokopa písaře Nového města pražského Praxis cancellariae „ 3·1

„ 33. Dr. *Zdeněk Tobolka.* M. Pavla Židka Spravovna . . . . „ 3·3

„ 34. *V. Schulz.* Příspěvky k dějinám soudu komorního z let 1627—1783 . „ 3·5

„ 35. *Jos. Šusta.* Purkrabské účty panství novohradského z let 1390—1391 . „ 1·—

„ 36. Dr. *Karel V. Adámek.* Listiny k dějinám lidového hnutí náboženského na českém východě v XVIII. a XIX. věku . . . . „ 5·5

„ 37. Dr. *Václav Chaloupecký.* Účet pokladníka arcibiskupství pražského z let 1382—83 . . . . „ —·9

„ 38. Dr. *Julius Glücklich.* Nová korrespondence Václava Budovce z Budova z let 1580—1616 . . . . „ 1·2

„ 39. *August Sedláček.* Zbytky register králův římských a českých z let 1361—1480 . . . . „ 6·—

Filosofická bibliotheka. Řada I.

Čís. 1. *František Čáda.* Filosofické spisy Vincence Zahradníka . . . . K 5·—

„ 2. *František Čáda.* Filosofické spisy Vincence Zahradníka. II. . . . . . . „ 4·9

„ 3. *František Čáda.* Filosofické spisy Vincence Zahradníka. III. . . . . . . „ 1·8

Filosofická bibliotheka. Řada II.

Čís. 1. *Otakar Josek.* W. St. Jevonsa: Počátkové logiky . . . . K 1·7

„ 2. Dr. *Josef Král.* Tomáše Hobbesa „Základy filosofie státu a společnosti.“ (O občanu.) . . . . „ 2·8

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a c. k. české vysoké školy technické v Praze.